13- ORUÇ BAHSI

1- Ramazan Ay'inin Fazileti Babi
2- Ay Görülmekle Ramazan Orucunun Farz Olmasi, Yine Ay Görülmekle Bayram Yapilmasi, Ay'in Basinda veya Sonunda Hava Bulutlu Olursa Ramazan'in Otuz Gün Üzerinden Tamamlanmasi Babi
3- Ramazandan Önce Bir Veya Îki Gün Oruç Tutmayin Babi
4- Ay'in Yirmidokuz Gün Olmasi Babi
5- Her Belde Halki Için Ay'i Kendileri Görmelerinin Müteber Oldugunu; Bir Beldede Hilal'i Görürlerse, Onlardan Uzak Olan Yerler Için Bu Hükmün Sabit Olmadigini Beyan Babi
7- Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in «Bayram Aylari Noksan Olmazlar» Hadisinin Manasini Beyan Babi :
8- Oruca Girisin Fecrin Dogmasi Ile Hasil Oldugunu, Fecir Doguncaya Kadar Yemek ve Sairenin Cevazini, Kendisine Oruca, Namaz Vaktine ve Saireye Girmek Gibi Hükümler Taalluk Eden Fecrin Sifatini Beyan Babi
Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
9- Sahur Yemenin Fazileti, Bitte'kid Müstehab Olusu, Sahüp'u Tehir ve Îftari Acele Yapmanin Müstehab Olusu Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :
10- Orucun Nihayete Ermesi ve Gündüzün Çikmasi Vaktinin Beyani Babi
Bu Hadisden ÇiklarilanHükümler :
11- Visal Orucundan Nehiy Babi
12- Oruçlu Îken Öpmenin, Sehvetini Harekete Getirmeyen Kimselere Haram Olmadigini Beyan Babi:
13- Cünüb Oldugu Halde Üzerine Fecir Dogan Kimsenin Orucunun Sahih Olmasi Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
14- Oruçlunun Ramazan Gününde Cima' Etmesinin Siddetle Haram Kilindigi, Bu Sebeble Büyük Keffaretin Vücubu ve Beyani, Küffaretin Zengine de Fakire de Lazim Geldigini ve Imkan Buluncaya Kadar Fakirin Zimmetinde Sabit Oldugunu Beyan Babi
Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:
Hadisten Çikarilan Hükümler Bir Kaç Nevidir:
15- Masiyet Sebebiyle Olmamak Üzere Ramazanda Yolculuk Eden Kimsenin Gidecegi Yer Iki Konak veya Daha Fazla Ise Oruç Tutup Tutmamanin Cevazi, Oruçtan Bir Zarar Gelmeden Tutmaga Iktidari Olan Kimsenin Oruç Tutmasinin, Mesakkat Görecek Kimsenin Ise Tutmamasinin Efdal Olundugunu Beyan Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
16- Bir Îs Görmek Sartiyla Seferde Oruç — Tutmayanin Ecri Babi —
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :
17- Seferde Oruç Tutmakla Tutmamak Arasinda Muhayyerlik Babi
18- Arafe Günü Hacinin Oruç Tutmamasinin Müstehab Olusu Babi:
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler
19- Asure Günü Orucu Babi
20- Asüra Orucunun Hangi Gün Tutulacagi Babi
21- Asüra Günü Oruç Tutmayan Kimsenin, O Günün Kalan Kismini Yemeden Geçirmesi Gerektigi Babi

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler
22- Ramazan ve Kurban Bayami Günlerinde Oruç Tutmakten Nehiy Babi
23- Tesrik Günlerinde Orucun Haram Kilinmasi Babi:
24- Münferiden Cuma Günü Oruç Tutmanin Keraheti Babi:
25- Teala Hazretlerinin «Oruca Takat Getiremeyenlere Fidye Lazimdir.» Âyet-i Kerimesinin «Sizden Her Kim Bu Ay'a Yetisirse Onun Orucunu Tutsun.» Âyet-i Île Neshedildiginin Beyani Babi:
26- Ramazan Orucunu Saban Ayinda Kaza Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler
27- Ölen Bir Kimse Namina Orucun Kazasi Babi
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :
Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :
28- Yemege Davet Edilen Oruçlunuin Ben Oruçluyum, Demesi Gerektigi Babi
29- Oruçlunun Dilini Tutmasi Babi:
30- Orucun Fazileti Babi:
31- Zarar Gelmemek ve Bir Hak Zayi Etmemek Sartiyla Oruca Takati Olan Kimse Için Allah Yolunda Oruç Tutmasinin Fazileti Babi
32- Nafile Orucu Gündüzün Zevalden Önce Niyet Etmenin ve Nafile Oruc Tutan Kimsenin Özürsüz Orucunu Bozmasinin Cevazi Babi:
33- Unutan Kimsenin Yeyip Içmesi Île Cima'nin Orucu Bozmamasi Babi
34- Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)in Ramzandan Baska Zamanlardaki Orucu ve Hiç Bir Ayi Oruçdan Hali Birakmanin Müstahab Olmasi Babi:
35- Oruçdan Zarar Görecek Yehut Oruç Sebebi Ile Bir Hak Zayi Edecek Olan Kimse Île Bayram ve Tesrik Günlerinde Oruç Tutani, Devamli Oruçdan Nehiy ve Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün Birakmanin Faziletini Beyan Babi
Bu Riyayetlerden Çikarilan Hükümler:
36- Her Aydan Üç Gün ve Arafe, Asüre, Pazartesi, Persembe Günkeri Oruç Tutmanin Müstehab Olusu Babi
37- Saban Ayi Sonlarinda Oruç Babi
38- Muharrem Orucunun Fazileti Babi
39- Ramazanin Arkasindan Sevval'den Alti Gün Oruç Tutmanin Müstehab Olusu Babi
40- Kadir Gecesinin Faziletini Beyan, O Geceyi Aramaya Tesvik, Yerini ve En Ümid Edilen Vaktini Beyan Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler

13- ORUÇ BAHSI

Savm: Lûgatta imsak yâni kendini tutmak mânâsina gelir.
Yiyip, içmek, konusmak ve yürümek gibi seylerden kendini tutan kimseye lûgaten -Sâim» derler.
Bundan mâada rüzgârin sükûnet bulmasi, güvercin pisligi ve bir nev'î agaç gibi bir çok mânâlara da gelir.
Seriatta: Tanyeri agirmacan basli yarak, günes batincaya kadar yiyip içmek, cima etmek ve ciir"'c mülhak olan seylerden kendini tutmaktir.
Savm'i: «Niyet sartiyla zamân-i mahsûsta imsâk-i mahsûstur» liye tarif edenler oldugu gibi «fecri sânînin dogmasindan günes kavusuncaya kadar orucu bozan seylerden kendini tutmaktir.» seklinde tarif edenler de olmustur.

Oruc'un rüknü: imsâkdir.
Sebebi : Muhteliftir. Ramazan orucunun sebebi: Ramazan ayina erismektir. Ve her gün, o günde edâ edilecek orucun sebebidir.
Keffâret oruçlarinin sebebi: Yeminden dönme ve kati gibi seylerdir.
Nezir oruçlarinin sebebi de : Yapilan adaklardir.
Orucun vücûdunun sarti: Müslüman, âkil ve balig olmaktir.
Vücûb-u edasinin sarti : Hasta olmamak, mukîm yâni evinde yerinde 'Dulunmaktir.
Sihhatinin sarti: Niyet etmek, hayiz ve nifâsdan temiz bulunmaktir. Hükmü : Borcun ödenmesi ve sevap kazanmaktir.
Orucun hikmetleri: Çoktur. Ezcümle: oruç insana, fakirlere karsi merhamet hissi asilar. Çünkü açlik ve susuzluk iztirâbini bir kaç zaman tatmis olan bir kimse bütün sene iztirâp içinde çirpinan yoksul biçârelerin hâlini mutlaka hatirlar ve onlara aciyarak yardimlarina kosar.
Orucun en büyük hikmeti nefsi terbiye etmesidir. Bu cihet usûl-i fikih ilminde gerektigi sekilde îzâh edilmistir.
Orucun bunlardan maada nice hikmetleri vardir. Fakat kula gereken: onu hikmet ve faydalari için degil sirf Allah'in emrine imtisal ve ibâdet maksadiyla tutmaktir. Zîrâ bir isten maksat ne ise, hüküm ona göre verilir. Binâenaleyh orucu meselâ midenin istirahat in i te'mîn yahut vücûda faydasi oldugu için tutanlar onun sevabina nail olamazlar.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz:
«Nice oruç tutanlar vardir ki kazançlari yalniz açlik ite susuzluktan ibarettir.» hadîsiyle bu cihete isaret buyurmustur.
Oruç muhkem bir farizadir. Farziyeti: Kitap, sünnet ve icmâM ümmet ile sabittir. Binâenaleyh onu inkâr yahut alay eden kimse dînden çikar. Özrü yokken tutmayan ise fâsik olur.
Kitaptan delili:
«Sizden her kim bu ay'a yetisirse, onun orucunu tutsun [1] ...» ve
«Üzerinize oruç farz kilindi [2]» âyet-i kerimeleridir. Bu bâbda ' cumâ-i ümmet de vardir.
Sünnetten delili : Bu bahiste görülecek hadislerle meshur tmân ve isiâm hadîsidir.
Oruç Hicretin ikinci yili Saban ay'inda farz kilinmistir, ,Resû-lüllah (Sailallahü A leyhi ve Sttltem) dokuz Ramazan oruç tutmustur.
Ramazan orucundan önce baska bir oruç farz olup olmadigi husûsiinda selef ihtilâf etmislerdir. Cumhura göre Ramazan orucundan evvel hiç bir oruç farz kilinmamistir. Bir kavle göre evvelâ Asûrâ orucu farz olmus, sonra bu oruç Ramazan'la nesredilmistir. Hanefii1er'in kavli de budur.

1- Ramazan Ay'inin Fazileti Babi

1- (1079) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe ve Ibni Hucr rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ismâîl yâni Ibni Ca'fer, Ebû Süheyl'den, o da babasindan, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahûanh) 'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saltatlahü A ieyhi ve Sellem) :
— «Ramazan geldimi cennet kapilari, açilir; cehennem kapilari kapanir, ve seytanlar bukagilanir.» buyurmuslar.

2- (...) Bana HarmeletÜ'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan, o da Ibni Ebî Enes'den naklen haber verdi; Ibni Ebi Enes'e de babasi rivayet etmis ki kendisi Ebû Hüreyre (RadiyallahÛ anti) 'i söyle derken isitmis: Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
— «Ramazan geldimi rahmet kapilan açilir, cehennem kapilan kapanir ve seytanlar zincirle baglanirlar.» buyurdular.

(...) Bana, Huhammed b. Hatim ile Hûlvânî rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Ya'kûb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize batani, Sâlih'den, o da îhni SihâVdan naklen rivayet etti. (Demis ki) : Bana Nâii [3] b. El»i Kut*, n vâyet etti, ona ta tabasi rivayet etmis. Babasi, Efaû Hüreyre (Rudiyalluiiû anh) 'i söyle derken isitmis: Resulü Ilah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):

«Ramazan girdimi...» buyurdular.

Râvî hadîsi yukarki hadîs gibi nakletmistir.

Bu hadîsi Buhârî «Kitâbu's-Savm* ve «Kitâbu Bed'i'l-Halk»Ui tahric etmistir.

Zemahseri (467-538)'n in beyânina göre Kamadan: Yandi mânâsina gelen (Rameda) fiilinin mastaridir.

Sehr kelimesi bu mastara izafe edilerek (Sehr-u Ramada'n) seklinde alem olmusdur.

Oruç ayina «Ramazan» denilmesi: Müslümanlar o ayda açlik veya susuzlugun hararetinden yandiklari içindir.

Bâzilari: «Araplar eski lûgattan aylarin isimlerini naklederken onla ra zamana göre isim vermislerdir. Oruç ayina «Ramazan» demeleri siddetli sicaklara tesaadüf ettigindendir.» derler.

Bu bâbda daha baska kaviller de vardir.

Cennet kapilarinin açilmasi, cehennem kapilarinin kapanmasi vp sey tanlarin bukagilanmasi hususunda Kaadi îyâz sunlari söylemistir: «Bu hadîsden zahirî mânâsi ve hakikati kastedilmis olmasi muhtemeldir. Su hâlde cennet kapilarinin açilmasi, cehennem kapilarinin kapanmasi ve seytanlarin bukagilanmasi Ramazan ayinin girdigine bir alâmet ve hürmetini ta'zîm olur. Seytanlarin bukagilanmasi: Mü'min-lere eza edememeleri içindir. Maamâfih bu sözlerden murâd: Mecazî mânâlari da olabilir: Bu takdirde hadîs-i serif Ramazan'da sevap ve afvin çokluguna, seytanlarin ezâ ve igvâlarin azaldigina isaret olur. Y/mi seytanlar baglanmis gibi olurlar da, bâzi seylere ve bâzi insanlara tasallut eder; bâzilarina edemezler.

Hadîsin ikinci rivayetinde: (Rahmet kapilari açilir) baska bir rivayette:

(Seytanlarin azgin takimi bukag;lcin:r.) buyurulmus olmasi da bu ihtimâli te'yîd eder. Cennet kapilarinin açilmasindan murâd: Bu ay'da umumiyetle sâir-aylarda görülmeyen oruç, teravih ve sâir hayirât gibi tâat-lara Allah'in fütuhat vermesi de kastedilmis olabilir. Çünkü bunlar cennete girmeye sebep ve âdeta cennete açilan kapular mesabesindedir. Cehennem kapilarinin kapanmasi ve seytanlarin bukagilanmasi da günahlardan sakinmaktan ibaret olur.»

Nevevî diyor ki: «Bu hadîs muhakkakkikîn-i ulemâ ile Buhârî'nin kaail olduklari sahîh ve muhtar olan mezhebe delilidir. Bu mezhebe göre ay zikre tmeksizin sâdece (Ramazan) demek kerâ-hetsiz olarak caizdir.

Bu mes'ele hakkinda üç mezheb vardir :

1- Ulemâdan bir tâife'ye göre hiç bir suretle münferiden (Ramazan) denilemez. Mutlaka (Ramazan) ay'i demek îcâb eder, Mâ1îkiyye ulemâsinin kavilleri budur. Onlar Ramazan'in Es-mâullah'dan oldugunu binâenaleyh Allah'dan baskasina ancak bir kayitla itlak edilecegini söylerler.

2- Ulemâmizin ekserisi ile Ibni Bâkillânî'ye göre Ramazan'dan oruç ayi kastedildigine bir karine bulunursa, bu kelimeyi izâfetsiz olarak (Ramazan) seklinde kullanmakta bir kerahet yoktur. Karine bulunmazsa mecruhtur. Onlara göre (Ramazan tuttuk.) (Ramazanda teravih kildik), (Ramazan bütün aylarin efdalidir.) (Ramazan'in sonunda Kadir gecesini aramak mendûbdur.) gibi sözlerde kerahet yoktur. Fakat (Ramazan geldi.), (Ramazan girdi.) gibi sözler mekruhtur.

3- Muhakkîkîn-i ulemâ ile Buhârî'nin mezheplerine göre: Karine olsun olmasin (Ramazan) kelimesini münferiden kullanmakta kerahet yoktur. Dogru olan mezhep de budur.

Birinci ve ikinci mezhepler fâsitdirler. Çünkü kerahet ancak seriatin yasak etmesiyle sabit olur. Bu bâbda hiç bir nehiy sübût bulmamistir.

Ramazan'm Allah'a mahsûs bir isim olmasi iddiasi da dogru degildir. Bu hususta hiç bir sahîh delîl yoktur.

Bâzi haberler vârid olmussa da, onlar da zayiftir. Allah'in isimleri tevkifidir; onlar ancak delille sabit olur. Ramazan'in isim oldugu sübût bulsa bile bundan münferiden kullanilmasinin keraheti lâzim gelmez. Babimiz hadîsi birinci ve ikinci mezhepleri sarahaten reddetmektedir. Oruç ayina (Ramazan) denilebilecegini gösteren bir

çok sahîh hadîsler vardir.»
Ashâb-i Kiram 'dan bir çoklari babimiz hadîsi mânâsinda hadîsler rivayet etmislerdi".
Aynî bunlari bir araya toplamis ve söyle siralamistir :
1- Nesâî ile Ibni Mâce, Hz. Abdurrahmân b. Avfdan su hadîsi tahrîc etmislerdir: Nadr b. Seybân söyle demis: «Ebû Selemet'bni Abdirrahmân'a dedim ki:
— (Bana babamdan dinledigin, onun da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'den —araya baska râvî girmemek sartiyla; bizzat— dinledigi bir hadîs söyle.»
Ebû Seleme :
— «Hay hay söyliyeyim: Bana, habam rivayet etti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Süphesiz ki Allah Tebâreke ve Teâlâ Ramazan orucunu farz kilmistir. Ben do size onun kiyamini sünnet kildim. Binâenaleyh her kim îmân ederek ve sevabini hesaba katarak Ramazanin orucunu tutar, namazini du kilarsa günahlarindan annesinin dogurdugu gün gibi (mâ sû m olarak) ç'ttar» buyurmusUr, Nesâî senedin yanlis oldugunu söylemis: «Dogrusu Ebû Seleme, Ebû Hüreyre Men rivayet etmistir.» demistir. Kiyamdan murâd: Terâvîh namazidir.
2- Ebû Ya'lâ, Hz.Ibni Mes'ûd'dansu hadîsi rivayet eder: îbniMes'ûd (Radfyatlahû atih) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i Ramazan basinda söyle buyururken isitmis:
— «Kullar Ramazanda ne derece sevaplar oldugunu bilseler ümmetim bütün senenin Ramazan olmasini temenni ederdi...»
Hadîs uzuncadir, yalniz münker hattâ bâtildir. Zîrâ senedinde C e-rîr b. Eyûb El-Becelî vardir. Bu adam hadîs uydururmus. Vekî' Ebû Nuaym, Fadl b. Dükeyh gibi imamlar onu hadîs uydurmakla itham etmislerdir. îbni Maîn onun hakkinda «Bir sey etmez.» demis; Buhârî ile Ebû Zür'a hadîsinin münker oldugunu söylemislerdir.
Nesâî dahî «O, metrûkü'l-Hadîstir.» demistir.
3- Haris b. Ebî Üsâme, Hz. Selm&n-i Fâri-s î 'den su hadîsi rivayet etmistir: Selmân demis ki:
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Sâbân'in son günü bize hutbe okudu ve:
— «Ey cemâat! Size büyük bir ay yaklasmaktadir; Öyle mübarek bir ay ki: Içinde bin aydan daha hayirli bir gece vardir. Allah, o ayin orucunu farz, terâvîh'Ini nafile olarak mesru kilmistir. Imdi her kim bu ayda hayir nâmina bir Is yaparsa yetmis tane farz eda etmis gib* olur Bu ay: sabir ayidir. Sabrin sevabi Ise cennettir. Bu ay yaid-mlcsma ayi Ar. Bu ayda mü'minin rizki arttirilir » buyurdular.
Bu hadîs dahî uzundur. Senedinde Iyâs nâminda bir râvî vardir. Mezkûr râvî meçhuldür. Binâenaleyh hadîs münkerdir.
4- Nesâî, Enes (Radiyaltahû anh) 'dan su hadîsi tahrîc etmistir: Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Selîem):
— «Iste Ramazan geldi. Bu ayda cennet kcip:lari açilir, cehennem kapilari kapanir, seytanlar da zincirle barlanrr.» buyurmuslardir. Ancak Nesâî onun hatâ oldugunu söylemistir.
Ayni hadîsi Taberânî dahî «El-Evsat» nâm eserinde tahrîc et-misdir. Onun rivayetinde hadîsin sonunda su cümle de vardir:
«Ramazana erisip do affolunmayan bizden irak olsun. Böylesi Ramazanda affolunmazsa ne zaman affolunur?»
Bu hadîsin râvîleri arasinda Fad1 b. îsâ vardir ki hadîsi münkerdir.
Hz. Enes'in bir hadîsi daha vardir ki: Onu da Ukaylî zayif hadîsler tneyâmnda rivayet etmistir.
5- Taberânî'nin Hz. Ubâde tü'bn ü's-Sâmit (Radiyallahâ anh) 'dan rivayet ettigi bir hadîsde söyle Duyurulmustur: Ramazan geldiginde bir gün Resûlüllah (SallallahU Aleyhi ve Settem) :
— Size Ramazan eldi. Bu ay bereket ay'idir. Bu ayda Allah size yardim eder. Rahmetini indirir, günahlari affeder, dualari kabul buyurur. Allah, sizin ibâdet hususundaki yarisinizi görür de sizinle meleklerine iftihar eder. Binâenaleyh siz Allah'a hayir Islediginizi gösterin. Çünkü saki bu ayda Allah'in rahmetinden mahrum kalan kimsedir»; buyurdular.
Hadîsin isnadinda Muhamed b. Ebî Kays vardir. Bu zâtin hâli kesif ve îzâha muhtaçtir.
6- Taberânî, îbni Abbâs (Radiyallahû anh) 'dan su hadîsi rivayet etmistir: Resûlüllah (SattaUahÜ Aleyhi ve

Selîem):
— «Size meleklerin en faziletlisini haber vereyim mi? O, Cibril Aley-hisselâm'dir. Peygamberlerin efdali Adem Aleyhissolâm, günlerin efdali Cuma; aylarm efdali Ramazan, gecelerin efdali Leyle-I Kadir, kadinlarin efdali da Meryem binti Imrân Aleyhesselâmdrr.» buyurdular.
Bu hadîsin râvîlerinden Nâfi ' b. Hürmüz zayiftir. tbnü'l-Cevzî (508-597). îbni Abbâs (Raâiyallahû anh) dan bu bâbda uzun bir hadîs rivayet etmisse de, o hadîs münkerdir.
7- Yine Taberânî, Hz. Abdullah îbni ömer'den su hadisi rivayet etmistir. Peygamber (SallallahU Aleyhi ve Selîem):
— «Süphesiz ki cennet sene basindan, gelecek seneye kadar Rama-za : iç!n «üslenir. Ramazanin ilk gecesi oldumu arsn altindan b;r rüzgâr es ... buyurdular.
Bu hadîsin râvîlerinden Ve1îd b. Velîd'i Dârakutnî ile baskalari zayif bulmus; Ebû Hatim ise: «dogru söyler.» diyerek onu tevsik etmistir.
8- Taberânî «El-Evsat» nâm eserinde Hz. Ömeru'-bnu'l-Hattâb (Radiyailahû anh) 'dan da su hadîsi rivayet etmistir:
«Ramazanda Allah'i zikreden Kimsenin günâhi affolunur. AIlah'dan dileyen mahrum kalmaz.»
Bu hadisin isnadinda Hilâl b. Abdirrahmân nâminda bir râvî vardir ki: Ukay1ionu zayif bulmus, hadîsini münker saymistir,
9 - Taberânî 'nin, Hz. Ebû Ümâme 'den rivayet ettigi bir hadîste söyle buyurulmaktadir:
«Her iftar zamani Allah'in cehennemden azâd ettigi kimseler vardir.» Hadîsin râvîleri mütemetdirler.
10- Taberânî «Es-Sagir» adli eserinde Hz. Ebû Saîd-i Hudrî 'den su hadîsi rivayet etmistir:
«Gerçekten Ramazan ayinin ilk gecesinde gök kapilari aol r. Bunbr Ramazan'in son ecesine kadar kapanmazlar.»
Bu hadîsin râvîleri arasinda Muhammed b. Mervân Es-Sa'dî nâminda zayif bir zât vardir. Hz. Ebû Saîd 'den Bezzar dahî su hadîsi rivayet etmistir:
«Süphesiz ki Allah Teâlâ'nm Ramazanda her gün her gece azâd ettigi kullari vardir. Ve her müslümanin her gün her gece kabul buyurulan bir duasi olur.»
bu hadîsin isnadinda zayif bir râvî olan Ebân b. Ebî Ayyas vardir.
Tabarânî yine Hz. Ebû Saîd 'den su hadîsi rivayet etmistir:
«Seneden seneye tutulan Ramazan oruçlari, aralarindaki günahlara kef-fârettir.»
11- Taberânî, Ebû Mes'ûd-u Gifâri (Radiyailahû anh) 'dan îbni Mes'ûd hadîsi gibi bir rivayet nakletmistir. Bu hadîs dahî zayiftir.
12- Nesâî, Hz. Âise (Radiyailahû anha)'dan'su hadîsi rivayet etmistir:
ResûlüllaH (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) azimetle emretmek sizin halki Ramazan.'da Teravih kilmaya tesvik buyurur ve:
— Ramazanda îmân ve ihtisâpla teravih kilan kimsenin geçmis günahlari affolunur» derdi.
13- Taberânî 'nin, Ümmü Hanî (Radiyaüahû anh) 'dan rivayet ettigi bir hadisde söyle buyurulmaktadir:
«Ümmetim Ramazan ayini ibâdetle ihya ettikçe asla kepaze olmiyacak-lard r.» Ashâbtan :
— Ramazan ayini bosuna geçirmekde ümmetinin ne kepazeligi olur Yâ Resûlallah? diyenler bulundu. Peygamber »Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Onun hürmetini çignemek...» buyurdular.
Ayni hadîsde:
Binâenaleyh Ramazan ayindan korunun. Zîrâ o ayda islenen hayirli ameller baska aylarda görülmedik bir sekilde katlanir. Kötülükler de öyledir.» ifâdesi de vardir.
Hadîsin isnadina îsâ b. Süleyman El-Curcâni vardir. Bu zâti Ibni Hibbân mevsuklardan, Ibni Maîn ise zayiflardan saymistir.
Rivayetlerin bâzilarinda «Gök kapilari açilir.»; diger bâzilarinda «Cennet kapilan açilir.» bu/urulmustur. Zahiren

bu rivayetler birbirlerine muariz gibi görünürlerse de, hakîkatta aralarinda hiç bir ziddiyet ve inünâfaat yoktur. Zîrâ gök kapilan semâdadir, cennet semânin üstünde oldugu için ona bu kapilardan çikilir.
Rahmet kapilarindan murâd da: Cennet kapilaridir.
Tiybî diyor ki: «Bu kapilarin açilmasinin faydasi: meleklere huç tutan kullarin fiillerini göstererek o fiilleri begendirmek ve bunun Allah indinde pek büyük bir mertebe oldugunu bildirmektir.
Bir de Peygamter (SaUallahü Aleyhi ye Sellem) Jin haberlerine istinaden gök kapilarinin açilacagina inanan mükellef bir kulun nesâti artar. lîu hakikati hulûs-i kalple kabul eder.»
Seytanlarin bukagilanmasi hususunda Hu1eymî sunlari söylemistir: «Ihtimâl ki seytanlardan murâd: Semâdan meleklerin sirlarini çalanlardir. Bunlarin Ramazan günlerinde degil de sadece Ramazan gecelerinde baglanmalari muhtemeldir. Çünkü seytanlarin bu güruhu Kur'ân-i Kerîm inerken sir çalmaktan menedilmis-lerdi. Binâenaleyh muhafazada mubaglaga göstermek için baglanmalari artirilmis olabilir. Bu sözden seytanlarin müslümanlari baska aylarda oldugu gibi adam akilli ifsat edememeleri de kastedilmis olabilir. Çünkü müslümanlar Ramazanda oruçla, Kur'ân okumak ve zikretmekle mesgul olurlar. Bu gibi seyler ise seytanlari inkisâr-i hayâle ugratir.» Bâ-zilari seytanlardan murâd: Onlarin azgin takimi oldugunu söylemislerdir.
Bu takdirde: «Seytanlar Ramazanda baglaniyor da neden yine bir çok kimseler günah isliyorlar?» seklinde bir suâle meydan kalmaz. Çünkü baglanmayan bir çok seytanlar vardir, âsîleri yoldan çikarmaya onlar kâ-fîdir.
Hadîsden maksat : Ramazan ayinda kötülüklerin azalmasidir. Nitekim bunu hepimiz müsâhade etmekteyiz; kaldi ki bütün seytanlar Ramazan'da baglanmis bile olsa insanlari yoldan çikaracak baska sebepler yine mevcuttur. Nefs-i emmâre ile kötü âdetler ve insan seytanlari bunlardandir.

2- Ay Görülmekle Ramazan Orucunun Farz Olmasi, Yine Ay Görülmekle Bayram Yapilmasi, Ay'in Basinda veya Sonunda Hava Bulutlu Olursa Ramazan’in Otuz Gün Üzerinden Tamamlanmasi Babi

3- (1080) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Nâ-fi'den dinledigim, onun da Ibni Ömer (Radiyallahû ün/i«m^'dan, onun da Peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet ettigi su hadisi okudum: Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan'i anarak söyle buyurmuslar:
— «Hilâl*! görmedikçe oruç tutmay.n; onu görmedikçe bayram da yapmayin. Sayet hava bulutlu olursa onun miktarini hesâb edin.»

4- (...) Bize Efaû Bekir b. El I Seyle rivayet etli. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah Nâfi'den, o da Il:ni Ömer (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan'i anmis da elleriyle isaret ederek:
— «Ay soyIe, söyle ve söyledir...» buyurmuslar. Üçüncü defasinda bas parmagini yummuslar. Müteakiben:
— «Ay'i görmek sartiyla oruç tutun; ay'i görmek sartiyla bayram yapin. Eger hava bulutlu olursa o ay için otuz gün taktir edin.» buyurmuslar.

5- (...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah bu isnâdla rivayette bulundu. Ve:
«Hava bulutlu olursa ay'i 30 gün üzerinden takdir edin.» diyerek Ebû Üsâme hadîsi gibi rivayet etti.

(...) Bize Ubeydullah v. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Ubeydullah'dan bu isnâdla rivayet etti. Bu rivayette Ibni Ömer sunu da söyledi: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) Ramazan'i anarak:
— «Bir ay yirmidokuz gündür. Ay söyle, söyle ve söyledir...» buyurdular.
Ibni Ömer «ay'i takdir edin.» dedi «Otuz gür .«'ü söylemedi.

6- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail, Eyyûb'dan, o da Nâfi'den, o da Ibni Ömer

(Radiyallahâ an hû mu) 'dan naklen rivayet etti. Ibni Ömer söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve. Sellem):
— «Ay yirmidokuz günden ibarettir. Binâenaleyh siz hilâli görmedikçe oruç luimayin, onu görmedikçe bayram da yapmayin. Eger hava bulutlu olursa ay'm mttctarn: lio;ûb edin.» buyurdular.

7- (...) Bana Humeyd b. Mes'adete'l-BahiH rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bisr b. Mufaddâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seleme yâni Ibni Al-kame, Nâfi'de.t, o da Abdullah b. Ömer (Kadiyallahû anhû/na) 'dan naklen rivayet eyledi. Ibni Ömer söyle demis: Reçjtlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ay, yIrmidokuz gündür. Hilâl'i gördünüzmü oruç tutun; onu gördü nüzmü iftar edin. Eger hava bulutlu olursa ay'in miktarin, resâb edin.» buyurdular.

8- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Salim b. Abdillâh rivayet etti ki, Abdullah b. Ömer (Radryallahû anhûma) sunu söylemis: Ben, Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem)
— «Ay'i gördünüz mü oruç tutun; onu gördünüzmü bayram yapin. Sayet hava bulutlu olursa ay'in miktarini hesâb edin!» buyururken isittim.

9- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybetü'bnü Saîd ve Ibni Hucr rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Ahterenâ); ötekiler: (Haddesenâ) tâbirlerini kullandilar. (Dediler ki) : Bize Ismâîl yâni Ibni Ca'fer, Abdullah b. Dinar'dan rivayet etti. O da Ibni Ömer (Radiyaltohû anhûma)yi sunlari söylerken isitmis: Resûlüllah (Salta'lahii A,eyhi ve Sel'em):
«Ay yirmidokuz gecedir. Onu görmedikçe oruç tutmayin, onu görmedikçe bayram da yapma in. Ancak hava bulutlu olursa o baska. Hava bulutlu olursa siz ay'tn miktarini hesâb edin.» buyurdular.

10- (...) Bize Harun b. AbdIllâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kavh b. Ubade rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ b. tshâk rivayet etti. (Dedi ki): Bize Amr b. Dinar rivayet eyledi, Kendisi Ibni Ömer (Radiyallahû anhüma) 'yi sunu söylerke dinlemis: Ben, Peygamber (SaIlalIahü A leyhi ve Sellem) 'i:
«Ay söyle, söyle v« söyledir...» buyurutfcen isittim; üçüncü defasinda bas parmagini yumdu.

11- (...) Bana Haccâc b. Sâir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasenü'l. Esyeb [4] rivayet etti. (Dedi kî): Bize Seybân, Yahya'dan rivayet etti. Demis ki: Bana. Ebu Seleme dâhi haber verdi, kendisi Ibni Ömer (RadiyaHahû anhûma)*yt söyle derken dinlemis: ResulUllah (Sallallahü Aleyhi xe Selletn) 'I;
«Ay yIrmIdokui göndür,.)» buyururken isittim.

12- (...) Bize Seni b. Osman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ziyâd b. Abdillâh EI-Bekkâî, Abdülmetik b. Umeyr'den, o da Mûsâ b. Tâlha'dan, o da Abdullah b, Ömer (Radtyallahû anhûmai 'dan, o da Peygamber (Saîtaîkihii Aleyhi ve Sellem)1 Ava naklen rivayet etti. Söyle buyurmuslar:
Ay söyle, söyle ve söyledir (Yâni) on, on ve dokuzdur.»

13- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Cebele [5] 'den naklen rivayet eyledi. Cebele söyle demis: Ben, Ibni Ömer (Radiyallahû anhûma) 'yi sunu söylerken dinledim: Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ay söyle, söyle ve söyledir.» buyurdu ve ellerini bütün parmaklari ile iki defa biribirine vurdu, üçüncü defada sag yahut sol bas parmagini kisti.

14- (...) Bize Muhammedü'bnü'l - Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Ukbe yâni Ibni Hureys'den naklen rivayet eyledi. "(Demis ki) : Ben, Ibni Ömer (Radiyallahû anhûma)*yi sunu söylerken isittim: Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
«Ay, yirmidokuz gündür.» buyurdular.
Su'be (Hadîsi rivayet ederken) üç defa ellerini birbirine kapamis, üçüncüde 'bas parmagini bükmüs.
Ukbe: «Zannederim (ay otuz gündür) dedi ve avuçlarini üç defa birbiri üzerine kapadi.» demis.

15- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Su'be'den naklen rivayet eyledi. H. Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ ile tbni Bessâr da rivayet ettiler. tbnü'l-Müsennâ (Dedi ki): Bize Muhanuned b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Esved b. Kays [6]'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Ben, Said b. Amr b. Saîd [7]'den dinledim, o da Ibni Ömer (Radtyallahû anhûma)'yi Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Seliem)fden naklen rivayet ederken isitmis. Resûlüllah (S allallahü Aleyhi ve Sette m):
«Biz Um mî bir ümmetiz. Yaziyi hesabi bilmeyiz. Ay söyle, söyle ve söyledir...» buyurmus; üçüncüde bas parmagini yummus:
«Bazen de ay soyje, söyle ve söyle olur.» buyurmus yâni otuz çeker demek istemis.

(...) Bana, bu hadisi Muhammed b. Hatim dahî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Mehdi, Süf. 'n'dan, o da Esved b. Kays'dan bu isnâdla rivayette bulundu. Yalniz ikinci ay için «Otuz» tâbirini söylemedi.

16- (...) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hasen, b. Ubeydillâb, Sa'd b. Ubeyde'den naklen rivayette bulundu; söyle demis: tbni Önu-r (RatiIyaUahû anhûma) bir adami: «Bu gece ay'in yari gecesi dir.» derken isitti de, ona:
— Sen, bu gecenin ay'in yarisi oldugunu nereden biliyorsun? Ben, Resûliillah (Sallaltahii Aleyhi', ve Setiem)'I söyle buyururken isittim:
«Ay söyle ve föyledir.» buyurdu ve on parmagi ile iki defa isnn' etti, üçüncü defasinda dahî bütün parmaklariyla isarette bulundu. Yalniz bas parmagini tuttu. Yahut geri çekti; dedi.

17- (1081) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ihra rahim b. Sa'd, Ibni Sihâb'dan, o da Saîd b. El - Müseyyeb'den, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahûanhydan naklen haber verdi. Ebû Hüreyre söyle demis: Resölüllah (Salktllahü Aleyhi ve Sellem):
— «Hilâl'i gortfunuzmü oruç tutun, onu gördOnuzmü bayram yapin. Eger hava bulutlu otursa otuz gün oruç tutun.» buyurdular.

18- (...) Bize Abdurrahmâit b. Sellâm El-Cumahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Rabî' yâni Ibni Müslim, Muhammed'den —ki Ibni Ziyâd'dir.—, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahâ anh) 'dan aklen rivayet etti ki, Peygamber
«Ay'i görmek sartiyla oruç tutun ye onu görmek sartiyla bayram ya-ptn. Sayet hava bulutlu olursa sayiyi tamamlayin.» buyurmuslar.

19- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki); Bize Su'be, Muhammed b. Zi yâd'dan naklen rivayet etti. Demis ki: Ben, Ebû ^üreyre (Radiyallahû anh) 'i sunu söyler* ken isittim: Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Ay'i görmek sartiyla oruç tutun ve onu görmek sartiyla bayram yapin. Eger ay'i görmenize havanin bulutlanmasi mâni oluyorsa otuz günü sayin.» buyurdular.

20- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Sey be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bisr EI-AbdI rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Ömer, EbÛ*z-Zînâd'dan a da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahû anA^'dan naklen rivayet eyledi; Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) hilâlden bahsederek :
«Onu gördün üz mü oruç tutun ve (yine) onu gördünüzmü bayram yapin. Eger hava bulutlu olursa otuz günü sayin.» buyurdular.
Bu hadisin her iki rivayetini Buhar i «Küâbu's-Savm» ve «Ki-tâbu't-Talâk»'in muhtelif yerlerinde tahric ettigi gibi Ibni Ömer rivayetini Ebû Dâvûd ile Nesâî; Ebû Hüreyre rivayetini de îbni Mâce «Kitâbu's-Savm-'da rivayet etmislerdir. Bu bâbda bir çok ashâb-i kiram 'dan hadisler rivayet olunmustur. Ezcümle:
1- E bû Dâvûd, Hz.Ibni Abbâs (Radiyallahû anh) dan su hadîsi tahric etmistir:
«ftesûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) bir veya iki gün oruçla bu ayin onun* geçmeyin. Ancak biriniz daha önceden oruç tutmaya baslarsa o baska. Ay'i görmedikçe oruç tutmayin sonra müteâkib ay'i görünceye kadar oruç tutun. Sayet hIlâl'In ugruna bulut gelirse gün sayisini otuz olarak yapin. Ay yirmIdokuz gündür» buyurdular.
2- Tirmizi'nin rivayet ettigi Ebû Hüreyre hadisinde söyle denilmektedir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bir veya iki günle bu ay'in önüne geçmeyin Ancak bu günler biriniz in-tutmakta o'dugu oruç günlerine tesaodüf ederse, o baska. Ay'i görmek »artiyla oruç turun; (yine) onu görmek sartiyla bayram yapin. Eger hava bulutlu olursa otuz günü sayin, sonra bayram yapin, buyurdular.
Tirmizi bu rivayet hakkinda: «Ebû Hüreyre Hadîsi hasen sahih bir hadîsdir.» demistir.
Yalniz Tirmizî bu vecîhle hadîsi rivayet etmekte münferid kalmistir.
3- Ebü Dâvûd ile Nesâî, Hz. Huzeyfe 'den su hadîsi tahrîc etmislerdir: «Resûlüllah (SaIlallahü Aleyhi ve Sellem) — Hilâl'i görmedikçe yahut gün sayisini tamamlamadikça bu aydan önce oruç tutmayin. Sonra hilâl'i gördügünüz yahut gün sayisini tamam-Had ig in iz vakit oruç tutun; buyurdu.»
4- Ebû Bekre (Radiyailahû anh) 'dan rivayet olunan bir hadîsi Ebü Dâvûd-u Tayâlisî ve onun tarîkinden Beyhaki su lâfizlarla tahrîc etmislerdir:
«Ay'i görmek sartiyla oruç tutun ve yine onu görmek sartiyla bayram yapin. Sayet hava bulutlu olursa gün sayisini otuz olarak tamamlayin.»
5- Taberânî «El-Kebîr» nâm eserinde Talk b, Alî (Radiyailahû anh) 'dan su hadîsi rivayet etmistir;
«Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) hilâli görünceye kadar Ramazandan önce bir gün oruç tutmayi yasak etti;..»
Bu hadîsin râvîleri arasinda hakkinda söz edilen Habbân isminde bir zât vardir.
Yine bu bâbda Taberânî, Hz. Berâ1 b; Âzib'den; Ebû Dâvûd, Âise (Radiyailahû anhat'dan: Bey ha kî, Hz. Ömer ileCâbir (RadiyaUahû anhûma)'dan; Dârakutnî, Hafi b. Hadîc (Radiyailahû anA/ttan; Taberânî «El-Kebir» nâm eserinde Abdullah b. Mes'ûd (RadiyailahûanA)'dan; Imam Ahmed b. Hanbel ile Taberânî: Hz. Alî (Raçtiyatlahû anh) 'dan; yine Taberânî, Semuratü'bnü Cündeb (Radiyailahû anh) 'dan hadîsler rivayet etmislerdir.
Ramazandan bir veya iki gün evvel oruca baslamanin yasak edilmesi farz oruçlar, nafile orucun birbirine karismamasi hikmetine mebriîdir.
Resûlüllah (SallallahÜ Aleyhi ve Sellem) bunu mü si umanlar hiristiy anlara benzemesin diye yasak etmistir. Çünkü hiristiyanlar kendilerine farz kilinan seylere kendi fâsitligi kirlerince münâsip gördükleri seyleri katarlardi.
Sahâbe-i kiram'in ekserisi ile Tâbiîn ve onlardan sonra gelen ulemânin yevm-i sekde oruç tutmayi kerih gördükleri sahih rivayetlerle naklolunmustur ki ashâb-i kiram 'dan Alî, ö -mer, tbni Mes'ûd, Huzeyfe, îbni Abbâs, Ebû Hüreyre, Enes ve Ebü Vâil (Radhallahûanhûm) ile Tabiîn 'den Saîd b. El.-Müseyyeb, îkrime, Ibrâhîm Nehai, Evzâî, S ü fyân-i Sevri, Imam A'zam , Imam Mâlik, Imam Safiî, Imam Ahmed b. Hanbel, Ebû Ubeyd, Ebû Sevr ve Ishâk hazerâti bunlar meyânindadir.
Sahabeden bir cemâatin yevmi sekde oruç tutmayi tecviz ettikleri rivayet olunur.

Yevm-i sek: Saban 'dan mi yoksa Ramazan 'dan mi oldugu kestirilemiyen süpheli gün demektir.
Hz. Ebû Hüreyre: «Ramazandan evvel bir gün oruç tutmam: benim için gecikmemden daha makbuldür. Çünkü bir gün evvel tutarsam orucum kazaya kalmaz. Fakat tutmazsam orucum kazaya kalir.» demistir.
Böyle bir kavil Hz. Amrü"bnü Âs 'dan dahî rivayet olunur.
Muâviye (RadiyaUahû anh) «Sabândan bir gün oruç tutmam: benim için Ramazan 'dan bir gün tutmamaktan daha iyidir.» demistir.
Ayni söz Hz. Aise ile kiz kardesi Esmâ (RadiyaUahû anhûma) 'dan da rivayet olunur.
Hava bulutlu olursa Küfe ulemâsi ile îmam Mâlik, Imam Safiî, Evzâî ve Sevrî'ye göre o gün oruç tutmak yine vâcib degildir. Imam Ahmed'in bir kavli de budur.
Bir kimse o gün oruç tutar da, sonradan Ramazan 'dan oldugu anlasilirsa Hanefiî1er'e göre tutulan oruç haram degildir. Sevrî ile Evzâî 'nin mezhepleri de budur.
Ibni Ömer ile îmam Ahmed ve ulemâdan bir taife: «Yevnw sekde hava açik olursa oruç tutulmaz. Fakat bulutlu olursa oruç tutmak vâcibdir.» demislerdir.
Ulemâdan bâzilarina göre bu hususta halk imama tâbidir. Imam oruç tutarsa, onlarda tutar; iftar ederse onlar da iftar ederler.
Hasan-i Basrî ile îbnî Sîrin.bir rivayette Sa'bî ve bir rivayette Imam Ahmed'in kavilleri budur.
Mutarrif b. Abdullah îbni Sihhîr ile îbni Sureyb ,.îmam Sâfiî'nin: «Yevm-i sekde oruca niyet etmeden sabahlamak fakat o günün ögle zamanina kadar yiyip içmemek gerekir. Zevalden önce Ramazan 'dan oldugu anlasilirsa oruca niyet edilir. Ramazandan olmadigi meydana çikarsa iftar olunur.» do-digini nakletmislerdir.
îbni Küte y be, Dâvûdî ve diger bâzi ulemânin kavilleri de budur.
Sahadeti kabul edilmeyen bir kimsenin Ramazan ay'mi günlügüne mahkeme huzurunda sahadet etmesiyle yahut îtimâd ettigi bir köle veya kadindan isittigini haber vermesiyle Ramazan ay'i isbât edil* mis olmaz. O gün yine .yevm-i sekdir. Ancak o gün nafile omca niyrt ederse Hânefiîler'e göre mekruh olmaz. Imam Mâlik m kavli de budur.
«Hidâye» serhinde söyle denilmektedir: «Havas hakkinda efdal olan, o gün kendisiyle yakinlarinin nafile oruca niyetlenmeleridir. Bu kavil ÎTS Tam Ebû Yûsuf 'dan da rivayet olunur. Avam takimina fjnr ken zevale yaklasmcaya kadar beklemeektir. O günün Ramazandan oldugu anlasilirsa o anda oruca niyet ederler. Aksi taktirde oruca niyetlenmezler.
Fir kimse Ramazandan üç gün evvel yahut bütün Saban ayin-da oruç tutsa veya âdet edindigi oruç günü yevm-i sekke tesaadüf etse efdal olan o gün nafile oruca niyet etmesidir.
«El-Mebsût» nâm eserde: (Oruç efdaldir.) deniliyor.
«El-Muhit»'de: Yevm-i sek: Bir kimsenin âdeti olan oruca tesaadüf ederse oruç tutmak efdal, aksi taktirde ise tutmamak efdaldir.
Ramazandan bir veya iki gün önce ne sifatla olur .a olsun oruç tutmak mekruhtur. Fakat üç gün evvel oruç tutmak mekruh degildir, Imam Ahmed b. Hanbel'in kavli de budur.» deniliyor. Imam Sâfiî'ye göre Saban ayinin yarisindan sonra nafile oruç tutmak mekruhtur. Çünkü Rcs * .üllah (Saltailahü Aleyhi ve Sellem):
«Saban yan oldumu artik oruç tutmayin.» buyurmustur.
Tirmizi bu hadis için «Hasen sahindir.» demistir. Maamâfih î -mam Safiî 'nin istidlal ettigi bu badisin sihhat derecesi üzerinde yine de söz edilmistir. tmamAhmed 'in: «Bu hadîs mahfuz degildir.» dedigi rivayet olunur.
Sahih oldugu kabul edilse bile daha taska sahîh hadise murâraza etmektedir.
Ümmü Seleme (Radtyallohû anh) 'dan rivayet olunan bir ha-dîsde :
«Psygambtr (Saltallahü Aleyhi ve Seltem) Sâbân'dan mâada ssntntn hiç bir ayinda tam olarak oruç tutmazdi. Saban ayini iw oruç tutmak $ûru-riyle Ramazan'a elcUrdi.» denilmistir.
Tirmizi bu hadîsin dahî hasen oldugunu söylemistir.
Babimiz rivr.-'itlerinde zikri geçen cümlesi muhtelif sekillerde tefsir olunmustur. «EI-Müheszcb» serhinde bunun1 «sikistinn» yâni «oruçla doldurun» yahut «Bulut altinda ay'i takdir edin.» mânâsina geldigi bildirilmistir.

Imam Ahmed b. Hanbel ile bulutlu günde Ramazan niyetiyle oruç tutmayi tecviz eden diger bâzi ulemânin kavilleri budur.
Ibni Sureyh, Mutarrif b. AbdilIâh, Ibni Kuteybeve daha baskalarina göre mezkûr cümlenin mânâsi: «Ay'i menzillerinin hesabma göre takdir edin.» demektir.
Ebû Ömer -Ibni Âbdilberr'in «Istizkâr» nâm eserinde beyânina göre Tâbiîn'in büyüklerimden bâzilari bu hususta yildizlarla ay'in menzillerini ve hesap yolunu nazar-i ittibâra ahrlarmis.
tbni Sîrîn böylesi hakkinda «Bunu yapmamasi kendisi için daha iyi olurdu.» demistir.
îbni Sureyh, Imam Safii 'den yildizlarla ve hesap yoluyla Ramazanin su butuna istidlal etmenin caiz olacagina isaret eden bir kavil rivayet etmisse de, SafiîIer'den Ibni Abdilberr bunu kabul etmemis: «Safiî 'nin elimizde bulunan kitaplarinda Ramazani ancak gözle görmekle yahut âdil sahadetle veya Saban ayini otuz gün tamamlamakla ît ika ad en sahih olabilecegi yazilidir.» demistir.
Hicaz, Irak, Sam ve Magrib ulemasinin cumhuru ile Ebû Hanife , Mâlik, Safiî, Evzâf, Sevri ve bil'umûm hadîs ulemâsi ile Hanef iîler'in mezhepleri budur.
Bu hususta muhalefet eden yalniz imam Ahmed ile onâ tabî olanlardir.
Müneccimin kendi yaptigi hesapla amel etmesinin caiz olup olmamasi hususunda iki kavil vardir.
Mâziri: « Cumhûr-u fukahâ Resûlüjlah (SatlallahU Aleyhi ve Seüemyin: «Takdir edin.» sözünden murâd. Qtuz günü ia-mamlamakdir; demislerdir. Nitekim diger rivayette bu söz ayni mânâya tefsir Duyurulmustur.
Mezkûr cümleden murâd: Yildiz hesabi olamaz. Çünkü bunu, bütün insanlara teklif etmek onlara güçlük verir. Herkes hesap bilmez. Sâr / Hazretleri ise insanlara ancak ekseriyetin bildigi sey'i emreder.» demistir. . Kuseyri diyor ki: «Hesap hilâlin bulut gibi bir mâni olmaca ufuktan dogmus olacagini gösterirse bu vücûb iktizâ eder. Zîrâ serT sebep mevcuttur. Bir sey'in lâzim olmasi için hakikaten onu görmek sart degildir.
Bir mâniden dolayi görülmeyen ay'm sübûtuna ya günlerin sayisini tamamlamak yâhutta o günün Ramazandan olduguna ictihâd suretiyle ittifak olunursa oruç tutmak vâcib olur...»
Bâzilari: «Resûlüllah (Salîallahii Aleyhi ve Sellem)'in takdirden muradi: Içinde bu1 ondugunuz ay'in günlerini otuz olarak tamamlayin mânâsina gelri. Zira asil olan, ay'in devamidir.» demislerdir. Cumhur bu, tevcihi kabul etmistir.
Babimiz rivayetleri oruca baslamanin ve bitirmenin hilâli görmeye mutaailik olduguna yâni Ramazan'in basinda da, sonunda da gökteki hilâli görmekle amel etmenin vâcib olduguna delildirler. Ulemâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in : «Biz ummî bir ümmetiz; yaziyi ve hesabi bilmeyiz.» ifâdesi üzerinde dahî muhtelif tefsirlerde bulunmuslardir.
Tiybî'ye göre «Biz» tâbiri bütün arap milletinden kinayedir. Bâzilari: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bununla yalniz kendini kas-detmistir.» derler.
Ümmet; Cemâat demektir.Ahfes'in tarifine göre bu kelime lâfzin, mtifred, mitnen cemi'dir. Dîh ve tarikat mânâlarina da gelir.
Übnü'l-sîr: «Ümmet: bir dînde tek kalan adamdir.» diye tarif etmistir.
Ümmi : Anneye mensup, demektir.
Bâzilari bundan arap mîlletinin kastedildigini, çünkü onlarin yazi bilmediklerini söylemislerdir.
Bir takimlari: Bu cümleden: «Biz, annelerimizin dogurdugu gibi kalacagiz» mânâsini çikarmis; Dâvûdî: «Geçen ümmetlerden hiç bir sey almamis yalniz kendilerine gönderilen vahyi kabul etmis.» mânâsina geldigini söylemistir.
«Yazi ve hesap bilmeyiz.» cümlesi ümmî olduklarinin beyânidir. Rivayete nazaran araplann ümmî bir millet olmasi, onlarca yazi pek nâdir bulunan kiymetli bir sey oldugundandir. Maamâfih az da olsa içlerinde, okur yazar ve hesap yapanlar vardi.
Buradaki hesaptan murâd: Yildizlarin hareketini hesâb etmektir. Araplar bu hususta pek az seyler biliyorlardi.

Onun için de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetinden güçlügü kaldirmak için hükmü gözle görmeye talik etmistir.
«Hava bulutlanirsa gün sayisini otuz' olarak tamamlayin.» buyurmasi: Hükmün asla hesaba taallûk etmedigini gösterir. Çünkü hesaba taallûk etse:
«Hava bulutlu olursa ne yapmak lâzim geldigini hesap bilenlere torun...» derdi.
Ibni Battal ve baskalarinin beyânina göre bu cümleden mu-râd: «Biz öyle bir milletiz ki: Orucumuzun ve sâir ibâdetlerimizin vakitlerin tarif için bize hesap ve yazi bilmeyi gerektiren seyle teklif edilme-mistir. Bizim ibâdetlerimiz açik bir takim alâmetlere raptedilmistr. Onlari bilme hususunda hesap âlimleri ile baskalari müsavidir.» demektir. Sonra Resûlüllah (SalIallahü Aleyhi ve Sellem) elleriyle isaret ederek bu mânâyi tamamlamis, iki elinin parmaklariyla herkesin anliyacagi bir sekilde ay'in bazen otuz, bazen de yirmidokuz güç çektigini göstermistir. Su hâlde bir kimse tâyin etmeksizin bir ay oruç adasa yirmidokuz gün tutmakla iktifa edebilir. Çünkü bir ay: en az yirmidokuz gün çeker. Nitekim namaz kilmayi nezreden bir kimseye iki rek'at namaz kâfi gelir. Zîrâ namaz ismi en azindan bu miktara verilir. .
Imam Mâlik, bir ay oruç nezir eden kimsenin gün hesabiyla tuttugu takdirde mutlaka otuzu doldurmasi îcâb ettigine kaail olmustur.
Bu hadîste «Isaretle hüküm sabit olur.» diyenlere delil vardir. . Hilâl'i bir beldede yasayan bütün insanlarin görmesi sart degildir. Ramazan hilâlini iki âdil hattâ esah kavle göre bir âdil kimsenin görmesi bütün müslümanlar için kâfidir. Bayram hilâli için' mutlaka iki âdil kimsenin sahadeti lâzimdir. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktir. Yalniz Ebû Sevr Bayramin da âdil bir sahidin sahâdetiyle sabit olacagini söylemistir.

3- Ramazandan Önce Bir Veya Îki Gün Oruç Tutmayin Babi

21- (1082) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû r.üreyb rivayet ettiler. Ebû Bekir (Dedi ki) : Bize Vekî\ Alîyyu'bnü Mübârek'den, o da Yahya b. Ebî Kesir'den, o da Ebû Sel eme'den, o da Ebû Hür ey re (Radiyallahû anh) 'dan naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah. (Sallallahü A îeyhi ve Sellem):
«Bir veya iki gün oruçla Ramazan'in önüne geçmeyin. Ancak bit adam (âdet edindigi) bir orucu tutuyorsa onu tutsun.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi bize Yahya b. Bisr El-Har iri de rivayet ct(I. (Dedi ki) Bize Muâviye yâni IImi Sellâm rivayet etti. H.
Bize Ibnti'l-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hisara rivayet eyledi. H.
Bize ibnü'l-MÜsenuâ ile Ibni Ebî Ömer de rivayet ettiler. Dediler ki: ize Abdülvahhâb b. Abdilmecîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb rivayet etti. H.
Bana Züheyy i. Harb dahî rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seybân rivayet etti.
Bu râvilerin hepsi Yahya b. Efaî Kesir'den bu i sn adla yukarki hadîsin mislini rivayet etmislerdir.
Bu hadîsi bütün kütüb-i sitte sahipleri -KitâbuVSavm-'da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Tirmizî onun hakkinda: «Hasen sahih bir hadîstir.» demistir.
Bubâbda Ebû Dâvûd, Hz. Huzeyfe ile Ibni Abbâs ve Aise'i RatIiyallthû anha) 'dan; Tirmiri: Ibni Abbas'dan; Beyhakî: Ömer (Radiyallakûarthydan; Dira-ftutni: Câbir b. Hadîc'den; Taberânî; îbni Mes'ûd (RadiyaIlahû a«A)*dan; îmam Ahmed ile Taberânî: Alîyyü'bnü Ebî Tâlib (Radryalhhû atih) 'dan; Taberâni: Tâ1k b. Alî (RadiyallahÛ anh) ile Semuratü'-bnü Cündeb ve Berâ1 b. Azib (Radiyallahûanh) hazerâ-tindan hadisler rivayet etmislerdir.
Hadîs-i seride istisna edilen hadisden murâd: Bir kimsenin âdet edindigi orucudur. Nezir ve keffâret oruçlari da

olabilir. Bu gibi oruçlari o gün tutmak nass-i hadîsle tecviz Duyurulmustur.
Hadisden murâd: Yukarida görüldügü vecîhle huistiyanlara benzemekten müsl umanlari sakindirmaktir.
Peygamber (SalIallahü Aleyhi ve Selle m) ashabina ehl-i kitaba muhalefet etmelerini emir buyururdu.
Acaba bu emirin hükmü nedir? Tir miz î'nin ulemâdan rivayetine rÖre ehl-i kitaba benzemek: kerahet ifâde eder.
Fakat mütekaddimin ulemâ ekseriya harama da kerahet itlak ederlerdi. Bu bâbda ulemâ ihtilâf etmislerdir.
Dâvûd-u Zâhi rî'ye göre Ramazandan bir veya iki gün evvel oruç tutmak, âdetine tesaadüf etsin etmesin asla caiz degildir.
Ulemâdan bir taifeye göre Sâbân'in son gününde nafile oruca niyet etmek caiz degildir.
Yalniz âdet edindigi oruç o güne tesaadüf ederse onu tutabilir. Delilleri: Bu hadîstir.
Ashâb-i kiram 'dan Ömer ü'bnü'l-Hattâb, Alîyyü'bnü'Ebî Tâlib, Âmm. fi/r, Huzeyfe ve Ibni Mes'ûd (Radiyaliahii anh) hazerâti ile Tâbiin'den Saîd ü'bnü'l-Müseyyeb, Sa'bî, îbrâhim Nehaî, Hasan-i Basrî ve îbni Sîrîn'in buna kaail olduklari rivayet edilir. Imam Safiî 'nirimezhebide budur.
Ibni Abbâ's ile EbûHüreyre (RadiyaltahÛ anha) farz namazla nafilenin arasini konusmak, ayaga kalkmak veya ileri geri gitmek suretiyle ayirmayi müstehab gördükleri gibi; burada da Saban'-ta- Ramazan oruçlarini bir veya iki gün fasila vermek suretiyle birbirinden ayirmayi emrederlermis.
Ikrime : «Yevm-i sekde oruç tutan, Allah ve Resulüne isyan etmistir.» dermis.
Bâzilari yevm-i sekde nafile oruca niyetlenmeyi tecviz etmislerdir.
Bu bâbdaki tafsilâti az yukarida görmüstük.
Yevm-i sekde oruç tutmalin ne hikmete binâen nehiy buyuruldugu ihtilaflidir;
Ulemâdan bâzilarina göre buradaki nehyin hikmeti: Ramazana zindelik ve nesâtla girmek ve Ramazan orucu için kuvvetli bulunmakdir.
Bir takimlari hükmün Ramazan ayinin görülmesine talik bu-yurulmasina bakarak: «Ay'i görmezden bir veya iki gün evvel oruç tutan, bu hükme ta'n etmis olur.» demislerdir.
Kesûlüllah (Sallattahü Aleyhi ve Sellem) 'in yalniz bir veya iki günü zikretmesi: Ramazandan önce oruç tutanlar ekseriyetle o miktarla iktifa ettikleri içindir. Bu taifeye göre memnu olan günler Sabânin 16 sindan baslar.
Cumhûr-u ulemâ'ya göre Saban'in yarisindan sonra nafile oruç tutmak caizdir.

4- Ay'in Yirmidokuz Gün Olmasi Babi

22- (1083) Bize Abd b. Humeyd rivayet et. (Dedi ki) : Bize Ab-durrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer, Zührî'den naklen haber verdi ki; Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ay zevcelerinin yanina [girmemeye yemin etmis.
Zührî sqyle demis: Bana Urve, Aise (Radiyaltahû anha) Man naken habCr verdi ki, sunlari söylemis:
«Saymakta oldugum yirmidokuz gece geçince Resûlüllah (Sallallahü ' Aleyhi ve Sellem) evvelâ benden baslayarak yanima girdi. Ben:
— Yâ Resûlallah! Sen, bizim ya imiza bir ay girmemeye yemin etmistin, hâlbuki yirmidokuz günde girdin. Ben, bunlari sayiyordum; dedim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Ay yirmidokuz gündür;» buyurdular.

23- (1084) Bize Muhammed b. Kumh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki): Bize Leys, Ebû'z-Zübeyr'den, o da Câbir (Radiyallahû anh) Man naklen rivayet etti. Câbir söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir ay müddetle kadinlarindan ayrilmisti. Ayin yirmi dokuzun da yanimiza çikti (kendisine):
«Bu gün yirmi dokuzdur.» dedik. Bunun üzerine Resûlüllah (SaUallahÜ Aleyhi ve Sellem):
— «Ay ancak söyledir» diyerek ellerini üç defa birbirine çarpti. Son defasinda parmaklardan birini kisti.

24- (...) Bana Hârûn b, Abdillâh ile Haccâc b. Sâir rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Haccâcü'hnü Muhammed rivayet etti. Dedi ki.: Ibni Cüreyc sunlari söyledi: Bana Ebû'z-Zübeyr haber verdi; o da Câbir b. Abdillâh (Rarfiyallahüanh)'i söyle derken isitmis: Peygamber (SaUallahu Aleyhi ve Sellent) bir ay kadinlarindan ayrildi. Nihayet yirmidokuzuncu günün sabahi yanimiza çikti. Cemâatdan biri:
— -Yâ Resûlatlah! Ancak yirmidokuzuncu günün sabahin dayiz.* dedi. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellent):
— «Ay bazen yirmidokuz gün olur.» buyurdu. Sonra üç defa ellerini birbiri üzerine kapadi. Iki defasinda ellerinin bütün parmaklari ile, Üçüncüsünde ise do*-uz parmagi ile isaret etti.

25- (1085) Bana Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâcü'bnü Muhammed rivayet etti, (Dedi ki) : Ibni Cüreyc sunu söyledi: Bana Yahya b. Abdillâh b ?,?uhammed b. Sayfî haber verdi. Ona da Ikrimetü'bnü Abdirrarmân b. Haris haber vermis; ona da ÜmmÜ Seleme (Radiyallahû ariha) haber vermis ki: Peygamber (Sül la Ilah ü Aleyhi ve Sellem) bir ay zevcelerinden bâzilarinin yanina girmemeye yemin etmis. Yirmi-dokuz gün geçince sabahleyin —yahut aksam üzeri— yanlarina girmis. Kendisine:
— «Yâ Nebiyyallah! Sen, bizim yanimiza bir ay girmemeye yemin etmistin.» demisler. Resulü Ilah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Bir ay yirmidolcuz gün olur.» buyurmuslar.

(...) Biz? tshâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ravh haber verdi. H.
Bize Muhammedtt'bnü'l-Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki): BIxc Dahhâk yâni Ebû Asim rivayet etti. Ravh ile Dahhâk hep birden Ibni (U-reye'den bu isnâdla yukarki hadîsin mislini rivayet etmislerdir.

26- (1086) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bisr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismâîl b. Ebî HâlId rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bana Muhammed b. Sa'd, Sa'd b. Ebî Vakkaas (Radiyallahiîanh) 'dan naklen rivayet etti. Söyle demis: ResulüIih (Sallalfohü Aleyhi ve Sellem) bir elini digerine çarparak :
«Ay söyle vt söyl* olur.» buyurdu. Sonra üçüncü çarpista bir parmak noksan birakti.

27- (...) Qana Kaasim b. Zekeriyyâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Alî, Zâide'den, o da Ismail'den, o da Muhammed b. Sa'd'd an, o da babasi (RadIyallahû 'anh) 'dan, o da Peygamber (Sallalbhü Aleyhi ve Sellem) den naklen rivayet eyledi. Resulüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) (elleriyle) on, on ve hir defa da dokuzu isaret ederek:
«Ay söyle, söyle ve söyledir.» buyurmuslar.

(...) Bana, bu hadîsi Muhammedü'bnü Abdi Ilâh b. Kuhzâz da rîvâyt etti. (Dedi ki) : Bize Alîyyü'bnü Hasen b. Sakîk ile Selemetü'bnü Süleyman [8] rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdullah yâni tbnil-Mübârek haber verdi. (Dedi ki) : Bize IsmâîI b. Ebî Hâlid bu isnâdla yukarki iki râvînin hadîsleri mânâsinda bir hadîs haber verdi.
Görülüyor ki: Bu hadîsi dört sahâbî yâni Hz. Âise, Câbir, Ümmü Seleme ve Sa'd b. Ebi Vakkaas (RadiyallahCt anhûm) rivayet etmislerdir.
Ümmü Seleme (Radiyallahûanha) rivayetini Buhârî «Ki-tâbu's-Savm» ile *Kitâbu'n-Nikâh»'da; Nesâî «tsratü'n-NisâVda; Ibni Mâce «Kitâbu't-Talâk«'da rivayet etmislerdir.
Resûlüllah (Salîaîlahü Aleyhi ve Sellem)'in bir ay kadinlarindan ayrilmasi muhtelif lâfizlarla ifâde olunmustur. Babimiz rivayetlerinden de anlasilacagi vecihle bunlarin bâzilarinda:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleni) bir ay zevcelerinin yanina girmemeye yeniîn etti.» denilmis;

bâzilarinda bunun yerine:
«Bir ay kadinlarindan uzaklasti,»; Buhar î'nin rivayetinde : «Kadinlarina bir ay îlâ yapti.» ifâdesi kullanilmistir. ilâ da bir nev'î yemin olduguna göre rivayetler arasinda birbirine münâfaat yoktur.
Seriat istilahinda îlâ: Bir kimsenin karisina dört ay yahut daha fazla yaklasmamaya yemîn etmesi, mânâsina gelirse de, hadisdeki ilâdan murâd bu degil; sâdece yemindir. Zira bir âyet-i kerime ser'an îlâ müddetinin ziyâde ve noksansiz dört ay oldugunu beyân etmistir.
Resûlüllah (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) ise bir ay yaklasimyacagma yemin, etmistir.
îbni Abbâs (RadiyallahCt anh) «Bir adam karisina bir veya iki yahut üç ay yaklasmiyacagma yemîn etse, îlâ müddetini söylemedikçe bu yemîn îlâ sayilmaz.» demistir.
Atâ', Tâvûs, Saîdü'bnü Cübeyr ve Sa'bî'-nin de buna kaail-olduklari rivayet edilir.
Imam Safiî ile îmam Ahmed b. Hanbel'e göre dört ay kadina yaklasmiyacagina yemin ötmek ser'an ilâ sayilmaz. Mutlaka dört aydan fazla bir müddet söylemek îeâb eder.
Imam Mâlik, dört ay üzerine bir gün ziyâde edilmesini sart kosmustur. Fakat ilâ âyeti bu zevatin aleyhlerine delildir.
îlâ'nin hükmü : Müddet içinde kadina yaklasildigi taktirde keffâret îcâb etmektir.
Hasan-i Basrî'ye göre keffâret lâzim degildir; ilâ sakit olur.
îlâ yapan kimse dört ay içinde karisina yaklasmazsa, bir talâk bos olur. Ashâb-i kiram 'dan Ibni Mes'ûd, Ibni Ömer, Ibni Abbâs, Osman ve Alî (Radiyallahû artfuhn) hazçrâtinin kavilleri bu oldugu gibi cumhûr-u TâbIîn'in mezhepleri de budur.
îlâ hakkinda fikih kitaplarinda tafsilat vardir.
Hadîsin bütün rivayetlerinde bir ay'in yirmidokuz günden ibaret oldugu bildirilmektedir.
Kaadi Iyâz diyor ki: «Bütün bu rivayetlerin mânâsi: Rcsûlüllah (SaUaUahii Aleyhi ve Sellem) yirmidokuz günü tamam ettikten sonra döndü, demektir. Buna delil : Hadisin bir rivayetinde :
{yirmidokuz gün geçtikten sonra); diger rivayette :
(yirmidokuzun sabahinda) yâni (yirmidolcuzdan sonra gelen gecenin sabahinda) Duyurulmus olmasidir, o sabah ise otuzuncu günün sabahidir. (Ay yirmidokuzdur.) sözünün mânâsi: b.'izen yirmidokuz çeker, demektir. Nitekim bâzi rivayetlerde bu sekilde t;isrîh buyurulmustur.»
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)%n\ yemini zevcelerine güvendigi içindi. Müfessirler Sûre-i Tahrim'in tefsirinde bu yeminin sebebini beyân etmislerdir. Görmek isteyenler oraya bakabilirler.

5- Her Belde Halki Için Ay'i Kendileri Görmelerinin Müteber Oldugunu; Bir Beldede Hilal'i Görürlerse, Onlardan Uzak Olan Yerler Için Bu Hükmün Sabit Olmadigini Beyan Babi

28- (1087) Bize Yahya b. Yahya ile Yahya b. Eyyûb, Kuteybe ve Ib->ii llucir rivayet ettiler. Yahya b. Yahya (Anberanâ) dedi; digerleri (Had-dcsenâ) tâbirlerini kullandilar. (Dediler ki) : Bize Ismail yâni Ibni Ca'-fer, Muhammed yâni Ibni Ebî Harmele'dcn, o da KüreyVdeii naklen rivayet etti, ki Ümmü'I-Fadi binti Haris kendisini Muâviye n ezdin e Sam'a ff<»ndermis. Küreyb söyle demis: Sam'a varip Ümniü Fadl'in hacetini gÖr-tlum. Ben, Sam'da iken Ramazan hilâli göründü. Hilâl'i cuma gecesi gördüm. Sonra Medine'ye ayin nihâyetinde geldim. Abdullah Ibnt Abbâs (Radiyallahft anhûma) bana bâzi seyler sordu, sonra hilâlden söz açarak:
— «Hilâli ne zaman gördünüz» dedi. Ben :
— «Biz, onu cuma gecesi gördük.» cevâbini verdim;
— «Onu sen mi gördün?» diye sordu;
— «Evet. Halk da gördüler ve oruç tuttular. Muâviye de oruç tuttu.» dedim. Bunun üzerine Ibni Abbâs:
— «Ama biz onu cumartesi aksami gördük. Onun için de ya otuzu tamamlayincaya yahut hilâli görünceye kadar oruca devam ediyoruz.» dedi. Ben :
— «MuâvIye'nin görmesi ve oruç tutmasiyla iktifa etmiyor musun?» dedim; Ibni Abbâs:

— «Hayir; bize Resûlüllah (Sailallahü Aleyhiye Seltem) böyle emir buyurdu.» cevâbini verdi.
Râvî Yahya b. Yahya, Küreyb'in «Iktifa etimyelim mi?» yoksa «Iktifa e.miyor musun?» dediginde sekketmistir.
B u hadîsi Ebû Dâvûd, Nesâ! ve Tirmizî rivayet etmislerdir.
Hadîs-i serif, hilâlin bir yerde siibût bulmasiyla hükmün oraya münhasir kalacagina delâlet etmektedir.
Nevevi söyle diyor: «Ulemâmiza göre sahih olan kavil sudur ki: Hilâlin bir yerde görülmesi bütün insanlara tesmil edilemez. Yalniz me-safe-i sefer olmiyan yakin yerlere mahsûs kalir.
Bâzilari: Ayin ayni zamanda dogdugu yerlere hüküm sâmildir, derler.
Bir takimlari da: Iklim birse hüküm hepsine sâmil, degilse sâmil olamaz; demislerdir. Ulemâmizdan bâzilari: Ay'in bir yerde görünmesi, yer yüzünde yasiyan bütün müslumanlara âmm ve sâmildir; diyorlar. Bu takdirae Ibni Abbâs Hazretleriain Kürey b (RadiyallahCi anhj'nm haberi ile amel etmemesi haber-i vahit oldugu içindir. Çünkü bu bir sahadettir, bir kisinin haberiyle sabit olmaz. Lâkin zahire bakilirsa Ibni Abbâs, onu haber-i vâhid oldugu için degil; uzakta bulunanlar hakkinda hüküm isbât etmedigi için reddetmistir.»
Bu mes'ele Hanef iîye imamlari arasinda da ihtilaflidir. Zahiri mezhebe göre bir yerde hilâlin görüldügü sübût buldumu hüküm bütün insanlara sâmil olur. Binâenaleyh garp'da yasiyan müslüman-larin ay'i görmesiyle, sarkda yasiyanlara da Ramazan ve Bayram sabit olur.
Bâzilari: «Bu mes'ele ayin muhtelif zamanlarda dogmasina göre degisir. Çünkü hükme sebep aydir. Hilâl görülmek suretiyle bir kavim hakkinda sebebin mevcut ve münrakid olmasi baskalari hakkinda da mün'a-kid olmasini îcâb etmez. Zîrâ ihtilâf-fmatâli' yâni ayin muhtelif zamanlarda dogmasi nazar-i itibâra alinir. Nitekim bir kavmin bulundugu yerde günes batsa, baskalarinin yasadigi yerde batmasa yalniz günesin battigi yerlerin halkina aksam namazi farz olur.» demislerdir.
«Et-Tecrîd» sahibi ile diger bâzi ulemâ ihtilâf-i matâli'i muteber tutmuslardir. Küreyb hadîsinin zahiri de onlarin kavlini te'yid etmektedir. Ancak bâzilari bu hadisd'ki isaretin Ibni Abbâs ile Hz. Küreyb arasinda cereyan eden konusmaya âit oldugunu söyliyenler vardir. Bu takdirde hadîsde ihtilâf-i metâli'in nazar-i itibâra alinacagina delil kalmaz.
Hanefiîler 'den «Hidâye- sârihi Kemâl Ibni Hümâm (788-861): «Zâhir-i rivayetle amel etmek ihtiyata daha muvafiktir.» diyor.
— hilalin büyük ve küçüklügüne itibar olmadigini, allah ealâ'nin onu görülmek için imdâd ettigini hava bllutlu olursa orucun otuz gün üzerinden tamamlanacagini beyân babi

29- (1088) Bize Ehû Bekir b. Ebi Sey be rivayet etti. (Dedi ki) : Bire Muhamraed b. Fudayl, Husayn'dan, o da Amr b. Mürra'dan, o da Ebû'l-Bahteri'den naklen rivayet etti. Ebûl-Bahteri [9] söyle demis: Omra yapmak için yola çiktik. «Batn-i nahle» denilen yere indigimiz vakit hiiâli görmeye çalistik. Bunun üzerine cemâatdan bâzilari:
— «Bu ay üç günlüktür.»; diger bâzilari da:
— «Iki günlüktür.» dediler. Derken tbni Abbâs'a tesaadüf ettik. .(Kendisine):
— «Biz hilâli gördük. Cemâatdan bâzilari onun üç : ünlük oldugunu, diger bâzilari iki günlük oldugunu söylediler.» dedik, bni Abbâs:
— «Onu hangi aksam gördünüz?» diye sordu;
— «Filân ve filân aksam.» dedik. Bunin, üzerine tbni Abbâs ;
— «Süphesiz ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Allah, onu görülmek için imdâd etmistir; buyurdular. O, sizin gördügünüz geceye aittir.» cevâbini verdi.

30- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seyhe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gunder, Su'be'den naklen rivayet etti. II.
Bize Ibnü'I-Müsennâ ile Ifcni Bessâr da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bite Muhammed b. Ca'fer rivayet etü. (Dedi ki) ; Bize Su'be, Amr b:. Mürra'dan naklen haber verdi. Amr söyle demis: Ben, Ebû'I-Buhterî'yi sunu

söylerken isittim: Biz (Zât-i irk) denilen yerde iken Ramazan hi-lâlIni gördük de Ibni Ahfcâj (RadiyaHahü unliiinta) 'ya sormak için bir adam gönderdik. Ibni ALbâs (RadlyuUahit d"") sunlari söylemis: Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Süphesiz ki Allah ay'i görülmeli Için Imdâd «tmistir. Eger hava buluttu olursa sayiyi ta man layi verin.» buyurdular.
Hadîs-i serif bütün nüshalarda bu sekilde yâni birinci rivayette «medde»; ikinci rivayette «Emedde» sîgalariyla rivayet edilmistir.
Kaadi Iyâz 'in beyânina g3re uteniâtlan bâzilari medde fiilini imtidât yâni uzatmak; -Kmedde» fiilini de Imdat vermek mânâsina tefsir etmislerdir.
Kaadi iyâz: «Bence dogrusu rivayetin ssâhiri manâsiyla kalmasidir. Zahirî mânâsi: Allah onun müddetini görülsün diye uzatmistir; demektir. Zaten her iki fiilin de bu mânâya geldikleri söylenir...* diyor.
demaattan bazilarinin «ay üç günlük» bazilarinin da «iki günlüktür» demeleri, onun büyük gördükleri içindir. îbni Abbâs (RadiyaUahû anli) ise ayin büyüklügü küçüklügü nazar-i itibâra alinamayacagini, ayin bir gecelik oldugunu bildirmistir. Zira büyük veya küçük göstermek Allah Teâlâ'ya kalmis bir fiildir. Dilerse hiç de göstermez; bu takdirde oruç günleri otuz üzerinden tamamlanir.
Mâzirî diyor ki: «Hilâl günesin zevalinden sonra görülürse gelecek aksama; zevalden Önce görülürse evvelki aksama âiddir.'Bazilari bunun da gelecek aksama âid oldugunu söylemislerdir.
Zâhirî1er'e göre oruçda geçen aksama, bayramda ise ihtiyâtan gelecek aksama âiddir. «Ayi görürseniz oruç tutun!» hadîsinin zahirine bakilirsa ay görüldümü oruç tutmak îcâb eder... O halde görülen ay gelecek geceye hami olunur...*
Fakat Übbî, Mâziri 'nin bu son sözüne itiraz etmis ve:^«Bu bâbda Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'den sahih bir hadîs vârid olmamistir. Yalniz Ömer (RadiyaUahû anh) 'in :
(Ayi zevalden önce görürseniz iftar edin; zevalden sonra görürseniz iftar etmeyin!» dedigi rivayet olunur. Böyle bir kavi Hz. Alî'den He nakledilmistir. Görülen ayin gelecek geceye âid oldugunu bildiren kavi meshurdur...» demistir.
Ayin zevalden önce görülmesi meselesi Hanefiyye imamlar, arasinda da ihtilaflidir. Hilâl, ayin otuzuncu günü zevalden önce görülürse imam Ebû Yusuf a göre evvelki geceye âiddir. Binaenaleyh Ramazan basi ise o gün oruç tutmak; Ramazan sonu ise iftar etmek lâzimdir.
Imam A'zam'la imam Muhammed'e göre ise görülen hilâl mutlak surette gelecek aksama âiddir. Bazilari bu meseledeki hilafin yalniz imam Ebû Yûsuf'la imâm Muhammed arasinda oldugunu söylemislerdir.
Imâm A'zam 'dan bir rivayete göre hilâli günesin yolu üzerinde görünür yâni günes hilâli ta'kîb ederse, o hilâl evvelki geceye, hilâl günesin pesinden gidiyorsa gelecek geceye âiddir. Fetva Imam A'zam’la imam Muhammed'in kavline göredir.

7- Peygamber Sallallahü Aleyhi ve Sellem'in «Bayram Aylari Noksan Olmazlar» Hadisinin Manasini Beyan Babi :

31- (1089) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid h. Zürey Halid'den, o da Abdurrahman b. Ebî Bekrâ'dan, o da babasi (lladiyallahû an/ij'dan, o da peygamhex(SallaUahü Aleyhi ve Sellem) Men naklen haber verdi:
«Iki bayram ayi noksan olmazlar, bunlar Ramazan île Zilhicce'dir» buyurmuslar.

32- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bizi* Mu'temir b. Süleyman, Ishak b. Süvcyd ile Hâlid'den, onlar da Abdurrah-inan b. Bekrâ'dan, o da Ebû Bekra'daii naklen rivayet etti ki, Peygamber (SallallohU Aleyhi ve Sellem):
«Iki bayram ayi noksan olmazlar» buyurmuslar.

Hâlid'in hadîsinde: «Iki bayram ayi: Ramazan île Zil-Hicce noksan olmazlar» denilmistir.
Bu hadisi Buhari Ebû Davud, Tirmiz ve îbni Mâce , «Küâbu's-Savm»'da tahric etmislerdir.
Hadisi serif, biri Ishak b. Suveyd, digeri Hâ1id E1-Hazza' olmak üzere iki terikden rivayet olunmustur.
Bu tariklerin ikisi de sahih olmakla beraber Buhâri, îshak b. Süveyd tarikini yalniz basina rivayet etmis, Nesâi'den gayri «Sahih» sahipleri ise onu Halid-i Hazza* tarikinden rivayet etmislerdir.
Buhâri 'nin Ishâk tarîkini tercih etmesi: Bu rivayet üzerinde ihtilâf edilmedigi içindir.
Bununla beraber bazi raviler hadisin merfu* olup pjmadigmda sek-ketmiçlerdir.
Tirmizî: «Bu hadis Abdurrahman b. EbîBekrâ'dan mürsel olarak da rivayet edilmistir.» demis, bu sebeple onun sahih degil, hasen oldugunu söylemistir. cümlesi mahzuf bir müptedanm haberidir.
Bedel olmasi da caizdir.
Ibnü'I Cevzî (5C8-597) bu babda sunlari söylemistir: «Bayram Sevval'de oldugu halde Ramazan'a neden Bayram ayi denilmistir» seklinde bir sual varid olursa, bu suale E'rem iki veeihle cevap ermistir.
1. Veçhe göre : Sevva1'in hilali bazen Ramazan'in son günü zevalden sonra göründügü için Ramazan'a bayram ayi denilmistir.
2. Veçhe göre : Bayram oruca yakin oldugu için yakinlik sebebiyle Araplar bayrami oruç ayina izafe etmislerdir.
Ulemâ bu hadîsin te'vîli hususunda . ihtilâf etmislerdir. Bâzilarina göre «îki bayram ayi noksan olmazlar» cümlesinden murâd: «Gün hesabiyle noksan olsalar bile hükümde noksan degildirler» demektir.
Diger bazilari: «Bu cümlenin mânâsi, mezkur iyi ayin ikisi de noksan olarak bir senede bulunamazlar. Biri yirmidokuz çekerse, digeri otuz olur, demektir» mütalaasinda bulunmuslardir.
«Bundan murad: Zül-Hicce ayinin on gününde islenen amellerin faziletini beyândir. Zira bu ay ecir ve sevap hususunda Ramazan *dan geri kalmaz» diyenler de vardir.
îbni Hibbân (?-354) «Bu haberin iki mânâsi vardir, biri iki bayram ayinin bize nisbetle noksan olsalar bile hakikatta noksan olmamalaridir, digeri iki bayram ayinin fazilet hususunda noksan olmamalaridir» diyor.
Tahavî (238-321) dahi su mütalaayi serd ediyor: «Bu hadisin manasi, Bayram aylari yirmidokuz bile çekseler yine tamam sayilirlar. Çünkü birinde oruç, digerinde hac vardir. Bu ibâdetlerin hükümleri ise noksan degil tamdir.»
Kirmâni < ?-786) diyor ki: iHacc, Zül-Hicce ayinin ilk on gününe tesaadüf eder, binâenaleyh ayin noksan veya tamam olmasinin bunda dahl-ü te'siri yoktur. Fakat Ramazan böyle degildir, onun tamami oruçla geçer ve bazen tam bazen de nakis olur, dersen ben de derim ki:
Bazen hacc günlerinde bayginlik vukûbulur, bu sebeple o günlerdeki noksan Ramazan'in sonunda hilal görülmemek suretiyle meydana gelen noksana benzer. Bazen bir gün ziyade ve eksik hesab edilmek sûreti rle hata da edilebilir. Bu suretle Arefe ayin sekizinde veya onunda yapilabilir. Su halde hadisin manasi, Arafât'da gün hatâsiyla vakfeye duranlarin ecirleri hatasiz vakfe yapanlarin sevaplarindan noksan olmaz.» demektedir.
îbni Battal (?-444)'in beyânina göre ulemâdan bir taife: Araf e *den bir gün evvel veya sonra vakfe yapmak suretiyle bütün hacilara samil bir hata islen'rse, yapilan vakfe kafidir, çünkü o günler ictihadla ibadet eden kulli rin Allah indindeki sevabini azaltmaz. Nitekim noksan kalan oruç gü eri de Ramazan'in sevabini noksan etmez.» demislerdir.
Bu kavil /tâ', Hasan-i Basrî, îmam A'zam ve imam Safiî'den naklolunmustur.
tbnü'l Kaasim: Hacilar hata ederek vakfeyi Arefe gününden sonra yapsalar bu caizdir. Fakat vakfeyi terviye gününden evvel yaparlarsa ertesi gün bir daha vakfe yapmalari îcab eder.» demistir.
Ulemâdan bazilarina göre Zül-Hicce 'nin sekizinci günü vakfe yapmak hiçbir suretle caiz degildir. Çünkü o gün vakfe'ye ayi görerek yahut görmeyerek yapilir.
Ayi görerek yaparlarsa 9. günü tekrarlamalari, görmeden yaparlarsa 10. günü tekrarlamalari îcab eder.
Rcsûlüllah (SaUulIahU Aleyhi veSet!em)'m hassaten bu iki ayi zikir buyurmasi oruçla hacc bu ayhrda, yapildigi içindir.
Nevevî kat'iyyettc buna k.'util olmustur.

Tiybî (?-743) : «Hadîsin zahirine bakilirsa bu iki ayin hassaten zikredilmesi, baska aylarda bulunmayan bir meziyete sahip olduklari içindir. Yoksa hadis, baska ayda yapilan taatm sevabi bunlarda yapilanin sevabindan daha azdir, mânâsina gelmez. Maksad bu iki ay bayramlara mahsus oldugu için onlarda vuku'u melhuz olan hatânin hükmünü kaldirmakdir.» demistir.
Hadis-i serif, sevaplarin amellere göre degil, sirf Allah'in bir fadl-i ihsani oldugunu soyliyenlerin delilidir.
Yine bu hadîs tam ve noksan aylarin sevabda müsavi olduklarina delildir.

8- Oruca Girisin Fecrin Dogmasi Ile Hasil Oldugunu, Fecir Doguncaya Kadar Yemek ve Sairenin Cevazini, Kendisine Oruca, Namaz Vaktine ve Saireye Girmek Gibi Hükümler Taalluk Eden Fecrin Sifatini Beyan Babi

33- (1090) Biie Ebû Bekir b. EM Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Idrîs, Husayn'dan, o da Sa'bi'den, o da [10] Adiyy b. Hatim (Radiyallahû anh) Man naklen rivayet etti, Adiyy söyle demis: (Sizin için fecrin beyaz ipligi siyah ipliginden seçilinceye kadar yiyip için [11] âyeti kerimesi nâzl olunca Adiyy b. Hâini peygamber (Sallallahü A leyhi ve Setlem) 'e:
«Ya Kesûlallah Ben, yastigimin altina bir beyaz, biri siyah iki ip koydum. (Bununla) geceyi gündüzden seçiyorum.» dedi. Resûlüllah (SalUillc.hu Aleyhi ve SelIem):
«Senin yastigin pek genismis, Bu beyaz iplikle siyah iptik gecenin karanligi ile gündüzün aydinligindan ibarettir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu's-Savm» ile -Kitabu't-Tcfsir» de Ebû Davud «KItâbu's-Savm'da, Tirmizi «Kitâbu't-Tefsir» de muhtelif ravilerden tahric etmislerdir.
Tirmizi onun hakkinda «Hasen Sahih bir hadistir.» demistir.
Ikaal: Araplarin deve bagladiklari iptir.
Mücâhid'in rivayetinde bunun yerine «Kildan iki iplik aldim.» denilmistir.
Hadîsin bir rivayetinde söyle buyurulmustur: «Dedim ki Yâ Resûlallah, bu beyaz iplikle siyah iplikden murâd nedir? Bunlar hakikaten iki iplik midir? Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelIem):
«Sayet ipliklere bakhnsa sen hakikaten pek kalrn kafaliymissin.» buyurdu.
Sonra ilâve etti:
«Hayir, bundan murâd, gecenin karanligi ile gürdüzün aydinligidir.»
Ebû Davud'un rivayetinde: «Ben biri beyaz, biri siyah iki ip alarak yastigimin altina koydum da, onlara baktim, fakat ipleri biribirindon seçemedim. Sonra bunu Resûlüllah (SaIiaÜahü Aleyhi ve Settem)'e anlattim da, güldü ve:
«Oyla Ise sen In yastigin pek genis ve uzunmus. Bundan murad : Gece Ile gündüzden ibarettir, buyurdu» denilmektedir.
Ebû Avâne 'nin rivayet ettigi Mutarrif hadîsinde: «Resûlüllnli (Sallallahü Aleyhi ve SeIlem) güldü ve :
— «Hayir öyle degil, ey kalin kafali, buyurdular.» denilmistir.
«Sentn yastigin pek genismis.» ifâdesindeki yastik uykudan kinayedir. Maksat «Senin uykun pek çok ve derinmis.» demektir.
Bâzijari yastigin basdan kinaye oldugunu söylerler. Nitekim: «Sen hakîkaten pek kalin kafaliymissin.» hadîsi de bunu te'yid etmektedir.
Bir takimlari kalin kafali tâbirinin ahmakliktan kinaye oldugunu söylerler. Zira kafanin haddinden fazla büyük ve genis olmasi, gabâvet ve ahmakliga delildir. Nitekim mutedil olusu da akil ve âlicenaplik alâmetidir.
Kaadî îyâz diyor ki: « Hz. Adiyy'in iki ip alarak yastiginin altina koymasi âyet-i kerimeden bu mânâyi anladigmdandir. Ayni sekilde hareket eden diger ashab dahi âyetten bu mânâyi anlamislardir.
(Çünkü o zamana kadar beyazlikla siyahligin nelerden ibaret oldugunu beyân eden fecir kelimesi henüz nazil

olmamisti.)
âyet-i kerimesi nâzil olunca ipliklerden muradin gece
ile gündüz oldugunu anladilar. Hadîsin mânâsi sudur: Eger sen Allah'in murâd ettigi iki ipligi —ki gece ile gündüzden ibarettirler.— yastiginin altina koydunsa, o halde senin yastigin onlari örtmüs ve kaplamis olacagindan genislemesi iktizâ eder.
(Sen hakikaten pek kalin kafaltymisstn .) rivayeti de ayni mânâya gelir...»
Görülüyor ki Kaadî îyâz hadîs-i serif deki:
«Senin yastigin pek genismis.» ve «Sen hakikaten pek kalin kafaliy-
missin.» rivayetlerini makaama münâsip bir sekilde te'vil etmistir.
Bu hususta bir çok hadîs ulemâsi da Kaadi 1yâz'la beraberdir. Onlar bu ifâdelerden ahmak ve akilsiz mânâsini çikaranlara itiraz etmisler, bunun zemmölacagim söylemislerdir. Halbuki ortada zemmi îcab edecek bir söz yoktur.
Burada söyle bir suâl hatira gelebilir : «Bu hadîsin zahirine bakilirsa ak iplikle kara iplikten bahsedilen âyet-i kerime nâzil olurken Hz. Adiyy'in orada bulurdugu anlasiliyor. Bu, onun daha önceden müslü-man olmasini iktizâ eder. Halbuki hakikat Öyle degildir. Çünkü âyet-i kerime hicretin iAk zamanlarinda inmis, Adiyy (Radryallahü anh) ise hicretin 9. veya 10. yilinda müslüman olmustur. Ibni tshâk ile diger Siyer ve Megazi müellifleri vak'ayi bu sekilde tesbit etmislerdir.»
Ulemâ bu suâle dört vecihle cevap vermislerdir:
1) Hadîs-i serifde zikri geçen âyet oruç farz kilindiktan sonra nazil olmustur. Aynî bu cevabi ihtimalden pek uzak görmektedir.
2) Hz. Adiyy'in sözü te'vil olunur. Onun bu sözden muradi: «Ben, Müslüman oldugum vakit bu âyet bana okununca beyaz ve siyah iplerle tecrübeye giristim.» demektir.
3) Hadisin manasi: «Âyetin indigini duyunca iki ip aldim.» demektir.
4) Hadisde mahzuf kelimeler vardir. Bunlar söyle takdîr olunur: «Âyeti kerîme nazil olup da bir müddet sonra ben Medine'ye gelerek Islâmiyeti kabul ettigim ve onun seriatlarini ögrendigim vakit iki ip aldim.»
Aynî bu dördüncü vechin en güzel oldugunu söylemektedir.
Imam Ahmed b. Hanbel'in rivayeti de bu tevcihi te'yid eder.
Müeâhid tarikiyle gelen bu rivayette «Resûlüllah (SallatlahiI Aleyhi ve Sellem) buna namazla orucu tâlim ederek
— Namazi söyle kilacaksin, orucu da söyle tutacaksin. Günes kavustu mu taa ak iplikten kara ipligi seçinceye kadar ye, iç. buyurdu. Ben de iki iplik aldim... ilah...» Duyurulmaktadir.
Bâzilari âyetteki kara iplikle ak iplik tabirlerinin gece ile gündüz mânâsina geldiklerini bildiren (fecir) lafzinin bu âyetten hayli zaman sonra nazil oldugunu ileri sürerek beyânin nasil olup da ihtiyaç zamanindan geri birakildigini, hâlbuki beyân gelinceye kadar teklif devam ettigini müskil saymislardir.
Ulemâ bunlara su cevabi vermislerdir:
Âyet-i kerîme'de «fecir* lafzi nazil olmadan da beyân vardir. Yalniz onu herkes degil, bâzi mütehassislar anlardi. Beyânin herkesin anliyacagi derecede açik olmasi sart degildir. Kaldi ki,âeyt-i kerîme'den maksadin ne oldugunu Hz. Adiyy'den baska anlamayan bulunmamistir. Hattâ ulemâdan basilari câhiliyet devrinde ak iplikle kara ipligin gündüzle gece mânâsinda kullanilmakta süyu' buldugunu, bunun beyâna ihtiyâci olmadigini söylemislerdir.
Nevevî (631-676) ipliklere hakikat mânâsini verenlerin Peygamber (SailattahüA leyki ve Sellem)in meclislerinde bulunmayan, anlayisi kit bazi Bedeviler olduklarini söylemistir.
Ulemâdan uazilari âyet-i kerîme'deki mecazin istiare mi, yoksa tesbîh kabilinden mi oldugu mes'elesi üzerinde de durmuslardir. :
Aynî, bunun istiare kabilinden oldugunu söylemis ve «Biz, bu babin evvelinde bunu Zemehserî 'den naklettik.» demisdir.

34- (1091) Bize Ubeydullah b. Ömer El-Kavârîri rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Fudayl b. Süleyman [12] rivayet etli : (Dedi ki) : Bize Ebû Hazim n'vâyet etti. (Dedi ki) : Bize Schl b. Sa'd rivayet eyledi. (Dedi ki) : Su (size ak Iplik kora Iplikten seçilinceye kadar yiyin için) âyi-timi zil olunca bazi kimseler bir" beyaz bir de siyah iplik alarak bunlari birbirinden seçinceye kadar yemeye devam ederdi. Nihayet Allah xAZ.ie ve Celle) (Fecirden) kavl-i kerîmini indirerek bundan muradi beyân eyledi.

35- (...) Bana Muhammed b. Schl Et-Temimi [13] Ile Ebû Bekir b. Ishâk rivayet ettiler. (Dediler ki) : BIze Ibni Ebî Meryem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Gassâii haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebû Hâzini, Sehl b. Sa'd (Radiyitilahü anh l'duti naklen rivayet etti. Schl söyle il.mi, Su âyet (yani):
(Size ok iplik kara iplikten seçilinceye kadar yiyin, için) kavl-i ilâhisi nazil olunca bazi kimseler oruç tutmak istedimi her biri ayaklarina bîr siyah bir de beyaz iplik baglarlar da, bu iplikleri birbirinden seçinceye kadar yiyip içmeye devam ederlerdi. Bundan sonra Allah (Fecini-n) >»\ lini indirdi. Bu suretle Allah'in bu âyetten gece ile gündüzü imirâd ettigini anladilar.
Bu hadisi Buhari «KitâbuVSavni» ile «Kitâbu't-Telfsir» de Nesâî «Kitabu's-Savm» da muhtelif râvüerden tahric etmisin d,;
Bundan evvelki hadîsde Hz. Adiyy'in biri beyaz digeri siyah ikî ipi yastiginin altina koydugu bildirilmisti. Bu hadîsde Ashâb-1 Kiram 'dan bâzilarinin iki ipligi ayaklarina bagladiklari görülüyor. Fn-kat iki rivayet arasinda münâfaat yoktur. Zira bâzilarinin iplüklvu tiklarinin altina koymasi, digerlerinin ayaklarina baglamasi mümkündür.
Ulemâdn bir takimlari iki rivayetin arasini bulmak için Ashâb'm sahur zamanina kadar iplikleri yastiklarinin altinda Uttuklari, sahur zamaninda onlari ayaklarina bagladiklari ihtimâlinden bahsetmislerse de, bu ihtimâl uzak görülmüstür. Çünkü o zaman kendileri uyanik bulunacaklari için ayaklarina iplik baglamaya hacet yoktur. Ellerinde onlari daha iyi görürler.
Ri'y : Manzara demektir.
Bâzilari bu kelimeyi «ra'y* ve «ri'iyy» seklinde rivayet etmislerdir.
Fakat Kaadî îyâz buna itiraz etmis, hatâ oldugunu söylemistir.
Bu sekilde rivayet sahih olsa bile mer'i yani görünen mânâsina gelecegini bildirmistir.
Kurtubî (?-656), Hz. Adiyy rivayeti ile bu rivayetin arasini bulmus ve: Adiyy rivayetinin Seh1 rivayetinden sonra vârid olabileceginden bahisle Hz. Adiyy'in, Seh1 rivâyetin-deki macerayi isitmemis olmasi ihtimalini ileri sürmüstür.
Maamafih yine Kurtubî 'nin beyânina göre her iki hadîsin ayni kaziyye hakkinda vârid olmasi muhtemeldir. Yalniz râvilerden bazisi âyetteki «Fecir» kelimesini muttasil olarak zikretmis, bâzilari onu âyetten ayirmislardir. Çünkü bu kelime âyet-i kerîme'nin bas tarafindan hayli zaman sonra nazil olmustur.
Bâzilari bir sene sonra indirildigini söylerler.
Tahavî'nin rivayetine göre âyet-i kerîme nazil olduktan sonra Ashâb-i Kiram bir müddet fecir doguncaya kadar yiyip içmeye devam etmisler, sonra Allah Teâlâ Hazretleri fecir kaydini indirmekle bu hükmü neshetmistir.
Fakat Kaadî îyâz, Tahavî 'nin bu sözüne itirazda bulunmus ve hükmün onun dedigi gibi evvelâ sabit olup, sonradan neshedilme-ffifiirii hadisden muradin bu isi bazi Bedeviler *in te'vtl suretiyle yaptiklarini beyândan ibaret oldugunu söylemistir.

36- (1092) BIzc Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet » Kiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteyhetü'bnü Sn id de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, ibni Sihâh'dan o da Salim b. Abdîllah'dan, o da Abdullah (Radiyallahü anh)l:m o da Resuliillah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem)iden naklen rivayet eyledi, \le

buyurmuslar :
(Bilâl geceleyin ezan okur, Imdi siz ibru Um mü Mektüm'ün ezanini Ifitinceye kadar yiyip için.»

37- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize ilini Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus ibni Sihâb'dan, o da Salim b. Afadillah'can o da Abdullah b. Ömer (Radiyaltahû anhûnia)1 dan naklen haber verdi. Abdullah söyle demis: Ben, ResûlüIIah (Sallallohü Aleyhi ve SeIlem)i :
«Gerçekten Bilâl geceleyin ezan okuyor. Binâenaleyh siz ibni Um mü Mektâm'un ezanini isitinceye kadar yiyip için.» buyururken isittim.

38- (...) Bize ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : >ize Ubeydullah, Nâfi'den o da ibni Ömer (Radiyallahii anhûma) dan naklen rivayet eyledi, söyle demis:
ResûlüIIah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem).'în, biri Bilâl, digeri âmâ ibni Üminü Mektûm olmak üzere iki müezzini vardi. Bir defa ResûlüIIah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
«Süphesiz ki Bilâl geceleyin ezan okun Binâenaleyh siz ibnî Ummü Mektûm ezarf okuyuncaya kadar yiyip için.» buyurdular.
Halbuki ikisinin ezani arasinda, ancak birinin inip dikerinin (minareye) çikacagi kadar fazla bulunurdu.

(...) Bize yine ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize UbeyduIIah rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kaa-sim, Aise (RadiyaUahûanha)'âan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu hadisin mislini rivayet etti.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abde haber verdi. H.
Bize tbnü'l-Müsennâ dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hanimad b. Mes'ade rivayet eyledi.
Bu râvilerin hepsi Ubeydullah'dan her iki isnâdla Ibni Nümeyr hadisi gibi rivayette bulundular.
Bu hadisi Buhari «Kitâbu's-Savm»'dan tahric etmistir.
El-Mühelleb diyor ki: «Bu hadisin muhtelif lafizlarindan anlasildigina göre Hz. Bila Tin vazifesi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrettigi vakitte geceleyin ezan okumakmis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu, namaz kilan namazi kessin, uyuyan uyansin da sahur yemegini yememisse yesin, diye yapmistir.
Bütün bunlari Hz. Ibni Mes'ud, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet etmistir. Ashâb-i kiram, Hz. Bi1â1'in ezanindan sonra sahur yerlerdi.
Hadis-i serif, Abdullah tbni Ümmu Mektûm ezaninin Bilâl (Radiyallahü anh) 'm ezanina yakin olduguna delildir.
Hadisin bâzi rivayetlerinder «tbni Ümmü Mektûm'a: — Sabahladin, sabahladin, denilirdi.» cümlesi vardir. Bu gösteriyor ki: Ibni Ümmü Mektûm Hazretleri fecrin dogmasina yakin yahut fecir dogarken ezan okumaga dikkat eder, vakti bildirmek için Hz. Bi1âI'in ezani ile iktifa etmezmis. Zira Hz. Bilâl ezanini muhtelif vakitlerde okurmus.
Bu hadisde «Birinin inip digerinin (minareye) çikacagi kadar fasila bulunurdu.» denilmesi bazi zamanlardaki müsâhadeye mebnîdir. Çünkü ezam her gec? ayni vakitte okusa Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onun ezani ile iktifa eder: «îbni Ümmü Mektum ezan oku-yuncaya kadar yiyip için.» buyurmaz, «Bilâl ezani bitirdim, yiyip içmeyi kesin.» emrini verirdi.
îbni Ümmü Mektûm ama bir zât idi. Bu sebeple vaktin geldigini kendisine haber veren bir adami bulunmasi muhtemeldir. Çünkü böyle biri bulunmasa vaktin geldigini ekseriya bilemezdi.
îbni Vehb'in, Yûnus tarikiyle 1bni Sihâb'dan, onun da Salim 'den naklettigi bir rivayet de bu ihtimali teyid eder. Mezkur hadisde: «Îbni Ümmü Mektûm gözü görmez bir zât idi. Cemâat kendisine fecir dogdukta (ezani oku.) deme-dikçe ezan okumazdi.• denilmektedir.

Bu Hadislerden Çikarilan Hükümler:

1. Oruç tutacak olan bir kimse, fecr-i sâdik denilen tanyerinin agir-masina kadar yiyip içebilir. Fecr-i sâdik dogdu mu yiyip içmeyi keser.
Sahabe ve Tabiin'in cumhuru buna kaaildirler. Mamer, Süleymân-i Ahmes, Ebû Miclez ve Hakem b. Uteybe günesin dogmasindan az evvele kadar sahur yemenin caiz oldugunu söylemislerdir. Delilleri Tahavî'nin rivayet et-tigitigi Hz. Huzeyfe hadîsidir. Mezkûr hadisde su cümleler vardir :
«Sabah olduktan sonra mi sahur yediniz?» diye sordum. — «Evet sabah olduktan sonra yedik, su kadar var ki günes dogmamisti.»
Bu hadisi Nesâi ile imam Ahined b. Hanbel dahî rivayet etmislerdir.
Ma'mer sahur yemegini o kadar geç yermis ki, bilmeyenler orucu yok zannederi ermis.
Ibni Münzir'in sahih bir isnadla Hz . Ali (Radiyallahû anh,) dan rivayet ettigi bîr habere göre AIi (Radiyal'.ahü anh) sabah namazini kilmis da :
«Beyaz iplikte siyah ipligin birbirinden seçildigi zaman simdidir.» demis.
Ibnü'l-Münzir (?-3lO) bazi ulemânin: «Günün aydinligini gecenin karanligindan seçmek, aydinligin yollara ve evlere dagilmasiîe olur.» dediklerini rivayet etmistir.
Sahih bir isnâdla yine ibni Münzir'in, Salim 'den rivayet ettigi bir hadisde Hz. Ebû Bekir'in ortalik iyice aydinla-diktan sonra:
«SImdI bana suyumu getir.» dedigini rivayet etmistir.
A'mfs'iii: illeie düsecegimi bilmesem sabah namâznu kilar da ond;i!i i:*)!ira sahur yerdim.» dedij;i rivayet bulunur,
fiyye ulemâsinin bu bâbdaki kavilleri ilerde görülecektir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :

1. Hadîs-i serif «Sabah ezani fecir dogmazdan önce okunabilir.» di-yenîerin delilidir.
2. Fecir doguncaya kadar yeyip içmek ve cima' etmek caizdir.
3. A'mâ'nin ezan okumasi caizdir.
4. Siibali namazi için biri fecirden önce, digeri sonra olmak üzere iki defa uzan okumak müstuhabtir.
5. A'mâ'nin sebâdeti makbuldür diyen imam Mâlik îîe Müzeni ve baskalari bu hadisle istidlal etmislerdir.

39- (1093) Bize Züheyr b. Iarb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Ibrahim, Süleymân-i Tcymi'dcn, o da Kbû Osman'dan, o da Ibnt Mcs'ûd (Radiyallahii anhy&m\ naklen rivayet etti. Ibiiî Mesûd söyle demis: Kesûlüllah (SaMUütil Aleyhi ve Sellein) :
«Sizden hiç birinizi Bilâl'in ezani -yahut Bilâl'in nidasi- sahurundan menetmesin. Çünkü o namaz kilaniniza namazi kestirmek ve uyuyaninizi uyandirmak için geceleyin ezan okur - yahut nida eder.» buyurdu. Ve elini dogrultarak kaldirdi da :
«Fecir söyle ve söyle olmakla degil, söyle oluncaya kadardir.» buyurdu ve iki parmagini araladi.

(...) Bize tbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid yâni Ahmar, SüJeymân-i Teymi'den bu isnâdla rivayette bulundu. Yalniz o söyle dedi:
ResûliUIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) parmaklarini topladi, sonra onlari yere dogru çevirerek:
— Su sekilde oldu aydinlik fecir degildir. Fecir söyle olandir, buyurdu ve Iki sahadet parmagini birbiri üzerine koyarak ellerini uzatti.»

40- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Sey be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu'temir b. Süleyman rivayet etti. H.
Bize tshak b. Ibrahim de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr ile Mu'temir b. Süleyman ikisi birden Süleymân-i Teymî'den bu isnadla haber verdiler. Mu'temir'ir hadîsi:
«Uyuyaninizi uyandirir, namaz kilaninizi da namazini kestirir.» cümlesinde sona erer.
tshâk dedi ki: «Cerir kendi rivayetinde Resâlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fecri kastederek:
Söyle olmak egil, böyle olmaktir. Yani fecir genisligine görünen aydinliktir, uzunluguna z'hur eden aydlinlik-degildir.» buyurdu.) dedi.»

41- (1094) Bize Seybân b. Ferrûh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dülvâris, Abdullah b. Süvâdete'l-Kuseyri'den naklen rivayet eyledi. (Demis ki) : Bana babam rivayet etti, o da Semûratü'bnü Cündeb'i sunu söylerken isitmis: Ben, Muhammed (Sallallahü Aleyhi ve Sellem yi :
«Sakin sizden birinizi ne Bilâl'in nidasi ne de yayilmadikça su aydinlik sahurdan menetmesin.» buyururken dinledim.

42- (...) Bana ZÜheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Uleyye rivayet eyledi. (Deai ki) : Bana Abdullah b. [14] Sevâde, babasindan, o da Semûratü'bnü Cündeb (Radiyalîahü anh) 'dan naklen rivayet etti. Söyle demis:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Settem) :
«Sakin bizi ne Bilâl-in ezani ve -Sahabin direk gibi görünen aydinligina Isaretle- ne de su beyazlik su sekilde dagilmadikça aldatmasin.» buyurdular.

43- (...) Bana Ebu'r-Rabi' Ez-Zehrâni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Sevadete'I-Kuseyri, babasindan, o da Semuratü'bnü Cündeb (Radiyalîahü anh) 'dan naklen rivayet eyledi, söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Sakin ne Bilâl'in ezani ne de ufukda söyle görünen uzun aydinlik Su sekilde yayilin aya kadar sahurunuzdan sizi aldatmasin.» buyurdular.
Hammâd tun iki eliyle göstererek genisligine zuhur eden aydinligini anlatmak i. edigini hikâye etmistir.

44- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti (Dedi ki) : Bize Su'be, Sevâde'den naklen rivayet eyledi.
(Demis ki) : Ben*, Scinuralii'bnü C ün deh {Radiyalluhit onh)."i hutbe okuyarak Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellcm)"ni söyle buyurdugunu rivayet ederken dinledim:
«Sizi ne Bilâl'in nidasi ne de fecir görününceye (tadar -Yahut fecir yanhneaya kadar görülen çj aydinlik aldatmasin»

(...) ISIzo, Ini hadisi Crnü'l-IMiisfii^â dibi rivayet etti. (Üedi ki) : Bize KIîu Uîivud rivayet etti. (OocJi ki) : iti? '1 Sii'de h.iber verdi. (Dodi ki) : lî;jna Sevadetü'linü Hair/aletc'l-Kuseyi-i Iiah-r verdi, Senuiratü'hnü Cün-deb (RtuUyallahii cnh) \ Resiilüllah (StilUrluhu Aleyhi ve Settem) söyle lui-yururdti... derken dinledim, diyerek bu hadisi anlatti.
Ibni Mesûdi (RaJiy l'a/tii c:ih) hadîsini Buhâri «Ezan» ve «Talâk» bahislorindo, Ebû Dâvud , Nesâi ile Ibni Mâce «KitâbiTs-Savni» dan talirîc etmislerdir.
Hz. Bi1â1'in geceleyin ezan okiiriasi sabahin yaklastigim bildirmek içindir. Tâki teheccüd namazi kilanlar namazi keserek biraz uyusunlar da, sabah namazina nesatla kalksinlar, uyuyanlar da uyanarak az -eok teheccüd namazi kilsinlar yahut sahur yemo&i yesinler, sonra yikanarak veya abdest alarak sabah naanazina hazir olsunlar.

ResûlülJah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in mübarek eliyle isaret ederek gösterdigi birinci fecirden murâd Fccr-i Kâzib yâni alaca karanliktir. Bunun hakikati ufukta yukaridan asagi dogru sarkan bir aydinliktir. Sonra tekrar kaybolur. Fecr-i Kâzib geceden sayilir. Onunla sabah namazinin vakti girmis sayilmaz. O anda sahur yemegi yenilebilir.
KcsûlüIIah (Sallallahü Aleyhive Sellem) ikinci isareti ile Fecr-i Sadik'i yâni hakiki tanyeri agirmasini göstermistir.
Bunun mâhiyeti aydinligin ufukta genisligine yayilmasidir. Bu aydinlik sabahi bildirir. Onunla sabah namazinin vakti girer.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Hz. Bilâl (Radiyallahüanhym. geceleyin okudugu ezan namaz kilanlara namazi kestirmek, uykuda olanlari uyandirmak içindi. Imam A'zam'la imam Muhammed ve Züfer'inkavilleri budur. Ona göre sabah namazi için Abdu Ilah ibni ümmü Mektim'un yaptigi gibi yeniden ezan okumak îcab eder.
Süfyân-i Sevrî'nii kavli de budur.
Evzâi, Abdullah ibni'l-Mübârek, imam Mâlik, imam Safii, imam Ahmed b. Hanbel . Ishâk, Dâvud-u Zahiri ve ibni Cerir-i Taburî fecir dogmazdan önce sabah ezani okunmasini tecviz etmislerdir.
Hanef iiler 'den imam Ebû Yûsuf'un mezhebi do budur.
Bu hususta muhtelif hadisler varid olmustur. Bunlarin bazilarinda « Bi1â1'in ezani sizi aldatmasin. Çünkü o geceleyin ezan okur. Siz ibni Ümmü Mektûm 'un ezanini isidinceye kadar yiyip içmeye devam edin.» b-ayurulmus, diger bazilarinda «Ibni Ümmü Mektûm gözü görmez bir kimsedir onun ezani sizi aldatmasin, Fila Bilâl ezan okucugu zaman artik kimse yemek yemesin.» denilmistir.
Zahiren biribirine munâfi gibi görünen bu rivayetler Aynî'ye göre ezani nevbetle okumakdan ileri gelebilir. Çünkü, caiz ki Resûliillah (Sallalkihü Aleyhi ve Sellem) bazi gecelen evvelâ Hz. Bi1â1'e nml.m sonra Hz. .Abdullah ibni Ümmü Mektûm'a, bazi geceler de evvela îbni Ümimü Mektûm'a, sonrr Hz. Bi1âl ezan okutmus olsun.
îste ziddiyet buradan ileri gelir. Ezani evvelâ kim okursa okusun, bu ezanin namaz ve oruç babinda hükmü yoktur. Hüküm ikinci ezana taalluk eder.
Ebu'l-Fetih Kuseyrî diyor ki: «Vakti girmezden ön ce sabah namazi için ezan okumayi caiz görenler bu ezanin ne vakit okunacaginda ihtilâf etmislerdir,
Sâfiî1er'e göre tanyeri ile Fecr-i Kâzib arasinda nk?i-nur, daha Önce okumak mekruhtur. Bâzilarina göre gece yarisi bir takimlarina göre gecenin üçte birinde okumak caizdir.
Gecenin son altida birinde okunur.» diyenler de vardir. Imam Ebû Yûsuf ile Imam Ahmed ve îmam Mâlik'? göre gece yarisinda okunur. Safi î'ye ulemâsinin zahih kavli de burtnr
Ikinci bir kavle göre ezan fecir dogarken seher zamaninda okimui. Begavî kat'iyyetle buna kaail olmustur.
Üçüncü bir kavle göre : Kisin gecenin son yedide birinde, yazin gecenin kalan yedide birinin yansinda okunur.
Dördüncü bir kavle göre: Gecenin üçte birinden vakt-i muhtarin onuna kadar,
Besinci bir kavle göre: Gecenin her aninda okunabilir.
Yedide bir, yedide birin yansi rivayetleri Için Iraâmü'l.Haremeyn : (Hadîs ulemâsi indinde bâtildir.) elemistir.»
2- Fecir, biri Kâzib digeri Sâdik olmak üzere iki nev'idir.
3- Bir sey*i bit'te'kid ögretmek için isaretle izahta bulunmak caizdir.
4- El-Mühelleb'e göre bu rivayetler isaretin sözden daha kuvvetli olduguna delildir.

9- Sahur Yemenin Fazileti, Bitte'kid Müstehab Olusu, Sahüp'u Tehir ve Îftari Acele Yapmanin Müstehab Olusu Babi

45- (1095) Bize Yahya fa. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin, Abdullaziz b. Süheyl'den, o da Encs'dcn naklen haber verdi. H.
3ize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Züheyr b. Harb, tbni Uleyye'den, o da Abdülazîz'den, o da En es (Rcdiyallahü anh) 'dan naklen rivayet ettiler. H.
Bize Kuteyebtü'fanü Said dahi rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Avâ-ne, Katâde ile Abdülazîz b. Süheyb'den, onlar da En es (Radiyallahü anh i dan naklen rivayet etti, Enes söyle demis: Resûlüllah (SallaUahu Aleyhi ve Sellem):
«Sahur yeyin. Çünkü sahurda bereket vardir.» buyurdular.
Bu hadisi Buhâri, Tirmizî, Nesâi ve îbni Mâce «Kitâbu's-Savm» da tahric etmislerdir.
Tirmizî onu tahric ettikten sonra: «Bu bâbda Ebû Hüreyre, Abdullah b. Mes'ûd, Câbir b. AlTdiI-lah, îbni Abbâs, Amru'bnü'l - Astrbâd b. Sâriye, Utbetü'bnüAbd veEbu'd-Derdâ (Radiyallahü anhûm) hazerâtmdan da hadîsler rivayet olunmustur.» demektedir.
Bunlardan maada Hz. Ali, Abdullah b. Amr, Abdullah b. Ömer, Ebû Ümame, Ebu Said-i Hudri, Mikdân b. Ma'dikerib, Âise, Meyserâ (Radiyallahü anh t\m) ile ismi bilinmeyen bir zâtdan da hadîsler rivayet olunmustur:
1) Ebû Hüreyre (RadiyaUahii cinh) hadisini Nesâi hem merfû hem mevkuf olarak rivayet etmistir. Lafzi babimizin Enes (RadiyaUahii anh) hadîsi gibidir. Ebû Ya'Iâ'nin rivayetinde :
— Resûlüllah (Sallallâhü Aleyhi veSellem) sahur yemegi ile tirit hakkinda bereket duasinda bulundu.»; baska bir rivayetinde de:
Resûlüllah (Sallaltahii Aleyhi ve Seltem) Sahur berekettir, tirit berekettir, cemâat da berekettir, buyurdular.» denilmektedir.
2) Abdullah b. Mes'ud hadîsini yine Nesâi merfû ve mevkuf olarak tahrîc etmis :
«Mevkuf olmasi daha dogrudur.» demistir.
3) Câbir (Radiyallahü anh) hadîsini îbni Adiyy «EI-Ka-mil» nâm eserinde babimiz hadisi tarzinda rivayet etmistir.
4) Ibni Abbâs (Radiyallahüanh) hadîsini Îbni Mâce tahric etmistir. Mezkûr hadîsde Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Setlem) :
«Sahur yemeginden gündüzün orucu kaylûleleden de gecenin namazi IçIn istifade edin.» buyurmuslardir.
Bu hadîsi Hâkim de «Müstedrek» inde tahrîc etmistir.
5) Amru'bnü'1-Âs hadîsini Müslim ile Nesâi tahrîc etmislerdir. Babimizda bu hadîsden sonra görülecektir.
6) îrbâd b. Sâriye hadîsini Ebû Dâvud ile Nesâi tahrîc etmislerdir. Hz. Irbâd söyle demistir:
«Beni, Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Setlem) Ramazanda sahur yemegine davet etti de:
«Mübarek yemege buyur, dedi.»
Nasâi'nin rivayetinde «Buyur» yerine -Buyurun» denilmistir. Bu hadîsi îbni ; Hibbân dahi «Sahîh»inde tahrîc etmis, 1bnü'1-Kattâr ise zayif bulmustur.
7) Utbetü'bnü Abd ile Ebu'd-Berdâ' rivayetini îbni Adiyy «El-Kamil» nâm eserinde tahrîc etmistir. Bu rivayette Utbe ile Ebu'd - Derdâ ' (RadiyaUahii anh) söyle demislerdir :
«Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) gecenin sonunda sahur yiyin, buyurdu. Bunun mübarek bir ögün oldugunu söylüyordu.»
8) Hz. Ali hadîsini yine Îbni Adiyye tahrîc etmistir. Bu hadîste Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem).;
«Bir yudum suyla olsun sahur yapin, bir vudum suyla olsun Iftar edin.» buyurmuslar.
Yalniz hadîsin senedinde metruk bir râvi olan Hüseyin b. Abdullah vardir.
9) Abdullah b. Amr (Radiyallahü anh) hadisini Ibni Hibban «Sahih» inde rivayet etmistir. Bu rivayette dahî : «ltcsûlüllah (Sülhllahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bir yudum suyla olsun sahur yapin, buyurdular.» denilmektedir.
10) Abdullah b. Ömer (Radiyallahii anh) hadîsini yine Ibni Hibbân tahric etmistir.
Mezkûr rivayette Hz. Abdullah söyle demektedir: Resû-lüllali (SallaUahil Aleyh've Sellem) :

— «Süphesiz kî Allah ve melekleri sahur yiyenlere sa'lat eylerler.» buyurdu.

11) Ebû Ümâme (Radiyallahü anh) hadisini Taberâni «Müsned» inde tahrîc etmistir. Hz. Ebû Ümâme söyle demistir: Een, Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi veSellem)'i :

— «Ya Rabbî, Ümmetime sahur yemeginde bereket ver. (Ey ümmetim}, bir yudum suyla, bir hurma tanesiyle, bir kaç kuru üzüm tanesiyle de olsa sahur yapin. Zira melekler size Salât eylerler, buyururken isittim.»

Hadisin isnadi hakkinda süz edilmistir.

12) Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahüanh) hadîsini imam Ahmed b. Hanbel «Müsned» inde tahrîc etmistir. Hz. Ebû Saîd söyle demektedir: «ResûlülUih (SallaUahil Aleyhi ve Sellem) :

— «Sahur berekettir, velev ki biriniz onu bir yudum suyla yapsin. Çünkü Allah Azze ve Celi ile melekleri sahur yiyenlere salât eylerler, buyurdu.»

Bu hadîsi Ibni Adiyy dahi biraz lâfiz farkiyla rivayet etmistir, îsnâdi hakkinda söz edilmistir.

13) Mikdân b. Ma'diker î b (Radiyallahü unh) hadîsini Nesâi merfû ve mürsel olarak rivayet etmistir.

Bu hadîste Kcsûlüllah (Salla!lahit Aleyhi ve Sellem) : «Sahura devam edin. Çünkü o mübarek bir ögündür.» buyurmuslardir.

14) Âise (Radiyallahü anha) hadîsini Ebû Ya'1a -Müsned» inde tahrîc etmistir. Mezkûr rivayette Hz. Âise sunlari söylemistir. «Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) :

— Bize mübarek yemegi yani sahuru getir, buyurdular. Halbuki çok defa bu yemek iki hurma tanesinden ibaret olurdu.»

15) Meyserâ hadîsini Ebû Nuaym-i Isfahani tahrîc etmistir. Meyserâ (RadiyaV.ahü anh) söyle demistir; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selfan) :

— «Bir lokma veya bir 'casik çorba ile olsun sahur yapin. Çünkü o, bereket yemegidir. Sahur sizin orucunuzla Hiristiyanlarin orucu arasinda huduttur.» buy unlular.

Bu hadîs hakkinda soz edilmistir. Zehebi, Meysor' (Radiyallahiianli) 'in Basra bedevilerinden bir sahâbi oldugunu, Uusunti-lah (SallaUahü Aleyhi ve Sellemye :

— Sen ne zaman Peygamber oldun ya Itesûlallah? diye sordugunu kaydeder.

16) îsmi bilinmiyen sahâbinin hadîsini Nesâi tahrîc etmistir. T'm hadîste: «Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'in yanina girdim, saliür yemegi yiyiyordu :

— Bu yemek berekettir, bu sîze Allah'in verdigi bîr berekettir. Onu birakmayin, buyurdular.» denilmektedir. Râviler, mutemetdirler.

Rcsûlülluh (SallaUahü Aleyhi ve Sellein)'u\ «Sahur yIyIn, • emri biliuim nedib ifâde eder.

Sahur kelimesi : «Suhur* seklinde de rivayet edilmistir.

Bereket kelimesini ulemâ muhtelif sekillerde tefsir etmislerdir. Söyle ki:

a) «Bereket» den murâd: Az olan yiyecege oruca yardimi olaenk sekilde kuvvet bahsetmektir. Kesûîüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in :

«Bir yudum suyla, bir hurma tanesiyle de olsa...» buyurmasi bunu delâlet eder. Bu, Allah'in halk ettigi bir hususiyettir.

b) «Bereket» den murâd: Muâhaza olunmamaktir. Nitekim Hz. Ebû Hüreyre'den rivayet olunan bir hadîsde :

— «Uç sey vardir kI bunlar üzerine kul hesaba çekilmez : Sahur yemegi, iftar yemegi ve din kardesleriyle birlikte yenilen yemek.» buyurulmustur.

c) Bereketten murâd : Oruç v.s. gibi gündüz amellerine kuvvet kazanmaktir.

d) Bereket'den ruhsat ve sadaka mânâsi kastedilmistir.

Bu ruhsat iftar zamaninda yemek üzerine yemekden ibaretti, sonra nesholundu.

Bereket lugatta «Ziyade- ve «Artis» mânâsina gelir.

Kaadi îyaz: «Bu bereket sahura kalkan kimsenin zikir, namaz istigfar v.s. gibi ziyâde amellerinden ibaret de olabilir. Zira insan sahura kalkmasa bunlari yapamaz, onlari terketmis olur.» diyor.

Ulemânin ihtilâfindan çikmak için her gün oruca ayri ayri niyetlenmeyi de bunlar meyâninda zikrediyor.

îb'ni Dakiki'1-îd'e göre burada ki bereket uhrevî amellere 3e, dünysvî amellere de âit olabilir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :

1) Hadîs-i serif, sahura tesvik etmektedir. Ulemâ sahur yemeginin müstehab olduguna ittifak etmislerdir. Sahur yemegi hiristiyanlarm orucuyla müslümanlarm orucunu biribirinden ayiran hadd-i fasildir. Zira Hiristiyanlar sahura kalkmazlar.
Bîr hadisde sahur yemegi ile sabah namazinin arasinda elli âyet okuyacak kadar fasila bulundugu bildirilmistir.
2) Bu hadîsde sahuru tanyerine yakin bir zamana kadar te'hire tesvik vardir.
3) Iftar için acele etmek müstehabdir. Çünkü bir hadîs-i serifte: «Insanlar iftari acele yapmaya devam ettikçe hayirda dâimdirler.»
buyurulmustur. Bu hadîsin manasi: «Insanlar bu sünneti muhafazaya devam ettikçe daima hayir islemis sayilirlar, iftari te'hir ederlerse, bu onlarin fesada düseceklerine bir alâmettir.» demektir.

46- (1096) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Musa b. Uley'den, o da babasindan, o da Amrü'bnü'1-As [15]'dan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bizim orucumuzla ehl-i kitabin orucu orasinda hudut, sahur yemegidir.» buyurmuslar.

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebî Seyhe hep birden Veki'den rivayet ettiler. H.
Bana, bu hadîsi Ebu't-Tahir dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. Her iki râvi Musa b. Uley'den bu isnadla rivayette bulunmuslardir.

47- (1097) Bize Ebû Bekir b. EM Sey o e rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Veki', Hisam'dan, o da Katade'den, o da Enes'den,: o da Zeydü'bnü Sabit IRadiyallahü anli) 'dan naklen rivayet etti, söyle demis: Resulüllali (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sahur yedik. Sonra namaza kalktik.»
Râvi diyor ki: «Ben, sahur ile namazin arasinda ne kadar müddet vardi? diye sordum. Zeyd:
— Elli âyet, cevabini verdi.»

(...) Bize Amru'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bite Yezîdü'bnü Harun rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bize Hemmam haber vefdi. H.
Bize tbnü'l-Müsenna da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömerü'bnü Âmir rivayet etti.
Her iki râvi Katade'den bu isnadla rivayette bulunmuslardir.
Amrü'bnu'1-Âs (Radiyaltahüanh) hadîsinin senedindeki Musa b. U1ey , « Mûsab. Ali» seklinde de rivayet oluii-mussa da meshur rivayeti birincisidir.
Ekle: Bir defa yemek, mânâsina gelir. Yenilen seyler çok olabilir.
Kaadi lyâz bu kelimenin «iîkle» seklinde rivayet olundugunu iddia etmistir. «Ükle»: Bir lokma, demektir. Ihtimâl Kaadî îyâz bununla hemsehrilerinin rivayetini kastetmis olacaktir. Çünkü sözüne devam etmistir:
«Dogrusu (ekle) dir. Burada maksat da odur.»
Zeydü'bnü Sabit (Radiyaltahüanh) hadîsini Buhâri •Mevâkîtu's-Salât» ile «Kitâbu's-Savm» da, Tirmizî, Nesâi ve îbni Mâce «Kitâbu's-Savm» da muhtelif râvîlerden tahrîc etmislerdir.
Buhâri 'nin bir rivayetinde hadisin lafzi söyledir : «Nebiyyullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Zeydü ' bnü Sabit ile birlikte sahur yemegi yemisler. Sabit demiski, yemek bitince Nebiyyullâh (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) namaza kalkti. Ve beraberce namazi kildik. (Râvi diyorki) Enes'e:
— Sahur yemegi ile namaza girmelerinin arasinda ne kadar zaman geçeti? diye sordum,
— Bîr kimsenin elli iye* okuyacagi kadar, cevâbim verdi.» Enes'e «A-ada ne kadar vakit geçti?» diye soran

ravi, Katâde'dir.
Hadîsin bâzi rivayetlerinde cemi' sigasiyle «Ashabdan bazilari Peygamber (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) ile birlikte sahur yemisler." denildigi gibi, namaz hakkinda dahi cemi' sigasiyia «Beraberce namazi kildik.», bazi rivayetlerde tesniye sîgasiyta «ikisi namazi kilmislar.» bir rivayette de müfred sîgasiyla «ResûIüHah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) namazi kildi.» denilmistir.
Zeyd (Rad'tyaUahü Gnh) hadisi sabah namazinin evvel vaktini bildirmektedir. Sabah namazinin vakti Fecrin dogmasiyla baslar. Zira oruca niyet eden bir kimsenin, yiyip içmesi haram kilinan vakit fecrin doldugu vakittir.
Hadîs-i serifde sahurla sabah namazi arasinda elli âyet okunacak kadar bir zaman geçtigi bildirilmektedir ki, takriben dört dakika eder.
Sabah namazinin son vakti ihtilaflidir Cumhura göre: Günes dogmasindan az önceye kadar devam eder.
Bu hususta baska kaviller de vardir.

48- (1098) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdü-laziz b. Eb" Hâzim, babasindan, o da Sehlü'bnü Sa'd (Radiyallahü anh) dan nakle i haber verdi ki, Resûlüllah (SaUallahii Aleyhi ve Sellem) :
«Insanlar iftari acele yapmaya devam ettikleri müddetçe hayirla yasamakta dâimdirler.» buyurmuslar.
(...) Bize bu hadîsi Kuteybe dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ya'-kub rivayet eyledi. H.
Bana Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Mehdi, Süfyan'dan naklen rivayet eyledi.
Bu râvilerin ikisi de Ebû Hâzim'den o da Sehlü'bnü Sa'd {Radiyallahü anh) 'dan, o da Peygamber (SaUallahii Aleyhi ve Sellem /den yukarki hadîsin mislini rivayet etmislerdir,

49- (1099) BIze Yahya b. Yahya ile Ehû Küreyb Muhammcd 1»' rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'mcs'dcn, o dtü'bnü Unieyr'den, o da Ebû Atiyye'den naklen haber verdi Ebû AUyye söyle demis: Ben ve Mesrûk Âise'nin yanina girdik de:
— «Ey Müzminlerin annesi, Muliainnied (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabindan iki adani varki, birisi hem iftari acele ediyor hem de nn-inazi acile kiliyor. Digeri iftari da namazi da tc'hir ediyor.» dedik Aise
— «Buutlarin binicisi hem iftarda hem namazda acele davraniyor?-diye sordu, Biz:
— «Abdullah yâni Ilini Mes'ud.» cevâbini verdik. Âise
— «Kesûlüllah (SalUrflahii Aleyhi ve Sellem) iste böyle yapardi.» dedi. Ebû Küreyb: «Digeri de Ebû Musa.» ifâdesini ziyâde etti.

50- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Ebî Zaide, A'mes'di-n, o da Umâra'dan, o da Ebû Atiyyc'den naklen haber verdi. EbîvAtiyye söyle demis:
Ben ve Mesrûk Âise (Ratliyallahîi atiha) 'nin yanina girdik. MuîjiûK ona sunu söyledi:
— «Muhainmrfl (Sallalluhü Aleyhi ve Selleiny'm ashabindan iki adam var ki, bunlarin ikisi de luiymhm geri kaliniyorlar. BirI aksam namazi ili iftarda acele davraniyor, digeri hem aksami hem iftari te'hir ediyor.* Âise :
— «Aksam namazi île iftarda acele davranan kimdir?* diye sordu, Mesrûk :
— «Abdullah'dir.» cevabini verdi. Bunun üzerine Âise :
— «ResûltiIIah (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem) iste böyle yapardi.» dedi. Seh1 (RadiyaUahü anli) hadîsini Buhâri, Tirmîzi ve Ifani Mâce «Kitâbu's-Savm» da tahric etmislerdir.
Bu babda Hz. Ebû Hüreyre, Ibni Abbas ve Enes (Radtyallahû anhûm) 'dan da rivayetler vardir.
Ebû Hüreyre hadîsini Ebû Dâvud tahric etmistir. Bu hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Insanlar iftarda acele ettikçe bu din muzaffer olarak I alacaktir» buyurmuslardir.
Ibni Abbas (Radiyaîhihii anh) hadisini Ebû Dâvud-u Tayâ1isî Müsned»inde rivayet etmistir. Mezkûr hadîsde Hz. Ibni Âbbâs söyle demektedir: «Resûlülah (Sallallahü Aleyhi ve Selletri:
— Biz -Peygamberler cemâati iftarimizda acele davranmaya, sahû rumuzu te'hir etmeye ve namazda sag ellerimizi sol ellerimizin üzerine koymaya me'mur olduk,- buyurdular.

Bu hadisi Beyhakî dahi «Sünen-inde Ebû Dâvud tarîkiyim rivayet etmis ve: «Bu hadis Talhatü'bnü Amr El-Mekki-nin rivâyetiyle maruftur. Halbuki bu zât zayiftir.» demistir.
Enes (Radiyattahü anh) hadîsini Ebû Ya'la «MUsned»inde rivayet etmistir. Bu hadiste Hz. Enes:
«Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)i bir yudum suyla olsun iftar etmeden aksam namazi kilarken hiç görmedim.» demistir.
Hadîsin isnadi güzeldir.
Babimizin Hz. Âise hadîsi için Tirmizi: «Bu hadis ha-sen sahihdir.» demektedir.
Seh1 (Radiyalhhü anh) hadisinde :
«Insanlar Iftari acele yapmaya devam ettikleri müddetçe hayirla yasamakta daimdirler.» buyurulmustur.
Hz. Ebû Zerr'in rivayetinde : «Sahuru da te'hir ettikleri müddetçe.» cüml si de vardir.
Ebû Zîrr (RadiyaUahü anh) rivayetini imam Ahmed b. Hanbe1 tahrîc etmist:r.
Iftarin acele yapilmasindaki hikmet hakkinda El-Mühelleb sunlari söylemistir:
«Bundaki hikmet: Gündüze geceden bir sey katmamaktir. Bir de iftarda acele davranmak, oruç tutan kimse için daha muvafikdir. Ibâdet hususunda ona kuvvet verir.»
tbni Dakîki'1-Id (625-702) : «Bu hadisde, iftari yildizlar zuhur edinceye kadar te'hir eden Sia firkasina red cevabi vardir.» diyor.
Gerçi bâzilari: «Bu hadis vârid oldugu zaman Sia firkasi mevcut degildi.» demislerse de, Aynî Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Seltem)'in gelecekte Siî1er'in ne yapacagini Allah'in bildirmesiyle bilmis olmasi muhtemeldir.» diyerek bu kavli reddetmistir.
Hâsili iftar ve aksam namazinda acgle davranmak sahuru te'hir etmek sünnettir. Ibni Abdilber: «Iftarin acele, sahurun te'hirle yapilacagini bildiren hadisler sahih ve mütevâtirdirlar.» demistir.

10- Orucun Nihayete Ermesi ve Gündüzün Çikmasi Vaktinin Beyani Babi

51- (1100) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Küreyb ve Ibni Nümeyr rivayet ettiler. Hepsinlnlâfizlan birdir. Yahya: «Bize Ebû Muâviye haber verdi.* dedi, Ibni Nünieyr: «Bize babam rivayet etti.», Ebû Küreyb ise «Bize Ebû Üsâmc rivayet etti.» dediler.

Bu râviler toptan Hisâm b. Ur ve'd en, o da babasindan, o da Âsim [16] b. Ömer'den, o da Ömer (Rad'tyallahü anh) 'dan naklen rivayette bulundular. Ömer (Radiyallahiianh) söyle demis: Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem):
«Gece geldi de gündüz gitti ve günes kayboldu mu oruçlu iftar eder.» buyurdular.
Ibiii Nünieyr: «Fakat» kelimesini zikretmedi.
Bu hadîsi Buhâri (194-256), Ebû Dâvud (202-275) ve Tirmizî (209-279) «KitabiTs-Savm» da muhtelif râvîlerden tahric etmislerdir.
«Oruçlu iftar eder.» cümlesinden murad: Iftar vakti giren, demektir.
îbni Huzeyme (223-311) : «Bu hadîsin lafzi haber ise de mânâsi emirdir. Yani oruçlu iftar etsin, demektir.» mütalaasinda bulunmustur. Zira günesin kavusmasiyla gece girmis olur. Gece is? oruca mahal degildir. Yani geceleyin oruç tutulamaz.
Görülüyor ki Peygamber (SallalUihü Aleyhi ve Seîlem) :
«Gece geldi de gündüz gitti ve günes kayboldu mu...» buyurmustur. Nevevi'nin beyânina göre ulemâ-i kiram bu üç cümlenin birbirini tezammun ettiklerini ve biri digerinin lâzimi oldugunu söylemislerdir.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi veSel!em)'in bunlari bir araya getirmesi, ziyâde-i beyan kabil Indendir. Zira oruçlu olan bir kimse vadi gibi dar ve derin bir yerde bulunabilir. Bu takdirde günesin battigini göremez, ka-ranligin çökmesine ve aydinligin gitmesine îtimad eder.

52- (1101) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyni, Ebû Ishâk-i Seybânî'den, o da Abdullah b. Ebî Evfâ (Radiyallahü anh) 'dan' naklen haber .verdi. Söyle demis: ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi veSetlemi ile birlikte Ramazan ayinda bir seferde bulunuyorduk. Günes Kiiyusunca ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— «Yo fülân, (Hayvanindanlin de bize karistirma yap. buyurdu. O
— «Yâ Resûlallah, henüz üzerinde gündüz var.» dedi. ResûlüIIah (Salialtahü Aleyhi ve Sellem) (tekrar) :
— «In de bize karistirma yap.» buyurdular. Bunun üzerine o zât hayvanindan inerek karistirmayi yapti ve ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi veSeltemye getirdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ondan içti. Sonra eliyle isaret ederek :
— «Günes, suradan batti, gece de suradan geldi mI, oruçlu iftar eder.» buyurdular.

53- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Sey be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyü'bnü Müshir ile Abbad b. Avvâm, Sey baniden, o da Ibni Ebi Evfâ (Radiyaiiahü anh) 'dan naklen rivayet ettiler. Ibni Ebî Evfâ söyle demis: Bir seferde Resûlüllah (Salîaîîahü Aleyhi ve Selfent) ile beraber bulunuyorduk. Günes kavusunca Peygamber (Sailallahii Aleyhi ve Sellem} bir zata: ; — «In de bize karistirma yap.» buyurdu. O zat:
— «Ya Resûlallah, Aksamlasaydin (daha iyi olmaz miydi?) dedi. Peygamber (Saitalîahu Aleyhi ve Sellem) (tekrar) :
— «In de bize karistirma yap.» buyurdu. O zât (Yine) :
— «Üzerimizde henüz gündüz var.» dedi, müteakiben (hayvanindan) inerek karistirmasin* yapti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu içti, sonra eliyle sark tarafina dogru isaret ederek:
— «Gecenin suradan geldigini gördünüz mu oruçlu iftar eder.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Kâmil rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid rivayet etti. (Dedi ki): Bize Süleyman-i Sey bani rivayet eyledi. (Dedi ki) : Ben Abdullah b. Ebî Evfâ (Radiyallahü anh)'i sunu söylerken isittim :
«Resûlüllah (SaUaîlahü Aleyhi v. Sellem) ile birlikte yolculuk ettik, kendisi oruçluydu, günes kavusunca:
«Yâ fülân, in de bize karistirma yap.» buyurdu.
Râvi hadîsi Ibnî Müshir ile Abbâd b. Avvâm rivayetleri gibi nakletmistir.

54- (...) Bize Ibni Ebi Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân haber verdi. H.
Bize ishâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr haber verdi.
Bu râvilerin ikisi de Seybâni'dcn, o da Ibni Ebi Evfâ'dan naklen rivayet etmislerdir. H.
Bize Ubcydullah b. Muâz dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet eyledi. H.
Bize Ibnü'l-Mtisennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammpd h. Cafer rivayet eyledi. Ikisi de dediler ki : Bize Su'be, Seybâni'dcn, o dit Ibni Ebî Evfâ (RadiyaUahü anh) 'dan, o da Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen Ibni Müshir ile Abbâd ve Abdulvâhid hadîsleri mânâsinda rivayette bulundu.
Bu râvilerden hiç birinin hadîsinde «Ramazan ay'i* ve «Gece si'm dan geldi mi» ifâdeleri yoktur. Bunlar yalniz Hüseyin'in rivayetinde vardir.
Bu hadîsi Buhâri «KitâbuVSavam»in bir-iki yerinde, Ebû Dâvud ile Nesâi dahi ayni bahiste tahrîc etmislerdir.
Ulemâ Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Ramazanda yaptigi bu seferin Mekke 'nin fethi seferi olmasi ihtimâlinden bahsederler. Zira Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Seltem) 'in Ramazanda yaptigi seferler Bedir gazasi ile Mekke 'nin fethine münhasirdir.
Hz. Ibni Ebî Evfâ Bedir gazasina istirak edememi-, tir. Binâenaleyh Ramazan ayinda vukubulan ve Ibni Ebi Evfâ (RadiyaUahü anh) 'in da istirak ettigi bu sefer Mekke 'nin fethi gazasi olacaktir.
Rivayetlerde ismi bildirilmeyen zat Bilâl (RadiyaUahü anh) dtr. «Tevdih» sahibi: «Bâzi rivayetlerde bu zatin Bilâl oldugu tasrih edilmistir." diyor.
Filhakika Ebû Dâvud 'un rivayetinde: ResûliiHah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— «In ya Bilât, ... ilâh ... buyurdu.» denilmistir.
Imam Ahmed'in rivayetinde : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) suyunu tasiyin zâtdan su istedi.» denilmistir.
«Icdah»: Karistirma yap, demektir. Bunu kavrulmus unu su ile karistirmak suretiyle yaparlardi.
Dâvudî mezkûr kelimesin «süt sag» mânâsina geldigini söyle-misse de, Kaadî Iyâz ve diger hadis ulemâsi bu mânâyi kabul etmemislerdir.
Hz. Bilâl henüz aksam olmadigi zanniyla : «Yâ Resûlallah, Ak-samlasan iyi ederdin.» demistir. Imam Ahmed'in rivayetinde: «Biraz geciksen de aksam olsa, iyi ederdin.» denilmistir.
Hz. Bilâl yüzde yüz aksam olmadigi kanâatinda bulundugu ve Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Setlemyin ortaligin aydinligina iyi bakmamis olmasina ihtimal verdigi için mes'eleyi ona iyice bildirmek maksadiyla :
— «Üzerimizde henüz gündüz var.» demisse de, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) havanin aydinligina degil, günesin batmasini nazari itibara almis, sonra günesi göremeyen bir kimsenin neye dikkat etmesi lâzim geldigini beyânla karanligin sark tarafindan gelmesine isaret buyurmustur.
Bâzi rivayetlerde Bilâl (Radiyallahu anh) 'm, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e üç defa mürâca"atde bulundugu zikredilmistir.
Burada söyle bir sual hâtira gelebilir: « Hz. Bi1â1'in ilk emirde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) m buyurdugunu yapmayip altsam olmadigini söylemekte tekrar tekrar israr etmesi, bir sahâbiye yakismayan inatlik degil midir?»
Bu suâlin cevâbi yukarida verilmistir. O da Bilâl (RaûiyaUahii anh) 'in yüzde yüz aksam olmadi kanâatinde bulunmasidir.
Günesin battigini muhakkak surette bilse bir an tevakkuf etmezdi. Onun emr-i Resul karsisinda duraklamasi ihtiyat ve mes'elenin hükmünü iyice anlamak içindir.
Az yukarida da arzettigimiz vecihle: «... oruçlu Iftar eder.» cümlesinden murâd: «Iftar vakti girer.» demektir. Bu cümleden :
«Günes kavusunca oruçlu olan bir kimse bir sey yiyip Iç mese de cu bozulur.» mânâsini çikarmamakdir.

Bu Hadisden ÇiklarilanHükümler :

1- Hadîs-i serif, Ramazanda sefer eden kimsenin oruç tutmasinin ef-dal olduguna delildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü A'eyhi ve Sellem) Ramazanda yaptigi mezkûr seferinde oruçlu idi.
Ulemâ bu bâbda ihtilâf etm i sterdir. Bâzilarina göre: Ramazanda sefer eden kimse oruç tutup tutmamakta muhayyerdir. Ashâb-i kiram 'dan Ibni Abbas, Enes ve Ebû Sa id (Radiyallahü anh) lazerâti ile Tabii n'den Saîd b. El- Müseyy b, Ata', Saîdü'bnü Cübeyr, Hasan-i Basrî, îb-râiim Neha \ Mücâhid, Evzâi ve Leys'in kavilleri budur.
Bir takimlari seferde oruç tutmamanin efdal olacagini söylemislerdir. Ömer b. Abdilaziz, Sa'bî, Katâde, Muhammed b. Ali, Imam Safiî, Imam Ahmed b. Hanbel ve Ishâk'in mezhepleri de budur.
îbnü'1-Arabî 468-543), Sâfii1er'in «Seferde oruç tutmamak efdal dir.» dediklerini söylemis, Ebû Ömer îbni Abdil-berr (368-463) seferi bir kimse hakkinda Imam Sâfii'nin «O muhayyerdir.» deyip, tafsilat vermedigim söylemistir. Fakat Kaadî Iyâz'a göre Safiî 'nin mezhebince seferde oruç tutmak efdaldir.
Ulemâdan bir cemaat seferde oruç tutmanin efdal olduguna kaaildirler.
Esved b. Yezîd, Ebû Hariîf ve diger Hanefiiye ulemâsinin kavilleri budur.
Et-Tevdih» nâm eserde Imam.Safii, Imam Mâlik ve diger Mâ1ikiye ulemâsi ile Ebû Sevr'in de buna kaail ol-duklari bildiriliyor.
Bu kavil Osman b. Ebi'l-Âs ile Enes b. Mâlik (Radiyallahü anh) hazerâtindan da rivayet olunmustur.
Buna mukaabil Hz. Ömer ile oglu Abdullah, Ebû Hüreyre ve îbni Abbâs (Radiyallahü anhûm) hazerâtmin se-ferde iken tutulan orucun kâfi gelmeyip sonra kazasi îcâb edecegine kaail olduklari rivayet edilir.

Abdurrahman b. Avf (Radiyallahü anh) «Seferde oruç tutan, hazarda oruç tutmayan gibidir.» demistir.
Zâhirî1er'in kavli de budur.
Ümmü'l-Mü'min'in Hz. Âise, Kays b. Abbâd, Ebu'l-Esved, Abdullah b. Ömer. (Radiyallahüanh) hazerâti ile SâlIm b. Abdillah, Ibni Sîrin, Amr b. Meymûn, Ebû VâiI ve Hz . Ali (Radiyallah'I anh) seferde oruç tutarlarmis.
Hattâ Hz. Ali 'nin : «Bir kimse mukîm iken Ramazana erisir de, sonra sefer ederse ona oruç tutmak lâzimdir.» dedigi rivayet olunur.
Ebû Miclez: «Rajnazanda hiç. bir kimse sefere çikmaz, çikan bulunursa oruç tutsun.» demistir.
îmam Ahmed b. Hanbel'e göre Ramazanda sefere çikan Iiir kimsenin oruç tutmamasi mubahtir. Tutarsa kerahet islemis olur. Fakat orucu yine de farz namina kâfidir.
Hanef iiler'den îsbi Câbi «Muhtasâr-i Tahavî» serhinde sunlari söyler: «Efdal olan, oruç kendisini zayiflatmamak sartiyla seferde oruç tutmaktir. Oruç zayiflatir veyahut oruç sebebiyle mesakkata Uuçar^olunursa tutmamak efdaldir. Mesakkat olmadigi halde oruç tutmayan da günâha girmis olmaz. Bizim bu kavlimiz îmam Mâlik ile îmam Safiî 'nin de mezhepleridir.
Imam Nevevî: «Mezhep budur.» demistir.
Mücâhid'den bir rivayete göre orucu tutmakla tutmamanin hangisi kolayina gelirse yolcu için efdal olan odur.
Bâzilari: «Yolcunun orucu tutmasi ile tutmamasi müsavidir.» demislerdir, Imam Safiî 'nin bir kavli de budur.
2- Hadîs-i serif iftarda acele davranmanin müstehab olduguna de-lildir.
3- Yine bu hadîs orucun ne zaman sona erdigini beyân etmektedir. Ibni Abdilberr «El-Istizkâr» nâm eserinde: «Aksam namazinin vakti girdigi zaman farz veya nafile oruç tutan kimseye iftarin helâl olacaginda bütün ulemâ müttefiktir.» demistir.
Ulemâ aksam namazinin gece namazlarindan sayildiginda da müttefiktirler. Yalniz iftarin yüzde yüz günesin battigini anladiktan sonra mi v;i|nlaragi yoksa bu hususta ictihâd kafimi gelecegi hususunda ihtilâf etmislerdir.
Eafiî'ye göre, ihtiyat olan, günesin battigini yakînen bilmedikçe orucu bozmamaktir.
Bu husustaki tafsilâti ftftih kitâplanndan aramalidir.
4- Delillerin zahirlerini istifsarda bulunmak caizdir. Çünkü delillerden zahirî mânâlari kastedilmis, olabilir.
5- Günesin battigi tahakkuk eder etmez orucu bozmak helâl olur. (îi»conin bir cüz'ünü oruçla geçirmek mutlak surette vâcib degildir.
6- Âlim bir zâta unuttugundan endise eden bir meseleyi hatirlatmak gerekir.
7- Ser'î emir, hissi emirden daha beligdir. Akil seriata hükmedemez.
8- Hurma ile iftar etmek vâcib degil, müstehabdir.
9- Bir seyi bilmeyen kimsenin üç defaya' kadar sormasina müsamaha gösterilir.

11- Visal Orucundan Nehiy Babi

55- (1102) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malik'e, Naci'den dinledigim, onun da Ibni Ömer (Radiyallahû anhûnt) 'dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: PeygnmlerfSallallahü Aleyhi ve Sellem) visal orucunu yasak etti, Ashâb:
— «Ama sen visal yapiyorsun.» dediler. Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ben, sizin gibi degilim, çünkü ben (Rabbim tarafindan) doyurulur ve sulanirim.» buyurdular.

56- (...) Bize, bu hadîsi Ebû Bekir b. EM Sey be de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti, H.
Bize Ibni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da Ibni Ömer (Radiyallahû anh) dan naklen rivayet eyledi ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazanda visal yapmis, (Onu görünce) halk da visal yapmislar. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)

onlari bundan menetmis. Kendisine :
— «Ama sen visal yapiyorsun.» diyenler olmus. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ben sizin gibi degilim. Çünkü ben doyurulur ve sulanirim.» buyurmuslar.

(...) Bize Abdülvâris b. Abdissamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedem'den, o da îyyûvdan, o da Nafî'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen bu Hadîsin iuslini rivayet etti. Yalniz, «Rama-sanMa» kaydini söylemedi.
Bu hadisi Bubâri «KitâbuVSavm» in bir-iki yerinde tahric etmistir.
Visal: îftâr etmeksizin arka arkaya birkaç gün oruç tu inaktir.
Buhâri'nin bir rivayetinde: rtcygamheîfSaUallahü Aleyhi ve Seilem) visal yapti. (Bunu görünce) halk da visal yaptilar, fakat bu onlara güç geldi. Peygamber(Sollallahil Aleyhi ve Seilem)de kendilerini bundan menet-ti...» denilmektedir.
Bundan anlasiliyor ki Resulüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem) 'in ümmetini visal orucu tutmaktan menetmesine sebep açlik ve susuzluk mesakkatidir.
Ashab-i kiram «Bunu sen de tutuyorsun ya Resûlallah.» deyince, Fahri Kâinat (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) efendimiz:
«Ben, sizi: hey'et in iz gibi degilim.» buyurarak kendi halinin, ashabina benzemedigini anlatmistir.
Ulemâdan bâzilari bu hadîsdeki «Hey'et? lafzinin zâid oldugunu söylerler. Maksat: «Ben sizin gibi degilim.» demektir.
BesûlüIIah (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) hâlini:
«Ben doyurulur sulanirim.» cümlesiyle izah buyurmustur. Zira Teâla Hazretleri ona yiyecek ve içecek yerini tutacak feya ihsan eder. Bu sû-retle açlik ve susuzluk hissetmez. Ona ibâdet ve tâat hususunda kuvvet ihsan eder, vücûduna zaaf ve bitkinlik ariz olmaz.
Burada söyle bir suâl hâtira gelebilir: «Acaba bu hadîsden zahiri mânâsi murâd edilip de, Allah Teâla Hazretleri, Resâl-i Ekrem'ini cennet taamlariyla cennet mesrubatindan doyurup sulamamis midir?»
Cevâp: Bunu sö'yliyenler de olmustur. Ortada hiç bir mânide yoktur. Çünkü Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Seilem) Allah Teâla indinde cennet taamlariyla doyurulup sulanmaktan daha çok ikdamlara lâyiktir. «Bu tak-qin!msa{Sallallahü Aleyhi ve Seilem) visal yapmamis olur.» seklinde bir suâl vârid olmaz, çünkü cennet taamlari dünya taamlarina benzemez. Binâenaleyh onlar visal orucuna mâni degildir.
Bâzilari: «Yiyip içtigi halde visalinin bozulmamasi Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem} 'e mahsustur. Bu babda ümmetinden hiç bir kimse ena kiyâs edilemez.» demislerdir.
Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Setlem)'in ümmetini visal orucundan nehiy buyurmasi, tahrim mi yoksa tenzih mi ifâde ettigi, hususunda ulemânin ihtilâfi vardir. Hadîsin zahirine bakilirsa buradaki nehiy tahrîm içindir.
Gerçi Ashâb-i kiram 'dan bir cen âatin visal orucu tuttuklari rivayet olunmustur. Meselâ Askeri 'nin «Kitâbü'l-Evâil» nâm eserinde Hz, Abdullah b. Zübeyr'in onbes gün Visal orucu tutardigi bildirilmektedir.
Âmir b. Abdillah b. Zübeyr, Ramazanin onalti ve onyedinci gecelerinde visal yapar, hiç bir sey yiyip içmemek suretiyle orucuna devam eder sonra yag ile iftar edermis. Kendisine neden böyle yaptigi sorulunca :
— «Yag bagirsaklarimi islatiyor ve su cesedimden çikiyor.» cevâbini vermis.
Mes'elenin te'vili ihtilaflidir.
Ulemâdan bâziUri: «Resûlüllah ('SallaUahü-Aleyhi ve Selleni) ashabina acidigi için visal orucunu menetmistir. Iktidari olanlari visal orucunu tutmakta beis yoktur. Çünkü böyle bir kimse yemesini içmesini ancak Allah için terkeder demislerdir.
Imam Ahmed ile îshâk sahurdan sahura visal yapmayi mekruh saymamislardir.
Ebû Hanîfe, Mâ1ik, Sâfiî ve fukanâdan bir cemaata göre visal orucu ne suretle olursa olsun mekruhtur. Onlara göre hiç bir kimsenin visal yapmasi caiz degildir.
Ha'ttâbi (319-388) : «Visal orucu Peygamber (SallaUahü Aleyhi veSeltem) 'in hasâismdandir. Bu oruç

ümmetine yasak edilmistir.» diyor.
Zâhiri1er'e göre visal orucu haramdir. «El-Mühezzeb» serhinde bu orucun kerâhet-i tahrîmiye ile mekruh oldugu kaydediliyor.
Taberi (224-310) diyor ki: «As,hâb-i kiram 'dan bâzilari ile baskalarinin günlerce yemeyi terkettikleri rivayet olunmustur. Onlar bunu çesitli sebeplerle yapmistir. Bâzilari visal orucuna iktidari oldugu için visal yapmis, ve iftarligini fakirlerle muhtaçlara vermistir. Bir takimlari, iftardan, müstagni olduklari yahut nefisleri alistigi için visal yapmislardir. Nitekim Ames'in rivayetine göre Teymi: .
— Ben bazen oruç tutmadigim halde otuz gün bir sey yemeden dururum, bu benini muhtaç oldugum vazifeleri görmeme" mâni olmaz, demistir. A'mes, îbrâhim-i Teymi 'nin iki ay bir sey yemeden yalniz hurma hosafi içmekle iktifa ettigini söylemistir.
Bâzilari da nefsini sehvetten menetmek için visal orucu tutmuslardir. Onlar bunu efdal görmüslerdir.»

57- (1103) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yunus, Ibni Sihab'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Ebû Selemetirbnü Abdirrahman rivayet etti, ki Ebû Hüreyre (RadIyaUahü atih) sunlari söylemis :
Resûlüllah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) visalden nehiy buyurdu. Bunun Üzerine müslumanlardan bir zât:
— Ama sen visal yapiyorsun yâ Resûlallâh, dedi, Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem):
— «Benim gibi hanginiz olabilir? Ben Rabbim beni doyurup sulayarak gecelerim.» buyurdular.
Ashâb visalden vaz geçmekten imtina' edince Resûlüllah (SaUaîlahii Aleyhi ve Sellem) onlara bir gün, sonra bir gün daha visal yaptirdi, lîila-hare hilali gördüler. Bunun üzerine Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) visalden vaz geçmeyi kabul etmediklerinden dolayi (Kendilerine) bir ders-i ibret verircesine :
Sayet bu hilal geçikse idi size daha ziyâde visal yaptiracaktim.» buyurdular.

58- (...) Bana Züheyr b. Htrb ile Ishâk rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Bize Cerîr, Umarâ'dan o da Ebû Zür'a'dan, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'dan naklen rivayet eyledi Ebû Hüreyre söyle demi? Resûlüllah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem);
«Visalden salcinin.» buyurdu. Asliâb :
— Amv sen visal yapiyorsun ya Resûlailah, dediler. Resülûllah
— «S ?he$Iz kI bu hususta siz benim gibi degilsiniz. Zîra ben, Rab-bim beni oyurup sulayarak geceliyorum. Siz gücünüzün yetecegi amelleri üzerinize alin» buyurdular.

(...) Bize Kuteybctü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mugire, Ebu'z-Zinâd'dan, o da A'rec'den, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'dan, o da Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve SeUem)*den naklen bu hadîsin mislini rivayet eyledi. Yalniz 6: «Takat getirebileceginiz seyleri yüklenin.» dedi.

(...) Bize Ibni Nümcyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tabam rivayet etti (Dedi ki) : Bize A'mes, Ebû Sâlih'den o da Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) dan, o da Peygambsr (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen rivayet eyledi ki, visalden nehi buyurmuslar... Hâvi Umara'nin Ebû ZürVdan rivayet ettigi hadîs gibi rivayette bulunmustur.
Bu hadisi Buhari ile Nesâi «Kitâbu's-Savm» da lahrîc etmislerdir.
Ashâb-i kiram'in visal orucundan vazgeçmemeleri, Peygamber (SallaUahü Aleyhi veSel!em)'e muhalefet için degil, bu babdaki richyin de.i tenzih mânâsi anladiklari içindir.
Hadîsin zahirinden anlasiliyor ki tutulan visal orucu iKi rjaiiain etmis. Nitekim Mamer 'in rivayetinde iki gün devam ettir;, tasrih olunmustur.
Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellemyin visal orucuna müsâaade buyurmasi nehyi te'kid ve bu babda hâsil olacak mefsedeti göstermek içindir. Visal orucundan dogacak mefsedet: Ibâdete bikmak, zayif ve bîtap düserek baska ibâdetlerini yapamamaktir.

Buhârî bu hadîsi «Kitâbu't-temenni» de dahi rivayet etmistir. Oradaki rivayetinde Enes b. Mâlik (Radiyallahü anh) söyle demistir. «Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) ayin sonunda visal yapti, onu gören bir takim insanlar da visal yaptilar. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bunu duyunca :
— «Bu ay uzamis olsa öyle bir visal yapardim ki : Bu isin derinligine dalanlar cndan vazgeçerdi. Süphesiz ki ben sizin gibi degilim.' Ben Rab-bim beni doyurup suladigi halde yasar.m, buyurdu.
Görülüyor ki Resûlüllah (Salia'lahü Aleyhi ve Sellem) ashabin n visal orucunu terketmediklerini görünce onlara cani sikilmis, ayin sonu olmasa kendilerine bütün bir ay visal orucu tutturmak suretiyle, visal orucunun ne demek oldugunu göstermek istemistir.
Babimiz hadîsinde bu mânâda «Münekkil» tâbiri kullanilmistir. Bâzi rivayetlerde bunun yerine «Tenkil» denilmistir.
Hattâ bir rivayette bu lâfiz »Münkir» seklinde zaptedilmistir.
Tenkil: Baskalarina ibret olacak sekilde cezalandirmaktir. Buradaki cezadan murâd: Visal orucunu müddetini uzatmakdir. Zira günlerce yiyip içmeden gece gündüz oruçlu bulunan bir kimse nihayet zaafa düser, vücûdunda derman kalmaz ve bu orucu birakmak için izin ister.

59- (1104) Bize Ztiheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebii'n-Nadr, Hasim b. Kaasim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman, Sâbit'den, o da Enes (Radiyallahü anh)'dan naklen rivayet eyledi. En es söyle demis:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazanda namaz kiliyordu, ben de gelerek yambasina (namaza) durdum. Baska bir adam gelerek o da durdu. Neticede bir cemâat olduk. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim arkasinda oldugumu hissedince namazda kisaltma yapmaya basladi. Sonra evine girdi, (orada) öyle bir namaz kildi ki, onu bizim, yanimizda kilmadi. Sabahladigimiz vakit kendisine:
— «Aksam (arkanda) biz oldugumuzu anladin mi?» jttye sorduk. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Evet, yaptigim tahfife beni sevkeden budur.» buyurdular.
Müteakiben Resûlüilah (SaüaUuhii Aleyhi ve Sellem) visal orucu tutmaya basladi. Bu is ayin sonuna tesaadüf etmisti. Derken ashabindan bir i;i-kim adamlar da visal orucuna basladilar. Bunun üzerine Peygamber (Sallaîlahii Aleyhi ve Sellem):
— «Bazi adamlara ne oluyor ki visal yapiyorlar? süphesiz siz benim gibi degilsiniz. Bana bakin, Vallahi eger ay uzamis olsaydi size Öyle bir visal orucu tuttururdum kî bu isin derinligine dalanlar ondan vazgeçerlerdi.» buyurdular.

60- (...) Bize Asim b. Nadr Et-Teymî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid yani Ibni'l-Hâris rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bize Humeyd, Sâbit'den, o da Enes (Radiyallahü anli)'dan naklen rivayet etti, söyle demis: Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ayinin basinda visal onun tuttu. (Onu görünce) müslümanlardan bazi kimseler de visal yaptilar. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu duyunca :
— «Bu ay bize uzamis olsa öyle bir visal yapardik ki : bu isin derinligine dalanlar ondan vazgeçerlerdi. Süphesiz kî siz benim gibi degilsiniz — yahut süphesiz ki ben sizin gibi degilim.— Çünkü ben, RabbIm beni doyurup suladigi halde yasarim.» buyurdular.

61- (1105) Bize Ishâk b. Ibrahim ile psman b. Ebî Seybe hep birden ALde'den rivayet ettiler, tshâk (Dedi ki) : Bize Abdetü'bnü Süleyman, Hisam b. Ur ve'den, o da babasindan, o da Âise (Radiyallahü anh) 'dan naklen haber verdi. Âise söyle demis:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmetine acidigi için kendilerini visal orucundan nehiy bu;' irdu. Ashâb :
— «Ama sen de visal yapiyorsun.» dediler. Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ben, s'zin gibi degilim. Çünkü beni Rabbim doyurur sular.» buyurdu.
Enes hadîsini Buhâri «Kitâbu't-Temenni» deve biraz lafiz farkiyla «Kitâbu's-Savm» da, Âise hadîsini «Kitâbu's-

Savm» da tahrîc ettigi gibi Âise hadîsini Nesâi dahi «Kitâbu's-savm» da rivayet etmistir.
Ibnü'l-Arabî diyor ki : «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabina visal orucu tutmak için müsaade buyurmasi, onlara bir cezadir. Ceza tarikiyle verilen müsaade ise seriattan degildir.»
Teammuk: Teklif edilmeyen bir seyi yapmaga çalismak, bir sey'In derinligine dalmaktir.
Bu rivayetler dahi mânâ ve hüküm itibâri ile yujcarkiler gibidir.
Enes (Radiyallahiianh) hacîHnde :
«Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) ramazanin basinda vIsâl orucu tuttu.» denilmistir.
Müs1im'in ekser-i nüshalarinda rivayet bu sekildedir. Kaadî Iyâz dahi ekser-i nüshalardan bu hadisi ayni sekilde nakletmis fakat bunun râvi tarafindan bir vehim oldugunu söylemistir.
Dogrusu Ramazan ayinin sonunda visal yapmis olmasidir Müs1im'in bâzi râvileri onu bu sekilde de rivayet etmislerdir. Nitekim bundan önceki rivayetlerle sair hadîslerde de hal böyledir.
«Zaile» fiili: bir sey'i gündüz yapmak mânâsinda kullanilir. Bunun ziddi «Bate» yani «gece yapti» fiilidir.
Fiil bu mânâya alindigi takdirde hadîs-i serif: «Rabbim bana .gündüzün yemis içmis gibi kudret ve tâJcat verir.» mânâsina te'vil olunur ki Nevevî: «Sahih olan mezheb de budur.» diyor.
Ancak bu keilmeden «olmak» mânasi da kastedilmis olabilir. Bu takdirde mâna «Ben Rabbimin beni doyurup suladigi halde olurum:» demektir.

12- Oruçlu Îken Öpmenin, Sehvetini Harekete Getirmeyen Kimselere Haram Olmadigini Beyan Babi:

62- (1106) Bana Aliyyü'fcnü Hucr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Stif-yan, Hisam b. Ur ve d en, o da babasindan, o da A ise (Radiyallahû anha) dan naklen rivayet eyledi. Âise :
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve SeUem) oruçlu iken kadinlarindan bazisini öperdi, demis sonra gülmüs.»

63- (...) Bana Alîyyü'bnÜ Hucr Es-Sa'di ile Ibni Ebî Ömer rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Süfyan rivayet etti. (Dedi ki) : Abdurrahman b. Kaasim'e:
— Sen, babani Âise (Radiyallahû anha) 'dan naklen Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in oruçlu oldugu halde onu öperdigini rivayet ederken isittin mi? dedim, Abdurrahman biraz sustu, Sonra:
— «Evet» cevâbim verdi.

64- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyü'bnü Müshir, Ubeydullah b. Ömer'den o da Kaasim'den, o da Âise (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet etti, Âise söyle demis:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu oldugu halde beni öperdi. Anra sizin hanginiz Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) in nefsine hakim oldugu gibi kendine malik olabilir?»

65- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. Ebi Seybe ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Yahya (Ahberanâ), Ötekiler (Haddesenâ) tâbirlerini kullandilar. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Ibrahim'den, o da Esved ile Alkame'den, onlar da Aise (Radiyallahû anha) dim naklen rivayet ettiler. H.
Bize Suca' b. Mahled dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Ebi Zaide rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'mes, Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âise (Radiyallahû anha)'dan naklen rivayet eyledi. Aise söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu oldugu halde öper, ruçlu iken mübaserette bulunurdu. Lakin Içinizde nefsine en ziyade hâkim olan o'Idi.»

66- (...) Bana Aliyyu'bnü Hucr ile Züheyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Su f yân, Mansûr'dan o da Ibrahim'den, o da Al karne'-den, o* da Âise (Radiyallahû anha)'dan rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü A leyhî ve Sellem)oruç\vL iken Öpermis. (Aise) :
«O, içinizde nefsine en ziyâde hâkim olaninizdi.» demis.

67- (...) Bize Muhammedü'fanü'l-Müsennâ ile fbni Bessâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet eyledi. (Dedi ki) ; Bize Sube, Mansur'dan, o da Ibrahim'den, o da Âlkame'den, o da Âise (Radiyallahû anha)ydan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oiniçlu iken nubaserette bulunurmus.

68- (...) Bize Muhammedü'bnü'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebû Âsim rivayet etti. (Dedi ki) : Ibni Avni, Ibrahim'den, o da Es-ved'den hadiîs rivayet ederken dinledim, Esved söyle demis: Ben ve Mes-rûk, Aise (Radiyallahûanhay'ya giderek, ona:
— «Resûlüllah (SallaMahü Aleyhi veSellem) oruçlu iken mübaserette bulunur muydu?» diye sorduk. Aise:
— «Evet, lâkin o sizin nefsine en ziyâde hâkim olaniniz —yahut nof-sîne en ziyâde hâkim olanlarinizdan — idi.» cevabini verdi.
Hâvi Ebû Asim burada sekketmistir.

(...) Bana, bu hadîsi Ya'kub-u Devrakî de rivayet etti. (Dedi ki) : /Bize Ismail» tbni AvnMan, o da thrâhim'den, o da Esvcd ile Mesrûk'dan naklen onllarin ümmü'l-Müminin Hazretlerine sormak için yanina girdiklerini rivayet etti ve hadîsi yukarki hadîs gibi anlatti.

69- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebi Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasenü'bnü Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seybân, Yahya 1b. Ebî Kesir'den, o da Ebû Seleme'den naklen rivayet eyledi. Ebû Sel eme'ye (merü'bnü Abdi 1 aziz, ona da Urvetü'bnü Zübeyr, ona da Ümmü'l-Müminin Aise (Radiyailahû anha) haber vermis ki Resûlüllah (Saltailahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu oldugu halde kendisini öpermis.

(...) Bize Yahya b. Bisr El-Horîri rivayet etti. (Dedi ki) : 'Bize Muâvi-ye yani tbni Sellâm, Yahya b. Ebi KesIr'den bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etti.

70- (...) Bize . ahyâ b. Yahya ile Küteybetü'bnü Smd ve Ebû Bekir Ebî Seybe rivayet îttiler. Yahya (Ahberana), ötekiler (Haddesena) tabirlerini kullandilar. (Dediler ki) : Bize Ebu'l-Ahvâs, Ziyad b. Uâka'dan, o da Amr b. Meymûn'dan, o da Âise (Radiyallahûanha)'dan naklen rivayet eyledi, Aise:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) oruç ayinda öperdi.» demis.

71- (...) Baha Muhammedü'bnü Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz b. Esed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Bekr-i Nehseli rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bize Ziyad b. I lâka, Amr b. Meymûn'dan, o da Âise (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet etti. Söyle demis :
«Ronûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeHem) Ramazanda oruçlu iken Öperdi.»

72- (...) £iie Muhammed b. Bessâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abd ur rahman rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân, Ebu'z-Zinad'dan, o da Aliyyü'bnü Hüseyin'den, o da Aise (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet eyledi ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu iken öpermis.
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu's-Savm» in bir iki yerinde; T i r-mizî dahi «KitâbuVSavm» da tahric etmislerdir.
Bubabda Ömer'bnü'l -Hattâb, Hafsa, Ebû Sâîd, Ümmü Seleme, fbni Abbâs, Enes, Ebû Hüreyre, Âliyyü'bnü Ebî Tâlib, Abdulla,h Ibni Ömer, Abdullah Ibni Amr, Ümmü Habibe, Meymûne, Meymûne bin ti Sa'd (Radiyallahû Mnhûm)ile Ensâr 'dan bir zât hadîsler rivayet etmislerdir.
Bunlari Aynî söyle siralamistir:
1- Hz. Âise hadîsi,bir çok tarîklerle rivayet olunirus ir. Tahavî bunlardan yirmi tanesini tahric etmistir.
2- Hz. Ömer hadîsini Ebû Dâvud ile Nesâi tahrîc etmislerdir. Bu hadîsde Ömer (Radiyallahû anli) söyle

demistir:
«Aska gelerek oruçlu iken Öptüm de: Yâ Resûlallah, Bu gün büyük bir is yaptim, oruçlu iken öptüm, dedim, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Oruçlu iken su ile agzini çalkalatan no dersin? buyurdular;
— Beis yoktur, dedim,
— üyle Ue konujma, buyurdular.»
Nesaî, bu hadîsin münker oldugunu söylemis fakat onu Ibni Hibbân ile Hâkim de rivayet etmisler, Hakim «Seyheynin sarti üzeri sahihtir. Yalniz onu tahrîc etmemislerdir.» demistir.
3- tlmmü'l-Mü'min'in Hafsa (Radiyallahü anh)sini Müslim, Nesâi ve Ibni Mâce tahric etmislerdir.
Hadis-i serif az sonra görülecektir.
4- Ebû Saîd (Radiyallahü anh) hadîsini Nesaî rivayet etmistir. Hz. Ebû Saîd: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Oruçluya Öpmek ve kanaldirmak için ruhsat verdi.» demistir.
5- Ümmü Seleme (Radiyallahüanh) hadîsini Müslim, Buhâri ve Ibni Hibbân tahric etmislerdir. Hadis-i serif az sonra gelecektir.
6- îbni Abbâs (Radiyal lahit anh) hadisini Kaadi.Yusuf b. Ismail hatrîc etmistir. Mezkûr hadisde Hz. îbni Abbâs söyle demistir: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Oruçluyken baslara dokunur yani öperdi.»
7- Enes (Radiyallahü anh) hadîsini Taberâni «Es-Sagir» nâm eserinde tahrîc etmistir. Bu hadîsde : Resûlüllah (SallaUahü Ait \hi veSellem)'e:
— Oruçtu bir kimse öpebilir mi? diye soruldu da :
— «Bunda bir be's yoktur. O, kokladigi bir çiçektir, buyurdular.» denilmektedir.
Hadîsin râvileri mevsukturlar.
8- Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) hadîsini Beyhakî rivayet etmistir. O da Enes hadisi gibidir.
9- Ali (Radiyallahü anh) hadîsini ibni'Ebî Hatim «Ki-tâbu'1-llel» adli eserinde rivayet etmistir. Mezkûr hadisde Hz. Ali:
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu iken öperdi.» demistir.
10- Ibni Ömer (Radiyallahüanh) hadîsini Ibni Adi yy «El-Kâmil» nâm eserinde tahric etmistir. Bu hadisde:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu Iken öper de abdostini azelemezdi.» denilmektedir. Yalniz râvilerinden Gâlib b. AbdiIlah El-Cezeri zayiftir.
11- Abdullah b. Amr (Radiyallahüanh) hadîsini Imam Ahmed b. Hanbel ile Taberâni tahric etmislerdir. Hz. Abdullah:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seltemfin yarimdaydik, bir genç g e Herek :
— Yâ Resûlâllah, oruçlu iken zevcemi öpebIHrmiyim? diye »ordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sel'em):
— Hayir, cevâbim verdi. Derken bir Ihtiyar gelerek :
— Oruçlu iken zevcemi Öpebilir miyim? diye sordu. Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Seilem) (Ona):
— Evet, cevâbini verdi.
BIz birbirimize bakistik, bunun üzerine Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Seilem):
— Birbirinize neden bakistiginizi anladim. Süphesiz ki ihtiyar nef.Ine maliktir, buyurdular.» demistir.
Hadîsin isnadinda îbni Lehia vardir. Bu zat ile ihticac olunup olunamiyacagi ihtilaflidir.
12- Ümmü Habibe (Radiyallahü anh) hadîsini Nesaî tahric etmistir. Bu hadîste dahî:
«Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Seller») oruçlu iken öperdi.» denilmektedir.
Yalniz Nesaî hadîsin Ümmü Habîbe 'den degil, Hafsa (Radiyallahü anh) 'dan rivayet edildigini, dogrusunun da bu oldugunu söyler.
13- Ümmü'l-Mü'minih Meymune (Radiyallahüanh) hadisini 1bni Ebü Hatim «El - IleU inde rivayet etmistir.

Hz. Meymûne:
«Resûlüllah (Satlallahü Aieyhi ve Seilem) oruçlu iken öperdi.» demistir.
Kbû Zür'abu rivayetin yalnis oldugunu, hadîsi Hz. Meymûne degil Aise (Radiyallahâ anha) rivayet ettigini, Sevrî ve diger ulemânin rivayetleri bu tarzda oldugunu söylemistir.
14- Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem)'in azatlisi Meymûnebinti Sa'd (Radiyallahüanh) hadîsini îbni Mâce tahric etmistir. Meymûne (Radiyallahü anh) Peygamber (Saiiallahü Aleyhi \eSellem)'e ikisi de oruçlu olduklari halde, zevcesini öpen bir adamin hükmü soruldu. Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi ve Seilem):
— ikisinin de oruçlari bozulur, buyurdu.» demistir. Darakutnî bu hadîsin sabit olmadigini söylemis, Sühey1i ile Beyhakî dahi ayni kanaatda olduklarini bildirmislerdir. Mezkûr hadisi Buhâri dahi münker saymistir.
15- Ensar Man olup ismi bilinmeyen ve zevcesinden rivayet eden zatin hadîsini îmam Ahmed tahric etmistir. Hadis uzundur. Bu haâisde dahi Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Sellemyin oruçlu iken öper-diginden bahsedilmektedir.
Mübaseret: çiplak olarak teni tene degtirmektir. Burada ondan mu-rad elle dokunmaktir.
Irb kelimesi «Erab» seklinde de rivayet olunmustur. Ekser-i ulemâ bu kelimeyi «Irb» seklinde rivayet etmislerdir.
Her iki sekle göre eh «hacet» mânâsina gelirse de, «Erab» uzv-u mahut mânâsinda da kullanilir.
Ulemânin beyânina göre Âise (Radiyallahû anha) *mn sözünden çikan mana sudur:
«Sîzin oruçlu iken zevcelerinizi öpmekten sakinmaniz îcob eder. Bu hususta kendinizi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gibi sanmayin. Çünkü o nefsine maliktir, Öpmekle sehvete gelerek inzal vaki olacagindan korkmaz. Bil'akis inzal vaki olmiyacagindan emindir. Sizler bundan emin olamazsiniz. Binaenaleyh sakinmalisiniz.»
Hz. Âise'nin gülmesine gelince : Bâzilari bunun muhalefet edenlere sasmasindan ileri geldigini, bir takimlari kendisine sastigi için güldügünü söylemislerdir. Zira bir kadinin bilhassa kendinden bahseden utanilacak bir hâli erkeklere söylemesi sasilacak bir seydir. Lâkin Hz. Âise hadîsi teblig etmek için buna mecbur kalmis ve kendisini muz-tar birakan bu hale sasmistir.
Bâzilari, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) indinde nail oldugu yüksek mertebeye sevindigi için güldügünü söylemislerdir.
Kâadî Iyaz: «Ihtimal ki kissanin sahibi kendisi olduguna tembih için gülmüstür. Taâ ki hadisine daha belîg bir sekilde îtimad hâsil olsun.» demistir.
Ulemâ bu hadîsin hükmü hakkinda ihtilâf etmislerdir.
Kaadî Surey, Ibrahim Nehaî, Sa'bi, Ebû Kilâbe, Muhammedü'bnü'l-Hanefiiye, Mesrûk b. Ecda' ve Abdullah b. Subrume oruçlu bir kimsenin zevcesini öpemiyecegine kaail olmuslardir. Öperse onlara göre her ikisinin oruçlari bozulur. Delilleri Meymûne binti Sa'd hadisidir.
Bu hadîs hakkinda söylenenleri az yukarda görmüstük.
Ibni Abdi1berr'in beyânina göre Ashab-i kiram'-dan Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Ömer ve Urvetü'bnü Zübeyr (RadiyaVahü anli) hazerâti oruçlu bir kimsenin zevcesini öpmesini kerih görürlermis.
îmam Mâlik Ramazanda oruç tutan genç ve ihtiyarin zevcelerini öpmelerini mekruh addetmistir. Bir rivayete göre 1bni Abbâs (Radiyallahû anh) bu hususta ihtiyara ruhsat vermis, gencin öpmesini kerih görmüstür.
Kaadî îyâz alel'itlak oruçlu bulunan herkesin zevcesini öpebilecegi ne kaail olanlar bulundugunu bildirmistir. Bu kavil Sahabe ve Tabiîn 'den bir cemaata nisbet olunur. Imam Ahmed, Ishak ve Dâvud-u Zahirî 'nin mezhepleri de budur.
Ulemâdan bazilari bunu alel'itlak kerih görmüslerdir. Imam Mâlik'in meshur olan kavli budur.
Bazilari öpmeyi gençler için kerih, ihtiyarlar için mubah görmüslerdir. Bu kavil 1bni Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan rivayet olunmustur ki, Ebû Hanîfe, Safiî, Sevrî ve Evzaî 'nin mezhepleri de budur. Mezkûr kavli Hattâbi, îmam Mâlik'den de rivayet etmistir.
Bir takimlari öpmenin nafile oruçda mubah, farz oruçda haram oldugunu söylemislerdir.

Bu kavil îmam Mâlik 'den dahi rivayet olunur.
Safiller'den Nevevi: «Öpmek sehveti tahrik ediyorsa ule-mâmizca esah olan kavle göre haramdir. Maamâfih kerâhet-i tenzihiye ile mekruh oldugunu söyliyenler vardir.» diyor.
Tafsilat fikih kitaplarindadir.

73- (1107) Bize Yahya b. Yahyâ ile Ebû Bekir b. Ebî Seyhe ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Yahya (Ahberanâ), ötekiler (Haddesenâ) tabirlerini kullandilar. (Dediler ki) : Bize Ebû Muâviye, A'mes'den o da Müslim'den, o da Süteyr b. Sekerden, o da Hafsa (Radiyallahü anha) 'dan naklen rivayet etti. Hafsa:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçlu ilçen öperdi.» demis.

(...) Bize EbiTr-Rabi' Ez-zehrâni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne rivayet eyledi. H.
Bize Ebû Bek!., b. Ebî Seyhe ile Ishâk b. Ibrahim de Cerîr'dcn bunlarin ikisi de Mansûr'dan, o da Müslim'den o da Suteyr b. Sekel'den o da Hafsa (Radiyattahû anhay&an, o da Peygamber (Saltaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'den naklen bu hacirsin mislini rivayet etmislerdir.

74- (1108) Bana Harun b. Said El-Eyü rivayet etti. (Dedi ki) ; Riz<-tbni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr yani Ifani Haris, Abdürabbih b. Saîd'deh, ° da Abdullah b. Ka'b EI-Himyerî'deii, o da Ömer 1>. Ebî Se-leme'den naklen haber verdi. Ömer, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e:
— «Oruçlu bîr kimse öpebilir mi?» diye sormus, Ret\i\ü\\aU(Salta!lahü Aleyhi ve Sellem) ona Um mü Seleme'yi isaret ederek
— «Buna sor,» cevabini vermis. Ününü Seleme de Resfilüllnh (Sallaahü Aleyhi ve Sellem)'in bu isi yapardigim onu haber vermis. Bunun üzerine Ömer (Radiyallahü anh);
— «Ya Resûlallah, Allah senin gelmis geçmis bütün günahlarim atfetmistir.» demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona :
— «Dikkat et, Vallahi Allah'a karsi en ziyâde ehl-i takva olaniniz ve ondan en ziyade korkaniniz süphesiz ki benim.» buyurmuslar.
Bu rivayetler dahî yukarkiler mânâsindadir.
Hz. Ömer b. Ebî Se1eme'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)1e:
«Allah senin gelmis geçmis bütün günahlarini atfetmistir.» demesi, oruçlu iken öpmeyi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e mahsus, caiz olan ahvalden zannettigi içindir.
'Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunu kabul etmemis:
«Allah'dan en ziyâde korkaniniz ben'im.» buyurarak nehyedilen bir seyi: benim irtikâb edecegime nasil ihtimal veriyorsunuz?» demek istemistir.
Hadisin Müs1im'de olmiyan bir rivayetinde : «Ömer bunu söyleyince Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gadaplandi.» denilmistir.
Ayni hadîsin «El-MCvatta»daki rivayetinde: . Allah diledigini Resulüne helal kilar.» ibaresi de vardir.

13- Cünüb Oldugu Halde Üzerine Fecir Dogan Kimsenin Orucunun Sahih Olmasi Babi

75- (1109) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Ibni. Cüreyc'den naklen rivayet etti. H. Baha Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk b, Hemmara rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi.. (Dedi ki) : Bana Abdülmelik b. Ebi Bekir b. Abdirrahman, Ebû Bekir'den naklen haber verdi. Ebû Bekir söyle demis: Ebû Hüreyre (RaâIyallahü anh) 'i kissa ederken dinledim, kissasinda sunlari söylüyordu: «Bir kimse cünüb olarak sabahlarsa oruç tutmasin.» Ben, bunu (Babam) Abdurrahman b. Haris'e anlattim Babam bunu kabul etmedi. Bunun üzerine (Babam) Abdurrahman kalkti gitti. Onunla beraber ben de gittim. Nihayet Âise ile Ümmü Seleme (Radiyallahû anhûma)'nun. yanlarina

girdik. (Babam) Abdurrahman hu mes'eleyi onlara sordu. Ikisi birden ;
— «Peygamber (Salkillahü Aleyhi ve Sellem) bazei i hti lamdan baska bil sebeple cünüb olarak sabahlar, sonra oruç tutardi.» dediler.
Oradan giderek Mervân'in yanina girdik. Babam bu mes'eleyi ona da andi. Mervan :
— «Ben, sana, Ebû Hüreyre'ye giderek söylediklerini kendisine iâdc etmeni kat'iyyetle emrediyorum.» dedi.
Bunun üzerine Ebû Hüreyre'ye geldik. Ebû Bekir (yâni Ben) bütün bunlara sâhid olmustur. (Babam) Abdurrahman, konusulanlari kendisine anlatti. Ebû Hüreyre:
— «Bunlari sana onlar mi söyledi?» diye sordu. Babam:
— «Evet,» cevâbini verdi, Ebû Hüreyre :
— «Onlar, bunu daha iyi bilirler.» dedi.
Bundan sonra Ebû Hüreyre bu hususta söylediklerini Fadl b. Abbas'a uIs bet etti. Artik: «Ben, bunu Fadl'dan isittim. Peygamber (Sailallahü A'.eyhi veSellemyden duymadim.» demeye basladi.
Böylece Ebû Hüreyre bu hususta söylemekte oldugu sözlerden dönmüs oldu.
Kavi diyor ki: «Afadülmelik'e :
— Aise ile Ümraü Seleme: (Ramazanda) dediler mi? diye sordum,
— öylece, (yani) Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sclletn) ihtilâmdan gayri bir sebeple cünub olarak sabahlar, sonra oruç tutardi, dedi.

76- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan, o da Ur-vc-Ui'btiü'z-Zübeyr ile Ebû Bekir b. Abdir rahman'dan naklen haber verdi ki: Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sel!em)yin zevcesi Aise :
«Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellein) ramazanda ihtilâmdan gayri bir sebeple cünub olarak sabahlar da, yikanir oruç tutardi.» demis.

77- (...) Bana Harun b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr yâni Ibni'l Haris, Abdürab-bih'den, o da Abdullah b. Kâ'b El - Him yeri den naklen haber verdi. Ona da Ebû Bekir rivayet etmis ki, kendisini Mervân cünüb olarak sabahlayan bir adam oruç tutacak mi? diye sormak için Ümmü Seleme (Radryallahû onAâ/ya göndermis. Ümmü Seleme:
— «Resulü Ilah (SalîaUchü Aleyhi ve Sellemi cima' sebebiyle — Ihtilâm olarak degil— cönub oldugu halde sabahlar, sonra orucunu bozmaz, kaza da etmezdi.» demis.

78- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Ab-dürabbih b. Saîd'den dinledigim, onun da Ebû Bekir b. Abdtrrahman b. Haris b. Hisâm'dan, onun da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in zevceleri Âise ile Ümmü Seleme'den naklen rivayet ettigi su hadisi okudum:
Aise ile ÜnunÜ Seleme:
«Süphesiz ki RtsûlüNaH (SallaUahii Aleyhi ve Sellem) ramazanda intifam sebebiyle degil, cima dan dolayi cunub oldugu halde sabahlar, sonra oruç tutardi.» demisler.
Bu hadîsi 1bni Mâce'den gayri bütün kütüb-i sitte imamlari muhtelif tariklerden tahrîc etmislerdir.
Hadisin râvileri üzerinde pek çok ihtilâflar vardir. Ezcümle Hz. Ebû Hüreyre 'nin hadîsi Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)'e ref etmemesi üzerinde edilmistir: Bâzi rivayetlerinde Ümmü Seleme (Radiyallahüanh) zikredilmis, bâzilarinda edilmemistir.
Keza Abdurrahman b. Haris'in Hz. Âise ile Ümmü Seleme (Radiyallahii anh) 'yi bizzat görüp konustugu ihtilaf-lidir. Bâzi rivayetlerde Ümmü Seleme 'nin kölesi vasitasiyla konustugu bildirilmistir. Ancak bizzat konustugunu gösteren rivayetler daha çok ve daha sahindir. Bununla beraber Hz. Abdurrahmâ n '-tun evvelâ köleyi göndermesi, sonra bizzat gidererek konusmus olmasi da mümkündür.
Buhâri 'nin rivayetinden anlasildigina göre Mervân o sirada Medine valisi bulunuyormus. Abdurrahman

(Radiyallahii anh) evvelâ Ebû Hüreyre'ye gitmek istememis, Mervân yeminle israr edince Ebû Hüreyre'ye gitmis, Hz. Ebû Hüreyre'yi Zulhuleyfe denilen yerde arazîsi varmis, orada bulusmuslar. Rivayetlerin mecmuundan anlasiliyor ki Abdur-rahman in. Hz. Ebû Hüreyre'ye gitmek istememesi, güceneceginden korktugu içindir. Çünkü biribirlerine komsuymuslar. 'Mervân israr eidin-ce Abdurrahmân :
«Allah seni affetsin, Bu zât benim dostumdur, ben onun söyledigi sözü kendisine iade etmek istemem.» demistir.
Filvaki Hz, Ebû Hüreyre: «Cünüb olarak sabahhyan bir kimse o gün oruçsuzdur.» diye fetva verirmis, Hattâ îbrâhim Nehaî ile Urvetü'bnü'z -Zübeyr ve Tâvus'un mezhepleri de buymus. Lâkin görülüyor ki Hz. Ebû Hüreyre bu fetvasinda isrâr etmemis, kise ile Ümmü Seleme (Radiyalîahû anhûma) nin sözlerini isitince:
«Onlar bunu daha iyi bilir.» diyerek bu fetvasindan dönmüstür. Zâten kendisi mezkûr fetvayi Fadl b. Abbâs 'dan dinlemis bulunuyormus.
Nevevi diyor ki : «ihtimâl Hz. Ebû Hüreyre 'nin fetvasindan cfönmesi iki hadis tearuz ettigi içindir. O, bunlarin arasini bulmus ve birini teVil etmistir. Te'vil ettigi hadis:
«Bir kims* cüriub olarak sabahlarsa oruç tutmasin.» rivayetidir. Nevevî, Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh)'in te'vil götüren sözünden dönmesine sebeb Hz. Âise-ve Ümmü Seleme hadîsi oldugunu, o hadîsin daha ziyâde itimada sayan oldugunu, çünkü böyle seyleri ezvâc-i tâhiratm herkesden daha iyi bildiklerini söylediklerinin Kur'ân-i Ker im'ede muvafik oldugunu beyân ettikten sonra Ebû Hüreyre hadîsinin üç vecihle te'vil edildigini söylemistir. Söyle ki:
1) Hz. Ebû Hüreyre 'nin bu fetvasi efdal olan hareketi beyândir. Cünüb olan bir kimse için efdal olan sey fecir dogmazdan önce yikanmaktir.
Maamafîh buna riâyet etmez de sabahleyin yikanirsa orucu yine caizdir. Safiî1er Un mezhebi budur.
Burada söyle bir suâl hatira gelebilir: «Resûlüllah (SallaUahüAleyhi ve Sellem) 'in sabahleyin yikandigi sübût bulmusken, fecir dogmazdan önce yikanmak nasil efdal olur?»
Bu suâle Nevevî söyle cevap vermistir: «Peygamber, (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'in Sabahleyin yikanmasi, bu isin cevazini bildirmek içindir. Ümmetine bir mes'eleyi beyâni tezammun ettigi için bu onun hakkinda efdaldir. Zaten Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) beyânla memurdur. Bu mes'ele cevazi bildirmek için bâzi zamanlarda her azayi birer defa yikayarak abdest almasina benzer. Halbuki abdest uzuvlarini üçer defa yikamanin efdal oldugu malumdur. Resûlüllah (Sallallchü Aleyhi ve Sellem) 'in devam üzere aldigi abdestin mâhiyeti budur. Bir çok hadisler de bu hakikati nâtiktir. Peygamber (SallaIlchü Aleyhi ve Selteni) caiz oldugunu göstermek için deve üzerinde ele» tavaf etmistir. Malumdur ki tavafi yürüyerek yapmak efdaldir. Resûlüllah (Salla'.lahü Aleyhi ve Setiemyin tekerrür eden tavaflari yürüyerek vâki olmustur. Bu mes'elenin emsali çoktur.»
2) Ihtimâl Hz. Ebû Hüreyre hadisi cima hâlinde sabahlayip da fecrin dogdugunu bildigi halde cimâ'a devam eden kimseye ham-ledilmistir. Bu takdirde süphesiz o kimsenin orucu bozulur.
3) Ibnü'l-Münzir'in, Beyhaki Men rivayetine göre Ebû Hüreyre hadîsi mensûhtur. Fakat Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) onun neshedildigini duymamis bir müddet evvelden bildigi gibi fetva vermis, hükmün neshedildigini duyunca fetvasindan dönmüstür. îbni Münzir: «Bu bâbda benim isittigim en güzel söz budur.» demistir.
Filhakika Islâmiyetin ilk zamanlarinda oruçlu bir kimsenin uyuduktan sonra cima'da bulunmasi, yiyip içmesi haram kilinmisti. Sonra bunlar neshedilmistir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serif, cünüb olarak sabahlayan kimsenin hükmünü beyân etmektedir.
2- Fukahâ hükümdarin huzuruna girerek onunla ilmi müzâkerelerde bulunabilirler.
3- Hadîs-i serif, Mervân'in dini ve dünyevi mes'elelerle mesgul olduguna delildir. Kendisi ve oglu Abdülmelik ulemâdan sayilirlar.

4- Bir mes'ele hakkinda münazara edilirse onu bilen birine arz etmek gerekir.
5- Bir mes'eleyi bilen bir kimse, hilafini kimden isitirse isitsin, bildiginin hilafi delil ile sabit oluncaya kadar onu kabul etmeyebilir.
6- Ihtilâf zuhurunda kitâbdan delil bulunmazsa huccet-î kaatîa Resûlüllah (SallallahiI Aleyhi ve Sellem)'in sünnetidir.
7- Âdil bir kimsenin haberi amel babinda hüccettir. Bu husûsda kadinla erkek müsavidir. Sehâdet meselesinde ayrilirlar. Çünkü haberle sehâdet. baska baska seylerdir.t
8- Bir sey hakkindaki bilginin dogrulugunu anlamak için hüccet ve delîl istemek, arastirma yapmak caizdir. Nitekim Mervan Öyle yapmistir.
9- Âlim bir zât muhalifinin hüccetini isittigi zaman hakki i'tirfif etmelidir. Ulemânin sânina yakisan budur.
10- Iki hadîs tearuz ederlerse râvinin sözü tercih olundugu gibi, kadinlara mahsûs hallerde dahî kadinlarin sözü tercih edilir. Nitekim erkek* lere mahsûs hallerde de erkeklerin kavli müreccahtir.
11- Hadîs-i serif, büyüklerin huzurunda edeb ve terbiyeye riâyet gerektigine delâlet etmektedir.
12- Cünüb olarak sabahlayan kimsenin oruçlu sayilip «ayilmiyacagi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Bu husûsda yedi kavil vardir:
a) Oruç mutlak surette sahihdir. Yâni farz olsun nâifle olsun. Cünüb olarak sabahlama kasden veya unutarak yahut uyuyarak vuku bulsun oruç sahindir. Zira hadîs âmmdir,
Sahâbe-i kiram 'dan Âliyyü'bnü Ebî Tilib, Abdullah 'Ibni Mes'ûd, Zeydü'bnü Sabit, Ebu'd-Der dâ', Ebû Zerr-i Gifâri, Abdullah b. Ömer ve Abdullah b. Abhâs (Radiyallahûanhûm) hazerâtinin kavilleri budur.
Ebû Ömer Ibni Abdilberr: «Irak ve Hicaz'daki fetva imamlarinin imam Mâlik, Ebû Hanîfe Safiî, SevrS, Evzaî, Leys ve bunlarin arkadaslariyla 1mam Ahmed, îshâk, Ebû Sevr, ibni UIeyye, Ebû Ubeyde, Dâvud, Ibni Cerîr-i Taberî ve hadîs ulemâsindan bir cemâatin kavilleri budur.» diyor.
b) Cünüb olarak sabahlayan kimsenin orucu mutlak surette sahih degildir. Fadl b. Abbâs, Üsâmetü'bnü Zeyd ve Ebû Hüreyre hazerâtmm kavilleri budur. Arzettigimiz vecihTe Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) sonra bu kavilden dönmüstür.
c) Cünüb oldugunu bilerek sabahlayan kimsenin orucu sahih degildir. Bilmeden sabahlarsa orucu sahih olur. Bu kavil Tavus, Urve-tü'bnü Zübeyr ve Ibrahim Nehaî 'den rivayet olunmustur. Böyle bir kavlin Hz. Ebû' Hüreyre 'den de rivayet edildigini «El-Ik. al» sahibi kaydetmistir.
d) Cünüb olarak sabahli yan kimse farz oruca niyet edemez, nafile oruç tutabilir.
Bu kavil Ibrahim Nehaî ile Hasan-i Basrî 'den rivayet olunur. 1tni fcerr'in rivayetine göre Hasan ibni Hayy Ramazanda cünüb olarak sabahlaman kimsen'i, o günü kaza etmesini müstehab görür. Nafileye niyetlenen hakkinda ise kaza lâzim gelmedigini söylermis.
e) Cünüb olarak sabahlayan kimse o gün orucunu tamtfmlar sonra kaza eder. Bu kavil Salim b. Abdi Ilah, Hasan-i Bas-rî ve Ata' b. Ebî Rabâh'dan rivayet olunmustur.
g) Farz oi'uca niyetlenenin onu kaza etmesi müstehabdir. Hasan Ibni Salih b. Hayy'm kavli budur.
g) Oruç, cünüb olarak sabahlamakla degil, üzerine günes dogmakla bozulur. îbni Hazm'in mezhebi de budur. Ona göre kasden bir gü-nftbi islemek orucu bozar.
13- Bu hadîs «Peygamberlere ihtilâm olmak caizdir.» diyenlere delildir. Bu mes'ele ihtilaflidir. En meshur olan kavle göre Enbiyâ-1 Kiram ihtilâm olmazlar. Çünkü ihtilâm seytanin insanla oynasmasinla ileri gelir. Peygamber bu gibi seylerden münezzehtirler.
Peygamberler hakkinda ihtilami caiz görmeyenler hadîsi te'vil etmis vp bundan muradin: Cima' sebebiyle cünüb olarak sabahlardi, ihtilâm sebebiyle cünüb olmazdi, demek oldugunu söylemislerdir.
14- Nevevî (631-676) Cünüb olarak sabahlayan kimsenin hükmü bâbindaki ihtilâflar sonradan kalkmis, orucunun sahih olduguna bü-tiin ulemn ittifak etmislerdir. Bu bâbda hayiz ve nifâsli kadinlarin hükmüdür. Kan gece kesilir de yikanmadan sabahlarsa oruçlari sahindir. Yikanmayi kasden veya unutarak sabaha birakmanin bir te'siri yoktur. Bütün ulemânin mezhebi budur.» diyor.

79- (1110)- BUe Yahya b. Eyyûb ile Kuteyhe ve Itmi Hucr rivâ-v.(Siiler. Itmi Eyyûb (Dedi ki) : Bfce Ismail b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki): Bana Abdullah b. Abdirratim&n yani Ebu Tuvale künyesini tasiyan tbni Ma'mer h. Hazm El-Ensâri'den naklen haber verdi. Ona da Aise'nin zatlisi Ebû Yûnus, Aise (Rüdiyaliahû anha)'dan naklen haber vermis kî Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e fetva sormak için bir adam gelmis. Konusulanlari Aise kapinin arkasindan isi ti yormus. Gelen zât:
— «Yâ Resûlallah, Bazen ten cünüb iken namaz vakti geliyor, o gün oruç tutayim mi?» diye sormus. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ben, cünüb iken de namaz vakti geliyor. Ama ben oruç tutuyorum, cevâbini vermis. O zât:
— «Sen bizim gibi degilsin ya Resûlallah, Allah, senin gelmis geçmis bütün günahlarini atfetmistir.» demis. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Vallahi ben Allah'dan en ziyâde korkaniniz ve ondan neyle korktugunu en iyi bileniniz olmayi cidden ümid ederim.» buyurmuslar.

80- (1109) Bize Ahmed b. Osman En-Nevfelî rivayet etti. (Dedi ki) : BIze Ebû Asim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibnî Cüreyc rivayet etti. (Dedi ki) : Bana [17] Muhammed b. Yûsuf, Süleyman b. Yesâr'dan naklen haber verdi ki, Süleyman, Ümmü Seleme (Radiyaliahûanha)'ya :
— «Cünüb olarak sabahlayan bir adam oruç tutacak mi?» diye sormus. Ümmü Seleme (Radiyaliahû anha) :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ihtilamdan baska bir sebeple cünub olarak sabahlar, sonra oruç tutardi.» demis.
Bu rivayetler dahî cünüb olarak sabahli yan bir kimsenin orucu bozulmadigina delildirler.
Az yukarda da isaret ettigimiz vecihle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin fetvasi soran zâta cam sikilmisdir. Çünkü soran zât Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin memnu olan bir fiili isledigine, ancak gelmis geçmis bütün günahlari affedildigi için bundan mes'ûl olmiyaca-gina kanaat getirmistir, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Ben sizin en ziyâde Allah'dan korkaninizin)... ilâh...» buyurarak o zâta red cevâbi vermistir.
Hz. Aise hadîsi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in fiillerine uymanin vücûbuna delildir. îmam Mâlik ile diger bir çok Bagdat ulemâsinin ve ekseri Safiilerin kavilleri budur. Safiilerin bir çoklarina göre Resûlüllah [Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin fiillerine uymak mendûbdur. Bazilari mubah oldugunu söylemislerdir. Bu hususta usul-i fikih kitaplarinda tafsilat vardir. Söyle ki:
1- Resâlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in oturup kalkmak, yiyip içmek gibi tabiî fiilleri ümmetinin fiilleriyle müsavidir.
2- Kusluk namazi, vitir ve teheccüd gibi ona mahsûs farz olan namazlar ile dörtden ziyâde kadinla evlenmek hususunda ümmeti onun gibi degildir.
3- Mutlak veya mücmeli beyân için isledigi fiiller bil'ittifâk ümmetine de sâmildir.
4- Yukarki üç kisimdan maada Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den sâdir olan bir fiile, o fiilin sifatina göre hüküm verilir. Fiil, Resâlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) hakkinda vâcib ise ümmetine-de vâcib, mendûb ise ümmetine de mendûbdur. Sifati bilinmeyen fiiller hakkinda ihtilaf olunmustur. Imam Mâlik'e göre mubah, Imam Safiî, Imam A'zam ve ulemâdan bir cemaata göre mendûbdur.
Bâzilari bu hususta bir s.ty söyliyemeyip tevakkuf etmislerdir.

14- Oruçlunun Ramazan Gününde Cima' Etmesinin Siddetle Haram Kilindigi, Bu Sebeble Büyük Keffaretin Vücubu ve Beyani, Küffaretin Zengine de Fakire de Lazim Geldigini ve Imkan Buluncaya Kadar Fakirin Zimmetinde Sabit Oldugunu Beyan Babi

81- (1111) Bize Yahya b. Yahya Ile Ebû Bekir b. Ebî Seybe, Züheyr b. Harb ve Ibni Nümeyr hep birden tbni Uyeyne'den rivayet ettiler, Yahya (Dedi ki) : Bize Süfyan b. Uyeyne, Zühri'den, o da Humeyd b. Abdir-ruhman'dan, o da Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) 'dan naklen haber verdi. Ebû Hüreyre Söyle demis: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir adam gelerek:
— «Helak oldum yâ Resûlallah,» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
— «Seni helak eden nedir,» diye sordu. O zât:
— «Ramazan gününde zevcemle cima ettim.» cevâbini verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bîr ..öle azod edecek bir sey bulabilecek misin?» buyurdu. A-dam:
— «Hayir.» cevâjim ve di. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Iki ay birVri arkasina oruç tutabilecek misin?}» diye sordu. A-dam yine:
— «Hayir» cevâbini verdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Dyle ise altmis, fakiri doyuracak bir sey bulabilecek misin?» dedi. Adam yine:
— «Hayir» cevâbini verdi. Sonra oturdu. Derken Peygamber (Sallnlluhii Aleyhi ve Sellem) 'e içinde hurma dolu bir zembil getirdiler. Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o adama:
— «Bunu (al da) tesadduk et.» buyurdu. O zât:
— «Bizden daha fakirine mi? Medine'nin iki tasligi arasinda buna bizden daha muhtaç bir aile yoktur.» dedi. Bunun üzerine Peygamber (SnlUtllahü Aleyhi ve Sellem) güldü, hatta yan disleri göründü. Sonra (o zâta)
— «Haydi git bu hurmayi ailene yedir.» buyurdular.

(...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Man-sûrdan, o da Muhammed b. Müslim Ez -Zühri'den bu isnâdla Ibni Uyey-iie'nin rivayeti gibi haber verdi. Ve: «Içinde hurma dolu bir arak...» dedi, arak: «Zenbil» dir -Peyegamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) güldü, hattâ yan disleri göründü.» cümlesini söylemedi.

82- (...) Bize Yahya b. Yahya Ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dedi ki) : Bize Leys haber verdi. H.
Bize Kuteybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ilmi Sihab'dan, o da Humeyd b. Abdirrahman b. Avf'dan, o da Ebû Hüreyre ÇRadiyallahü anh) dan naklen rivayet eyledi ki, bir adam Ramazan gününde karisi ile cima etmis de bunu Resulii:lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e danismis. Peygamber {Sallollahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bir köle bulabilecek misin?» diye sormus. Adam :
— «Hayir.» cevâbini vermis. Resylüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Iki ay oruç tutabilir misin?» demis. O zât yine :
— «Hayir» cevâbim vermis. Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Dyle ise altmis fakir doyur.» buyurdular.

83- (...) Bize Muhammed b. Raf i1 rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ishali b. Isa rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Mâlik, Zührî'deu naklen bu Isnâdla haber verdi ki, bir adam Ramazanda orucunu bozmus da Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona bir köle azat etmek suretiyle keffâret vermesini emir buyurmus.
Sonra Zührî, tbni Uyeyne hadîsi gibi rivayette bulunmus.

84- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ibni Sihâb, Humeyd b. Abdirrahman'dan naklen rivayet etli. Ona da Ebû Hüreyre anlatmis ki : Peygamber (SaUaUahü Aleyhi veSellem) Ramazanda orucunu bozan bir adama bir köle âzad etmesini yahut iki ay oruç tutmasini yahut da altmis fakiri doyulmasini emir buyurmus.

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer Zührî'den naklen bu isnâdla tbni Uyeyne hadîsinin mislini haber verdi.

Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu's-Savm» in bir iki yerinde ve «Kita-bu'1-Edeb" de Ebû Dâvud, Tirmizi, Nesai ve 1bni Mâce «Kitâbu's-Savm» da muhtelif râvilerden tahric etmislerdir.
Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSeUem)'e gelerek «Helak oldum yâ Re-sûlallah,» diyen zâtin ismi Selemetü'bnü Sahr El-Beyâdi'dir.
«Selmân b. Sahr» diyenler de olmustur.
Bu rivayette Hz. Selem e'nin «Helak oldum.» dedigi görülmektedir. Bundan sonra gelecek Hz. Âise hadîsinde mezkûr kelimesinin yerine «Yandim.» denilmistir. Hadisin bazi tariklerinde: «Helak oldum.» ve «Helak ettim.» rivayeti vardir.
«Helak ettim.» tâbiri üzerinde bir hayli söz edilmis, Ha11âbi rivayetlerin hiç birinde bu kelimenin bulunmadigini söylemis, Beyhakî de: «Hadîs imamlari bu kelimeye razi degillerdir.» demistir.
Kaadi Iyâz dahi buna benzer sözler söylemistir.
Aynî diyor ki: «Üstadimiz Zeynüddîn (Rahimehullah) bu kelimenin müsned olarak üç tarikden rivayet edildigini söylemistir.
Birincisi Ebû Sevr tarîkidir. Bunu Darakutnî rivayet etmistir. Râvîleri sikadir.
Ikincisi Evzaî tarîkidir. Mezkûr tarîki Beyhakî senedi ile nakletmis sonra Hâkim'in hadisdeki «Helak ettim.» lafzini zayif buldugunu söylemistir.
Üçüncüsü Ukayl tarîkidir: Bun dahî Darafcutnî- tahric etmistir. Râvileri arasinda hakkinda söz edilenler vardir.»
Ebû Zür'a'ya göre :
«Helak ettim.» sözünü nakleden en güzel tarik Mua11a b. Mansur tarîkidir.
Yalniz bu zatin hadisi kabul edilecegine Buhâri ile Müslim ittifak etmekle beraber Imam Ahmed b. Hanbel ondan halis rivayet etmemis, «Ben, ondan hadîs yazmadim, çünkü re'ye muvâfifc alan hadîsleri rivayet eder ve her gün iki-üç hadîsde hatâya düserdi.» de mistir,
Muallâb. Mansûr, îmam A'zam'in ashabindan-Hir. Yahya b.Maîn onu mûtemed saymis,Yâkub îbni Süyhe dahi mevsuk oldugunu söylemistir. Daha baska tevsik edenler de vardir.
Faziletli bir zât imis. Defalarca kadi tâyin edilmek istenildigi halde Hu vazifeyi kabul etmemistir. Ibni Sa’d onun Özü sözü dogru, fa-kih ve muhaddis bir zât oldugunu söyler.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) «Helak oldum» diyen zâta «Seni helak etlen nedir?» sormustur. Bir rivayette «Vay haline, derin nedir?» B.uhâri 'nin bir rivayetinde «Vay haline ne yaptin?» buyurmustur.
Bâzi rivayetlerde gelen zâtin : «Oruçlu iken zevcemle cima ettim.» dedigi bildirilmisse di burada «Ramazanda zevcemle cima ettim.» denilerek, vak'anin Ramazanda geçtigi beyân edilmistir.
Bu gösteriyor ki cimâdan dolayi keffâret îcab etmek için Ramazan orucuyla baska oruçlar arasinda fark vardir.
Mâlikîler 'den bâzilari hangi oruç olursa olsun, bozan kimseye keffâret lâzim gelecegini söylemislerse de, babimiz hadîsi onlarin bu kavlini reddetmektedir.
Hz. Ebû Hüreyre 'nin bir rivayetinde «Resûlüllah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ne çirkin bir is yapmissin. Bir köle âzad et» buyurdu.» denilmistir.
Taberânî 'nin «El-Kebir» nam eserinde tahric ettigi Ibni Ömer (Radcyallahü anh) rivayetinde : «Bir adam Peygamber (Sallallah'-i Aleyhi veSellem)e gelerek:
— Ben Ramazan günlerinden birinde orucumu bozdum, dedi. Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
— Hiç bir özür ve hastalik olmadigi halde mi? diye sordu. O zât;
— Evet, cevâbim verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Ne çirktn is yapmissin, buyurdular. Gelen zât:
— Evet, (öyle oldu. Simdi bana) ne emir buyurursun? dedi. Peygam-"Tfcer (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Bir köle azot et, buyurdu lor.» denilmektedir.
O zâtin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) yin emrine mukaabil söyledigi söz dahi muhtelif sekillerde rivayet olunmustur. Babimiz hadîsinde bir tek kelime iIe_«Hayir* cevâbini verdigi görülüyor. Bir rivayette «Hayir ya Resûlallah" demi;. Baska bir rivayette «seni hak dinle gönderen Allah'a yemin ederini ki ben, hiç bir

vakit köleye mâlik olmadim.» cevâbini vermistir.
Köle âzad edemiyecegini görünce Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) kendisine iki ay pesi pesine oruç tutup tutamiyacagmi sormus, o zât buna da «Hayir.» cevabini vermistir.
Ibni Ishâk'in rivayetine göre: «Zâten basina ne geldiyse oruçtan geldi ya.» cevabim vermistir. Bunun üzerine Fahr-i Alem (SallaUahü Aleyhi ve Seltem) Efendimiz, ona altmis fakir doyurup doyuramiyacagim sormus o bu suale de «Hayir.» cevâbini vermistir.
1bni Ömer (Radiyallahii anh) rivayetinde «Seni hak dinle gönderen Allah'a yemin ederim ki ben ailemi bile doyuramiyorum.» diye cevap vermistir.
_ îbni Dakîki'1-îd (625-702)" bir gün altmis fakirin yerine on gün alti fakir doyurmanin caiz ölamiyacaginr söylemis, hadîsin ondan bu mânayi çikaranlar aleyhine delil olduguna isaret etmis ve: « Hanefîi1er'in meshur kavline göre bu kâfidir. Hattâ bir kimse bir fakiri
altmis gün doyursa onlara göre caizdir.» demistir.
Aynî buna su cevabi vermistir: « Hanefîi1er'le ugrasan bu adamlar bir sey belliyor fakat bir çok seyleri unutuyorlar. Bilmiyorlar mi ki burada maksat fakirin hacetini gidermek!.,!. Altmisin manasina riâyet sartiyla fakirin haceti giderilince ortada ta'n edecek bir sey kalmaz. Sonra hadîsdeki doyurmadan murâd, yemege imkân .bahsedecek sekilde fakirlere vermektir. Maksat yiyecegi fakirin agzina koymak degildir.»
Burada söyle bir suâl hatira gelebilir: «Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ye Sellem) 'in bu üç sey'i tâyin etmesindeki hikmet ve bunlarla oruçlu ara-/ sinda ki münâsebet nedir?»
Cevap : Ramazan gününde kasden cima etmek suretiyle orucun hürmetini ayak altina alan kimse mâsiyet sebebiyle kendini helak etmis demektir. Bu sebeple nefsine bir fidye olmak üzere köle âzad etmesi münâsip olur.
ResûIüKah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) *in :
(Her kim bir köle azat ederse, o kölenin her uzvuna mukaabil Allah da onun bir uzvunu cehennemden azat eyler.} buyurdugu sahih rivayetle sabit olmustur:
Oruç tutmanin münâsebeti meydandadir. Çünkü oruç cinayet cinsinden bir ceza ve âdeta bir kisastir.
Orucun iki ay olmasina gelince: Müslüman Ramazan ayinin her gününde oruç tutarak nefsine sabrejttirmeye me'murdu. Binâenaleyh bir gün orucunu bozmakla bütün ayin orucunu bozmus gibi oldu. Zira oruç günlerinin nev'i itibariyla bir ibâdet sayilir. Onun için maksadinin nakizi ile mukaabele olunarak orucunu bozan kimseye bir yerine iki &y oruç yüklenmistir.
Fakîr doyurmanin münâsebeti de asikardir. Her oruç gününe bedel bir fakir doyurulmasi emir buyurulmustur.
Bir de bu hasletler bir çok haklara sâmildirler. Oruç, Allah'in hakkidir. Yemek vermek hür olan kullarin, âzad olmak kölelerin, emre imtisal-den dolayi verilecek sevap cinayet sahibinin haklaridir.
Zenbi11er hurma getiren zâtin kim oldugu malum degilidr. Bazi rivayetler de ensârdan oldugu kaydedilmistir. Ismi yine meçhuldür.
ResûlüIIah (Saltallahii Aleyhi ve Sellem):
«Bunu al da tasadduk et,» emrini verince Hz. Seleme:
«Bizden daha fakirine mi?» mukaabelesinde bulunmustur. Bundan muradi: O gün Medine'de kendisinden daha fakir kimse bulunmadigini anlatmaktir. Nitekim sözüne devamla: «Medine 'nin iki tasligi arasinda bizden daha muhtaç bir aile yoktur diyerek maksadini izah etmistir.
Hz. Selem e'nin son sözlerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülmüstür. «Hattâ yan disleri göründü.» cümlesiyle Peygamber (Sallaltahii Aleyhi ve Sellem) o defa tebessümden biraz fazla güldügü ifâde olunmustur. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimiz ekseriyetle tebessüm buyururlardi.
Bâzilari : «Dünya umuru için yalniz tebessüm ile iktifa buyurur, âhi-ret umuru için bazen gülerdi.» demislerdir.
Burada gülmesinin sebebi: Hz. Seleme 'nin halinde müsâha-(l«i etligi degismedir. Seleme (Radiyallahü anh) nefsinin helak oldugundan korkarak onu kurtarmak için mümkün mertebe fidye vermek için gelmisti. Neticede bu babdaki ruhsati görünce keffâret için kendisine verilen hurmayi yemeye tama etti.

Bu Hadisten Çikarilan Hükümler:

1- Içtihadi bir mes'ele hakkinda fetva sormaya gelen bir kimsenin cezalandirilmamasi.gerekir. Zîra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan ayinin hürmetini ayaklar altina alan Seleme (Radiyallahü anh) 'i cezalan dir mamistir. Fakat hadd-i îcab eden hususa t böyle degildir. Onlarda ser'an ta h di d olunan ceza tatbik edilir.
Kaadi îyâz diyor ki: «Hz. Seleme 'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem)ye gelerek fetva sormasi tevbe ettigine delildir.
Bir de ResûHillah ISalhUahü Aleyhi ye Sellem) her gelene, ceza yerse, korkudan ekseriya ona kimse gelip bir sey sormazdi...»
2- Keffâret hadîs-i serifde zikredilen tertip üzere verilir. Zihâr feffâreti de öyledir. Yani Ramazanda kasden orucunu bozan bir kimse mümkünse köle âzad edecek, buna imkân yoksa iki ay ara vermemek sartiyla oruç tutacak, buna da imkâni yoksa altmis fakiri doyuracakdir. Ekseri - ulemânin kavli budur.
Imam Mâlik- «Keffâret verecek olan Kimse bu üç sey arasirica muhayyerdir.»
Öir rivayette «Bence yiyecek vermek köle azadindan daha iyidir*.» raistiri
Yine imam' Ma1ik'in köle azadi ile oruca kâail olmayip kef-faretin sadece yiyecek vermekten ibaret oldugunu kabul ettigi söylenir.
îbni Dakiki'l-Id : «Su mes'ele müskilâttandir. Sabit olan bir hadise muariz oldugu halde onu izaha imkan yoktur. Yalniz Malikiler'den bâzi muhakkikin onu haletmis ve yiyecek vermek digerlerinden evlâ ve müstehabdir, demislerdir. Mâ1ikiyye ulemâsindan bazilari da bu hususta bir çok vecihler ileri sürmüslerdir. Fakat bunlarin hiç biri hadîsde köle azadinin oruçla yiyecekden Önce zikredilmesi karsisinda mukaayim delil olamaz.» demistir.
3- Hadîs-i Serif, keöâretîn tertip üzere verilecegine delildir, ibnü'1-Arab diyor ki : -Resûlüllali (SalWlahü AIeyhLve Settem) keffâret mes'elesini saydigi üç seyden biri bulunmazsa Ötekine nakletmek suretiyle beyân buyurmustur. Bunun hükmü muhayyerlik olamaz.»
KaâdîB'eyzâvi (?-685) dahi: «Birincisi bulunmadigi taktirde ik nciyi, o bulunmadigi takdirde üçüncüyü faile atfetmek, bu iste muhayyerlik olmadigina delildir. Çünkü bu söz beyân sadedinde suâle cevap olarak vârid olmustur. Binâenaleyhi muhkem, sart mesabesindedir.»
CufflhÛr-u ulemâ bu mes'elede terciK yoluna gitmis ve Zühr î'den tertip üzere rivayet eden râvilerin tahyîr yoluyla rivayet edenlerden daha çok olduklarini bildirmislerdir.
Bu râvilerin otuz kisi oldugu söylenir tertibi tercih etmenin bir sebebi de hadisi rivayet eden râvinin kissayi oldugu gibi hikâye etmesi ve vak'ayi herkesderi iyi bilmesidir. Tahyîri rivayet eden; râvi Ise vak'ayi görmemis, hadîsi baska râviden almistir. Bu bâbda ihtiyat tertibe riâyet etmektir.
El-Mühelleb ile Kurtubî hâdisenin müteaddit olduguna meyil göstermislerse de, dogru degildin Rivayetler muhtelif olsa da hâdise birdir.
4- Keffâret hususunda fakire yardim olunur.
5- Akrabaya keffâret verilebilir.
6- Hibe ile sadakada, sözle kabul sart degildir. Almak kâfidir.
7- Keffâret ancak nafakasi îcab eden kimselerin nafakasini çikardiktan sonra vâcib olur.
8- Sasilacak bir sey karsisinda fazlaca gülmek caizdir.
9- Bir kimseye cevaben «Yazik sana» yahut «vay hâline» gibi sözler söylemek caizdir.
10- istenmedigi halde Allah'a yemin etmek caizdir.
11- Fakirlik iddiasi hususunda söz, iddia edenindir. Yani fakir oldugunu iddia eden bir kimâeye istedigi sey verilebilir. Kendisine fakir oldugunu ishât teklif edilmez.
12- Zann-i galip üzere yemin etmek caizdir. Zira Buhâri'nin rivayetinde! Hz. Selem e'nin yemüi ettigi bildirilmis, Resûlüllah (Salla!lahü Aleyhi ve Setlem) kendisine bir sey dememistir.
13- Müstehcen sayilan sözleri kinaye suretiyle ifâde etmek caizdir.
14- Dara düsen müslümani kurtarmaya çalismak gerektir.

15- Bir kisiye günlük ihtiyacindan fazla bir sey verilebilir.
16- Keffâreti bir aileye vermek caizdir.

85- (1112) Biie Muhammed b. Rumh b. Muhacir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Yahya b. Saîd'den, o da Abdurrahman b. Kaasim'den, o da Muhammed b. Ca'fer [18] b. Zübeyr'den, o da Abbâd b. Abdillah b. Zübey'den, o da Aise (Radiyallahû artha)'âan naklen haber verdi ki, söyle demis: Resûlüllah (SallallahüAleyhi ve Sellem)'e bir adam gelerek:
— «Yandim;» dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem):
— «NIçin?» diye sordu. Adam :
— «Ramazanda güpegündüz zevcemle cima' ettim.» dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem):
— «Sadaka ver, sadaka ver,» buyurdular. O zât :
— «Bende hiç bir sey yoktur.» dedi. Bunun üzerine Peygamber (Saltallahii Aleyhi ve Sellen:) onu oturmasini emir buyurdu. Derken I?.esû-lüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sel!em)'e islerinde yiyecek bulunan iki zenbil geldi de o zâta bu hurmalari tesadduk etmesini emir buyurdu.

86- (...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvahhâb Es-Sekafî haber verdi. (Dedi ki) : Yahya b. Said'i söyle derken isittim : Bana Abdurrahman b. Kaasim haber verdi, ona da Muhammed b. Cafer b. Zübeyr haber vermis. Ona da Abbâd b. Abdillah b. Züfaeyr rivayet etmis ki, kendisi Âise (Radiyallahû anha) 'yi :
«Resûlüllah (Salhliahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir adam geldi...» derken ifKmis.
Müteakiben ravi hadisi rivayet etmis.
Bu hadîsin basinda «Sadaka ver, sadaka ver.» ibaresiyle «güpegündüz» kaydi yoktur.

87- (...) Bana Ebut-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Haris haber verdi, ona da Abdurrah-niau b. Kaasim rivayet etmis, ona da Muhammed b. Ca'fer h, Zübeyr rivâyet eylemis, ona da Abbad b. Abdillah b. Zübeyr rivayet etmis ki kentlisi Peygamber (SallaUahii Aleyhi ve Setler») y\n zevcesi Âise'yi sunu söylerken isitmis :
«BIr adam Ramazanda mescidde iken Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem)fin yanina gelerek
— Ya Resûlallah, yandim, yandim, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seller») ona basina geleni sordu, adam:
— Ehlimle cima ettim, dedi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Sadaka ver, buyurdular Adam:
— Vallahi ya Nebiyyallah, Hiç bir sey'im yoktur. Ben buna kaâdir de-KIHm, dedi. Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem):
— «Otur, emrini verdi.» O da oturdu. O, bu halde iken bir adam Üzerinde yiyecek yüklü bir esegi sürerek çika geldi. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Nerede o demin yanan zât?» diye sordu. Adam hemen ayaga kalkti Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Al bunu tesadduk et, buyurdular. O zât:
— Ya Resûlallah bizden baskasina mi (tasadduk edecegim?) Vallahi bizler cidden açiz, hiç bir sey'imiz yok, dedi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Dyle ise onu siz yeyin. buyurdular.»
Bu hadisi Buhâri «Kitâbü'l-Hudûd», «Kitâbu's-Savm» ve «Kitâ-hu I-Muharibin» de, Ebû Dâvud ve Nesaî «Kitâbu's-Savm» da tahrip etmislerdir.
«Yandim,» diyerek Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e dert yanan zâtin Selemetü'bnü Sahr El-Beyâdi, bir rivayete göre Sel n an b. Sahr oldugunu az yukarida görmüstük.

[19]

Tirmizî'nin rivayetine göre: «Selemetü'bnü Sahr El-Beyâdi zevcesine Ramazan geçinceye kadar zihâr yapmis, uinazanin yarisi geçince bir gece onur a c i mâda bulunmus. Müteakiben Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellemye gelerek vakayi ona anlatmis, Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem):

— Bir köle ozad et, buyurmuslar. Seleme:

— Köle bulamam, demis.

— Öyle Ise araliksiz iki ay oruç tut, buyurmuslar. Seleme:

— Ben, bunu da yapamam, demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

— Altmis fakir doyur, buyurmus. Seleme bunu da yapamiy a cagini söylemis. Bunun üzerine Resul üllah (Sallallafi ii Aleyhi ve Sellem) FervetÜ'-bnii Amr'a :

— Ver suna bu zenbili, büyütmüsler. Zenbil on bes -onaltisa zahire alacak kadar büyükmüs.»

Görülüyor ki babimiz hadîsinde vak'anin güpe gündüz, Tirmizî'nin rivayetinde ise geceleyin geçtigi bildiriliyor. Bundan dolayidir ki ulemâ bu vak'anin iki defa baska baska kimselerin basindan geçmis olduguna kaaldirler.

Sahislarin kisinin de Benî Beyaza kabilesine mensup olmalari, keffâretin sifatinda ve fakirlik hususunda istirak etmeleri kissanin bir olmasini îcab etmez.

Gelen zât günah irtikâb eden bir kimsenin cehennem atesiyle azâb olunacagini bildigi için «yandim,» demis yahut «kiyamette atesle azab görecegim» demek istemistir.

Hadîsin bazi rivayetlerinde gelen zâtin basini saçini yolarak gögsüne vurdugu ve «Hem helak oldum hem helak ettim.» diye feryat ettigi, bir rivayette yüzüne vurdugu, Darakutni 'nin rivayetinde basma toprak saçtigi bildirilmistir.

Arak: Büyük zenbil, demektir.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)din :

«Nerede o demin yonon zât?» diye sormas , bu zâtin orucunu kasti on bozduguna-delildir. Çünkü bu söz ona kasit hükmü isbât etmektedir. Hurmayi ona verirken «Bunu tesodduk ot,» buyurmustur. Bu söz mutlak vârid olmussa da maksat «Altini; fakire tesadduk et» demektir.

Hadisten Çikarilan Hükümler Bir Kaç Nevidir:

1- Ulemâdan bâzilari bu hadîsle istidlal ederek Ramazanda kasden cima etmek suretiyle orucunu bozan kimsenin yalniz sadaka vermesi îcab ettigini söylemislerdir.

Avf b. Mâlik-i Escai ile Abdullah b. Ruhm'-un mezhepleri budur. Mezkûr kavil imam Mâlik'den bir rivayet olmak üzere nakledilir.

Bu zevata yukardaki Ebû Hüreyre hadîsinde köle azadiyla orucun da zikredildigi hatirlatilmak suretiyle cevap verilmistir. Onunla amel etmek evladir. Bir de Orucunu bozan zâta derhal keffâret icab etmemesi, keffâret vermeye iktidari olmadigi içindir. Bu sebeple keffâreti verebilecek vaziyete edinceye kadar tehir edilmistir.

«El-Mebsût» nâm eserde: «ReslûüIlah ' (Saliallahu Aleyhi ve Sellem) 'in o zâta emrettigi sadaka nafile idi. Zira fakirliginden dolayi o anda kendisine keffâret vâcib olmamisti. Onun için de Resûliillah (Salkilahü Aleyhi ve Sellem) hurmayi ailesi efradina vermesine müsaade buyurmustu...» deniliyor.

Ebû Ca'fer-i Taberî'nin: «Ebû Hani'fe, Sevrî ve Ebû Sevr'in kavillerine göre kiyâs sudur ki böyle bir kimsenin fakirligi sebebiyle üzerinden keffâret sakit olmaz, borç olarak kalir. Sâir keffâretlerde oldugu gibi imkân buldugu zaman öder.» dedigi rivayet olunur.

Bu babda Sâfii1er‘den iki kavil rivayet edilmistir. Bâzilarina göre Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in o zata keffâret hurmasin* dan yemeye müsaade buyurmasi fakirliginden dolayi bir ruhsattir. Onun içindir ki Sâfiiler'den ibni Sihab:

«Bir adam bu isi bu gün yapsa keffâret vermekten baska çaresi olamaz.» demistir.

Bâzilari bu hükmün mensûb olduguna, bir takimlari da o zâta mahsûs olduguna kaail olmuslardir.

2- Ulemâ-i kiram bu keffare tin miktarinda dahi ihtilâf etmislerdir. Imam Safii ile Imam Mâ1ik'e göre onbes sa' (takriben 45 kilo) olup her fakire 1 müd yani çeyrek sa' (yediyüzelliser gram) verilir.

Hanefiîler'e göre her fakire bugdaydan yarim, hurmadan 1 sa' verilir. Nitekim zihar keffâretinde de hal böyledir. Çünkü hadis-i serif-de gelen hurmanin iki arak oldugu ve Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in hurmalari o zata verdigi bildirilmektedir. Bir arak 15 sa'alan zenbil olduguna göre iki tanesinde 30 sa' hurma bulunmak icab eder. Bunlari altmis fakire taksim edince her fakire yarim sa' (yani takriben bir-buçuk kilo) hurma düser.

3- îmam Safiî ile Zahiriye ulemâsi bu hadîsle ihticâc ederek cima' eden kari kocaya yalniz bir keffâret lâzim gelecegine kaâil olmuslardir. Çünkü Peygamber (Satlallahü Aleyhi ve Seltem) o zâta karisinin hükmünü söylememistir. Ona da ayrica keffâret lâzim gelse elbette beyân ederdi.

îmam A'zam, Imam Mâlikve Ebâ Sevr'e göre kadin cimâ'a razi olduysa ona da keffâret îcab eder. Evzâî bu babda kadinin razi olmasiyla olmamasini hükümde müsavi tutmustur.

îmam Mâ1ik'in meshûr olan mezhebine göre cimâ'a mecbur edilen kadin için kocasi ya köle âzad etmek yahut fakir doyurmak suretiyle keffâret verir, oruç tutamaz.

Cimâ'a icbar edilen erkege keffâret lâzim gelip gelmiyecegi ihtilaflidir.

Imam A'zam'dan bir rivayete göre bu hususta icbar edilen erkege de, icbar edene de keffâret lâzim degildir.

Hadîs-i serîfde kadinin hükmü bildirilmemesi mes'elesine Hanefiîler tarafindan : «Ihtimâl o kadin cimâ'a icbar edilmis yahut oruçlu oldugunu unutmus yahut bir özürden dolayi oruçsuz bulunmustur.» diye cevâp verilmistir.

4- Keffâret için altmis fakir doyurmak îcab eder. Bâzilari, îmam A'zam'in : «Altmis kisilik yiyecegi bir fakire vermek caizdir.» dedigini rivayet etmis ve bu hadîsi onun aleyhine delil göstermislerse de Aynî bu mes'elede rivayet edenin Imam A'zam'in mezhebini bilmedigini söylemistir.

Hz. Imam'in mezhebine göre altmis kisilik keffâreti iki ayda bir fakire vermek caizdir. Binâenaleyh hadîs onun aleyhine hüccet olamaz. Çünkü maksat fakirin ihtiyâcini gidermekdir. Hacet ise gün begün yenilenir ve birinci gün keffâret alan fakir, ikinci gün baska bir fakirmis gibi olur. Bir kimse altmis günlük yiyecegi bir günde bir fakire verse yalniz bir günlük keffâret vermis sayilir. Çünkü kefferati verene düsen vazife günleri ayirmaktir.

Yiyecek vermenin sarti bir günde iki ögün doyuncaya kadar yemek yedirmektir.

5- Keffâret verirken tertibe riâyet vâcibtir. Evvelâ köle azadi, o bulunmazsa oruç, ona imkan yoksa fakir doyurmaya sira gelir. Zira cümleler birbiri üzerine tertîb ve takibe delâlet eden (fa) ile atfedil mislerdir. Imam A'zam ile Safiî 'nin ve Ma1ikî1er'den îbni abîb'in mezhepleri budur.

Imam Mâlik ile diger Mâlîkiyye ulemâsi keffâret veren kimsenin bu üç sey arasinda muhayyer olduguna kaaildirler.

Ulemâdan bâzilarina göre keffâret zamana göre degisir. Açlik senesinde fakirlere yiyecek vermek, bolluk olursa köle azadi evlâdir. Ehl-i fetvadan bâzilari zengine oruç tutmayi emretmislerdir.

Bunlar keffâretin ceza tarafini nazar-i itibara almis, veren kimseye hangi nev'i daha güç gelecekse onu yapmasini evlâ görmüslerdir.

Ibrii Ebî Leylâ (74-148)'ya göre keffâret veren kimse köle azadi ile oruç tutmak arasinda muhayyerdir. Bunlari yapamazsa fakir doyurur. Ibni Cerir'in kavli de budur.

Imam Ahmed'in meshur olan kavline göre oruç keffâreti ter-tib hussuunda zihâr keffâreti gibidir. Yâni köle âzad etmesi îcab eder.

Bunu bulamazsa, oruca, ona da iktidari yoksa fakir doyurmaya sira gelir. Cumhûr-u ulemâ 'nin kavilleri de budur.

— Imâm Ahmed 'den baska bir rivayete göre keffâret veren kimse bu üç sey arasinda nuhayyerdir. Üçüne de Iktidari yoksa Imam Ahmed 'den bir rivayette göre keffâret sakit olur. Evzainin kavli de budur.

6- Âzad edilecek köle mutlaktir. Müslüman, kâfir, erkek, kadin, büyük ve küçük olabilir. Hanefiîler'Ie Dâvud-u Zâhiri'nin mezhepleri budur.

Imam Mâlik, Imam Safii ve imam Ahmed b. Hanbe1 kölenin mü'min olmasini sart kosmuslardir. Çünkü katil

keffaretinde mü'min kaydi vardir. Binâenaleyh buradaki mutlak köle lafzi oradaki mukayyede hamledilerek keffâret için âzad edilecek kölenin mü'min olmasi icab ettigine kaâildirler. Mutlak mukayyed mes'elesi usul-i fikih ilmine âit bir bahisdir.
Atâ'nin mezhebine göre azad edecek köle bulamiyan bir deve, onu da bulamiyan bir sigir verir.
Ibnü'l - Arabî, Hasan-i Basri 'den de böyle bir kavil rivayet edildigini söyler. ,
7- Oruçta tetâbu yani hiç ara vermeden her gün arka arkaya tutmak ve araya Ramazan ile bayram ve tesrik günleri girmemek sarttir. Bu hususta bütün ulemâ müttefiktirler.
Yalniz îbni Ebî Leylâ'ya göre tetâbu sart degilidr. Hadîs-i serîf onun aleyhine delildir.
8- Fukaha, keffâret orucuyla birlikte bozdugu günün orucu da kaza edilir mi edilmez mi mes'elesinde ihtilâf etmislerdir. Hanefiîler'le Imam Malik, Sevrî, Ebû Sevr, Imam Ahmed ve Ishak'a göre o günün orucunu kaza etmek lâzimdir. Yani Ramazanda kasden orucunu bozan kimse onun yerine altmisbir gün oruç tutacaktir.
Evzaî: «Orucunu bozan kimse köle azadi yahut fakir doyurmak suretiyle keffâret verirse, bozdugu günün yerine bir gün oruç tutar, kef-fâreti iki ay oruç tutmakla öderse ayrica bozdugu günün kazasi lâzim gelmez.» demistir.
Bazilari keffâret orucu mes'elesinde bozulan orucun kazasindan bahsedilmedigini, binâenaleyh onun kazasi îcab etmedigini söylemislerse de, Hz. Ebû Hüreyre ile baskalarinin rivayetlerinde kaza lâzim gelecegi bildirilmistir.
9- Ramazanda ayri ayri günlerde kasten cima' eden kimseye ayri ayri keffâret lâzim geleceginde ulemâ müttefikdirler. Bir günde bir kaç defa cima' edene yalniz bir keffaret lâzim geleceginde dahi ittifak vardir. Ancak bozdugu günün keffâretini vermeden hasjta bir gün orucunu bozan kimse hakkinda ihtilâf vardir.
îmam Mâlik, Imam Safiî ve Imam Ahmed'e göre böyle bir kimseye mutlaka orucunu bozdugu her gün için keffaret lâzimdir.
Imam A'zam arada keffaret verilmeksizin tekerrür eden bu cinayet için bir keffaret kâfi gelecegine kaail olmustur
Sevr î: «Bence her bozulan gün için keffaret vermek evlâdir. Ama arada keffaret verilmemisse tekerrür eden günler için biiStek keffaret de kâfidir.» demistir.
10- Babimiz hadîsi zimmen temlike delâlet etmektedir. Zira Resû-lüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Seltem)'in «Bunu tesadduke .» buyurmasinin mânâsi: «Bunu sana temlik ettim, al da tesadduk et.* demektir.

15- Masiyet Sebebiyle Olmamak Üzere Ramazanda Yolculuk Eden Kimsenin Gidecegi Yer Iki Konak veya Daha Fazla Ise Oruç Tutup Tutmamanin Cevazi, Oruçtan Bir Zarar Gelmeden Tutmaga Iktidari Olan Kimsenin Oruç Tutmasinin, Mesakkat Görecek Kimsenin Ise Tutmamasinin Efdal Olundugunu Beyan Babi

88- (1113) Bana Yahya b. Yahya ile Muhammed b. Rumh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Leys haber verdi. H. Bize Kuteybetü'bnü Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) :Bize Leys, Ibni Sih&Vden, o da Ubeydultan b. Ab di Ilah b. Utbe'den, o da Ibni Abbâs (RadtyaUahft anhûma)'dan naken rivayet eyledi ki, Resûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Settem) fetih yilinda Ramazanda yola çikmis. Kedid denilen yere varincaya kadar oruç tutmus, sonra orucu birakmis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ye Sellem) 'in ashabi onun bu yeni yeni fiillerine tâbi olur-larmis.

(...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekir b. EM Seybe, Amru'n-Nâkid ve tshâk b. Ibrahim, Süfyândan, o da Zührî'den naklen bu isnâdla bu hadîsin mislini rivayet ettiler.
Yahya sunlari söyledi: «Süfyan : (Resuliillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in son kavli ile amel edilirdi.) sözünü kastederek:
— Bu sözün kimin oldugunu bilmiyorum, dedi.»

(...) Bana Muhammed b. Râfi* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürraz-zâk rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Ma'mer Ztihrî'den bu isnâdla haber verdi.

Zühri söyle demis: «Iki sikkin sonuncusu oruç tutmamak olmustu. Zaten Sesûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ^în daima san fiili ile amel olunur.»
YIne Zühri demis ki: 'Restâmiak (Saüallahü AleyhiIve Sellem) Mekke'ye Ramazandan geçen 13. gecenin sahalimda vardi.»

(...) Bana Harmeletü'bnii Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus Ibni Sîhâb'dan naklen bu isnâdla Leys hadisinin mislini haber verdi.
Ibnr SIhâb: «Ashâb, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in en yeni fiiline *âbi olurlar, onu muhkem bir nasih kabul ederlerdi.» demis.

(...) Bize Ishak b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, Man-sûr'dan, o da Mücahid'den, o da Tâvus'dan, o da Ibni Abbâs (RadiyaIlahû anhûm) 'dan naklen haber verdi. Ibni Abbâs söyle demis: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazanda sefer etti ve Usfan'a varincaya kadar oruç tuttu. Sonra içinde su bululnân bir kab istedi. Ve cemâat kendisini görsün diye güpegündüz suyu içti. Ondan sonra Mekke'ye girinceye kadar oruç tutmadi.»
Ibni Abbâs (Radvycdlahü anh) «Iste Resûlüllah (Saliailahü Aleyhi ve Sellem) hem oruç tuttu hem de tutmadi. Binaenaleyh isteyen oruç tutar isteyen tutmaz.» demis.

89- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize VekT Süf-y ân'dan, o da Abdülkerim [20]'den, o da Tâvus'dan, o da tbni Abbâs 'dan naklen rivayet eyledi, söyle demis :
«Oruç tutani da tutmayani da ayiplama. Çünkü Resûlüllah (Saliailahü A leyhi ve Sellem) seferde hem oruç tutmus hem tutmamistir.»
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu's-Savm» ile IÜtabu'1-Cihad» da; Nesâi «KitabuVSavm» da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in çiktigi sefer fetih gazâsidir. Mekke 'nin fethi için yapilan bu sefere Ramazanin onunda Çarsamba günü ikindiden sonra çikmislardi.
Zülhuleyfe yanindaki Sa1sa1 dagina vardiklari zaman Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) tarafindan bir münâdi çikarak :
— «Oruç tutmamak isteyenler tutmasin. Tutmak isteyenler tutsunlar.» diye ilân etti, Kendid'e varinca Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
ordudakiler kendini görsün diye hayvaninin üzerinde ikindiden sonra iftar etti.

Siyer ulemâsi Resûlüllah (Satfatiahü Aleyhi ve Sellem)'in Ramazanin o-nunda çikip, ondokuzunda Mekke'ye vâsil oldugunda ittifak etmislerdir.
Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem)'in nerede iftar ettigi muhtelif sekillerde rivayet olunmustur. Rivayetlerin bâzilarinda «Kürau'l-Gamîm», digerlerinde «Kadîd» oldugu bildirilmistir.
Kaadî Iyâz; «Resûlüllah (Sallaliûhü Aleyhi ve Sellem) 'in nerede iftar ettigi hususunda rivayetler muhteliftir. Fakat hepsi aynî kaziyye hakkindadir. Bunlar biribirine yakin yerlerdir. Hepsi Ustan* vilâyetine tabidirler.» demistir.
Kedîd: Medîne'ye yedi konak mesafade bir yerdir. Mekke'ye yakindir. Kudeyd ile Usfân arasinda alti mil mesafe vardir. Kudeyd ile Mekke arasinda ise 42 mil mesafe bulunmaktadir.
Kürâu'l-Gamîm: Mekke ile Medine arasinda bir yerdir.
Kudeyd dahi Mekke'ye yakin bir yerin ismidir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1- Hadîs-i serif, Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem)'in seferde oruç tuttuguna açik delildir ve seferde orucu caiz görmiyenlerin sözünü reddetmektedir.
2- Seferde oruç tutmamak mubâhdir.
3- Seferi olan bir kimse aksam olmadan iftar edebilir.
4- îmam Safiî'ye göre oruca niyet ederek sefere çikan bir kimse o gün orucunu bozamaz. Ancak sefer hâlinde iken niyetlenen kimsenin orucunu bozmasi caizdir.
îbni Abdilberr'in beyânina göre ulemâ evinde iken oruca niyet ederek sonra seferç çikan kimsenin iftari hususunda ihtilâf etmislerdir.
îmam Mâlik buna yalniz kâza lâzim geldigine kaâil olmustur.
Ebû Hanîfe ile Safiî, Dâvud-u Zâhiri.Taberî ve Evzaî 'nin kavilleri de budur. Safiî 'nin bir kavline göre böyle bir kimse cima ederse keffâret de verir.

90- (1114) Bana Muhammedü'bnü'I-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdülvahhâb yani tbni Abdümecid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ca'fer, babasindan, o da Câbir b. Abdillah (Radiyallahüanhj'dan naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) fetih yilinda Mekke'ye (Sefer için) Ramazanda yola çikmis ve Kürâu'l-Gamim denilen yere varincaya kadar oruç tutmus. Cemâat da oruç tutmuslar. Sonra bir kadeh su istemis, .kadehi herkesin görecegi sekilde kaldirdiktan sonra suyu içmis, bundan (biraz) sonra kendisine :
— «Bâzi kimseler oruç tutuyorlar.» Demisler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Onlar âsilerdir,, onlar âsilerdir.» buyurmuslar.

91- (...) Bize, bu hadîsi Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz yâni Derâverdî, Cafer'den bu isnadla rivayet etti. Sunu da ziyâde eyledi: «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e :
— «Cemâada oruç mesakkat vermektedir. Onlar senin ne yapacagina 'yorlar, dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) en sonra bir kadeh su istedi.»

92- (1115) Bize Ebû Bekir b. Em Seybe ile Muhammedti'bnu'1-Mü-sennâ ve ibni Bessâr toptan.1 Muhammed b. Ca'fer'den rivayet ettiler. Ebû Bekir (Dedi ki) : Bize Gtinder Su'be'den, o da Muhammed b. [21] Abdir-rahman b. Sa'd'dan, o da Muhammed b. Amr b. Hasen'den o da Cabir b. Abdillah (Radiyallahû anhûm) 'dan naklen rivayet eyledi. Câbir söyle demis; Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir seferde idi, (Bir ara) etrafina insanlar toplanmis, gölgelendîirlmekte olan bir adam gördü de:
— «Ona ne olmus?» diye sordu. Ashâb:
— «Oruç tutan bir adam.» cevâbini verdiler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):;
— «Seferde oruç tutmaniz tâ aftan ma'dut degildir.» buyurdular.

(...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki): Bize Sube, Muhammed b. Abdirrahmân'dan rivayet etti. (Demis ki) : Ben, Muhammed b. Amr b. Hasen'i rivayet ederken dinledim, o da Câbir b. Abdillah (Radiyallahû anhûm) 'yi sunu söylerken isitmis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir adam gördü...»
Râvi hadisi yukarki gibi rivayet etmistir.

(...) Bize, bu hadisi Ahmed b. Osman En-Nevfeli dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvud [22] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be bu is-nadla yukarki hadîsin mislini rivayet eyledi.
Râvi sunu da ziyâde etmis: Su'be (Dedi ki) ; Yahya b. Ebî Kesir'in bu hadîsde fazla seyler rivayet ederdigini duyardim.»

Bu isnâdda su ad vardir: «Su'be : Allah'in size bahsettigi ruhsati benimseyin, dedi.»
Râvi diyordu: «Kendisine bunu sordugum zaman hatirlayamadik
Hz . Câmr hadîsinin ikinci rivayetini Buhâri Ebû Dâvud ve Nesaî «Kitâbu's-Savm» da tahric etmislerdir.
Bu babda Sa.habe-i kiram 'dan Abdullah îbni Ömer, Ka'bb. Mâlik, Ibni Abbâs ve Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) hazerâtindan da rivayetler vardir.
1- Ibni Ömer hadîsini Tahavî ile Ibni Mâce tahric etmislerdir. Bu hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Seferde oruç tutmak tâ attan mâdut degildir.» buyurmustur.
2- Ka'b b. Mâlik (Radiyaüahü cnh) hadîsini Tahavî tahric etmistir. Mezkûr hadîsde dahi:
«Seferde oruç tutmaniz tâ attan mâdut degildir.» buyurulmaktadir.
Ayni rivayeti Nesaî ile Ibni Mâce ve Taberâni de tahric etmislerdir.
3- îbni Abbâs rivayetini Ibni Adiy.y rivayet etr mistir. Hadis aynen Ibni Ömer rivayeti gibidir.
4- Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) rivayetini yine Ibni Adiyy tahric etmistir. Mezkûr rivayet de yukarkiler gibidir. Hâvileri arasinda Muhammed Ibni Ishak vardir. Bu zâtin hadîsi münkerdir.
Tahavî (238-321) : «Ulemâdan bir cemâat bu hadîslerle istidlal ederek Ramazanda sefer eden bir kimsenin oruç tutmasi afdal oldugunu söylemislerdir.» diyor.
Tahavî 'nin bunlardan muradi: Saîd b."Cübeyr, Sadîü'b nü'1-Miiseyyeb, Ömer b, Abdilazîz, Sabî, Evzaî, Katâde, Imam Safiî, Imam Ahmed ve Ishâk*dir.
Câbir (Radiyallahü anh) hadîsinin birinci rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) efendimizin :
«Onlar asilerdir.» buyurdugu kimseleri ulemâ «Oruçtan mütezarrir olanlar.» mânâsina hamletmislerdir. Yahut orucu bozmanin caiz oldugunu beyân için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine iftar emrini vermis, bu emre muhalefet ettikleri için onlara «Âs>* demistir.
Nevevi diyor ki: «Her iki takdire göre de oruçdan zarar görmemek sartiyla sefer hâlinde oruç tutan kimse âsi degildir. Birinci teVili hadîsin ikinci rivâyetindeki: «Cemaata oruç tutmak mesakkatli geldi.» cümlesi te'yid etmektedir.
Bu rivayet mutlak olan öteki rivayetleri beyân etmektedir. Bütün rivayetlerden murâd: Oruçtan zarar görmiyenlerdir.
Câbir hadîsinin ikinci rivayetinde üzeri gölgelendirildiginden bahsedilen zât'in Ebû îsrâil oldugu söylenir.
Hatibin «Kitâbü'l-Mübhemât» nâm eserinde beyân ettigi vecihle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ebû Israil'li iki oglunun kollar; arasinda üzeri gölgelenerek sürüklenirken görmüs ve onun neden böyle götürüldügünü sormus. Ashâb:
— «Bu zât Beytullah'a yürüyerek gitmeyi nezretmis.» demisler. Bunun üzerine Besûl-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Süphesiz ki Allah bunu nefsini ta'zib etmesinden müstegnidir. Ona emredin de gitsin hayvana binsin.» buyurmuslar.
îmam Ahmed b. Han bel'in «Müsned» inde mezkûr zâtin gölgelendirilen sahis olmadigina isaret vardir.
Zahirîler 'den bâzilari «Sefer halinde oruç tutmak tâattan mâdut degildir.» Hadîsi ile istiklâl ederek: «Taâttan mâdut olmayinca oruç tutmak günahtir. Binâenaleyh Ramazanda sefer hâlinde tutulan oruç farz yerine geçmez.» demislerdir. ,
Tahavî: «Bu hadîsin lâfzi zikri geçen muayyel sahsa mahsûstur. Hadîsin mânâsi: Insanin kendini bu derece yormasi tâat sayilamaz, Allah oruç tutmamak için ruhsat vermistir, demektir.» seklinde te'vilde bulunmustur.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in siddetli sicaklarda seferde bizzat oruç tutmus olmasi bu te'vîlin sihhatine delildir.
Seferde oruç tutmak günah olsa, ondan herkesden Önce kendisi kaçinirdi.
Bu hususta baska te'viller de vardir. Ser'î kaaide sudur ki: Teâlâ Hazretleri bu ümmete takat getirerniyecekleri seyleri teklif buyurmamistir.

Hasta olan mukîm ile oruç kendini bîtap düsüren zayif, telef-i nefis-den korkanlarsa iftar etmelerine ruhsat vermistir. Böylelerinin oruç tutmasi isyan sayilir. Birinci rivayetteki «Onlar âsilerdir.» sözü de buna hamlolunur. Oruç tutmak kendilerine zarar vermiyen kimselerin hükmü ise az yukarida görüldügü veçhile tutup tutmamakta muhayyer olmalaridir.
Rivayetlerin arasi bu suretle bulunmus olur.
Ortada muâraza olmadigi için nesih iddiasina'da mahal kalmaz.
Nesaî'nin tahric ettigi bir,hadîsde Resûlüllah, (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Süphesiz kI Allah yolcudan oruçla namazin yarisini kaldirmistir.» buyurmustur.

93- (1116) Bize Heddâb b. Halid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâm b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Katâde, Ebû Nadrâ'dan, o da Ebû Saîd-i Hudri (Radfyallakü anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Ebû Saîd :
ResulüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Ramazanin 16. sin-da gazaya çiktik, bâzimiz oruç tuttu, bâzimiz tutmadi. Ama ne tutan tutmayani ayipladi ne de tutmayan tutani.» demis.

94- (...) Bize Muhammed b. Ebî Bekir El- Mukaddemi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Teymi'den naklen rivayet etti. H.
Bize, bu hadisi Muhammedü'bnü'I-Müsennâ dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su*be rivayet eyledi, Ibnü'l-Müsenjiâ (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâra rivayet eyledi.
Yine Ibnü'l-Müsennâ (Dedi ki) : Bize Salim b. Nuh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer yani Ibni Âmir rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muham-mcdü'bnü Bisr, Saîd'den naklen rivayet eyle.
Bu râvîlerin hepsi Katâde'den bu isnâdla Hemmam hadisi gibi rivayette bulunmuslardir. Su kadar var ki Teyraî, Ömer b. Âmir ve Hisâm rivayetlerinde :
«Ramazanin onsekizinde», Saîd rivayetinde «Onikisinde», Su'fae rivayetinde ise «Onyedisinde yahut ondokuzunda* ifâdeleri vardir.

95- (...) Bize Nasr b. Aliy el-Cehdamî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bisr, yani Ibni Mufaddal, Ebû Mesleme'den, o da Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahü anh) 'dan naklen rivayet etti söyle ,demis: «Biz, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Ramazanda sefer ederdik. Ama ne oruçlunun orucu ta'yib edilirdi ne de tutmayanin iftari.»

96- (...) Bana Amru'n-Nâkid rivayet'etti. (Dedi ki) : Bize Ismail b. Ibrahim Cüreyrfden, o da Ebû Nadradan, o da Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahü anh) 'dan, naklen rivayet etti. Ebû Saîd söyle demis: «Biz, Re-sûltiUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Ramazanda gaza ederdik. Kimimiz oruç tutar, kimimiz tutmazdik. Ama ne tutan tutmayana gücc-nirdi ne de tutmayan tutana. Kendinde kuvvet hissedip de oruç tutanin yapigini hos görürler, zayiflik hissedip de tutmayanin yaptigini da hos görürlerdi.

97- (1117) Bize Saîd b. Amr El - Es'asi, Sehl b. Osman, Süveyde b. Saîd ve Hüseyin b. Hureys [23] hep birden Mervân'dan rivayet ettiler. Saîd (Dedi ki) : Bize Mervân b. Muâviye, Âsim'dan naklen haber verdi.
(Demis ki) : Ebû Nadrâ'yi, Ebû Saîd-i Hudri ile Câbir b. AbdMah (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen rivayet ederken dinledim. Söyle demisler: «Biz, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile sefer ettik. Orucu tutan tuttu, tutmayan tutmadi. Ama Kimse birbirini ayiplamadi.»

98- (1118) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Heyseme, Humeyd'den naklen haber verdi. Humeyd söyle demis: Enes (Radiyallahû anh) 'a seferde Ramazan orucunun hükmü soruldu da :
«Biz Resûlüllah (Satiallahü Aleyhi ve Sellem) ile ramazanda sefer ettik ama ne oruç tutan tutmayani ayipladi, ne de tutmayan tutam.» dedi.

99- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid-i Ahmar, Humeyd'den, rivayet etti. (Demis ki) : Sefere çiktim ve oruç tuttum. Bana :
— «Orucunu kaza et,» dediler. Ben de (onlara) :
— «Bana Enes haber verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in as-bâbi sefere çikarlar fakat ne oruç tutan tutmayani ayiplarmis, ne de tutmayan tutani.» dedim.
Müteakiben tbni Ebî Miileyke'ye rastladim, bana o da Âise (Radiyallahû anhai 'dan bu hadîsin mislini rivayet etti.
Hz. Enes Rivayetini Buhâri «Ki tâ bu's-Sav m» da tahrîc etmistir.
Bu rivayetler dahi gerek lafiz gerekse hüküm itibari ile yukardakiler gibi seferde oruç tutmayi caiz görmiyenler aleyhine delildirler.
Rivayetlerin umûmundan anlasiliyor ki seferde orucu terketmek vâcib degil, bir ruhsattir. Fakat kudreti olanlarin oruç tutmasi yine de ef-daldir. Zîra gördük ki rivayetlerin birinde :
«Allanin size verdigi bu ruhsati tutun.» Duyurulmustur. Bu cümleden murâd Orucu tutmaya tesviktir.
Gerçi ravi mezkûr cümleyi unutmustur. Lâkin onu vaktiyle mevsuk bir râviden dinlemisse muhakkik usûl-i fikih ulemâsi ile muhaddislere göre unutmasinin hiç bir zarari yoktur. Yalniz Kerhî ile ona tâbi olurlarsa böyle bir hadîsle amel olunmaz.
Râvi, bir hadîs sorulunca «Onu ben rivayet etmedim.» derse o bahîslp. bütün ulemâya göre açel caiz olmaz.

16- Bir Îs Görmek Sartiyla Seferde Oruç — Tutmayanin Ecri Babi —

100- (1119) Bize Ebu Bekir h. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Âsim'd an, o da Müverrik'den, o da Enes (Radiyallahü anh) 'dan naklen haber verdi. Enes söyle demis: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte seferde bulunuyorduk. Kimimiz oruçlu, kimimi oruçsuz idik. Sicak bir günde bir yerde mola verdik. Ekseriyetle gölgelenenlerimiz elbisesi olanlardi. Bâzilarimiz günesten eli ile korunuyordu. Derken oruç tutanlar (bîtap) düstüler. Tutmayanlar kalkarak sadirlari kurdular ve develeri suladilar. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Bugün oruç tutmayanlar ecri alip gittiler.» buyurdu.

101- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Hafs, A-sim-i Ahvel'den, o da Müverrîk'den o da Enes (Radiyallahü anh) 'dan naklen rivayet etti. Enes söyle demis :
-Besûltillah (SalUüîahü Aleyhi ve Seitem) bir seferde idî. Ashabindan) bâzisi oruç tuttu, bâzisi tutmadi. Tutmayanlar akillilik ettiler ve is gördüler. Oruçlular ise bazi isleri görmekten âciz kaldilar. Bu babdâ Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem):
— «Bugün oruç tutmayanlar ecri alip gittiler.» buyurdu.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbü'I-Cihâd» da, Nesaî «Kitâbu's-Savm» da tahrîc etmislerdir.
Ashâb-i kiram'in ekserisinin elbiseleriyle bâzilarinin da elleriyle günesten korunmaga çalismalari, çadirlari olmadigini göstermektedir. Çünkü o zaman müslümanlarin sayisi henüz az, mâlî kuvvetleri kifayetsizdi.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Bugün oruç tutmayanlar ecri alip gittiler.» cümlesinden muradi: O-ruç tutmayanlarin tutanlardan çok sevap kazandiklarini anlatmaktir. Yoksa oruç tutanlar hiç sevap kazanmadi, demek degildir. Maksat oruç tutmayanlarin, tutanlardan daha çok sevap kazandiklarini bildirmektir. Çünkü oruç tutanlarin sevabi yalniz

kenidlerine aittir. Tutmayanlar ise çadir kurmak, hayvan sulamak ve yemek hazirlamak gibi umuma ait o-lan isleri gördükleri için hem gördükleri isin sevabina nail olmus hem de oruç tutanlara hizmet ettikleri için onlara verilen ecrin bir misli de kendilerinin olmustur.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :

1- Ulemâdan bazilarina göre gazada yapilan hizmetin ecri, orucun sevabindan daha büyüktür.
2- Harpde askerin birbirine yardim etmesi ve mücâhidlerin hizmetinde bulunmak gibi vazifeler bütün ordu efradina vâcibdir.
3- Bir kimse kendine müsavi olan bir zâta hizmette bulunabilir. yerine bazi nüshalarda yani hizmet etti denilmis, ve dogrusu bu oldugunu iddia edenler olmussa da Kaadî Iyâz birinci rivayetinde sahih oldugunu söylemis, bu husûsda üç vecih beyân etmistir. Birinci veçhe göre «tehazzeme» nin mâ'nâsi ihizmet için kusaklan sikiladi demektir. Ikinci veçhe göre hizmette bulunmaya istiare edilmistir. Üçüncü veçhe göre, akillilik etti mânâsina gelir.

102- (1120) Bana Muhemmed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Mehdi» Muâviyetü'bnü Sâlih'den o da Rabia'dan naklen rivayet etti. (Demis ki) : Bana Kazca rivayet eyledi. (Dedi ki) : Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahüanh)1 geldim, basinda kalabalik insanlar vardi. Bunlar dagilinca:
— «Ben, sana bunlarin sorduklarini sormayacagim.» dedim. Ona sefer hakkinda suâl sordum. Ebû Saîd su cevabi verdi:
— «Biz oruçlu oldugumuz halde Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Mekke'ye sefere çiktik. Bir yerde mola verdik, Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Siz düsmaniniza ya Hastiniz, artik oruç tutmamak size daha kuvvet kazandirir, buyurdu.
Bu, bir ruhsat idi. Onun için kimimiz oruç tuttu, kinlimiz tutmadi. Sonra baska bir yere indik. Bu sefer Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem):
— Sizler yarin sabah düsmaninizla karsilasacaksiniz, oruç tutmamak sîze daha çok kuvvet kazandirir. Binaenaleyh oruç tutmayin, buyurdular.
Bu, kafi bir emirdi. Hemen orucu biraktik.»
Sonra Ebû Saîd (Radiyallahüanh) sunu söyledi: «Vallahi sonralar* Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte seferde oruç tuttugumu zu da bilirim.»
Ashâb-i kiram'in RessUüllaJt (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ikinci sözünden emir mânâsini çikarmalari ertesi sabah düsmanla karsilasacaklari içindir.
Bu hadîs, diger hadisleri de tefsir etmekte ve hadîslerin ayri ayri yerlerde vârid olduklarini göstermektedir.
Resûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Sellem) ilk defa:
«Oruç tutmamaniz size daha çok kuvvet kazandirir.» buyurdugu vakit ashabin tevakkuf etmeleri, oruç tutmak mi, tutmamak mi efdal oldugunu kestiremedikleri içindir. Çünkü Besûl-ü ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)kendisi oruçlu idi. Hattâ kendisine :
— «Cemaat senin ne yapacagini bekliyor.» demislerdi.
Beyhakî (384-458) diyor ki: « Ashab ikiram'in orucu birakmalari ihtimal o gün bozmak suretiyle olmus. îhtimalki ertesi günler için oruca niyet etmemislerdir.»

17- Seferde Oruç Tutmakla Tutmamak Arasinda Muhayyerlik Babi

103- (1121) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Hisâm b. Ur ve'den, o da babasindan, o da Âise (Radiyallahû anha) dan naklen rivayet etti ki, söyle demis: [24] Hamzatü'bnü Amr El-Eslemî,

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e seferde oruç tutmanin hükmünü sordu, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Istersen oruç tut, istersen tutma.» buyurdular.

104- (...) Bize Ebu'r-BabîJ Ez-Zehrâni rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd yani Ibni Zeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm, babasindan, o da Âise (Radiyallahû anha) 'dan naklen rivayet etti ki, Hamzatü'bnü Amr EI-Eslemî Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e suâl sorarak:
— «Yâ Resûlüllah, Ben devamli oruç tutan bir adamam. Seferde de oruç tutabilir miyim?» demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Istersen oruç tut, dilersen tutma.» buyurmuslar.

105- (...) Bize, bu hadîsi Yahya b. Yahya dahî rivayet tstti. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, Hisâm'dan naklen bu isnâdla Hammâd b. Zeyd hadîsi gtbi «Ben devamli oruç tutan bir adamim.» seklinde haber verdi.

106- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Ebû Küreyb rivayet et tiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. Ebû Bekir söyle dedi: Bize Abdurrahim b. Süleyman rivayet etti. Her iki râvi Hisâm'dan bu isnâdla Hamza'iun :
«Ben, devamli oruç tutan bir adamim. Seferde oruç tutabilir miyim?» dedigini rivayet eylediler.

107- (...) Bana Ebu't-Tâhir ile Harun b. Saîd El-Eyli rivti et ettiler. Harun (Haddesenâ), Ebu't-Tâhir (Ahberanâ) tâbirlerini kul ndilar. E-bu't-Tâhir (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) . 'ana Amr b. Haris, Ebu'l-Esved'den, o da Urvetübnu'z-Zübeyr'den, o da Ebû Mura-vih [25] 'den, o da Hamzatü'bnü Amr ElEslemî (Radiyallahüanh) 'dan naklen haber verdi ki, söyle demis:
— «Ya Resûlüllah, eBn seferde oruç tutmaya kendimde kuvvet buluyorum. Acaba (tutsam) bana bir günah var midir?»
Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bu Allah'dan bir ruhsattir. Her kim onunla amel ederse ne ala, kim oruç tutmak isterse ona da bir günah yoktur.» buyurmuslar.
Harun kendi rivayetinde: «O, bir ruhsattir.» dedi, «Ali ah'dan- ifâdesini söylemedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu's-Savm» in bir-iki yerinde tahrîc etmistir.
Esrüdü: Devam üzere tutuyorum, manasinadir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) devam üzere oruç tutan Ham-zaiü'bnü Amr (Radiyallahü anh) Hazretlerini seferde oruç tutmak için muhayyer birakmis :
«Istersen.tut istersen tutma.» buyurmustur. Halbuki Abdullah b. Amrü'bnu'1-Âs (Radiyallahü anh)'a devamli oruç için müsaade etmemis:
«Bir. gün oruç tut, bir gün tutma.» buyurmustu.
îki hadîs arasinda münâfaat yoktur. Çünkü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in Abdullah b. Amr'a müsâade etmemesi vücutça zayif düsecegini bildigi içindir. Nitekim öyle de olmus. Hz. Abdullah âhir ömründe zayif düsmüs, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seüem) 'in sözünü hatirladikça: «Ah keske Resûlüllah (SallallahüAleyhi ve Seüem) 'in ruhsatini kabul etseydim.» diye hayiflanmistir.
Hz. Hamza oruç için kendinde kuvvet oldugunu söyleyince ona müsaade buyurmustur.
Sâfii1er'de El - mütevelli, Abdullah hadîsini zahirî mânâsina almis ve bir gün ara ile oruç tutmanin devamli oruç tutmaktan ef-dal oldugunu söylemistir.
Fakat buna kaail olmayanlar kendisine cevap vermis: «Gün asiri oruç tutmak efdal olsa Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onu Hz. Hamzatü'bnü Amr'a da bildirirdi. Zîra beyânin hacet zamanindan te'-vili eâiz

degildir.», demislerdir.
Hadîsin bir rivayetinde:
«Bu, Allah'dan bir ruhsattir. Onunla kim amel ederse ne ala. Kim oruç tutmak isterse ona da bir günah yoktur.» buyurulmaktadir ki, «Seferde oruç tutmamak efdaldir.» diyenler bununla istidlal etmislerdir.
Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruç tutmayanlar hakkinda «Ne ala.» yani iyi bir is yapmis olur, buyurmus, tutan için «günah yoktur.» tabirini kullanmistir. Halbuki «günah yoktur» tâbiri «bana bir günah var midir?» suâlinin cevabidir. Bu tabir oruç tutmanin iyi olmadigina delâlet etmez. Kaldi ki rivayetlerin birinde Peygamber (Saîlatlahü Aleyhi ve Sellem) oruç tutmanin da tutmamanin da güzel oldugunu söylemistir.
Übbî. diyor ki : «Günah yoktur.» tabirinin oruç güzel degildir manasina gelmemesi, bu tâbirin «Vücûb, nedib, ibâha ve kerahet yoktur.» mânâlarina amm ve sâmil olmasindandir.

108- (1122) Bize Dâvud b. Ruseyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ve-lîd b. Müslim, Saîd b. Abdîlazîz'den, o da Ismail [26] b. Ubeydillah'dan, o da Ününü Derda [27] 'da o da Ebu'd-Derdâ, (Radiyalkthü anh) 'dan naklen rivayet etti. Ebu'd Derâ sâylc demis:
«Ramazan ayinda p«k sicak bir günde Resû\ül\ah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte (sefere) çiktik. Sicagin siddetinden her birimiz elini babina koyuyordu. Aramizda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Abdullah b. Re vaha'dan baska oruçlu kimse yoktu.»

109- (...) Bize Abdullah b. Meslemete'l-Ka'nebî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisâm b. Sa'd, Osman [28] b. Ha yy ân Ed - Dimaski'den, o da Ünimü Derdâ'dan naklen rivayet eyledi, sunlari söylemis :
«Ebu'd-Derdâ (Dedi ki) : Vallahi Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in seferlerinden birinde pek sicak bir günde onunla beraber bulundugumuzu hatirlarim, öyle ki: Insan sicagin siddetinden elini basina koyardi. (O gün Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Abdullah b. Revaha'dan baska oruç tutanimiz yoktu.»
Bu hadisi Buhâri ile Ebû Dâvud «Kitâbu's-Savm» da tahric etmislerdir.
Buhâri 'nin rivayetinde «Ramazan» kaydi yoktur.
Aynî 'nin beyanina gör mezkur kayitda iki faide vardir. Bunlardan biri hadisle istidlalin ancak «Ramazan» kaydiyla tamam olmasi, digeri îbni Hazm'e cevab-i red teskil etmesidir. Çünkü Ibni Hazjm «Bu orucun nafile oruç olmasi ihtimali vardir. Binaenaleyh Elju'd-Derdâ1 hadîs Ramazan orucu için haccet olamaz. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu seferi de feth-i Mekke seferi zannedilmez. Zira mezkûr seferde Abdullah b. Revana 'nin Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte oldugu anlasiliyor. Halbuki Abdullah, Mekke seferinden önce Mûte'de sehid edilmistir.» diyor.
«Et-Telvih» sahibi bu seferin Bedir seferi olmasi ihtimalinden bahsetmistir. Çünkü Tirmizî'nin Hz. Ömer (Radiyallahü anh) «Bedir ve Fetih harplerinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Ramazanda 'gaza ettik, her iki hrabde de oruç tutmadik» demistir.
Tirmizi bu hususta biri «Seferde oruç tutmanin keraheti.», digeri «Seferde oruca ruhsat hakkindaki hadîsler.» olmak üzere iki bâb tanzim etmistir. Birinci bâbda Câbir b. Abdi11ah [29] (Radiyallahü anh) hadisini, ikinci babda da Hamzatü'bnü Amr [30] Es1emî hadîsini tahrîc etmistir.
Hadîslerin ikisi de az yukarida geçmis, Imam Nevevî «Re-• îlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in iftar etmiyenler hakkinda (onlar erdir.) buyurmasi, oruçtan zarar görenlere hamledilmistir. Yahut caiz ..; beyân için kendileirne iftar emri verilmis fakat onlar bu vacibe muhâieic, Emislerdir. Her iki takdire göre de oruçtan zarar görmemek sartiyla seferde oruç tutan kimse âsi sayilmaz.» demisti.
Burada söyle bir suâl ortaya çikar : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iftar emrini verdigi halde sahabeden bâzilari hattâ ashâb-1 kirâm'in en faziletlileri olan Ebû Bekir ile Ömer (Radiyallahü anh) da dâhil olduklari halde bu emre muhalefet edebilmislerdir.»

Cevâp : Câbir hadîsinde iftar emri yoktur. Kütüb-isitte sahiplerinin tahrîc ettikleri rivayette dahi iftar emrinden bahsedilmemis, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iîtar ettikten sonra ashâb-dan bâzilarinin oruca devam ettikleri bildirilmistir.
Ebû Bekir ile Ömer (Rodiyalla-hü anh) hazerâtinin oruçlari Merru'z - Zahrân 'dadir. Merrü'z- Zahrân, Usfan'-dan sonra gelir. O hadîsde orucun fetih seferinde tutulduguna dair söz yoktur.
Gerçi hadîsin zahirinden bu seferde oldugu anlasilirsa da, Ebû Bekir ile Ömer (Radtyallahü anh) Resûlüllah zllzllahü Aleyhi ve Sellem) 'in iftarin ruhsat mânâsina anlamislar, kendilerinde oruç tutmaya iktidar görünce iftar etmemislerdir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) da baskalari onlara uymasin diye iftar etmelerini emir buyurmustur.

18- Arafe Günü Hacinin Oruç Tutmamasinin Müstehab Olusu Babi:

110- (1123) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malik'e Ebu'n-Nadr'dan duydugum, onun da Abdullah b. Ebbâs'in azatlisi U-meyr'den, onun da Ümmü Fadl binti Hâris'den naklen rivayet ettigi su hadisi okudum: Bâzi kimseler arafe günü Ümmü Fadl'm yaninda Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Sellem) in oruçlu olup olmadigi hususunda münakasa etmisler. Bir takimlari Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) oruçludur, bâzilari (hayir) oruçlu degildir, demisler. (Ümmü Fadl demis ki) : Bunun üzerine ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"e bir kadeh süt gönderdim. Kendisi Arafât'da devesinin üzerinde vakfe yapiyordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sütü içti:

(...) Bize Ishâk b. Ibrahim ile tbnI Ebî Ömer, Süfyân'dan, o da Ebu'n-Nadr'dan naklen bu isnâdla rivayet ettiler. Ebu'n-Nadr: «Devesinin üzerinde vakfe yapiyordu.» cümlesini söylememistir. Bir de :
*Ümmü Fadl'in azatlisi Umeyr'den.» demistir.

(...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman b. Mehdi, Süfyân'dan, o da Ebu'n-Nadr Sâlim'den bu isnâdla Ibni Uyeyne hadisi gibi rivayette bulundu. Ebu'n-Nadr bu rivayette de «Ümmü Fa di'm azatlisi Umeyr'den...» demis.

111- (...) Bana Harun b. Saîd El-Eyli rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr haber verdi. Ona da Ebun-Nadr rivayet etmis, ona da Ibni Abbâs (Radtyatlahû anhûma) 'mn azatlisi Umeyr rivayet eylemis ki, kendisi Ümmü Fadl (Radiyallahû anhai 'yi söyle derken isitmis:
«Resûlüllah (Saîlallaitü A leyhi ve Sellem) 'in ashabindan bâzi kimseler
Araf e günü oruç hakkinda sekkettiler. Biz de Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi
ve Sellem) ile birlikte Arafat'da bulunuyorduk. Bunun üzerine ben, Resû-
f\nh (Sallallahü Aieyhi ve Sellem)'e agaçtan bir çanak içinde süt gönderindisi Arafat'da iken bu sütü içti.»
Bv» j-idîsi Buhâri «Kitâbu'1-Hacc» in bir-iki yerinde, «Kitâbü'l-Esribe»r,ia aç yerinde, Ebû Dâvud «Kitâbu's-Savm» da i&uhtelif iâvilerden tahrîc ftmislerdir.
îmam Ahmed ile Nesaî'nin 'Hz,- Abdullah b. Abbâs tarikiyle annesi Ümmü Fadl 'dan rivayet ettikleri bir hadisde:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Arafâtda iftar etti.» denilmektedir.
Hadîs-i serifin bir rivayetinde Hz. Umeyr için Ibni Abbâs 'm azatlin, denilmistir.
Nevevi diyor ki: «Zahire bakilirsa Hz. Umeyr hakikatta Ümmü Fadl'in âzail isidir. Ümmü Fad1 , îbiii Abbâs annesi oldugu için ona tbni Abbâ s'm azatlisi da denir.*
Buhari ile diger hadis imamlari da ayni seyi söylemislerdir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler

1- Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Araîe günü oruç tutmamistir. Gerçi Müs1im'in bir hadîsinde : «Arafe gününün orucu iki senenin günâhlarina keffâret olur.» buyurulmussa da mezkûr hadîs haci ol-miyanlar hakkindadir. Hacilarin o gün oruç tutmamalari îcab eder. Bunun hikmeti dua ve hac amelleri için zinde kalmak ve Resûlüllah (SallaîlahU Aleyhi ve Sellem) 'e uymaktir. Sâfiiye ulemâsindan bir çoklari o gün oruç tutmanin mekruh oldugunu söylemislerdir.
Safiî1er'den Müt e veli î'nin beyânina göre oruç sebebiyle bîtap düsmeyecek bir kimsenin bile fazilete nail olmak için o gün oruç tutmamasi evlâdir,
Rûyani: «Bir kimse kuvvetli olur da zayif düsmezse oruç tutmasi efdaldir.» demistir.
Beyhakî 'nin «El-Ma'rife» nâm eserinde îmani Safiî'nin eski mezhebine göre Arafe günü oruçtan bîtap düsmeyecek bir kimsenin, oruç tutmasi iyi oldugu kaydedilmektedir.
Hattâbî bu kavli ihtiyar etmistir.
«Tevhid» sahibi ise : «Bizim mezhebimize göre o gün mutlak surette oruçsuz bulunmak müstehabdir. Cumhûr-u ulemâ 'mizin kavli de budur.» demektedir.
Ibni Battal diyor ki: «Ulemâ Arafe gününün orucu hususunda ihtilâf etmislerdir. îbni Ömer ve Osman hazerati-nin oruç tutmadiklarini, kendisinin de oruç tutmamakta devam ettigini söylemistir.
Ibni Abbâs (Radiytülahüanh):
— (Arafe günü oruç tutmak isteyen bizimle arkadas olamaz. Çünkü o gün tekbîr ve yeyip içme günüdür.) demistir.
imam Mâlik ile Ebû Hanîfe ve Sevrî oruç tutmamayi ihtiyar etmislerdir. Atâ'ya göre bir kimse hacc filleri ile zikir için kuvvetli bulunmak maksadiyla Arafe günü oruç tutmazsa kendisine oruç tutanlarin ecri verilir.
îbni Zübeyr, Âise ve Ömer (Radiyallahüanh) hazerâti Arafe günü oruç tutarlarmis. Ishâk ile Hasan-i Bas-rî hu kavle meyyal görünürler. Hattâ Hasan-i Basrî hacilara Arafe günü oruç tutmalarini emreder : «Ben, Hz. Osman pek sicak bir Arafe gününde oruç tutarken gördüm.» demis.
Üsâmetü'bnü Zeyd, Urvetü'bnü Zübeyr (Radtyalîahü anh) hazerâti ile Tabiîn 'den Kâasim, Muham-med ve Saîdü'bnü Cübeyr dahi Arafe günü oruç tutarlarmis.
Katâde, oruç bîtap düsürmemek sartiyla Arafe günü oruç tutmakta beis görmemistir.Dâvudî'nin kavli de budur.
Imam Safiî: «Haci olmayanlar için o gün oruç tutmayi, haci olanlar için ise tutmamayi evla görürüm.» demistir.
Atâ'nin : «Hacc mevsimi kisa tesaadüf ederse ben Arafe günü oruç tutarim, yaza tesaadüf ederse tutmam.» dedigi rivayet olunur.
2- icabinda kalabalik yerlerde yemek içmek caizdir.
3- Kadinin hediyesini kabul etmek sâizdir. Verilen hediye adeter. cimrilik edilmiyen miktarda olursa bu hediyenin kendi malindan mi, zevcinin malindan mi oldugunu sormaya dahî lüzum yoktur.

112- (1124) Bana Harun b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amr, Bükeyr b. Esece'den, o da Ibni Abbas (Radryallahû anh) 'in azatlisi Kiireyb'den o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Meymûne'den naklen haber verdi. Meymûne (Radtyallahû anhûma) söyle demis :
«Halk Arafe günü Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in oruçlu o-lup olmadiginda süphe ettiler. Bunun üzerine Meymûne ,ona bir kap süt gönderdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) vakfe yerinde vakfe yap-makta idi. Bu sütü halkin gözleri gönünde içti.»
Bu hadîsi Buhari «Kitâbu's-Savm» da tahric etmisdir. Hilab : Süt kabi demektir bâzilarina göre sagilmis süttür. Bâzan içinde süt bulunmayan kaba da hilâb denir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler

1- Arefe günü. oruç tutmamayi müstahâb görenler bununla istidlal etmislerdir. Ancak bu istidlal söz götürür. Çünkü Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in mücerred fiili mezkûr orucun müstehab olmadigina delâlet etmez. Caiz ki müstehab olan bir seyi cevazini bildirmek için terk eder, ve teblig maslahatindan dolayi bu onun hakkinda efdal olur. Istidlal Ebû Dâvud ile Nesâî 'nin rivayet ettikleri Ebû Hüreyre hadîsi ile tamam olur. Bu hadîsde Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in Arafe fünü Arafat'da oruç tutmayi yasak ettigi bildirilmektedir. Hadisi Ibni Huzeyme ile Hâkim sahih addetmislerdir. Selef 'den bâzilarinin mezhebi budur. Yahya b. Saîd El-Ensârî: «Hacilara arafe günü oruç tutmamak vâcibdir.» demistir.
Taberî'ye göre Peygamber (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in arafe günü oruç tutmamasi muhayyerlik bildirmek içindir. Lâkin orucun duâ ve zikre mâni olacak derecede zayifliga sebebiyyet vermemesi sartdir. Ulemâdan bâzilarina göre Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in arefe günü oruç tutmamasi cumaya tesadüf ettigi içindir, zîra münferiden cuma günü oruç tutmaktan nehîy buyurmustur. O gün vakfe yapacak hacilarin bayrami oldugu için oruç tutmadigini söyleyenler de vardir. «Sünen» sâ-hiblerin rivayet ettikleri Ukbetü'bnü Âmir hadîsi de bu kavli te'yid eyler. Mezkûr hadîsde :
«Arefe, kurban ve tesrik günleri biz ehli islamin bayramimizdir.»
buyurulmakdadir.
2- Gözle görmek daha kafi bir hüccettir, ve haberden daha kuvvetlidir.
3- îctimâ* yerlerinde yeyip içmek mubâhdir, zaruretten dolayi bunun bir keraheti yoktur.
4- Peygamber (SallalIahü Aleyhi ve Sellem)'m fiillerine uymak gerekir.
5- Resûlüllah (SallaHahü Aleyhi ve Sellem) 'in hayatinda ictihad ve erkeklerle kadinlar arasinda ilmi mes'elelerde münazara caizdi.
6- Arafat'da hayvan üzerinde vakfe yapmak müstehabdir. Nevevi, Safiîler'in sahih kavline göre hayvana binmeden vakfe yapmak efdaldir. Bâzilari binip binmemenin müsavi oldugunu söylemislerdir.
7- Ayakta ve hayvan üzerinde su içmek caizdir.
8 - Peygamber (Satfallahü Aleyhi ve Sellem)'m hediye kabul etmesi caizdir.
9- Hadîsi serîf Hz. Meymûne (Radiyaliahü at.h) ile Ümmü Fad1'in fitnat ve zekâlarina delildir.

19- Asure Günü Orucu Babi

113- (1125) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerr, Hisâm b. Urve'dne, o da babasindan, o da Â'se (Radiyatlahûanha) 'dan naklen rivayet etti. Âise söyle demis:
«Cahiliyet devrinde Kureys Asure günü oruç tutarlardi. Ona Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de tutardi. Medine'ye hicret edince bu orucu yine tuttu ve tutulmasini emir buyurdu. Ramazan ayi(nda oruç) farz kilininca :
— AsOra orucunu isteyen tutar, isteyen ter keder, buyurdular.» » buyurdular.

114- (...) Bize Ebû Bekir b. EM Sey be ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Nümeyr, Hisâm'dan bu isnâdla rivayette bulundu. Yalniz hadîsin basinda :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) de onu tutardi.» cümlesini zik-retmemis. Hadîsin sonunda:
«Asûrâyi terk etti. Onu isteyen tuttu, isteyen birakti.» demis, bu cümleyi Cerîr'in rivayetinde oldugu gibi Peygamber (Sallallahü Aleyhi v? Sellem) 'in sözü olarak rivayet etmemistir.

(...) Bana Amru'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Siifyân, Zührî'-den, o da Urve'den o da Aise (Radiyallahû anha)*den nah-len rivayet eyledi ki, câhiliyet devrinde asura günü oruç tutulurmus. Islâmiyet gelince onu isteyen tutmus isteyen terkctmis.

115- (...) Bize Harmeletti'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus,

Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Urvetii'bnü'z-Ztibeyr haber verdi ki £ise sunu söylemis : «ResulüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazan orucu farz kilinmazdan Önce asura orucunu emrederdi. Ramazan orucu farz kilininca artik asura günü isteyen oruç tutar isteyen tutmaz oldu.»

116- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd ile Muhammed b. Rumh hep birden Leys b. Sa'd'den rivayet ettiler. Ibni Rumh (Dedi ki) : Bize Leys, Yezîd b. Ebî Habîb'den naklen haber verdi. Ona da Irak haber vermis, ona da Urve haber vermis, Urveye de Aise haber vermis ki, Kureys câhiliyet devrinde Asûra orucunu tutarmAs, Sonra o günün orucu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e de emrohinmus. Nihayet ramazan orucu farz kilinmis, bunun üzerine Resûlülllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Dileyen asura orucunu tutsun, dileyen tutmasin.» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhari «Kitâbu's-Savm» da, Nesaî «Kitâbu'l -Hacc» ile «Kitabu't-Tefsir» de tahric etmislerdir.
Asure orucu hakkinda bir çok ashabi kiram 'dan hadîsler rivayet olunmustur. Ezcümle :
Tahavî, Habîb b. Hind b. Esma ile Abdur-rahmân b. Selemete'l-Huzâi 'den, Abdullah b. Ahmed Hz. Ali (Radiyal'.ahü anh) 'dan, Ibni Mâce Muhammed b. Sayfî (Rad'ryallahii anh)'dan,
Buhâri, Sel em etü'bnü Ekvâ' ile Ibni Abbâs ve Rubeyyi' binti Muavviz (Radiyallahüanh) dan, îmam Ahmed, Bezzâr ve Taberâni, Abdullah b. Zübey? (Radiyallahü anh)'âan, Bezzâr, Â i S e (Radiyallahüanha)'dan,
Taberâni, Hz. Ebû Musa (Radiyallahüanh) dan, Yine Taberâni, S a id ü'bnü-'l -Müseyy eb tarikiyle Muâviye (Radryaliahü anh) 'dan, îmam Ahmed b. Hanbel, Ebû Hüreyre (Radiyallahü anh) dan, Yine Imam Ahmed ile Taberâni, Câbir (Radiyallahü anh) dan,
Taberâni, Hz. EbûSaîd ile Ubâdetü'bnü's-Sâmit, Habbâb b. Erat ve Mâbe <'~i Kuresi 'dan,
Bezzâr ile Taberâni Mi eze e tü'bnü Zahir 'den,
Imam Ahmed, Bezzâr ve Taberâni, Abdullah b. Bedir 'den,
Buhâri, Ruzeyne (Radiyallahü anh) 'dan,
Müslim babimizda görülecegi vecihîe Abdullah b. Ömer, Abd,urrahman b. Yezîd, Kays b. Seken, Câbir b. Semûra, Muâviyetü'bnü Ebî Süf-yan, îbni Abbâs ve Ebû Musa (Radiyallahü anhûm) haze-râtindan hadîsler rivayet etmislerdir.
B hadîslerin umumundan anlasildigina göre câhiliyet devrinde kureys kabilesi Asûra orucunu tutmus, Islâmiyetin ilk zamanlarinda Resû-Iüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ile müslümanlar da tutmuslardir. Hicretin 2. yilinda Ramazan orucu farz kilininca mezkûr orucun hükmü neshe-dilmistir.
Ulemâ asûra orucu hakkinda bir çok yönlerden söz etmislerdir. Söyle ki:
1- Asûra «On» manasina gelen «asir» dan alinmistir. Kurtubî onun (asire) den mübalaga ve ta'zim için ma'dulen alma bir kelime oldugunu, aslinda (asire) kelimesinin «El-Leyletü'1-Asîratü» seklinde gecenin sifati oldugunu, sonra udul suretiyle sifatdan isme tahvil edildigini, bu suretle mevsufa ihtiyaci kalmadigi için sadece «Asûra» seklinde kullanildigini söyler. Mezkûr kelimenin daha baska bir asildan alindigini söy-liyeoler de vardir.
Ebû Amr-i Seybâni 'den rivayet olunduguna göre kelime "Asura» seklinde kisa okunur.
îmam Sibeveyhi 'nin kisa. ve uzun okunabilecegini söyledigi rivayet olunur.
«Hadîs Imamlari onu kisa okumuslardir.» demistir.
îmam Halil b. Ahmed'e göre bu kelimenin asli «Ibrani» dir.
«Cemhere» de ise Islâmi bir isim oldugu, câhiliyet devrinde bilinmedigi zikreidlmisse de bu mütâlâa kabul edilmemis: «Onu bizzaât Peygamber (Sallalîahü Aleyhi ve Sellem) ile ashabi zikretmis, câhiliyet devrinde de bu isimle maruf oldugunu bildirmislerdir.» denilmistir.
2- Asûra orucunun hangi gün tutulacagi ihtilaflidir. Imam Halil b. Ahmed'e göre Muharrem ayinin 10. günü tutulur. Zira kelimenin istikaaki bunu gösterir. Sahabe ve Tabi î n 'in cumhuru ile -onlardan sonra gelen bir çok ulemânin mezhepleri budur.
Sahabe meyamnda Hz. Âise (Hadiyailahû anha) da bulundugu gibi Tabiîn'den Saîd b. El-Müseyyeb ile Ha-san-i Basrî ve mezheb imamlarindan Mâlik, Safiî, Ah-med b. Hanbel, îshâk ve bu mezheplerin sair imamlari da

vardir.
Ibni Abbâs (RadiyalUthü anh) ya göre asura Maharrem'-in 9. günüdür.
Dahhâk'in «El-Musannef» inde: «Asûra Muharrem'in 9. günüdür.» denilmis, Ibni Bezîze 'nin «El-Ahkâm» nam eserinde ashâb-i kiram asûranin 9. gün mü yoksa 10. veya 11. gün mü oldugunda ihtilâf etmislerdir.» mütalaasi ileri sürülmüstür.
Ebû Leys-i Semerkandî ile Taberî Asura-mn 11. gün olduguna kat'iyyetle hükmetmislerdir.
Bâzilari 10 ve 11. günlerin ikisinde birden oruç tutulmasini müstehab görmüslerdir.
Hz. Ebû Hüreyre 'den hadîs rivayet eden Ebû Raf i' ile Ibni Sîrin, Imam Safiî, îmam Ahmed ve îshâk'in kavilleri budur.
Hz. tbni Abbâs'm Asûra gününü kaçiririm endisesi ile 10. ve 11. günleri seferde bile olsa oruçla geçirdigi rivayet olunur.
îbni Sihâb-i Zührî 'nin adeti de buymus. Ebû îshâk, Muharrem'in 9, 10 ve 11. günleri olmak üzere üç gün Asûra orucu tutar: «Ben asûra gününü kaçirmamak için ondan bir gün evvel ve bîr gün sonra da oruç tutarim.» demis.
Ibni Abbâs (RadiyaVahü anli) nin dani :
«Asûra gününden bir gün evvel ve bîr gün sonra oruç tutun da yahû-dilere muhalefette bulunun.» dedigi rivayet olunur.
Hanefîi1er'in «El-Muhit» nam eserinde : «Yalniz a Sûra günü oruç tutmak Yahudilere benzemek olacagi Için kerih görülmüstür.» deniliyor.
El-Bedâyi' da ise: «Yalniz o gün oruç tutmayi ulemâdan bâzilari kerih görmüs, ekseriyeti kerih görmüslerdir.- Çünkü asûra faziletli günlerdendir.» denilmistir.
3- Yukarda da beyân olundugu vecihle ulemâdan bâzilari: «Asûra gününe bu ismin verilmesi: Muharrem ayniin 10. nuna tesadüf ettigi içindir.» demislerdir. Bu ta'lil zahirdir. Fakat bir takimlari daha baska ta'liller yapmis, ezcümle :
«Bu ismin verilmesi, o günde Allah Tealâ Hazretleri ön tane Peygamberine on keramet ihsan ettigi içindir.» mütâlâasinda bulunmuslardir. Söyle ki :
a) Teâla Hazretleri, Musa (Aleyhisselâm)'a asûra gününde mucize ihsan etmis, denizi yararak Fir'avun ile askerlerini sulara gark etmistir.
b) Nuh (Aleyhisselâm) 'in gemisi .Cûdi daginin üzerine Asûra gününde demirlemistir.
c) Yûnus (Aleyhisselâm) baligin karnindan Asûra günü kurtulmustur.
d) Hz. Adem'in tevbesi Asûra günü kabul buyurulmustur.
e) Hz. Yûsuf (Aleyhisselâm) kuyudan Asûra günü çikarilmistir.
g) îsa (Aleyhisselâm) o gün dogmus ve o gün göklere kaldirilmistir.
g) Dâvud (Aleyhisselâm) 'm tevbesi o gün kabul buyurulmustur.
h) Ibrahim (Aleyhisselâm) o günde dogmustur.
I) Yâkub (Aleyhisselâm) 'in gözleri o gün görmeye baslamistir.
j) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in gelmis geçmis mütesav-ver olan bütün günahlari o gün affolunmustur.
Aynî diyor kî: «Bâzilari bu on Peygamberin içinde Idrîs, Eyyûb ve Süleyman (Aleyhimüsselâm) 'i da zikretmis-lerdir. Çünkü îdrîs (Aleyhisselâm) semaya o gün kaldinknis, Cenâb-i Hak, Eyyûb (Aleyhisselâm)'m hastaligina o gün sifa vermis, Süleyman (Aleyhisselâm) 'a da o gün mülk ihsan buyurmustur.»
4- Ulemâ asûra orucunun, vâcib degil, sünnet olduguna ittifak etmislerdir Islâmiyetin ilk zamanlarinda bu orucun hükmüne oldugu ihtilaflidir. Imam A'zam'a göre farzdi.
Safi Mer'den bu babda iki kavil naklolunur. Meshur olan kavle göre Asûra orucu ilk mesru oldugu zaman sünriet idi. Ve hâlada sünnettir. Mezkûr oruç hiç bir zaman farz kilinmamistir:
Yalniz islâmin ilk devirlerinde kuvvetle müstehab idi." Ramazan orucu farz kilininca eskisinden daha h^fif olmak üzere müsteh|b olarak kaldi.

Ikinci kavle göre bu mes'elede Sâfiîler de Imam Âzam gibi farziyete kaaildirler.
Kaadî Iyaz, Seleften bâzilarinin bu orucun farz olduguna kaa-il olduklarini, onlarca farziyetine kaail olanlardan bu gün kimse kalmadigini, binâenaleyh farz olmadigina icmâ* husul buldugunu, mezkûr orucun bu gün müstehab oldugunu söylemistir.
5- Asûra orucunun fazileti hakkinda hadîsler vârid olmustur. Müslim, Tirmizî ve Ibni Mâce'nin Ebû Katâde'den rivayet ettikleri bir hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«Asura günü tutulan orucun Allah indinde o günden önce bir senenin günahlarina keffâret olacagini hesaba katarim.» 'buyurmustur.
îbni Ebî Seybe 'nin güzel bir senedle Hz. Ebû Hüreyre'den merfû olarak rivayet ettigi bir hadîsde :
«Asûra günü Peygamberler (Aleyhimüs Selâm) oruç tutmuslardir Binaenaleyh onu siz de tutun.» Duyurulmustur.
Yine Tirmizî 'nin Hz , Ali (Radiyallahü anh) 'dan rivayet ettigi bir hadîsde:
«Bir adam Peygamber (SalUûlahü Aleyhi ve Sellem)'e :
— Ramazandan sonra bana ne zaman oruç tutmami emredersin? diye sordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Mu harem ayinda oruç tut, çünkü o, Alah'in ayidir. Onda öyle bir gün vardir ki Teâla Hazretleri o günde bir cemâatin tövbelerini kabul etmis, baska bir kavmin de tövbelerini kabul edecektir, buyurdu.» denilmisti*.
Tirmizî bu hadîs için : «Hasen gariptir, demistir. Daha baskr hadîs ve eserler de vardir.
6- Asûrâ gecesi ile asûra günü namaz kilmanin ve o g'ün sürme çekmenin faziletleri hakkinda vârid olan hadîsler sahih degildirler. Bu bâbda Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) 'dan merfû olarak «Her kim asûra günü sürme tasi ile sürme çekinirse ebediyen göz agrisi görmez.» hadîsi rivayet olunmussa da, bu hadîs uydurmadir, onu Hz. Hüseyin (RadiyaV.ahü anh) 'in kaatilleri uydurmuslardir.
Imam Ahmed b. Hanbel: «Asûra günü sürme çekinme hususunda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den bid'attir.» demistir.
«Et-Tevdih» nâm eserde: «Re&ûlÜllah(Sallatlahii Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet olunan en garîp sey göçegen kusu hakkmda (Asûra orucunu ilk tutan bu kusdur.) buyurmus olmasidir. Bu rivayet anlayissizliktan nes'et etmistir. Zîra kus oruç tutmakla vasif lan amaz.
Hâkim bu hadîsi Hz. Hüseyin'in kaatillerinin uydurdugunu söylemistir.» deniliyor.
Aynî (762-855) bu hadîs hakkinda su mütâlâayi dermeyan etmistir: «Kusa oruç tutmak ser'i oruç kastiyla itlak edilmemistir ki, kaailine anlayissizlik nisbet edilebilsin. Onun maksadi asûra'yi ta'zim için kusun da yiyip içmekten kesildigini anlatmaktir.
Bu, Allah Teâlâ'nin ilhami ile olur ve o günün faziletine bu yoldan delâlet eder.

117- (1126) Bize Ebû Bekir b. Ebî Sey be rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nttmeyr rivayet eyledi. H.
Btze Ifa«i Nfcneyr de rivayet etti. Lafti onundur. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ufceydullah, NIH'den naklen rivayet etti. (Söyle demis) : Bana Abdullah b. Ömer (Radiyallahâ anhûma) haber verdi ki, câmliyet devri halki asûra günü oruç tutarlarin!?. Onu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile müslümanlar da Ramazan orucu farz kilinmazdan imce tutmuslar. Ramazan orucu fani kilininca Resûlüllah (Sailallahii Aleyhi ve Sellem):
«Süphesiz ki asûra, Allah'in günlerinden bir gündür. Artik o gün dileyen oruç tutar, dileyen tutmaz.» buyurmuslar.

(...) Bize, bu hadîsi Muhammedü'bntt'l?Müsennft ile Züheyr b. Harb de rivayet ettiler. Dediler ki : Bize Yahya yani Kattan rivayet etti. H.
Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsa-me rivayet eyledi.
Her iki râvi Ubeydullah'dan bu isnadla bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.

118- (...) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys rivayet eyledi. H.
Bize Ibni Rumh dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys. Nafi'den, o da Ibni Ömer (Rcdiyallahû anhâma) 'dan naklen haber verdi ki Resûliillah (Saîîallahü Aleyhi ve Setlem) Jin yaninda asûra günü zikredilmis de :
«O, Câhiliyet devri halkinin oruç tuttugu bir gündü. Artik sizden onu kim tutmak isterse tutsun, kim istemezse birakim.» buyurmuslar.

119- (...) Bize Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâ-me, Velîd yani Ibni Kesîr'den naklen rivayet etti. (Demis ki) : Bana Nâfi' rivayet etti. Ona da Abdulah b. Ömer (Radiyailahû anhûma) rivayet eyle-mis ki, kendisi Resûliillah (SalIalîahü Aleyhi ve Sellem) 'i bir asûra günü söyle buyururken isitmis :
«Süphesiz ki bu gün, câhiliyet devri halkinin oruç tuttugu bir gündür. Artik kim o gün oruç tutmak isterse tutsun, kim tutmamak isterse tutmasin.»
Abdullah (Radiyailahû anh) o gün oruç tutmazmis, Ancak Itiyat edindigi oruca tesâadüf ederse tutarmis.

120- (...) Bana Muhammed b. Ahmed b. Ebî Halef rivayet etti (Dedi ki) : Bize Ravh rivayet etti. (Efeçlûki)": Bize Ebû Mâlik Ubeydullah b. Ahnes [31] rivayet eyledi. (Dedi ki) : Bana Nâfi', Abdullah bi. Ömer 'dan naklen haber verdi. Abdullah:
«Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Selletn) 'in yaninda asûra günü oruç tutmanin lafi^ediîdi. » diyerek tamâmiyle Leys b. Sa'd hadîsi gibi rivayette bulunmus.

121- (...) Bize Ahmed b. Osman en-Nevfelî rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ebû Âsim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Muhammed b. Zeyde El-Askalani rivayet etti. (Dedi ki): Bize Salim b. Abdillah rivayet etti. {Dedi ki) : Bana Abdullah b. Ömer (Radiyallahû anhâma) rivayet eyledi. ^(Dedi ki): Resulü Ilah (Sallailahü A leyhi ve Selîem) 'in yaninda asûra gününün lâfi oldu da:
— «O, öyle bir gündür ki, câhiliyet devri halki onda oruç tutarlardi. Artik isteyen o gün oruç tutar, isteyen tutmaz.» buyurdular.
Bu hadîsi Buhari «Kitâmu's-Savm» ve «Kitâbu't-Tefsir» de tahrîc etmistir.
Buhâri'nin bütün^ rivayetlerinde hadîsin sonunda muhtasaran «Dileyen oruç tutar.» buyuruüriustur.
Tah'avî 'nin yine Ibni Ömer (Radiyallahû anh) 'dan tahrîc ettigi rivayette: «Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem):
— Sizden kim asûra günü oruç tutmak isterse tutsun, oruç tutmak istemiyen ondan vazgeçsin, buyurdu.» denilmistir. .
Bu hadîsi Dârimi (281-255) dahî «Sünen» inde Müs1im'in rivayeti gibi tahrîc etmistir.
Bütün bu rivayetler o gün oruç tutup tutmamanin ihtiyari bir is olduguna delâlet etmektedirler.
Bu ve bundan sonraki rivayetler asure orucunun farziyeti nes-hedilerek nâüle kabilinden mesru kaldigina delildirler.
Usul-i fikih ulemâsi bir ibâdetin farziyeti neshedildikten sonra o ibaretin mubah olarak mesru kalip kalmiyacagi mes'elesinde ihtilâf etmislerdir.
Hz. Abdullah b. Ömer'in asûra günü oruç tutmamasi, o günü islâmda da câhiliyet devrinde oldugu kadar ta'zim etmis olmamak içindir. Onun mezkûr günde oruç tutmamasi, o gün oruç tutula-miyacagina delâlet etmez. Zîra o gün ehl-i sirkin hatirasini ihya için degil de sevap kasdiyla oruç tutana Allah indinde büyük sevap vardir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in asûra günü niçin oruç tuttugu ihtilafli bir mes'eledir. Bâzilari onu câhiliyyet devrinden beri tuttugunu söyler.
Buhâri ile Müslim'in Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) dan tahric ettikleri bir rivayete göre Resûlüllah (SaJUi'.lahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye gelince yahudilerin asûra günü aruç tuttuklarini görmüs, onu Musa

(Aleyhisselâm)'in dahi tuttugu söylenince: «Biz Hz. Musa 'ya uymaya sizden daha lâyikiz.» buyurarak, bu orucu tutmustur.
Caiz ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu orucu Kureys ile birlikte islâmiyetten evvel tutmus, Medine'ye hicret edince Musa (Aleyhisselâm) 'in seriatinda da bulundugunu ögrenerek- onu hem kendisi tutmus hem de ashabina emir buyurmustur. Ramazan orucu farz kilininca Ise bu isi ashabinin ihtiyarina birakmistir.

122- (1127) Bize Ebû Bekir b. Eb! Seybe ile Ebû Küreyb hep birden Ebû Muâviye'den rivayet ettiler. Ebû Bekir (Dedi ki) : Bize Ebû Muaviye, A'mes'den, o da Umara'dan, o da Abdurrahman b. Yezîd'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Es'as b. Kays, Abdullah'in yanina girdi, Abdullah yemek yiyiyordu. Es'as'a:
— «Yâ Ebâ Muhammed, Yemege yaklas.» dedi. Es'as :
— «Bu gün asûra günü degil midir?» dedi. Abdullah:
— «Sen asûra gününün ne oldugunu bilir misin?» diye sordu. Es'as :
— «Neymis o?» dedi. Abdullah:
— «O, ancak Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve SeUem)'\n Ramazan orucu inmezden önce oruç tuttugu bir gündür. Ramazan orucu inince birakildi.» cevâbini verdi.
Ebû Küreyb : «Onu birakti.» dedi.

(...) Bize Züheyr b. Harb ile Osman b. Ebi Seybe rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Cerîr, A'mes'den bu isnâdla rivayette bulundu.
Ve yine Züheyr ile Osman : «Ramazan (orucu) inince onu terketti.» dediler.

123- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize VekI' ile Yahya b. Saîd El-Kattân Süfyan'dan rivayet ettiler. H.
Bana Muhammed b. Hatim dahi rivayet etti. Bu lafiz onundur. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyan rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Zübeyd-i Yâmi, Umaratü'tmü Umeyr'den o da [32] Kays b. Seken'den naklen rivayet etti ki, Es'as b. Kays asûra günü Abdullah (tbni Mes'ud) in yanina girmis. Abdullah yemek yeyiyormus. Es'as'a:
— «Yâ Ebâ Muhammed, Yaklas da yemek ye,» demis. Es'as:
— «Ben oruçluyum.» mukâabelesinde bulunmus. Abdullah:
— «Biz vaktiyle bu orucu tutardik, sonra terk olundu.» demis.

124- (...) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ishâk b. Mahsur rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Israil, Mansûr'dan, o da Ib-râhim'dan, o da Alkâme'den naklen rivayet eyledi. Alkâme söyle demis: Es'as b. Kays, Ibni Mes'ûd'un yanina girdi, îbni Mes'ûd Asûra günü yemek yeyiyordu. Es'as :
— «Yâ Ebâ Abdirrahman, Süphesiz ki bu gün asûra günüdür.» dedi. tbni Mes'ûd:
— «Filhakika Ramazan (Orucu) inmezden önce, bu günde oruç tutulurdu. Ramazan orucu inince birakildi. Eger oruçlu degilsen yemek ye.» dedi.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu't-Tefsîr» de tahric etmistir.
Hz. Es'as b. Kays, Kinde kafilesine mensûbdur. O kabîlerin reisi imis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yanina Kinde 'lilerden 60 kisilik bir heyet ile gelerek müslüman olmustur. Câhiliyet devrinde kavminin itaatim celbetmis bir reis oldugu gibi islâmiyet devrinde dahi kavmi arasinda muhterem bir zât imis. Ancak Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in vefatindan sonra bir müddet irtidad etmisse de, sonra Hz. Ebû Bekir'in hilâfeti zamaninda tekrar müslüman olmustur. Es'as (Radiyallahü anh) Kûfe'de Hz, A1i'nin sahadetinden kirk gün sonra vefat etmistir.
Hadîs-i serif hüküm itibâri ile bundan önceki I b n i Ömer hadisi gibidir.

125- (1128) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Musa rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seybân, Es'as b. EbiV Sa'sa'daii, o da Ca'fer b. Ebî Sevr'den, o da Câbir b. Semûra (Hadiyallahû anh) 'dan naklen haber verdi. Câbir söyle demis :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) asûra günü oruç tutmanizi bize emreder, bizi buna tesvikde bulunur, o gün bizim hâlimizi tefris eylerdi. Ramazan orucu farz kilininca bir daha bize ne emir buyurdu ne de nehiy. O gün gelince bizi teftis de etmez oldu.»
Bu rivayetlerde geçen
«Romazan ayi inmezden Önce» ve
«Ramazan farz kilindi.» gibi tâbirlerden murad : Ramazan orucudur.
Bu rivayet asûra orucu hakkinda ki emirin vücûb ifâde ettigine kâail olanlar aleyhine delildir.

126- (1129) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yunus, Ibni Sihab'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Humeyd b. Abdirrahman haber verdi ki, kehrisi Muâviyetü'bnÜ Ebî Safyan'in Medine'de yani Medine'ye bir gelisinde hutbe okurken dinlemis. Muâviye, Medine'lilere asûra gününde hutbe îrad ederek:
«Ulemâniz nerede ey Medineliler? Ben bu gün için ResûlÜllah (SaUallahü Aleyhi ve SeUem)'i söyle buyururken isittim:
— «Bu gün a sura günüdür. Allah, bu günün orucunu size farz kilma-mistir. Ama ben oruçluyum. Imdi sizden kim oruç tutmak isterse tusun, kim tutmak istemezse o da tutmasin.»

(...) Bana Ebu't-TâhIr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti, (Dedi kf : Bana Mâlik b. Encs, Ibni Sihab'dan bu isnadla bu hadîsin mislini haber verdi.

(...) Bize tbni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sâfyan b Uyey-ne, Zührî'den bu isnadla rivayette bulundu. Muâviye, Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'i böyle bir günde :
«Ben, oruçluyum. Imdi kim oruç tutmak Isterse tutsun,» buyururken isitmis.
Hâvi, Mâlik ile Yûnus rivayetlerinin geri kalan kisimlarini zikrememis.
Bu hadisi Buhâri ile Nesâi «Kitâbu's-Savm» da tahric etmislerdir.
Buhâri'nin rivayetinde «Hacc ettigi sene.» kaydi da vardir.
Taberî: «Muâviye halîfe olduktan sonra ilk haccini (44), son hac-cim da (575) yilinda yapmistir.» diyor.
Bâzilari buradaki haccindan murâd : Onun son hacci oldugunu söylemislerdir. Maamafih hadisde buna bir delil yoktur.
Nevevî diyor ki: «Muâviye 'nin (Ulemâniz nerede?) demesine sebep bâzilarinin asûra orucu için: Vâcibdir, dediklerini, bir takimlarinin onu haram, daha baskalarinin da mekruh saydiklarini isitmis olmasidir. Bu sözü ile mezkûr orucun farz, haram ve mekruh olmadigini bildirmek istemistir.»
Ibni Tîn'e göre ulemânin muvâfakatlarmi almak için söylemis olmasi ihtimâli vardir.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seltem) 'in :
«Ama ben oruçluyum, buyurmasi asûra orucunun faziletine delildir. Zira bu oruç faziletli olmasa Resûlüllah (Sallallühü Aleyhi ve Sellem) o gün oruç tutmazdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ümmeti için bir nu-mûne-i imiisâldir.

127- (1130) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-
seym, Ebû Bisr'dan, o da Saîd b. Cübeyr'den o da Ibni Abbâs (Rcdiyallahû ahhûmaydain. naklen haber verdi. Söyle demis:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Medine'ye geldi de, Yahudileri asûra günü oruç tutarken buldu.

Kendilerine bunun sebebi soruldukta:
«Bu gün Allah'in, Musa ile Ben: Israil'i Fir'avuna karsi muzaffer kildigi gündür. Iste biz onu ta'zim için oruç tutuyoruz.» dediler. . Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleni):
«Biz, Hz. Musa'ya sizden daha evlâyiz.» buyurdu ve o gün oruç tu-t utmasini cm reyle di.

(...) Bize, bu hadîsi Ibni Bessâr ile Ebû Bekir b. Nâfi' hep birden Muhammed b. Cafer'den, o da Su'be'den, o da Ebû Bisr'dari bu isnâdla rivayet ettiler. Yalniz burada râvi: «Resûlüllah (Suila'lahiI Aleyhi ve SeUem) Yahudilere bunun sebebini sordu.» demis.

128- (...) Bana tbniömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân Ey-yub'dan o da Abdullah [33] b. Said b. Cübeyr'den oda babasindan, o da Ibni Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen rivayet etti ki Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Se//em.)Medine'ye gelmis de Yahudileri asûra günü oruç tutarlaken bulmus Bunun üzerine onlara:
— «Oruç tuttugunuz bu gün nedir? diye sormus. Yahudiler :
— «Bu çok büyük bir gündür. Bu günde Allah, Musa ile kavmini kurtardi da Fir'avun ile kavmini (suda) gark etti. Musa da buna sükür Için oruç tuttu. Iste biz de bu günün orucunu tutuyoruz.» demisler. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Öyle ise biz Musa'ya sizden daha yakin ve daha evlâyiz.» buyurmus, ondali sonra o gün Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve f'Uem) hem kendisi oruç tutmus hem de tutulmasini emir buyurmusta

(...) Bize Ishak b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'msr, Eyyûb'dan bu isnadla rivayette bulundu. Su kadar var kî o : «Sn id b. Cübeyr'in oglundan» demis, adini söyle-memistir.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu's-Savm» ile «Ehâdîs'l-Enbiyâ» da, Ebû Dâvud, Nesaî ve Ibni Mâce «Kitâbus'—Savm« da muhtelif râvilerden tahric etmislerdir. Rivayetler arasinda az çok lâfiz farklari vardir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Yahudi1er'in cevâbindan sonra oruç tutmasi ve ashabina oruç tutmalarini emir buyurmasi bu oruca o günden sonra baslamis mânasina alinmamalidir. Maksad : Öteden beri tutmakda oldugu c oruca devam etti demektir. Çünkü Resûlüllah (SallaHâhii Aleyhi ve Sellem) 'in onu Medîne'ye gelmezden önce tutar -digi baska rivayetlerden anlasilmistir. Burada söyle bir suâl hatira gelebilir :
Hadîsin zahiri, Peygamber Aleyhi ye Sellem) 'in Medine'ye geldiginde Yahudileri oruçlu buldugunu gösteriyor. Halbuki onun Medin e'yegelisi Rebîulevvel ayindadir. Asçra ise muharremdir.
Cevap sudur: Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Yahudi1er'in Asûra günü oruç tuttuklarini Medine'ye geldigi gün isitmis si sormustur.
Bâzilari bu sözde mahzuf bulundugunu- söylemislerdir. Onlara t?nre «Peygamber (Sallallahü Aleyhive 5e/fem) Medine'ye geldi de ajura gününe kadar orada kaldi, ve yahudilerin o gün oruç tuttuklarini gördü» takdirindedir.
Gerçi yahudilerin habürine i'timad edilemezse de Resûlüllah (SaUaltdhü Aleyhi ve Sellem)'\n bu orucu vahi tarîki ile haber almasi kuvvetle muhtemel oldugundan orucunu onlarin verdigi habere itimaden tutmasi lâzim gelmez.
Bâzilari Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'n bu orucun kendi içtihadi ile devam ettigini söylerler. Bir takini ulemâ da bunu ona müs-lümanligi kabul eden Yahudi1er'in söylemis olmasi, yahut haberi veren Yahudi1er'in adetçe tevatür derecesine varmalari ihtimali üzerinde durmuslardir. Bittabi tevâtüde islâmiyyet sart degildir.
Bu hususda Kaadî Iyaz sunlari söylemistir: « Kureyg'ini Asûra orucunu tuttuklari, Peygamber (ScValiahü Aleyhi ve Seîiem). dahi bu orucu tutardigi sabit olmustur. Medîne'ye geldigi zaman dahi ayni orucu tutmustur. Binaenaleyh Yahudiler 'in orucu ona yeni bir hüküm isabet etmis degildir ki üzerinde lâf etmeye hacet kalsin. Bu

ancak bir hâlin tavsifi ile bir sualin cevabindan ibarettir...»

129- (1131) Bize Ebû Bekir b. Eli Seybc ile Ibnü Nüraeyr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâme, Ebû Umeys'den, o da Kays b. Müslim'den, o da Tarik b. Sihât'dan, o da Ebû Musa (Radiyallahû anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Ebû Musa söyle demis:
«Asûra günü, yahudilerin ta'zim ve bayram ettikleri bir gün idi. Re-sûlüllah dahi: «Siz ogün oruç tutttun» buyur- (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) lar.

130- (...) Bize bu hadisi Ahmed b. Münzir [34] de rivayet ettij (Dedi ki) :Bize Hammâd b. Üsâme rivüyet etti. (Dedi ki) : Bana Kays ber verdi, ve bu i sn âdin buhadisin mislini rivayet etti. O: «Ebû Üsamc dedi ki: Bana da Sadahatü'bnü [35] Ebî Imran Kays b. Müslim'den o da Tarik b. Sihâb'dan, o da Ebû Musa (Radiyallahû anh) 'dan naklen rivayet etti. Ebû Musa sâyle demis: Hayberliler Asûra günü oruç tutar, o günü bayram ittihâz ederler, o gün kadinlarina ziynetlerini ve güzel elbiselerini giydirirlerdi. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
O gür sîz de oruç tutun, buyurdular.» ifadesini ziyade etti.
Eu hadîsi Buhari «Kitâbu's-Savm» ile «ttyânü'l - Yahid» de, Nesaî «Kitabu's-Savm» da tahric etmislerdir.
Sara : Güzel elbise, demektir. Bâzilari «güzel kilik kiyafet» mânasina geldigini söylemislerse de, Aynî burada onu bu mânâya almanin çirkin bir hatâ olduugnu söylemistir. Zira hadîsde Yahudi1er'in Sarayi kadinlarina giydirdikleri bildirilmektedir.
Hadîsin bazi rivayetlerinde Yahudiler'in Asûra günü bayram yaptiklari, bu rivayette ise hem oruç tuttuklari hem de bayram yaptiklari bildiriliyor.
Gerçi bayram günü oruç tutmak memnu ise de bu bizim seriatimiza göredir. Onlarin seriatina göre baayram günü oruç tutmak caiz olabilir.
Bir de Yahudiler'in bayram yapmasindan o günü hakikaten bayram olmasi icab etmez.

131- (1132) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seyhe ile Amru'n-Nâkid hep birden Süfyan'dan rivüyet ettiler. Ebû Bekir (Dedi ki) :Bize tbni Uyeyne Ubeydullah b. Ebi Yezid'den rivayet etti. O da Ibni Abbas'dan dinlemis Ibn Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'ya asûra günü oruç tutmanin hükmü sorulmusda:
— «Resulüllah (SaÜallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu günden baska sair günler üzerine faziletini dileyerek oruç tuttugu bir gün ve bu aydan ynai ramazandan maada faziletini dileyerek oruç tuttugu bir ay bilmiyorum.» demis.

(...) Bana Muhammed b. Rafi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-razâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüneyc haber verdi. (De,di ki) : Bana Ubeydullah [36] b, Ebî Yezîd bu isnâdda bu hadisin mislini haber verdi.
Bu hadisi Buhari ve Nesaî «Kitâbu's-Savm» da tahric etmislerdir.
Kirmani diyor ki : Ulemâ ResûlvMahi Sallcilahü Aleyhi ve Sellem) 'in Asûra ile Ramazan oruçlarina hasseten ehemmiyet vermesi Ramazan oruç farz oldugu içindir, tik zamanlarda as»ra oruca dahi farzdi, demislerdir.
Burada söyle bir sual hatira gelebilir: «Bâzi hadîslerde günlerin en faziletlisi Arefe oldugu bildirilmistir. Bu hadîsten isen en faziletli günün Asûra oldugu anlasiliyor. Bunlarin arasi nasil bulur?»
Kirmani bu suâle söyle cevap vermistir: «Asûra'nin efdal olmasi, o gün oruç tutuldugu içindir. Arefe 'nin efdal olmasi baska cihettendir.» :
Bâzilarina göro Kamhan orucu farz Asûra orucu mendûb oldugu halde Resûlüllah (Salkiilahii Aleyhi ve Seller») Vn sevap hususunda müsterek olduklari içindir .
Fakat Aynî bu mütalaanin söz görtürdügü söylemistir. Çünkü sevap hususunda müsterek olmak yalniz bu iki oruca mahsus degildir.
Hâsili babimiz hadisleri Asûra orucunun câhiliyet devrinde Araplarla Yahudilerin tuttugu bir oruç ojduüjunu.

Islâmiyetin ilk zamanlarinda onun müslümanlara da far Ulnidigini sonra Ramazan orucu ile neshedilerek mendûb hükmünde kaldigini bildirmektedir.

20- Asüra Orucunun Hangi Gün Tutulacagi Babi

132-(1133) Bize Ebû Bekir bi Ebî Seybc rivayet etti. (Dedi ki) : Bize veki' b. Verrâh, Hâvib b. Ömer'den hakem b. A'rac'dan naklen rivayet etti. Hâkim söyle demis: îbni Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'miji yanina vardim, kendisi zemzemin yaninda cübbesini basinin altina koyarak uzanmisti, ona dedim ki:
— «Bana a sûra orucundan haber ver.» Ibiii Abbâs f Radiyallahû anh)
— «Muharremin hilâlini gördün mü günleri saymaya basla ve 9. günü oruçlu olarak sabahla.» cîedi.
— «Resûlüllah tSallallahü Aleyhi ve Sellemj Asûra orucunu böyle mi fulardi? dedim, Ihm Abbâs (Radiyallahû r.nh) .
— «Evet.» cevabini verdi.

(...) Bana Muhainmed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b Saîd El-Kattân, Muâviyetü'bnü Amr'dan naklen rivayet etti. (Demis ki) : Bana Hakem b. A'rac rivayet" etti. (Dedi ki) : Ibni Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'ya Asûra orucunu sordum, kendisi zemzemin yaninda cübbesini basinin altina koyarak uzanmisti...»
Ve hadisi Hâcib b. Ömer hadîsi gibi rivayet etti.
Bu hadîsi Ebû Dâvud (202—275) ile Tirmizi (209—279) dahi tahric etmislerdir.
Tirmizi'nin yalniz basina rivayet ettigi îbni Abbâs hadisinde :
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Asûra orucunun 10. gün tutulmasini emir buyurdu.» demektedir.
Tirmizi : «Bu hadîs hasen sahilidir.» demisse de, bununla iki rivayetten hangisini kastettigini beyan etmemistir. Hadîs ulemasina göre Tirtn.izi 'nin «Hasen sahih» dedigi hadîs birincisi yani kitâbjm'izdaki rivayettir. Tirmzi'nin yalniz basina tahric ettigi ikinci rivayet mun-kati'dir. Zira hadîsi Hsn-i Basrî Hz. Ibni Abbâs'dan rivayet etmistir.Halbuki Hasan-i Basri bunu Ibni Abbâs 'dan dinlemistir. Mezkûr rivayet Tirmizi'nin de tahric ettigi babimiz hadîsine muhalif oldugu için sâzzdir.
Babimiz hadîsi Asûra orucunun 9. günde tutulacagini göbtermek-te ise de Ayni, Hz. Ibni Abbâ s'm bu sözüyle«9. ve 10. günleri tut.» demek istedigini söylüyor. Ona göre Ibni Abbas (Radiyallahû anh) «Evet» demekle Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in onu sonra görecegimiz hadîsdeki:
«Gelecek seneye insaaliah 9. gün oruç tutariz.» sözüne isaret Emistir.
Kaadî Iyâz: «Ihtimâl Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu niyeti de Yahudiler'e benzememek için 9. ve 10 günleri oruç tutmakti. Nitekim diger bir rivayette : (9. ve 10. günleri tutun.) buyurmustur...» diyor.
Bâzilarina göre Hz. Ibni Abbâ s'iii buradaki «Evet» cevabi »Gelecek seneye sag olursa 9. gün oruç tutar.» manasinadir.
Ebû Ömer îbni Abdilberr (36a—463) : «Bu söz Peygamber (Sattallahü Aleyhi ve Sellem)'in vefatina kadar Asûra orucunu Muharrem'in 10 unda tuttuguna delildir. Medîne'ye gelinceye kadar onu bu sekilde tutmustur. îbni Abbâs hadîsinden mahfuz olan budur Ama bu babda Îbni Abbâ s'dan rivayet olunan eserler muztarîptir.» demistir.
Nevevî diyor ki: «îbni Abba s'in bu sözü onun mezhebine «Öre Asûra orucunun 9. günü tutulacagini sarahaten göstermektedir.
Selef ve Hale fin cumhuruna göre Asûra orucu Muharrem'in 10. günü tutulur...»

133- (1134) Bize Hastn b. Aliy El-Hulvâni rivayet etti. (Dedi ki) : Bibe Îbni Ebî Meryen rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Eyyub rivayet eyledi (Dedi ki) : Bana Ismail b. Ümraeyye rivayet etti ki Ebû Gatafan [37] b. Tarif El-Mürri'yi söyle derken isitmis : Ben, Abdullah b. Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'yi sunlari söylerken dinledim :

«Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Asûra günü oruç tuttugu ve tu tutmasini emir buyurdugu zaman eshab — Yâ Resûlüllan, süphesiz ki bu gün Yahudilerle Hristiyanlarin ta'-zim ettikleri bir gündür, dediler. Bunun üzerine Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Gelecek seneye insaattan 9. gön oruç tutariz,» buyurdular, tbni Abbâs:
— «Fakat gelecek sene gelmeden Resûlüllah (ScMal lahit Aleyhi ve Sellem) vefat etti.» dedi.

134- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seyhe ile Ebû Küreyb rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Veki', tbni Ebî Zi'b'den, o da Kaasim b. Abbâs'dan u da Abdullah b. Umeyr'den, o da Muhtemelen Abdullah b. Abbâs (RadiyalUthû anhûma) 'dan demis olmak üzere rivayet etti.
Ibni Abbâs (Radiyallahû anh) söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Eger gelecek seneye kadar yasarsan mutlaka 9. gün oruç tutarim.» buyurdular.
Ebû Bekir'in rivayetinde : «Yani Asûra gününde, dedi.» ibaresi de vardir.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîe Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in daima Muharremin 9. günü oruç tutmadigini tarsîh etmektedir. Bu suretle onuncu gün oruç tuttugu meydana çikar. îmam Sâfii ile diger Sâfiîye ulemasi, îmani Ahmed, tshâk ve sair ulema Muharrem'in 9. ve 10. günlerinde oruç tutmanin müstehab olduguna kaaildirler. Çünkü Peygamber (Salîallatiü Aleyhi ve Sellem) Muharremin 10. günü oruç tutmus, sag kalirsa 9. günü tutmaya da niyet etmistir.»
Ulemanin bu husustaki kavillerini az yukarda görmüstük.

21- Asüra Günü Oruç Tutmayan Kimsenin, O Günün Kalan Kismini Yemeden Geçirmesi Gerektigi Babi

135- (1135) Bize Kutaybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hatim yâni Ibni Ismail, Yezîd b. Ebî Ubeyd'de, o da Selemetü'bnü Ekvâ' (Radiyaüahû anh) 'dan naklen rivayet etti ki Seleme söyle medis : Resûlüllah (Sallailâhü Aleyhi ve Sellem) Asûra günü Eslem kabilesinden bir a Ham göndererek halk arasinda sunu ilân etmesini emir buyurdu:
— «Kim oruçtu degilse oruç tutsun, yemek yemis olan da orucunu geceye kadar tamamlasin.»
Bu hadisi Buhâri «Kitâbu's-Savm'in bir - iki yerinde, Nesaî dahi «Kitâbu's-Savm» da muhtelif ravile^den tahrîc etmislerdir.
BesûlüIlah(Aleyhi ve Sellem) 'in- ilân için gönderdigi zatin ismi Hind b. Esma b. Harisete'l-Eslemî 'dir.
Vahya e1 - Katiân sin ibr rivayetinde Resûaüllah (Sallailâhü Aleyhi ve Sellem) Eslem kabilesinden bir adanla :
— Kavminin arasinda îlan et...» buyurdu.» denilmistir.
Imam Ahmed b. Hanbel ile Ibni Ebî Hays em e' nin tahdic ettikleri bir rivayette Hz. Hind: Sâyle demistir: «Peygamber (Sallailâhü Aleyhi ve Sellem) beni kavmim olan Eslem'e gönderdi de
— Kavmine emret, bu Asûra gününde oruç tutsunlar. Günün evvelinde yemek yemis kimse bulursan günün kalan kismini o da oruçla geçirsin.» buyurdular

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler:

1) Hanefiîye ulemâsi gerek babimiz hadîsi ile gerekse Imam Ahmed'in tahric ettigi Hind rivâyetiyle ramazanda olsun, baska zamanlarda olsun geceden oruca niyetlenmeyen kimsenin orucunun sahih olduguna istidlal etmislerdir. Çünkü Peygamber (Sallailâhü Aleyhi ve Sellem) gündüzleyin oruca niyetlenmeyi emir buyurmustur. Bu emir oruca geceden niyetlenmenin sart olmadigina delildir.
Ulemâdan bazilari «Mezkûr emir asûra orucunun farz olmasina mü-tevakkiftir. Halbuki ulemanin kavillerinden bu orucun farz olmadigini tercih ettikleri anlisiliycr.» demislerdir. Hz. Âise'nin :
Bu babda Aynî sunlari söylüyor : «Buhârî ile Müslim
(Asûra günü câhiliyet devrinde Kureys'in oruç tuttuklari bir gündü. O gün Peygamber (Sallailâhü Aleyhi ve

Sellem) de oruç tutardi. Medine'ye geldiginde dahi bu orucu tuttu ve tutulmasini emir buyurdu. Ramazan orucu farz kilininca bu oruç hakkinda
— Isteyen onu tutar, isteyen terkeder, buyurdular) dedigini rivayet etmislerdir.
Bu hadîs olanca sarahati ile Asûra orucunun bir zamanlar farz idigini ilân etmektedir.
Yine Âise ile Abdullah b. Mes'ud, Abdullah b. Ömer ve Câbir b. Semûra hazerâtindan rivayet olunduguna göre :
(Ramazan orucu farz kilinmazdan önce asûra günü oruç tutmak farz idi. Ramazan orucu farz kilininca artik isteyen, o orucu tuttu, isteyen ter-ketti.) Mezkûr" hadîsi Ibni Sed dât «Ahkâm» mda rivayet etmistir.
Digeri bir rivayete nazaran Peygamber(SaV.altahü Aleyhi ve Seîlem) Medine 'nin etrafindaki Ensâr köylerine haber göndererek:
(Asmm gün ü kim oruçlu olarak sabahladiysa orucunu tamamlasin, kim oruçsuz olarak sabahladiysa o günün bakiyesinde oruç tutsun. Bir sey yiyip içmeden sabahlayan o gün oruç tutsun.) diye ilân etmistir. Hadis inüttafekun aleyhdir. Bu aruç farz ve müteayyin idi. Hafiz Ebû C-aferi-Tahavî (Radryallahû anh) (Bu eserlerde asûra orucunun farz olduguna delil vardir$lesû\ü\\a.h(SaUallahü Aleyhi ve Sellem) yin sabaha çiktiktan sonra ashabina oruç tutmalarini, yemek yiyenleri nde günün geri kalan kisminda bir sey yememelerini emir buyurmasi dahi Asûra orucunun farz olduguna delildir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nafile oruç için tutmayanlara emir vermez, sabahtan yemek yiyenlere günün bakiy-yesinde bir sey yememelerini taavsiye buyurmaz.) diyor.»
2) Hadîs-i serif, üzerinde muayyen bir oruç borcu olup da geceden niyetlenmeyen bir kimsenin sabahleyin o oruca niyetlenebilecegine delildir.
3) Ekseri ulemaya göre Asûra orucu farz idi. Sonra Ramazan orucu ile nesholundu. Vakia biraz yukarda gördügümüz Muâviye (Radiyailahû anh) hadisinde Resûlül\ah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Bu gün Asuredir, onun orucuna Allah size farz kilmamishr. Binaenaleyh isteyen oruç tutsun, isteyen tutmasin, ben oruçluyum.» buyurdugu bildirilmistir.
Fakat mezkûr hadîsden murâd: «Nesihden sonra o orucun bizim hakkimizda farziyeti kalmamistir» demektir.
«Ulemanin sözlerinden Asûra orucunun farz kilinmadigim tercih ettikleri anlasiliyor.» iddiasi hakkinda Aynî: «Bu bir kuru inattan ibarettir. Ulemanin kavillerinden Asûra orucunun ancak farz onlarin da oruç tutmus sayilacagi için degil, ihtimal vaktin hürmeti için-gösteriyor...» diyor.
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Asûra günü yiyip içenlere günün geri kalan kisminda bir sey yememelerini emir buyurmasi, onlarin da oruç tutmus sayilacagi için degil, Ihtimal vaktin hürmeti içnidir. iddiasi için dahi Aynî: «Delilden nes'et etmiyen bir ihtimale itibar yoktur. Mutlak ihtimal ile ne hüküm sabit olur, ne de naksedilir.-cevabini veriyor.
4- Yine b uhadis-i serif yiyip içmeden sabahlayan bir kimsenin, o gün bir sey yiyip içmemek sartiyla niyet etsin etmesin oruçlu sayilacagina delildir. Çünkü Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSetîem) bir sey yemeden sabahlayan kimselerin oruçlarini tamamlamalarim emir buyurmustur. Bir seyin tamamlanmasi, önceden onun bir kisminin mevcut olmasini iktizâ eder.
Hanefiîler'e göre Ramazan orucu ile nezr-i muayyen ve nafile oruçlarina geceden kusluk namazina kadar niyetlenmek caizdir Ramazan'm kazasi ile nezri mutlak ve keffâret oruçlarina geceden niyetlenmek ve orucu tâyin etmek sarttir. Gündüzün niyetlenmek ancak daha önceden bir sey yememek sartiyle caizdir.
Cumhur-u ulemaâya göre gündüzün hiç bir oruca niyet caiz degildir.

136- (1136) Bana Ebû Bekir b. Nâfi' El-Abdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bisr b. Mufaddal b. Lâhik rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Zekvân, Kubeyyi' binti Muavviz b. Afra'dan naklen rivayet etti. Rubeyyi' söyle demis : Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) Asûra sabahi Medine'nin etrafindaki Ensar köylerine:
«Kim oruçlu olarak sabahladiyta orucunu tamamlasin. Oruçsuz olarak sabahlayan da o günün bakiyesini tamamlasin.» diye haber gönderdi.
Bundan sonra artak giz bu orucu tutmaga ve küçük çocuklarimiza da Allah'in izniyle tutturmaya basladik.

Mescide gider çocuklarimiza yünden yapma oyuncaklar verirdir. Onlardan biri yiyecek için aglarsa iftar zamani oluncaya kadar bu oyuncagi kendilerine verdirir.

137- (...) Bize, bu hadisi Yahya b. Yahya dahi rivayet etti. (Dedi ki) :Bize Ebû Ma'ser EI-Attâr [38] , Tâlib b. Zakvân'dan naklen rivayet etti. (Demis ki) : Rubeyyi' binti Muavvbiz'e asûra orucunu sordum, su cevabi verdi: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ensâr köylerine elçilerini gönderdi...»
Râvi hadîsi Bisr hadisi gibi rivayet etmis, su kadar var ki : «Biz onlara yünden oyuncak yapar da, onlari beraberimizde götürürdük. Yiyecek istediler mi oyuncagi kendilerine verirdik. Oyuncak onlan avutur, bu suretle oruçlarini tamamlarlardi.» demistir.
Bu hadîsi Buhâri «Kitâbu's-Savm» da tahrîc etmistir.
lhn : Yün, demektir. Bâzilari boyali yün, diger bâzilari da kirmizi yün manâsina geldigini söylemislerdir.
Müslim 'in bütün nüshalaiindaa «Bu oyuncagi çocuklara iftar zamaninda verirdik.» denilmisse de, Kaadî Iyâz bu cümlede mahzuf kelinme bulunmadigindan, dogrusunun «îftar zamani gelinceye kadar.» olduguna, zira manânin ancak bu suretle tamamlandigini söylemistir. Nitekim Müs1im'in ikinic rivayetinde «Yiyecek istediler mi bu oyuncagi onlara verirdir, oyuncak anlari oruçlarini tamamlayincaya kadar ayarladi.» denilmistir.
Yine Kaadî Iyâz: «Ihtimal çocuklarin oruç tuttugundan Pey-gamhei(Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in malûmati yoktu. Çocuklara oruç tutmalarini onun emretmesi ihtimalden uzaktir. Çünkü bir senede tekerrür etmiyen agir. bir ibâdeti küçüklere teklif etmek onlari ta'zib olur.» demisse de, bu mütalâa kabul edilmemis ve kendisine Ibni Huzeyme'nin rivayet ettigi Rezîne hadîsi ile cevap verilmistir. Rezîne hadisinde:
Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) asûra günü süt emen çocuklari ve Fâtime'nin süt emen çocuklarini getirtir de agizlarina tükürür, annelerine onlari geceye kadar emzirmemelerini emir buyururdu.» denilmektedir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler

1) Ramazan orucu farz kilinmazdan önce Âsûra orucu farz idi.
2) Çocuklari ibadete alistirmak mesrudur.
3) Sahabin in: «Biz Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Selîem) zamaninda söyle yapardik.» demesi merfu hadîs hükmündedir. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'n huzurunda bir seyin yapildigini görerek ses çikarmamasi o seyin caiz olduguna delildir. Yapilan is caiz olmasa kabul buyurmazdi.

22- Ramazan ve Kurban Bayami Günlerinde Oruç Tutmakten Nehiy Babi

138- (1137) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malike, Ibaî Sihab'dan dinledigim, onun da tbni Ezher'in azatlisi Ebû Ubeyd'den naklen rjvayet ettigi su hadîsi okudum : «Ebu Ubeyd demis ki: ömeru'-bnül Hattâb (Rtrfiyallahû anh) ile beraber bayramda bulundum. Ömer gelerek bayram namazini kildirdi. Sonra namazdan çikip cemaâata hutbe okudu ve :
banlarinizdan yediginiz iki gündür. Resûlüllah (SaHaîlahü Aleyhi ve Sellem) bu iki günde oruç tutmaktan nehiy buyurmustur, dedi.»
Bu hadisi Müslim (204-261) «Kitâbul-Edâhi» de dahi tahric ettigi gibi Buhâri «Kttâb«'s-Savm» ve -Kitâbu'l-EdâhI» de. Ebû Dâvud, Tirraizî, Nesaî ve îbni Mâce «Kitâbu's-Savm» da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Hadîsin bir rivayetinde Hz. Ebû Ubeyd'in Ömer (Raâfyeâlahû anh) ile beraber bulundugu namazin Kurban bayrami namazi oldugu bildirilmistir.
Hz. Ömer'in iki günü vasiflariyla bildirmesi, o günlerde niçin oruç tutulmadigina isaret içindir. Yâni Ramazan bayraminda iftar vâcib olur, Kurban bayraminda ise Kurban eti yenir ve yedi-rilir. O gün, Alla h'in kullarina ziyafet günü oldugu için oruç tutmak menedilmistir.

Bayram günlerinde oruç tutmak bütün ulemâya göre mamnu-duf. Yalniz Hanefii1er'e göre bir kimse Ramazan bayrami günü oruç tutmayi nezir etse bu nezir sahindir, o gün oruç tutmaz baska bir günü onu kaza eder. Bu kavil Imam Mâlik ile Evzâî'den de rivayet olunmustur. Hanefiiler'e göre bayram günü oruçtan nehiy buyrulmasi asil orucun mesruiyetine münâfi degildir. Ekseri fu-kahaya göre nehyin fesâd icab etmedigini «El-Mahsûl» sahibi nakletmistir.
Râzi bu hususta uzun beyanâtda bulunmustur.
Buhar î'nin rivayet ettigi Ziyâd b. Cübeyr hadisi de Hanefiile r'in kavlini te'yid eder. Mezkûr hadîsde: «Bir adam Ibni Ömer'e gelerek:
—Birisi pazartesi günü oruç tutacagim, diye nezretse de, o gün bayrama tesadüf etse hüküm nedir ? diye sordu.
Ibni Ömer:
— Allah nezri Ifa etmeyi emir buyurmustur, ama Resûlüllah (Salkûlahü Aleyhi ve Seliem) de bu günde oruç tutmayi yasak etti, diyerek fetva hususunda bir sey söylemedi.» denilmektedir.
Ulemadan Ibni Abdi Imelik: «Eger o adamin orucu alet-tayin menedilmis olsaydi îbni Ömer tevakkuf etmezdi.» demistir.
îmam Safiî, tmam Züferve îmam Ahmed b. Hanbel'e göre bayram günlerinde oruç tutmak ve o günlerde oruç tutmayi nezir etmek sahih degildir. Bu kavil tmam A'zam ile Imam A'zam'dan bir rivayete göre Kurban bayrami günü oruç tutmayi nezir etmek sahih degildir, fakat bir kimse: «Yarin oruç tutacagim» diye nezretse de, ertesi günü Kurban Bayrami olsa fce«ri sahihdir.
Hadis-i serif, bayram namazinin hutbeden Önce kilinacagina da delildir.

139- (1138) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Malik'e Muhammet! b. Yahya b. Habban'dan dinledigim, onun da A'rac'dan onun da Ebû Hüreyre (Radiyallahûanh)'dan naklen rivayet ettigi su hadisi okudum:
«Resûlüllah (Sailallahü. Aleyhi ve Sellem) iki gün (yani) kurban bayrami günleri oruç tutmaktan nehiy buyurmuslar.»

140- (827) Bize Kutaybetü'bnû Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerîr, Abdülmelik yâni ibnl Umeyr'den, o da Kazca'dan, o da Ebû Saîd (Radiyallahûanh)den naklen rivayet eyledi. Kazca demis ki: Ben, Ebû Saîd'den bir hadîs dinledim de hosuma gitti. Kendisine :
— «Bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)"den sen mî isittin ?» diye sordum, EbÛ Saîd :
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den isitmedigim bir seyi mi söylecegim ? Ben, onu :
— Iki günde oruç tutmak caiz degildir: Kurban bayrami günü ile Ramazan bayrami günlerinde, buyururken isittim.» dedi.

141- (,..) Bize Ebû Kâmil El-Cahderî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdulazîz b. Muhtar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Atar b. Yahya baba-siuilan, o da Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahû anh) 'dan naklen rivayet etti ki Keiûlülah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) iki günde (yâni) ramazan ve kurban bayrami günlerinde oruç tutmaktan nehiy buyurmus.

142- (1139) Bize Ebû Bekir b. Ebû Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Velrf*, timi Avn'dan, o da Ziyâd [39] b. Cübeyr'den naklen rivayet eyledi. Ziyâd söyle demis: Bir adnm îbni Ömer .(Radiyûüahû anhüma) 'ya gelerek :
— «Ben, bir gün oruç tutmaya nezrettIm, o da kurban yahut ramazan bayramina rastladi.» dedi. Ibni Ömer (Radiyallahû anhûma):
— «Allah Teâlâ nezrin ifa edilmesini erdir buyurmustur. ResûliUlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise bu gün

oruç tutmayi yasak etti.» cevabini verdi.

143- (1140) Bize îbni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sa'd b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Amra, Âise (RadryaUahu artha)A&n naklen haber verdi. Âise :
«Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Setlem) iki oruçtan (yani: Ram aza 7 bayrami ile Kurban bayrami gönleri oruç tutmaktan nehiy buyurdular.» demis.
Ebû Saîd hadisini Buhâri «Fadlu's-Salâti fi mescidi Mek-kede ve'1-Medinetî» bahsinde, îbni Ömer hadisini de Kitabü's-Siyâm» da tahric etmistir.
Hz. Abdullah Ibni Ömer: «Allah Teâlâ nezrin ifasini emir buyurmustur.» sözü ile «Nezirlerini ifa etsinler» âyeti kerîmesine isaret etmistir. îbni Ömer (Radryallahû anh) 'ya sual soran zâtin ismi malum degildir. Yalniz bazi rivayetlerde bu zâtin Mîna'da iken Ibni Ömer'in yanina geldigi ve bir-rivayette : «Zannederim pazartesi günü. dedi.» ifadesini kullandigi bildirilmektedir.
Babimiz hadisine göre oruç nezir eden zât, soranin kendisidir. Fakat Zannederim pazartesi günü, dedi.» ifâdesini kullanan mes'eleyi kendisi için degil, baskasi nâmina sormustur. Kissanin iki defa ayri ayri geçmis olmasi muhtemeldir.
Hz. îbni Öm er'in bu suâl karsisinda tevakkuf ederek kafi bir cevap vermemesi, kanaatine göre iki delil tearuz ettigi içindir. Sonra zâta ihtiyaten o günü kaza etmesi lâzim geldigine isaret için cevap vermemesi de bir ihtimaldir. Zîra bu suretle iki delille de amel olur. îki delilden murâd : «nezirlerin ifâsina emreden âye't-i kerîme ile bayram günü oruç tutmayi yasak eden hadîs-i serifdir.
Bu rivayetler bayram günleri oruç tutmanin memnu olduguna delildirler. Bu günlerde orucun niçin nehyedildigini az yukarida ki Hz. Ömer hadîsinde görmüstük. Ömer (RadtyalUthü anh) hadîsini hü-"ji Kfltübü sitte sahihleri tahric etmislerdir. Hadîsin bir rivayetinde Hz. Ömer:
«Ramazan Bayramina gelince, o sizin iftar gününüzdür» diyerek nehyin illetine isaret etmistir. Yani ramazan bayrami günü oruçla iftar günlerini birbirlerinden ayiran hadd-i fasildir. O gün bayram olmasi nehyin ikinci illetidir. Kurban Bayrami günü orucun yasak edilmesi, Allah'in kullarina bir ziyafet günü oldugu içindir. O gün oruç tutmak Allah'in ziyafetine istirak etmemek olur.
Hz. Ömer'in «Kurbanlarinizdan yediginiz gündür.» sözü kurban etlerini kesenlerin de yiyebilecegine isarettir.
Kurban kesen kimsenin kurbanindan yemesi' bütün ulemâya göre müstehabdir. Hattâ vâcib ©ldugunu söyliyenler bulunmustur.
Bayram günlerinde oruç tutmak ulemânin ittifaki ile haramdir. Yalniz 1mam A'zam'dan bir rivayete göre bayram günlerinde oruç tutmayi nezir eden bir kimse o günlerde oruç tutabilir, denilmisse de, bu rivayet dogru degildir. Imam A'zam'a göre bayram günü oruç tutmayi nezeden kimse o gün oruç tutmaz, onu kaza eder.

23- Tesrik Günlerinde Orucun Haram Kilinmasi Babi:

144- (1141)- Bize, Süreye b. Yûnus rivayet etti.. (Dedi ki): Bize Hüseyn rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hâlid, Ebu'l-Melih'dcn, p da Nü-beysetül-Hüzeli [40] den naklen haber verdi. NÜbeyse söyle demis: Re-sûlüllah (Saltallahü Aleyhi ve Selîem) :
«Tesrik günleri yeyip içme günleridir, buyurdular .

(...) Bize Muhammed b. Abdillah b. Nttbeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail yani timi Uleyye, Hâlid-i Hazzâ'dan rivayet etti. (Demis ki):
Bana Ebî Kilâbe, Ebûl-Mehil'den, o da, Nübeyse'den naklen rivayet eyledi. Hâlid demis ki: Ben, Ebul-Melih'e rastladundi sordum, bu hadisi bana o anlatti. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Men naklen Hüseyin hadîsi gibi rivayette bulundu, o:

«BIr de Allah için zikir günleridir.» ibaresini ziyâde eyledi.

145- (1142) Bize Ebû Bekir b. Ebî Scybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Sabik [41] rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibrahim b. Kûfeliir. Sahîheyn râvilerindendi. (213) târihinde vefat etmistir.
Tahman, Ebu'z-Ztibeyr'den o da tbni Ka'b b. Malik'den o da babasindan naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SalkiUahü Aleyhi ve Seliem) babasini Evs b. Hadesan ile birlikte tesrik günlerinde (halk arasina) göndermis, o da:
— «Cennete mü'minden baska kimse girmeyecektir. Mina günleri ye-yip içme günleridir.» diye nida etmis.

(...) Bize, bu hadisi Abd b. Humeyd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Amir, Abdülmelik b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbrâhim b. Tahman bu isnâdla rivayette bulundu. Yalniz o : «Ikisi de nida ettiler;» demistir.
Bu babda Tahavî, Buhari, Hz. Aise ile Abdullah b. Ömer'd en, Nesaî, tbni Mace, Imam Ahmed Dârimî, Taberani ve Beyhakî, Hz. Ali 'den, Tahavî, Hz. Âise ile Ca'fer b. Muttalib, Abdullah b. Hu-zâfe, Ebû Hüreyre, Nübeysetü'l-Hüzelî Enes b. Mâlik, Ma'mer b. Abdillah, Ümmü'1-Fadl,-Mes'ud b. Hakem ve diger sahabeyi kiram'dan hadîsler tah-rîc etmislerdir.
Aynî'nin beyanina göre bunlardan maada Ümmü Amr b..Süleym, Ukbetü'bnü Âmir, Hanzatü'bnü Amr, Abdullah b. Amr, Amr b. Âs, Büdeyl b. Verkaa ve Zeyd b. Hâ1id (Radiyallahû anh) hazeratmdan da hadisler rivayet olunmustur. Mezkûr rivayetlerin hepsi tesrik günlerinde orucun yasak edildigine delâlet etmektedirler. .
Resülü\lah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunii hacilar Mina'da ikamet etmekteyken ilân buyurmus, içlerinde temettü, kiran hacci yapanlar oldugu halde hiç birini istisna etmemistir.
Mina günlerinden murâd : Tesvik günleridir. Bunlara «Eyyam-i Ma'dudat» dahi denilir ki Zilhicce'nin 11., 12 ve 13. günleridir. Tesrik günese karsi sermek, günesletmek, mânâsina gelir. Mezkûr günlerde kurban etleri günese karsi serilerek kurutuldugu için bunlara tesrik günleri adi verilmistir. Ayni günlere; «Mina günleri» denilmesi, o günlerde hacilar Mina'da bulunduklari içindir.
Ulemâdan bâzilarina göre bu günlere tesrik denilmesi, kurbanlar günes yükseldikten sonra kesildigindendir.
Bayram namazi günes yükseldikten sonra kilindigi için bu ismin verildigini söyleyenler de vardir.
Imam A'zam'a göre tesrik, namazin arkasindan tekbir getirmektir.
Ulemâ tesrik günlerini tâyin husuounda ihtilâf etmislerdir. Esah elan kavle göre tesrik günleri bayram gününden sonra üç gündür.
Imam A'zam, Imam Malik ve Imam Ahmed'e göre kurban gününden sonra 3. gün tesrikde tahil degildir.
Ulemâ bu günlerde oruç tutulup tutulmayacagi hususunda dahî ihtilâf etmislerdir. Bu ihtilâflar neticesinde ortaya dokuz kavil çikmistir. Söyle ki:
1) Tesrik günlerinde oruç tutmak mutlak surette caiz degildir. Bu günler oruca hiç bir suretle müsait degildir.
Hz. Ali (Radiyallahû anh) ile Tabii n'den Hasan-i Basri' ve Ata' buna kaaildirler. Imam Safii 'nin yeni mezhebi Leys b. Sa'd Ibni Uleyye ve Hanefiile r'in kavilleri de budur. Fetva da bu kavle göredir.
2) Tesrik günlerinde oruç tutmak mutlak suretle caizdir. SafiîIer'den Ebû Ishâk-i Mervezi ile diger bazi ulemanin mezhepleri budur. Mezkûr kavil Zübeyr b. Avvam ile Ebû Ta1ha (Radiyallahû cnhûma) 'dan rivayet olunmustur.
3) Temettu'a niyet eden haci hediye kurbani, bulamaz ve on gün zarfinda üç gün oruç tutamazsa, tesrik günlerinde oruç tutmasi caizdir.
Sahabeden Âise, Abdullah b. Ömer ve Urve'tü'b-nüz-Zübeyr (RadiyalUûiû anh) hazerâtinin kavilleri budur.
Imam Malik ile Evzaî, îshâk b. Râhuye ve eski mezhebinden Imam Safiî buna kaail olmuslardir.
Müzen î, îmam Safi î'nin bu kavilden döndügünü söylemistir.
4) Teme11u'a niyet eden haci ile bu günlerde oruç tutmayi nezeden kimse mezkûr günlere muttasil olmak sartiyla daha evvel oruç tutarsa tesrik günlerinde dahi tutabilir.

Mâ1ikî1er'den bâzilarinin kavli budur.
5) îmam Mâlik'den îbni Kaasim'in rivayetine göre tesrik günlerinin ilk ikisi ile sonuncusu arasinda fark vardir. îlk iki gün ancak temettü' hacci yapanlar oruç tutabilirler. Son gün ise nezir ve teffaret oruçlari da tutulabilir. Yalniz oruca ara vermemek sarttir.
6) Tesrikin son gününde mutlak surette oruç tutmak caizdir. Ibnü'-1 Arabî bu kavli Mâlikiyye ulemasindan nekletmis ve : «Ulemamiz ramazan ve kurban bayrami günleri oruç tutmanin haram oldugunu söylemislerdir. Dördüncü gün oiuç tutmak nehyedilme-mistir.» demistir.
7) Temettu'a niyet eden haci sartlan dahilinde tesrik günlerinde oruç tutabilir. Zihar keffareti dahi bu hükümde dahildir. I bnü '1-Arabî bunu îmam Mâlik'in bir kavli olmak üzere nakletmistir.
8) Yemin keffareti için tesrik günlerinde oruç tutmak caizdir. Îbnü'l-Arabî, Imam Mâli k'in bu hususda bir sey söylemeyip, Tevakkuf ettigini bildirmistir.
9) tesrik günlerinde yalniz nezir orucu tutulabilir. etmislerse de dogru degildir. Aynî: «Bu kavlin Imam. A 'zam etmislerse de dogru degildir, Aynî: «Bu kaavlin Imam A'zam'dan nakli sahih degildir, böyle bir nakil sani-i itibara almaya degmez.» diyor.

24- Münferiden Cuma Günü Oruç Tutmanin Keraheti Babi:

146- (1143) Bize Amru'n-Nâkid rivayet etti. (Dedi ki): Bize Stif-yân b. Uyeyne, Abdülhamid b. CÜbeyr [42] den, o da Muhammed b. Abbâd b. Ca'fe [43] den naklen rivayet etti. (Demis ki) : Câbir b. Abdullah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'ya Kabe'yi tavaf ederken: *> — «ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) cuma günü oruç tutmaktan nehi buyurdu mu ?> diye sordu.
— «Evet, su beytin Rabbine yemin olsun (nehyetti.) n dedi.

(...) Bize Muhammed b. Kâfi* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdur-razzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îbni Cüreye haber verdi (Dedi ki) : Bana Abülhamid b. Cübeyr b. Seybe haber verdi. Ona da Muhammed1 b. Abbad b. Ca'fer haber vermis ki, kendisi Cabir b. Ah iul\ah(Rtidiyaliahû anft)'ya sormus, (o da) Peygamber (Sallallahü Aleyhi \^ Sellem) 'dan yu-karki hadîsin mislini rivayet etmis.
Bu hadisi' Buhari, Nesaî ve îbni Mâce -Kitâbu's-Savm» da tahric etmislerdir.
Nesaî onu birçok tarîklerden rivayet etmistir. Bunlardan Ebûd- Derdâ, (Radiyallahû anh) rivayetinde söyle denilmektedir . «Resû-lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Yâ Ebâ Derda, Baska günlerde orucu birakip da yalniz cuma gununda tutma. Baska gecelerde nafile namazi birakip da yalniz cuma gecesi kilma,» buyurdular.
Nesaî'nin Huzeyf etü'l-Bâriki tarikiyle Cünâdetü'1-Ezdî'den rivayet ettigi bir hadîsde beyân edildigine göre:
«Resûllülah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in huzuruna sekizinci Cünâde olmak üzere bir cuma aksami 8 kisi girmisler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine yemek ikram ederek:
— Yeyin, buyurmuslar. Onlar
— Biz oruçluyuz, demisler. BesûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Dün oruç tuttunuz mu? diye sormus,
— Hayir, cevabini vermisler,
— Yârin oruç tutacak misiniz? demis, yine :
— Hayir cevâbini vermisler. ResûlüUah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
— öyle ise îtar edin, buyurmuslar.»
Gerçi TIrmiziî'nin rITâyet ettigi bir hadisde:
«RtsOlüllah (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) her ayin basinda öç gün oruç tutar. Cuma günü nâdir»n oruçsuz bulundu.» denilmistir.

Tirmizî bu hadisin hassen garib oldugunu söylemistir.
Ibni Ebî Seybe dahî Hz. Abdullah b. Öme r'in
«Ben, Hiö\v\\ah(Salfo!lahü Aleyhi ve Sellcm) hiç bir cuma günü oruçsuz görmedim.» dedigini, tbni Abbâs (Radiyallahûarih)'in da ayni sözü söyledigini rivayet etmisdir.
Zahire bakilirsa bu rivayetler babimiz hadîslerine muariz gibi görünürlerse de, hakikatte aralarinda muariza yoktur. Çünkü Tirmizî ile îbni Ebî Seyb e'nin rivayet ettikleri hadîslerde Resûlüllah (SaUaUahü Aleyhi ve Seltem) 'in yalniz cuma günü oruç tuttuguna delâlet yoktur.
Resûltillah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in münferiden Cuma günü oruç tutmaktan nehiy buyurmasina bakilirsa kendisinin cuma günü ile birlikte baska bir günde oruç tuttugu anlasuir. Zira Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Setlem) 'in fi'li baska emri baska olamaz.
Emrinin fiiline muhalif oldugu sahih rivayetle anlasilirsa o zaman ya nesih yahut tahsis vaki olur. Burada böyle bir sey yoktur.
Ulemâ münferiden cuma günü oruç tutmanin caiz olup olmadiginda ihtilâf etmislerdir. Söyle ki:
1) Cuma günü oruç tutmak mutlak surette mekruhtur, Ibrahim Nehaî, Sa'bî, Zührî ve Mücahidin meshepleri budur. Mezkûr kavil Hz. Ali (Radiyallahû anh)'dan rivayet olunmustur. Bu kavli Ebû Ömer Ibni Abdilberr, îmam Ahmed ile 1shâk'dan da rivayet etmistir.
Ebû Hüreyre, Selinftni Fârisi ve Ebû Zerr (Radiyallahû anh) hazerüti dahi Cuma günü oruç tutmayi kerih görmüs, onu bayram gününe benzetmislerdir.
Filhakika sahih bir hadisde «Resûlüllah (SaMlahü Ateyhive Settem): «Bu gün Allah'in bayram olarak m*sru kildigi bir göndür.» buyurmustur.
2) Cuma günü oruç tutmak mutlak surette mubahdir. Bu kavil îbni Abbâs (Radiyallahâ anh) ileMuhammd b. Münkedir'den rivayet olunmustur.
imam Mâlik ile Imam A'za m'jn ve Hanefii1er'den îmam Muhamme d'in mezhepleri budur.
îmam Mâlik: «îtim ve fikih ehlinin ve kendilerine uyulan imamlarin hiç bîrinden Cuma günü oruç tutmanin nehyediidigini duymadim. O gün oruç tutmak güzel bir isdir.» demistir.
3) Yalniz Cuma günü oruç tutmak mekruhtur. Fakat onunla birlikte bir gün evvel yal^ut bir gün sonra oruç tutulursa kerahet kalmaz.
Sahabe-i kira m'dan Hz. Ebü Hüreyre ile Tabiîn'den Muhammed b. Sirin, Tavus ve Hanefiîler'den îmam Ebû Yûsü f un kavilleri budur.
îmam Sâfi î'nin bir rivayete göre bunu caiz gördügü, diger bir
Nevevî'nin beyanina göre Sâfiiyye ulemasinin cumhuru rivayete göre mekruh addettigi anlasilmistir.
Cuma günü oruç tutmanin kerahetine kaaildirler. Mâli kile r'den Ibnü'l-Arabî dahi bu kavli sahih bulmustur.
4) Kaadî Iyâz, Dâvud î'nin : «Cuma günü oruç tutmak ân-cak günü kollayip da hassaten oruç tutanlar hakkinda nehyedilmistir. O günle birlikte baska bir gün de oruç tutan bu nehiyden hariçtir...» dedigini rivayet etmis ve bu kavli tercih eder görünmüstür.
5) Cuma günü oruç tutmak haramdir. Ancak ondan bir gün önce veya sonra otuç tutmak yahut bir gün oruç tutup bir gün tutmamayi adet edinen kimsenin oruç günü cumaya tesadüf etmek suretiyle o gün oruç tutmasinda beis yoktur.
Zahirîler'den îbni Hazm'in mezhebi budur.
Ulemâ buradaki nehyin hikmeti hususunda da ihtilâf etmislerdir.
1) Nevevî'nin ulemanin naklen beyanina göre Cuma günü dua, zikir, ibadet, gusül, namaza erken gitmek, namazi beklemek, hutbemi dinlemek v.s. gibi ibâdetler günü oldugu için o gün oruç tutmayarak bu ibâdetler için zinde ve nesâtli kalmak müstehab görülmüstür.
2) Cuma günü orucun nehyedilmesî bayram oldugu içindir. Bayram günü oruç tutmak caiz degildir.
3) Cuma günü oruç tutmak o günün ta'zimi hususunda mübalaga göstererek gitmeye düsülecek endisesiyle nehyedilmistir.

4) Orucun nehyedilmesi onun farz kilindigi itikaad edilir endisesin-dendir.
5) Cuma günü oruç tutmak, devamli surette tutulursa farz kilinacagi endisesi ile nehiy buyurmustur.
6) Hiristiyanlar'a muhalefet için rehiy buyurulmustur. Ulemadan bazilarina göre bu babda en dogru kavi su iki hadîse muvafik olandir:
a) Hâkim, Hz, EbûHüreyr e'den merfûan : «Cuma günü bayram günündür. Bayram gününüzü oruç günü yapma-yin. Ancak ondan bir gün evel veya sonra oruç tutarsaniz o baska.» hadîsini rivayet etmistir.
b) Ibni Ebi Seyb e'nin güzel bir isnâdla Hz. Ali (RadiyalIahû anh) 'dan tahiic ettigi bii bir hadisde
«Sizden biriniz ay içersinde nafile oruç tutacaksa Persembe günü tutsun. Cuma günü oruç tutmasin. Çünkü o gün yeyip içme ve zikir günüdür.» buyurulmustur.

147- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hafs ile Ebû Muâviye, A'mes'den rivayet ettiler. H.
Bize Yahya b. Yahya da rivayet etti. Lafiz onundur. (Dedi ki) : Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da . Ebû Hüreyre (Radtyallahû anh) 'dan naklen haber verdi. Ebû Hüreyre söyle demis : Resûlüllah (Saltalhhü Aleyhi ve Seilem) :
«Hiç biriniz Cuma günü oruç tutmasin. Ancak ondan önce yahut sonra oruç tutarsa o baska.» buyurdular

148- (...) Bana Ebû Küreyb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin yani Cû'fi, Zâide'den, o da Hisâm'dan-, o da Ibni Sîrin'den, o da Ebû Hüreyre (Radiyalhhûanh)'Aan, o da Peygamber (Stülallahü Aleyhi ve Seilem) 'den naklen rivayet etti:
«Geceler arasindan cuma gecesini nafile oruç için tahsis etmeyin. Ancak birinizin tutmafaa oldugu orucuna tesaadüf ederse o baska.» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhâr'i ile Ibni Mâce dahi «Kitâbu's-Savm» da tahrîc etmislerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetleri vardir. Imam Ahmed'in tahric ettigi bir rivayette:
«Bir adam Ebû Hüreyreye:
— Cuma günü oruç tutmaktan halki meneden ten misin ? dedi. Ebû Hüreyre üç defa :
— Evet, Kabe'nin Rabbine yemin ederim ki benim, Ben hakikaten Mühammed (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem)
«Sizden biriniz yalniz basina Cuma günü oruç tutamaz. Ancak onunla birlikte baska günlerde de tutarsa ne âla.» buyururken isittim. Dedim.» buyurulmaktadir.
Bu hadîsler mutlak olarak vârid olan Câbir hadîsini takyid etmektedirler. Istisnadan anlasiliyor ki bir gün evvelinden yahut bir gün sonra da tutmak suretiyle Cuma günü oruç caizdir.
Oruç tutmayi âdet edinenlerin dahi Cumâ'ya tesadüf ettikleri zaman o günü tutmalari caizdir.
Nenevî diyor ki: Bu hâdisde cuma gecesini nafile namaz için, cuma gününü de nafile oruç için tahsîs etmekten sarahaten nehiy bu-yurulmustur.» Ulemâ bunun mekruh olduguna ittifak etmislerdir.
Nevevî «Regaib» denilen namazin da bilittifak mekruh oldugunu söylemekte, bunu bü'atçilarin uydurduklari münker bir bid'attan oldugundan bahisle uyduranlara lanet okunmaktadir.

25- Teala Hazretlerinin «Oruca Takat Getiremeyenlere Fidye Lazimdir.» Âyet-i Kerimesinin «Sizden Her Kim Bu Ay'a Yetisirse Onun Orucunu Tutsun.» Âyet-i Île Neshedildiginin Beyani Babi:

149- (1145) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bekir yani tbni Mudar, Amr b. Haris'den, o da Bükeyr'den, o da Sele-me'nin azatlisi Yezîd'den, o da Selemetübnü Ekvâ' (Radîyalîahû anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Seleme söyle demis:

«Su (orucu takat getiremiyenlerin bir fakir doyuracak fidye vermeleri icab [44] eder) âyet-i kerîmesi nazil olduktan sonra dileyen oruç tutmaz da fidye verirdi. Nihayet ondan sonraki âyet indi de bunu neshetti.»

150- (...) Bana Amr b. Sevvâd EI-Amiri rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bize Amr b. Haris, Bti-keyr b. Esece'den, o da Seleraetü'bnü Ekvâ'nin azatlisi Yezîd'den, o da Selemetü'bnü Ekva' (RadtyaIlahû mih) 'dan naklen haber verdi ki söyle demis:
«Resûlüllah (Sallalhhü Aleyhi veSellem) devrinde Ramazanda bizden dileyen oruç tutar, dileyen tutmaz da bir fakir doyuracak fidye verirdi. Nihayet su âyet-i kerîme nazil oldu: (Sizden hor kim bu aya yetisirse onun orucunu tutsun.» [45]
Bu hadîsi Buhari «Kitâbu't-Tefsir» de, Ebû Dâvud ile Tirmizî «Kitbu's'-Savm» da, Nesaî «Kitâbu't-Tefsir- de tahric etmislerdir.
Hadis-i serifden Anlasiliyor ki islâmiyetin ilk zamanlarinda müslü-manlar oruç tutmakla fidye vermek arasinda muhayyermisler. Isteyen oruç tutar isteyen tutmaz da onun yerine fidye verirmis. Bir fidye bir fakirin bir günlük yiyecegiymis. Sonra âyet-i kerîme inerek bu hükmü neshetmis ve oruç ayina yetisen mükelleflerin oruç tutmalari gerektigini bildirmistir.
Islâmm ilk devirlerinde müslümanlara bahsedilen bu muhayyerlik (Allah-u A'lem) müslümanlar henüz günlerce oruç tutmaya alismadiklari içindir. Sonra ruhsat neshedilmis, azimetle amel farz kilinmistir. Maa-mafih nesih mes'elesi yine de ihtilaflidir.
Ashâb-i kiram 'dan Ibni Abbâs (Radiyailahû anh) bu âyetin mensuh olmadigim söylemistir. Ona göre oruca takat getiremiyen-lerden murad ihtiyar erkeklerle ihtiyar kadinlardir, Böyleleri oruç tutamadiklari takdirde hergün birer fakir doyururlar.
Buhar i'nin rivayetine göre Hz. Enes ihtiyarladiktan sonra bir veya iki sene her günün orucu yerine bir fakir doyurmus, ona ekmek ve et yedirmistir. Enes'in onun yüz on yaslarinda iken yaptigi rivayet olunur.
Yine Buhar î'nin rivayetine göre Ibni Abbas (Radiyallahû anh) âyet-i kerîmeyi seklinde okumustur.
Bu kiraâta göre mâna: <Oruç tutmaya güç haline takat getirebilenler...» demek olur.
Mezkûr âyeti Abdullah b. Mes'ud (Radiyallahû anh)'âa ayni sekilde okumustur.
Cumhur-u ulemâya göre bu âyet-i kerîme neshe dilmistir. Nitekim, babimiz hadîsi dahi neshedildigine delâlet etmektedir.
Aynî diyor ki: «Hâsili nesih saglam ve mukim olan kimseler hakkinda kendilerine oruç farz kilinmak suretiyle sabit olmustur.
Oruç tutmaya kudreti olmayan seyh-i fâniye gelince : O tutmayabilir. Üzerine kaza da lâzim degildir. Ancak oruç tutmadigi takdirde vakti hali varsa fakir doyurmasi icap eder mi etmez mi ?
Bu mes'elede ulemâdan iki kavil rivayet olunur. Birincisi kavle göre fakir doyurmasi icab etmez. Seyh-i fâninin hükmü sabî gibidir.
îmam Safiî'nin iki kavlinden biri budur.
Ikinci kavle göre: Oruç tutmaga iktidari olmayan ihtiyarlarin her gün için bir fidye vermeleri icab eder. Sahih olan kavil budur. Ekser-i ulemâ onu, tercih etmistir.»

26- Ramazan Orucunu Saban Ayinda Kaza Babi

151- (1146) Bize Ahmed b. Abdillah b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Züheyr rivayet etti.. (Dedi ki) Bize Yahya b. Saîd, Ebû Sele-me'den rivayet etti. Ebû Seleme söyle demis : Ben, Âise (RadryaHahu anha) 'yi sunlari söylerken isittim:
«Bazen üzerinde ramazandan kalma oruç borcu olurdu da onu Sa ban'dan baska zamanlarda kaza edemezdim.
Mesguliyetim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den ileri gelirdi - yahut Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) ile mesgul olurdum - »

(...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bisr b. Ömer Ez-Zehrâni haber verdi. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Bilâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd bu isnâdla rivayette bulundu, yalniz o: «Bu vaziyet BesûlÜllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den ileri geliyordu.» demis.

(...) Bana, bu hadîsi Muhammed b. Rafi* dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Güreye haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yahya b, Saîd bu isnâdla rivayette bulundu ve:
«Zannederim (bu onun Peybamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile mesgul bulunmasindan olacak) sözünü Yahya söylüyordu.» dedi.

(...) Bize Muhammedü'bnü'l-Müsennâ rivayet etti (Dedi ki) : Bize Abdülvahhâb rivayet etti. H.
Bize Amru'n-Nâkid dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize SÜfyân rivayet etti. Her iki ravi Yahya'dan bu isnâdla rivayette bulunmus yalniz hadîsde «Resûlttllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile mesgul olurdum.» cümlesini zik-retmemislerdir.

152- (...) Bana Muhammed b. Ebî Ömer El-Mekkî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülazîz b. Muhammed Ed-Derâverdi, Yezîd b. Abdillali b. Had'dan, o da Muhammed b. Ibrahim'den o da Ebû Selemete'bni Abdutrahman'dan, o da Aise (Raâiyallahû antta)1dan neklen rivayet etti. Aise söyle demis:
G«erçekten bizden birimiz RMÛlüllah (SallaUohü Aleyhi ve Sellem) zamaninda bazan oruç tutamaz da Resûlullah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber bulunmak dolayisiyla onu ta saban gelinceye kadar kaza edemezdi.»
Bu hadîsi Buhari, Ebû Dâvud, Nesaî ve îbni Mâce «Kitabu's-Savm» da tahric etmislerdir.
Babimizin bir rivayetinde isaret olundugu gibi Buhar î'nin rivayetinde dahi «Mesguliyet Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)'den ileri geliyordu. Yahut onunla mesgul olunuyordu.» ifadesi râvi Yahyâ'nm sözü oldugu bildirilmistir.
Bu sözden murâd: Hz. Âise'nin bütün vakitlerinde kendini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in emrine tahsis ettigini anlatmaktir. Saban ayinda orucunu kazaya vakit bulmasi, o ayda Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) oruç tuttugu içindir.
Tirmizî'nin bir rivayetinde Hz. Âise'nin:
«Resûlullah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) vefat edinceye kadar üzerinde kalan Ramazan borcunu ancak Saban ayinda kaza etmisimdir.» dedigi bildirilmektedir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler

1) Kazanin zamani genistir. Saban ayina kadar iie zaman istenilirse oruç kaza edilebilir. Saban ayi girince vakit mudayyak olur. Yani artik kalan orucu o ayda behemehal kaza etmek lâzim gelir.
Hz. Âise'nin ramazan borcunu Saban ayinda kaza etmeye ehemmiyet vermesi, mezkûr borcun Ramazan girinceye kadar gecikmesi caiz olmadigina delildir. Maamafih kaza etmeden Ramazan girer borç sakit olmaz. Kaza yine lâzimdir.
2) Erkegin muaseret ve hizmet hakki sâir haklardan önce gelir. Yalniz namaz gibi vakitle mahsur bulunan farzlar müstesnadir.
3) Ulema kocasinin izni olmaksizin kadinin onun yaninda nafile oruca niyet etmesi helâl olmadigina ittifak etmislerdir.

27- Ölen Bir Kimse Namina Orucun Kazasi Babi

153- (1147) Bana Harun b. Saîd El-Eyli ile Ahmed b. Isa rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Ihni Vebb rivayet etti.

(Dedi ki) : Bize Amr b. Haris, Ubeydullah b. Ebî Cafer'den, o da Muhammed b. Ca'fer b. Zâbeyr'den, o da Urve'den o da Aise (Radiyallahû anha) 'dan naklen haber verdi Id Resûlüllah (SaMlahü Aleyhi ve Sellem) ;
«Her kim ürerinde oruç borcu oldugu halde ölürse onun nâmina velisi oruç tufar.» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhâri, Ebû Dâvud ve Nesâi «Kitâbu's-Savm» da tahric etmislerdir.
Resûlüllah (SalUülahü Aleyhi ve Sellem) 'in:
«Üzerinde oruç borcu oldugu halde...» buyurmasi, maksadinin mükellefler olduguna karinedir. Yâni akil balig olarak ölen bir kimsenin oruç borcu varsa, onun nâmina velisi oruç tutacaktir. Bunu tecviz eden ulemâ velinin kim oldugunu tâyin hususunda ihtilâf etmislerdir. Bâzilari akraba oldugunu söylemis bir takimlari hassaten mirasçi, digerleri de asabe akraba oldugunu ileri sürmüslerdir.
Kirmâni'ye göre sahih olan kavil akraba olmasidir. Bu hususta asabe yahut mirasçi olmanin bir te'siri yoktur. Akraba olmayan birinin ölen nâmina oruç tutmasi hususunda «El-MÜhezzeb» serhinde : «Velinin izni ile tutarsa sahindir. îzinsiz tutarsa sahîh olmaz. Velinin Ölen nâmina oruç tutmasi vâcib degil müstahabdir.» denilmektedir.
Ibni Hazm'in rivayetine göre Leys b, Sa'd, Ebû Sevr 've Dâvud-u Zahiri velilerin ölen kimse nâmma oruç tutmalarinin farz oldugunu söylemislerdir.'
Içlerinden birinin oruç tutmasi da kâfidir.
Nevevî dahî «Er-Bavda» nâm eserinde kat'iyyetle buna kaail olmus fakat mezkûr kavli hiç bir kimseye nisbet etmemistir.
Aynî diyor ki: «Üstadimiz Zeynüddin, Nevev i'nin bu kavline sasmis, sonra onun müslim serhinde Safi î'nin bir kavline göro ölen kimse namina velisinin oruç tutmasi müstehab oldugunu söyledigini, vâcib degildir, diye tasrih ettigini bildirmistir.»

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :

1) Hadîs ulemasi Ölen kimse nâmina velisinin oruç tutabilecegine bununla istidal etmislerdir.
Ebû Sevr, Tavus, Hasan-i Basrî, Zühri, Katâde, Hammad b. Ebî Süleyman, Leys b. Sa'd Dâvud-u Zahiri ve îbni Hazm ile eski mezhebine göra Imam Saiîi 'nin kavilleri budur,
Ölen kimsenin velîsi onun kalan Ramazan orucu ile keffaret ve nezir oruçlarini tutabilir.
Beyhakî ile Nevevî îmam Safiî 'nin eski mezhebini tercih etmislerdir. Çünkü bu babdaki hadisler sahilidir.
Nevevî Müslim serhinde : «Bizim itikad ettigimiz sahih ve muhtar havil budur. Safi î'nin fikih ile hadis ilimlerini kendilerinde cem eden muhakkak ashabi dahi bu kavli sahih bulmuslardir. Zira bu babdaki sahih ve sarih hadîsler kuvvetlidirler.» demistir.
Fakat .Aynî buna itiraz etmis ve «Sâfiî'nin eski kavli onun mezhebi degildir. Çünkü kendisi eskiden yazdigi kitaplarini îmha etmis, eski sözlerinden döndügüne isnatta bulunmustur. Sâfiî'ye ulemasinin îmam Safiî'den nakilleri bu sekildedir.» demistir.
2) Ulemadan bazilarina göre ölen kimse namina velisi oruç tutmaz, her gün için bugdaydan bir fakire bir müd fidye verir.
Zühri, îmam Mâlik ve yeni mezhebinde Imam Safiî 'nin kavilleri budur.
Hatta îmam Mâlik'e göre fidyeyi bile ölen vasiyet etmisse verir.
3) ölen kimse namina velisi her gün için yarim sa' yani bir fitre miktari yiyecek verir. Bu kavil îbni Abbâs (Radiyallahû anh) 'dan nakledilmistir. Süfyân-iSevr'de buna kaaüdir.
4) Ölen kimse, namina velisi her gün için bugdaydan yarim sa', baska zahirelerden bir sa' fidye verir. Imam A'zam'in kavli budur. Yalniz fidye vermek için ölenin bunu vasiyet etmis olmasi sarttir. Vasiyet etmemisse onun nâmina velisi fidye vermez.
5) Bâzilari bu hususta Ramazan orucu ile nezir orucu arasinda fark görmüslerdir. Onlara göre nezir borcu olan bix kimsenin vesinda fark görmüslerdir. Onlara göre nezir orucu olan bir kimsenin velîsi onun nâmina oruç tutar. Ramazan orucu için ise her gün bir müd yiyecek verir. îmam Ahmed b. Hanbel ile îshâk'm kavilleri

budur.

6) Ölen kimse nâmina velîleri ancak fidye verecek bir sey bulamadiklari zaman oruç tutarlar. Saîd b. EI-Müsey yeb ile Evzaî'nin mezhebleri budur.

Hanefiîler ile onlara tâbi olan ulemanin delilleri Neseî'nin rivayet ettigi Ibni Abbas (Radiyallahû ank) hadisidir. Mezkûr hadisde Resûlüllah (Salktllahü Aleyhi ve Seîîem) :

«Bir kimse nâmina baskasi namaz kilamaz. Lâkin onun nâmina yiyecek verir.» buyurmuslardir.

Diger bir delilleri de îbni Ömer (Radiyallahû anh) hadîsidir.

Bu hadisde Res»lüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):

«Bir kimse,, üzerinde bir aylik oruç borcu varken ölürse onun namina her gün için bir fakir doyurulsun.» buyurmuslardir.

Kurtubî «El-Muvatta» serhinde «bu hadîsin isnadi sahindir.» demistir.

Ayni hadîsi, Tirmizî ile Mace dahi rivayet etmislerdir. Yalniz Tirmizî «Sahîh olan bu hadîsin îbni Ömer mevkuf bulunmasidir.» demistir.

Hatta Beyhakî, "îbni Ömer rivayetinin iki vecÜhle hatâ oldugunu söylemistir. Ona göre hadisi Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve Sellem)'e merfu olarak rivayet etmek birinci hatadir. Dogrusu hadîsin tbni Ömer hazretlerine mevkuf olmasidir. îkinsi hata hadisde geçen «Yarim sa'» tabiridir, dogrusu «Bir müd bugday» dir.

Bayhakî «El-Ma'rife» adli eserinde daha da ileri giderek «Bu hadis sahih degildir.» demistir.

Fakat Aynî bu iddiayi kabul etmemis, hadîsi mevsuk râvile-rinden naklettigini beyan ederek bu gibi zevatin hadisleri kabul edilecegini söylemistir.

Beyhakî 'nin iddia ettigi hatalar hakkinda dahi «Bunlar Vechi beyân edilmeyen mücerred bir davadan ibarettir.» demistir.

Tahavî'nin rivayet ettigi Hz. ise hadisinde söyle denilmektedir :«Amra bintiAbdirrahman, Hz. Âise'ye :

— Annem üzerinde Ramazan borcu oldugu halde vefat etti. Onun namina bu orucu ben kaza edebilir miyim ? diye sormus Âise

— Hayir, kaza edemezsin. Lâkin senin onun namina her gün bir fakire sadaka vermen oruç tutmandan daha hayirlidir.» demis.

Hadîsin senedi sahihdir.

Ulemâ baskasi nâmina namaz kilmanin caiz olmayacagina ittifak etmislerdir. Oruç ta öyledir. Çünkü her ikisi bedenî birer ibâdettirler.

Ibni Kassâr'in «Buhari» serhindeki rivayetine nazaran E1 -Mühelleb: «Bir kimsenin baskasi namina oruç tutmasi caiz olsa her kesin birbirleri i-imma namaz kilmalari da caiz olurdu. Bu takdirde Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in dahî amicasi Ebû Tâ1ib namina iman etmesi caiz olmak iktiza ederdi. Zira onun iman etmesini pek ziyade arzu ediyordu. Halbuki ümmetin ulemasi hiç bir kimsenin baskasi namina iman edemiyecegine ve hiç bir kimsenin baskasi nâmina namaz kilamiyacagina ittifak etmislerdir. Binaenaleyh hakkinda ifcUMkf edilen oruç meselesini de bu gibi ittifak! mes'elelere katmak icâb eder.» demistir.

Hanefiî1er'in bu gibi yerlerde söyle bir kaideleri vardir: Sâhabi bir gey rivayet eder de sonra onun aksine fetva verirse îtibar onun fetvâ-smadir. Gerçi bâzilari bunun aksini iddia etmis ve: «îtibar, fetvasina degil, rivâyetinedir. Çünkü rivayetine muhalif olan jctihâdi tahakkuk etmeyen bir seye müstenid olabilir. Bundan dolayi o hadîsin zayif olmasi lâzim gelmez. Hadîsin sahih oldugu tahakkuk edince zann mukaabilinde muhakkak olan bir sey terkedilemez.» demislerse de, bu zevatin bahsettikleri ihtimâl bâtildir, çünkü sahâbinin Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'den rivayet ettigi bir hadîse kendi içtihadindan dolayi muhalefette bulunmasi hiç bir zaman sânina lâyik degildir.

Ashâb-i kiram hakkinda bu gibi ihtimallere yer vermek dogru degildir. '

Sahâbi rivayet ettigi hadîsin aksine fetva verirse bu, o hadîsin nes-hedildigine delildir.

154- (1148) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki): Bize tu h. Yunus haber verdi (Dedi ki): Bize A'mes,

Müslim. Batin'den, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da tbni Abbas (Radiyallahû anhûmaffan naklen rivayet ettiki bir kadin Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek :
— «Annem, üzerinde bir ay oruç borcu oldugu halde vefat «tti.» demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
— «Ne denin? Annenin, üzerinde (baska) bir borç olsaydi onu öder-miydIn?» buyurmus, Kadin:
— «Evet.» demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Dyle ise Allah borcu ödenmeye daha lâyiktir.» buyurmuslar.

155- (...) Bana Ahmed b. Ömer El-Vefciî [46] rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hüseyin b. Aliy, Zaide'den, o da Süleyman'dan, o da Müslim-i Batin'den, o da Saîd b. Cübeyr'den, o da îbni Abbas .(Radiyalîahû anhâma) dan naklen rivayet etti. Ibni Abbas söyle demis: Bir adam Peygamber
(Sdlallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek :
— «Ya Besûlüllah! Annem, üzerinde bir aylik oruç borcu oldugu halde vefat etti, onun nâmina bu orucu b$n kaza edeyim mi?» diye sordu. Resûlüllah (SallaUahü Aîeyhi ve Sellem) :
— «Sayet annenin (baska) bir borcu olsa onun nâmina Öder miydin?» buyurdu. O -sât:
— «Evet» cevabini verdi. Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «öyle Ise Allah borcu ödenmeye daha lâyilctir.» buyurdular. (Râvi) Süleyman (Demis ki) : «Hakem ile Selemetü'bnü KÜhcyl hep
birden, Müslim bu hadisi rivayet ederken biz oturuyorduk, Mücâhid'i bu hadîsi tbni Abbas'dan naklederken dinledik, dediler.

(...) Bize Ebû Saîd-i Esecc rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Hâlid-i Ahmer rivayet etti. (Dedi ki) :Bize A'mes, Selemetâ'bnü KÜheyl ile Hakem b. Uteybe ve Müslim-i Batin'den, onlar da Satd b. Cübeyr ile Mücâhid ve Atâ'dan onlar da Ibni Abbâs (Radvyallahû anhûma)'dan, o da Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve SellemYden naklen bu hadîsi rivayet etti.

156- (...) Bize Ishak b. Man sûr ile tbni Halef ve Abd b. Humeyd hep birden Zekeriyyâ b. Adiyy'den rivayet ettiler. Abd (Dedi ki) : Bana Zekeriyyâ b. Adiyy rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydulluai b. Amr, Zeyd b. Ebî Üneyse'den naklen haber verdi. (Demis ki) : Bize Hakem b. Uteybe, Saîd b. Cübeyr'den, o da tbni Abbâs (Radiyallahû anhûma) 'den naklen rivayet eyledi, tbni Abbâs söyle demis : Bir kadin Resûlüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) 'e gelerek:
— «Ya Resûlüllah, Annem, üzerinde adak orucu oldugu halde vefat etti. Onun namina ben oruç tutabilir miyim » diye sordu, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ne dersin? Annenin üzerinde (baska) bir borç olsa da onu öde-seydin, onu nâmina geçer miydi?» buyurdu. Kadin:
— «Evet» cevâbim verdi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Öyle ise annen nâmina oruç tut,» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri, Tirmizî, Nesâi ve îbni Mâce «Kitabu's-Savm»da, Ebû Dâvud «Kitâbu'l-Eymân ve'n-Nüzûr»da tahric etmislerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetleri vardir. Rivayetlerin bâzilarinda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e bir adam geldigi,diger bâzilarinda gelenin kadin oldugu bildirildigi gibi bâzi rivayetlerde vefat eden kadinin bir aylik oruç borcu, bazilarinda iki ay pesi pesine oruç borcu, bir rivayette de nezir orucu borcu oldugu bildirilmektedir.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelen erkek ve kadinin isimleri malum degildir. Vak'amn müteaddit defalar vukubulmus olmasi muhtemeldir.

Bu Hadisden Çikarilan Hükümler :

1) Hadîs-i serif meyyit namina oruç tutmak caizdir, diyenlerin delillerindendir. Halbuku Resûlülla (Salîallahü Aleyhi ve Sellemyin oruç borcunu kul borcuna benzetmesi, Hanafiiler lehine delâlet etmektedir. Zira kadina: «Annenin kul borcunu öder miydin?» diye sormasi, borcun ona vacib olmadigini gösterir.
Oruç meselesi de buna benzetildigine göre onun da vâcib olmadigi anlasilir.
2) Hadîs-i serif ölen kimse nâmina borç ödemenin mendûb olduguna delildir.
3) Kiyas yapmak sahihdir.
4) Hacet zamaninda ecnebi bir kadinin sözünü ve sesini dinlemek caizdir.

157- (1149) Bana Aliyyu'bnÜ Hucr Es-Sa'dî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyu'bnü Müshir Ebu'l-Hasen, Abdullah b. Atâ'dan [47] , o da Abdullah b. Büreyde'den o da babasi (Radiyallahûanh) dan naklen rivayet etti. söyle demis:
«Bir defa ben, Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) 'in yaninda otururken ona bir kadin gelerek:
— «Ben anneme bir câriye tasadduk ettim. Halbuki annem vefat etti dedi. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ecrin Sabit olmustur. Cariyeyi de miras sana iade etmistir, buyurdu. Kadin:
— «Yâ Resûlüllah, Annemin üzerinde bir ay oruç borcu vardi, onun nâmina bu orucu ben tutabilir miyim ? diye sordu. Resûlüllah
(Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Onun namina oruç tut, buyurdu. Kadin :
— Annem hiç hacc etmedi, onun nâmina ben hacc edebilir miyim ? ctedi. Resûlâllah (Salîallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Onun namina haccet, buyurdular.

158- (...) Bu hadisi Bize Ebû Bekir b. Ebî Sey be de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Abdullah b. Nümeyr, Abdullah b. Atâ'dan, o da Abdullah b. Büreyde'den, o da babasi (Radiyatîahû artti) 'dan naklen rivayet eyledi. Babasi: «Ben, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) In yaninda oturuyordum» diyerek' timi Mttshir hadisi gibi rivayette bulunmus. Yalniz o «Iki ayin orucu» demistir.

(...) Bize Abd b. Hameyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrazzâk haber yerdi (Dedi ki): Bize Sevr!, Abdullah b. Atâ'dan, o da îbni Büreyde'den, o da babasi (Radtyallahû anh) 'dan naklen haber verdi. Babasi:
«Bir kadin Peygamber (Saüaîlahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldi...» diyerek yukardaki hadîsin mislini rivayet etmis ve : «Bir ayni orucu* demistir.

(...) Bana, bu hadîsi Ishâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeyrfullah b. Musa, Süfyan'dan, bu isnadla haber verdi. Ve : «Iki ayin orucu» dedi.

(...) Bana tbni Ebî Halef rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ishak b. Yûsuf rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdâlmelik b. Ebî Süleyman, Abdullah b. Ata' El-Mektd'den, o da Süleyman b. Büreyde'den, o da babasi (Radtyallahû anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Babasi :
Bir kadin, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e geldi...» diyerek yukarkilerin hadîsleri gibi rivayette bulunmus ve: «Bir ayin orucu.» demistir.
Bu hadîs dahi ölen bir kimse nâmina oruç tutulacagina, haccedilebi-lecegine kaail olanlarin delillerindendir. Ulemâ hacc mes'elesinde de ihtilâf etmislerdir.

Bâzilarina göre velinin Ölen kimse nâmina haccetmesi lâzimdir.
Hadîsti serif bir kimsenin tesadduk ettigi bir seyi mîras olarak alabilecegine delâlet etmektedir.
Cumhura göre baskasi nâmina haccetmek, âciz sartiyla caizdir. Yani kötürüm olup iyilesme ümîdi bulunmayan bir kimse ile vefat eden nâmina haccetmek caizdir.
Kaadî Iyâz, Malikîler'in ölen bir kimse nâmina oruç tutmak ve haccetmek hususunda bu hadîslerle istidlal edemediklerini, çünkü hadîslerin muztarîb olduklarini söyleyerek itizarda bulunmustur.
Nevevî, Kaadî 'nin itizarim kabul etmemis: «Bu itizar batadir. Hadîsde izdirâb yok, ihtilâf vardir...» demistir.

28- Yemege Davet Edilen Oruçlunuin Ben Oruçluyum, Demesi Gerektigi Babi

159- (1150) Bize Ebû Bekir b. EM Seybe ile Amru'n - Nâkid ve Zubeyr b. Harb rivayet ettiler. (Dediler ki): Bize Süfyân b. Uyeync, Efcu'r - Zinad'dan o da A'rac'dan o da Ebû Hüreyre (Radiyallahû anh) 'dan naklen rivayet ettiler. Ebû Bekir b. Ebî Seybe:
«Rivâyeten.» tâbirini kullandi, Amr «Hadisi Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellem) 'e vardirarak.», Züheyr ise:
«Peygamber (Salîalîahü Aleyhi ve Sellemyden naklen.» dediler. Besû-lüllah (SalJallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz oruçlu iken bir yemege davet olunursa: «Ben oruçluyum deyiversin.» buyurmuslar.
Hadîs-i serîf Özür beyânina hamlolunmustur. Yani yemege davet olunan bir kimse oruçlu bulunursa, halini bildirmek ve özür dilemek için hane sahibine «Ben oruçluyum.» demelidir.
Nevevî'nin beyânina göre oruçlu bulunmak davete icabet içrn özür sayilmaz. Lâkin davete icabet ettikten sonra orucu bozmak lâzim degildir. Yememek için oruç Özür teskil eder. Oruçlu olmayan kimsenin ise hem davete icabeti hem de verilen yemek ziyafetine fi'len istirak etmesi lâzimdir.
Nafile oruç tutan davetliye oruç tutmak güç geliyorsa iftar etmesi müstehab olur. Aksi takdirde orucu bozmamalidir. Fakat tutulan oruç farz veya vâcib oruçlardan ise onu bozmak haramdir.
Hadis-i serif icabinda namaz ve oruç gibi nafile ibâdetlerin söylenebilecegine delildir. Hacet yokken bu gibi ibâdetleri gizli yapmak mü3te-habdir.
Yine bu hadîs, din kardesleriyle hos geçinmenin, ara bulmanin, kalp yatistirmanin ve icabinda güzel bir sekilde itizarda bulunmanin lüzumuna isaret etmektedir.

29- Oruçlunun Dilini Tutmasi Babi:

160- (1151) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Ebu'z - Zinâd'dan o da A'rac'dan, o da Ebû Hüroyre
(Radtyallahû anh) Man rivâyeten tahdîs eyledi. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Biriniz bir gün oruçlu olarak sabahlarsa kötü söz söylemesin ve cahillik etmesin. Sayet biri kendisine söger yahut dogerse :
— Ben oruçluyum, ben oruçluyum, deyiversin.» buyurmuslar.
Bu hadîsi Buhar i, Ebû Dâvud ve Nesaî «Kitâbu's-Savm» da tahrîc etmislerdir.
Buhâri 'nin rivayetinde :
«Nefsim yed-I kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki oruçlunun nefesi Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir. (Teâla Hazretleri): Oruçlu yeyip içmesini ve sehvetini benim Için terketmektedir. Oruç benim için tutulur, onun mükafatini verecek olan da benim. Iyi amel on misli katlanacaktir (buyurmustur)» ziyâdesi de vardir.
Bu bâbda T'irmizî 'nin yine Hz. Ebû Hüreyre 'den ri -vâyet ettigi bir hadîsde : Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve Setlem) söyle buyurdular : Rabbiniz diyor ki:
Islenen her iyi amel, on mislinden yediyüz misline kadar katlanir. Oruç benim için tutulur, onun mükâfatini

verecek de benim. Oruç cehenneme karsi bir kalkandir. Hiç süphe yok ki oruçlunun agiz kokusu Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir. Sizden birinize oruçlu iken bir kimse cahillik ederse Ben oruçluyum, deyiversin» buyrulmustur.

Tirmizî: «Bu hadis hasen sahih ve bir vecihden garîbdir.» demistir.

Filhakika mezkûr hadîsi Tirmizî'nin tahric ettigi vecihden yalniz kendisi rivayet etmistir.

Tirmizî bu babda Muâz b. Cebel, Sehl b. Sa'd, Ka'b b. Ucrâ, Selam etü'bnü Kayser ve Besîr b Hasâsiyye (Radiyaüahû anh) hazeratmdan da hadîsler rivayet olundugunu söylemistir:

Muâz hadîsini Tirmizî, îbni Mâce ve «Sünen-i Kübrâ» nâm eserinde Nesaî tahric etmislerdir. Hz. Muâz söyle demektedir: «Bir seferde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber idim. Bir gün yolda giderken kendisine yaklasarak:

— Bana bir amel söyle ki onu yaptigim takdirde cennete girmeme sebep olsun, dedim. Sonra Resûlüllah

— Sana hayir kapilarini göstereyim mi? Oruç bir kalkandir,» buyurdular...

Tirmizî: «Bu hadîs hasen sahîhdir.» demistir. Sehl b. Sa'd hadîsini yine Tirmizî ile îbni Mâce tahric etmislerdir. Mezkûr hadisde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Zzltem) :

«Cennette Reyyân adi verilen bir kapi vardir. Bu kapidan oruçlular davet edilecektir. Oruç tutanlar zümresinden olanlar ondan gireceklerdir. Ondan giren ebedi yy en susamiyscaktir.» buyurmuslardir.

Ayni hadîsi Süleyman b. Bilâl tarikiyle Buharî ve Müslim dahi rivayet etmislerdir.

Ka'b b. Ucrâ hadîsini Tirmizî tahric etmistir. Bu na-dîste :

«Oruç mükemmel bir kalkandir.» buyurulmustur.

Tirmizî hadîs hakkinda «Hasen garîb» tabirini kullanmistir.

Selâmetü'bnü Kayser hadîsini Taberanî «El-Kebîr» nâm eserinde rivayet etmistir. Mezkûr hadîsde Selâme (Radiyallahû anh) Ben Resûlüllah (Salktllahü Aleyhi ve Sellem) :

«Bir kimse Allah'in rizâsini dileyerek bir gün oruç tutarsa, Allah o kimseyi uçan karga gibi cehennemden uzaklastirir...» buyururken isittim, demektedir.

Besir hadîsini Bagavî ile Taberâni «Mu'cem» lerinde rivayet etmislerdir. Hadisi serifdeAHah Teâla hazretlerinden rivâyeten :

«Oruç benim Için tutulur, onun mükâfaatini verecek olan da benim.» buyurulmaktadir.

Yine bu bâbda Ebû Saîd-i Hudrî, Ali b. Ebî Tâlib Âise , îbni Mes'ud,Osman b. Ebî-Âs, Enes, Câbir, Ebû Ubeyde, Hu.zeyfe, Ebû Umâme ve Ukbetü'bnü Âmir (Radiyallahû anh) hazerâtuidan hadîsler rivayet olunmustur.

Ebû Saîd (Radiyallahû anh) hadîsini Müslim ile Nevaî tahric etmislerdir. Hadîs-i serif kitabimizda bundan üç-dört hadîs sonra gelecektir.

Hz. Ali hadisini Nesaî rivayet etmistir. Mezkûr hadisde : Allah : Oruç benim için tutulur, onun mükâfaatini verecek olan da benim, buyuruyor.» denilmektedir.

Hz. Âise hadîsini yine Nesaî tahric etmistir. Bu hadîsde:

«Oreç Cehenneme karsi bir kalkandir.» ibaresi vardir.

îbni Mes'ud hadîsini fbni Hibban «Tabakatü'l-Muhaddisin» nâm eserinde rivayet etmistir. Ayni hadîsi Nesaî dahi mevkuf olarak rivayet eder. Onda dahî:

«Oruç bir kalkindir.» cümlesi vardir.

Osman, b. Ebi'l-Âs hadîsini Nesaî ile îbni Mâce rivayet etmislerdir. Bu hadîsde Hz. Osman :

«Ben, Resûlüllah (SaJlallahü Aleyhi ve Settem) 'i : Oruç sizden birimizin cenge karsi kullandigi kalkan gibi bir kalkandir, buyururken isittim.» demektedir.

Enes (Radiyallahû anh) hadîsini Îbni Mâce rivayet etmistir. Mezkûr hadîsde dahî:

«Oruç cehenneme karsi bir kalkandir.» cümlesi vardir.

Câbir hadisini îbni Hibbân «Sahih» inde, Hâkim «Müstedrek» inde rivayet etmislerdir. Bu hadîsde de:

«Oruç bir kalkandir» denilmektedir.

Ebû Ubeyde hadîsini Nesaî rivayet etmistir. Yukarki cümleler bu hadîsde dahi zikredilmistir.
Huzeyfe hadîsini îmam Ahmed b. Hanbel«MÜsned»inde rivayet etmistir. Hz. Huzeyfe sunlari söylemistir:
«Peygamber (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) 'I gögsüme yaslandirdim da, buyurdu ki:
— Allah'dan baska Allah yoktur. Her kimin ölürken son sözü bu olursa cennete girer. Her kim Allah'in rizasini dileyerek bir gün oruç tutarsa son nefeste bunu söyler ve cennete girer. Ve her kim Allah'in rizâsini dileyerek bir sadaka verirse son nefesinde bu sözü söyler ve cennete girer.»
Ebû Imame hadîsini Ibni Adiyy «El-Kâmii» adli eserinde rivayet etmistir. Mezkûr hadîsde Resûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem):
«Her kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah o kimse ile cehennem arasinda derinligi yerle gök arasi kadar bir hendek halk eder.» buyurmuslardir.
Ukbetü'bnü Âmir hadîsini Nesaî tahric etmistir. Bu hadîsde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim Allah Teâlâ'nin yolunda bir gün oruç tutarsa, Allah cehennemi o kimseden yüz yillik yol mesafesinde irak eyler.» buyurmustur.

30- Orucun Fazileti Babi:

161- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya Et-IKdU rivayet etti. (Dedi ki): Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki): Bana Yfetiu, Ibni SIhab'dan naklen haber verdi ki, Ebû Hüreyre (RattiyallaHû tmh) 'i sunu söylerken isitmis: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seütm)fi stfyle buyururken isittim:
«Allah (Azze ve Celi) Adem oglunun her ameli kendinindir. Yalniz oruç müstesna, o benimdir. Onun mükâfaatini verecek olan da benîm, buyurdu. Mu ham m od in nefsim yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki oruçlunun agiz kokusu Allah indinde misk kokusundan güzeldir.»

162- (...) Bize Abdullah b. Meslemete'bni Ka'neb ile Kuteybetü'bnü Saîd rivayet ettiIer. (Dediler ki) : Bize Mugîra yani El-Hizâmi, Ebu'z-Zinâd'dan o da A'rac'dan, o da Ebû Hüreyre (RadiyalUthû anh) 'dan naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre :
«ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Oruç bir kalkandir, buyurdular.» demis.

163- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-dürrazzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni CUreyc haber verdi. (Dedi ki): Bana Ata', Ebû Sâhil-i Zeyyât'tan naklen haber verdi ki, Ebû Hüreyre (Radiyallcüiû anh)i söyle derken isittim: ResûlüIIah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurudular :
«Allah (Azze ve Celi) Adem oglunun her ameli kendinindir. Yalniz oruç müstesna. Çünkü o benimdir, onun mükâfaatini verecek olan da benim, buyurmustur. Oruç bir kalkandir. Birinizin oruç tuttugu bir gün olursa, o gün kötü söz söylemesin ve gürültü çikarmasin. Sayet kendisine birisi so-ger yahut kavga ederse :
— Ben oruçlu bir kimseyim, deyiversin. Muhammedin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki oruçlunun agiz kokusu kiyamet günü Allah indinde misk kokusundan daha güzel olacaktir. Oruçlu için sevine-cegi iki ferah vardir.
Iftar ettigi vakit iftarina sevinir, bir de Rabbine kavustugu vakit orucuna sevinir.»

164- (...) BIze Ebû Bekir b. EM Seybe rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Ebû Muftviye ile Veki A'mes'den rivayet ettiler. H.
Bize Züheyr b. Harb da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Cerir, A'mes'den rivayet etti. H.
Bize Ebû Saîd-i Esecc dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Veki' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'mes, Ebû Salih'den, o da Ebû HÜreyre (Radiyallahûanh)}'den naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

«Adem oglunun her ameli katlanir. Bir iyilik on mislinden yediyüz misline kadar katlanir. Allah (Azze ve Celi) (Yalniz oruç müstesna, Çünkü o, benimdir, onun mükâfaatini verecek olan da benim. Kulum sehvetiyle taamini benim için birakiyor.) buyurmustur. Oruçlu için Iki ferah vardir: Biri iftar zamanindaki sevinci, digeri de Rabbine kavustugu zamanki sevincidir. Emîn olun oruçlunun agiz kokusu Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir.» buyurdular.

165- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Muhammed b. Fudeyl, Ebû Sinan'dan, o da Ebû Salih'den o da Ebû Hüreyre ile Ebû Saîd (Radiyallahûanhûmaj'dun naklen rivayet etti. Demisler ki: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah (Azze ve Celi) Muhakkak oruç benimdir, onun mükâfaatini verecek can da benini.) buyurmaktadir. Ge.çekten oruçlu için iki ferah vardir. Iftar ettigi vakit bir ferah, Allah'a kavustugu vakit de bir ferah.
Muhommedin nefsi yed-i kudretinde olan Allah'a yemin ederim ki oruçlunun agiz kokusu, Allah indinde misk kokusundan daha güzeldir.» buyurdular.

(...) Bu hadîsi hana Is^ak b. Ömer b. Selit El-Hüzeli [48] dahi rivayet etti. (Dedi ki) : CIze Abdülâzîz yani tbni Müslim rivayet etti. (Dedi ki) Bize Dirâr b. Mürrâ yani Ebû Sinan bu isnâdla rivayette bulundu, dedi ki : Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Slilem) :
«Oruçlu Allah'a kavustugu ve Aîlah mükâfaatini verdigi vakit sevinir.» buyurdu.
Ctinne : örtü, demektir.
Kilan, mânâsina gelen «MIcen» de bundan alinmistir.
Cinler dahi insanlara görünmedikleri için kendilerine bu isim verilmistir.
Babimizin birinci hadîsinde zikri geçen «Cahillik etmesin» tâbirinden murâd : Akilsizlik, istihza ve yaygara gibi câhiliyet devrine mahsus fiillerden birini yapmasin, demektir.
Kurtubî: «Bu sözden câhiliye fiillerinin oruçtan baska ibadetlerde caiz oldugu anlasilmamalidir. Maksat bunlarin oruçta daha ziyade memnu oldugunu anlatmaktir» diyor.
Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) criiçhmvn kendisine sögüp saymak suretiyle satasanlara «Ben oruçluyum» demekle mukaabele edilmesini emir buyurmustur.
Bu hususta ulemadan üç kavil rivayet olunur;
1) Kavle göre : Oruçlu olan bîr kimse bu sözü diliyle söyleyecek ve bilmeyenlere kendisinin oruçlu oldugunu ve oruç sayesinde kötü sözlerden sahilce islerden korundugunu bildirecektir.
2) Kavle göre: Bu sözü içinden söyleyecek yâni nefsini kötülüklere kötülükle muameleden menedecektir.
3) Kavle göre : Farz oruçla nafile arasinda fark vardir. Faz oruç tutan kimse bu sözü diliyle söyleyecek, nafile oruç tutan diliyk; söyle-miyerek sadece kalbinden geçirecektir.
Kirmâni'ye göre Resûlüllah (SallcUtahü Aleyhi ve Sellem) 'in bu emr-inin dille söylemeye de, kalbinden geçirmeye de ihtimâli vardir. Dille söylendigi takdirde oruçluya satasan kimse ekseriya yaptigina pisman olur ve eziyetten vazgeçer, kalbinden geçirdigi takdirde ise oruçlu kendisini kötülüklere muhatap olmaktan meneder.
Imam Safiî'ye göre Hadîs-i Serifi iki mânâya birden hamletmek gerekir.
Haluf veya Hulüf : Ofuç tutan kmsenin agiz kokusu, demektir. Bu kelime yalniz bu mânâda kullanilmistir.
Mâzirî diyor ki: «Oruçlunun agiz kokusunun Allah indinde misk-kokusundan daha güzel olmasi mecaz ve istiaredir. Zira bazi kokulari güzel bulup begenmek hayvanlarin sifatlarindandir. Hayvanlarin hos gördügü seylere meyletmek, pis gördüklerinden kaçinmak tabiatlari ik-tizâsidir. Allah Teâlâ Hazretleri bu gibi seylerden münezzehdir. Lâkin biz insanlarin âdetimiz güzel kokulara yaklasmak oldugundan, oruç için güzel koku istiare edilmistir.»
Ka'adî Iyaz'a göre oruç tutanlara Teâla hazretleri âhirette mükâfatta bulunacak onlarin agizlari misk kokusundan daha güzel kokacaktir.

Bâzilarina göre bu sözden murâd: Allah'in rizâsi ve sevabidir.
Bir takimlari «Oruçlu agzin miskden daha güzel kokmasi meleklere nisbetledir.» demislerdir.
Hanefiîler 'den Imam Kuduriile Malikiler-den îbni Arabî ve Sâfiîler 'den Ebû Osman S â -bûni, Ebû Bekir Ibni Sem'âni buradaki güzel kokunun Allah'in rizâsi ve kabulünden ibaret olduguna kat'iyyetle söylemislerdir.
Sehvetden murâd bazilarina göre cima' sehvetidir. Fakat bil'umum sehvetler mânâsina alinmasi daha dogrudur. Bu takdirde hadisde yiyip içmenin sehvet üzerine atfedilmesi hassin âm üzerine atfi kabilinden olur. Buhar î'nin rivayetinde evvelâ yeyip içme zikredilmis, sehvet onun üzerine atfedilmistir. Ona göre cümle âmmin has üzerine atfi demek olur.
Görülüyor ki hadîsin bazi rivayetlerinde Resûlüllah (Sailaliahu Aleyhi ve Sellem) Teâla hazretlerinin kelâmini nakletmektedir. Böyle hadislere •Hadîs-i Kutsi» denildigini kitabimizin basinda görmüstük:
Kirmâni diyor ki: «Bu da Allah'in kelâmi olduguna göre Kur'ân ile bunun farki vardir? dersem ben de derim ki: Kur'ân'in lafzi mucizdir. Hem Kur'an Cibril (Aleyhisselâm) vasitasiyla indirilmistir. Küdsi hadîs ise hem mu'ciz degil, hem vasitasiz sadir olmustur, böyle hadîse «Hadîs-i Kudsi» yahut «Hadîs-i Ilâhi» derler.
Hadîslerin hepsi böyledir. Zâten Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendiliginden bir sey söylemez? dersen ben de derim ki : Aralarindaki fark Kutsi hadisin Allah'a izafe edilerek ondan rivayet olunmasidir. Sâii hadisler öyle degildir. Söyle de bir fark yapilabilir : Kutsî hadis Allah Te-âla'ya nisbet edilen ve onun zâti ile celâl ve cemâl sifatlarina tealluk eden hadisdir.»
Tiybî bu babda sunlari söylemistir: «Kur'ân Cebrail {Aleyhisselâm)\n. i'caz için Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e indirdigi lâfizdir. Hadisi kutsî: Bu lâfzin mânsini ya ilham suretiyle yahut uykuda Allah'in resulüne haber vermesi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m de o mânâyi kendi sözleriyle ümmetine teblig buyurmasidir S:ir hadisleri Peygamber (SaîlaHahü Aleyhi ve Seilem) Allah'a izafe etetmemig, cndan rivayet buyurmanustir.
«Onun mükâfatini verecek olan da benim.» cümlesi oruçluya verilecek sevabin çoklugunu beyân etmektedir. Zira kerim olan bir zat mükâfati bizzat kendisi verecegini va'd ederse bu o mükâfatin büyüklügüne delildir. Kirmâni : »Zamirin öne alinmasi ya tahsis yahut te'kid içindir.» demistir. Gerçi burada ikisine de ihtimal varsa da zahir olan mânâ birincisidir.
Yani bu cümle oruçlunun mükâfatini «Ben veririni, baskasi degil.» mânasina gelir sâir ibâdetler böyle degildir. Onlarm mükâfatlarini vermek bâzan meleklere havale edilir,
Ulemâ : «Oruç benimdir, onun mükâfatini verecek olan da benim.» cümlesinin mânasi üzerinde çok sözler söylemislerdir. Hulâsa olarak bu cümleden murad, baska ibâdetlerde oldugu gibi oruçta riya bulunmamasidir. Çünkü oruç, fiille anlasilmayan bir ibadettir. Bir kimsenin oruçlu olup olmadigini baskalari bilemez. Zührî'nin inürsol olarak rivayet ettigi bir hadis bu mânayi teyid etmektedir. Mezkûr hadis Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Oruçta riya yoktur.» buyurmuslardir. Ayni hadisi Beyhaki baska bir tarikden mevsûl olarak rivayet etmistir. Bazilari: «Oruca fi'len riya girmez, fakat bazen sözle riya karisir. Meselâ: Oruç tutan kimse oruçlu oldugunu habei verir ve bu suretle ona da riya karisabilir. Sâir ibadetlere ise fi'len riya karisir.» demislerdir.
Kut tu b î'ye göre, mezkûr cümlenin manasi: «Oruca verilecek sevabin mikdarim ve kaç kat olacagini yalniz Allah bilir. Sâir ibâdetler böyle degildir. Onlara verilecek sevaba bazi insanlar lauttali' olabilir.» demektir. îmami Mâli k'in El-Muvatta'» da rivayet ettigi bir hadis bu mânayi teyid eder. Zira mezkûr hadiste : «Güzel amel on mislinden 700'e kadar Allah'in diledigi miktarda katlsftiir. Allah Teâlâ: Yalniz oruç müstesna, çünkü o benimdir, onun mükâfatini da ben verecegim, buyurmustur.» denilmektedir.
îbni Abdi1 Berr'e göre, bu cümleden murâd: «Oruç benim için en makbul ve her ibâdetten Önce gelen bir taattir.» demektir. Zira Teâla hazretleri «Oruç benimdir» buyurarak onu kendi zatina izafe etmistir. Bu onun sâir ibâdetlerden daha faziletli oldugunu göstermeye kâfidir.
Nesaî'nin Ebû Ümame (Radiyailahû anh) 'den inerfuan rivayet ettigi bir hadîste :
«Orucu boslama, çünkü onun dengi yoktur.» buyurulmustur. Bâzilari baska bir hadiste :

«Bilmis olun ki, amellerinizin en hay ir Irsi namazdir.» buyurulmasina bakarak aralarinda muaraza görür gibi olmussa da hakikatte bu iki hadîs arasinda hiç bir muânza yoktur. Zira Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bunlari-muhatablarmin suallerine göre söylemistir. Nitekim yine bu kabilden olmak üzere bir hadiste :
«Amellerin en hayirlisi az bile olsa devam I isidir.» buyurmustur.
Bâzilarina göre, orucun Allah'a izafesi tesrif içindir. Nitekim bütün âlem Allah Teâla'nm mülkü oldugu halde Kur'an-i keri m'de «Allah'in demesi» buyurulmustur.
Hâsili orucun mükâfati âdetle mukayese degildir. Allah'ü Ztiicelâl onun mükâfatini hadsiz ve hesapsiz verecektir.
Kurtubî'nin beyânina göre oruçlunun iftar zamani sevinmesi kendisine iftar mubah kilinarak açlikla susuzluktan kurtuludugu içindir. Bu sevinç tabii bir seydir. Hadisten anlasilan zahiri mânâ da budur. Bâzilari oruçlunun ibadetini sakatlamadan tamamladigi için sevindigini söylemislerdir.
Rivayetlerin birindeki: % «Orucuna sevinir.» cümlesinden murâd orucunun sevabina sevînmesidir. Bâzilari: «Bundan murâd, orucunun kabul olduguna sevinmesidir.» demislerdir.

166- (1152) Bize Ebû Beki b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bu Hâlir1 ' Mahled yani Katavâni,Süleyman b. Bilâl'den rivayet etti. (De inis ki:) Bana Ebû Hâzini, Sehl b. Sa'd (Ratfiyallahâanhyâan. naklen rivayet eyledi. Sehl söyle demis: Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Selîem):
«Cennette bir kapi vardir ki ona Reyyân derler. Kiyamet gününde bu kapidan oruçlular girecekler, onlarla birlikte baska hiç biri girmiyecektir. Oruçlular nerede denilecek. Müteakiben bu kapidan gireceklerdir Oruçlu-larin sonu girdi mi kapi kapanacak bir daha ondan hiç bir kimse gîremi-ycçektir.» buyurdular.
Bu hadîsi Buharî dahi «Kitâbu's-Savm» da tahric etmistir.
Kapi cennetin disinda oldugu halde «Cennete açilan bir kapi» denilmeyip:
«Cennette bir kapi vardir ki...» buyurulmasi Cennette olan nimetlerle rahatin kapida da bulundugunu anlatmak içindir. Bu suretle o kapidan girmeye daha belig bir surette tesvik buyurulmustur.
Aynî'ye gere «Cennette açilan bir kapi» denilmemesi bu kapinin, Cennetin sekiz kapisindan maada olduguna isaret içindir. Cennetin sekiz kapisindan maada namaz kapisi, cihad kapisi, sadaka kapisi ve rahmet kapisi gibi birçok kapilari bulundugu sahih hadîslerle rivayet olunmus-tur. Ancak ulemânin beyanina göre bu kapilar cennetin sekiz büyük kapisinda dahildirler. Zira büyük kapilarin iki kanadi arasinda besyüz yillik mesafe bulundugu rivayet olunmustur.
Müs1im'in bazi nüshalarinda: «Oruçlularin önde olanlari girdi mi kapi kapanir.» denilmisse de bu rivayet yanlistir. Bâzi Müslim sarihleri onun bir vehimden ibaret oldugunu söylemislerdir.
Aynî, Üstadi Zeyn'ün-Din'den naklen ulemâdan bâzilarinin bu hadisle Müs1üm'in tahric ettigi Hz. Ömer Hadisinin aralarini bulmakta müskilât çektiklerini söylüyor. Hz. Ömer hadisinde Peygamber (Salkdlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Sizden biriniz mübalegali bir sekilde yahut tertemiz abdest alir da sonra Allah'dan baska ilâh olmadigina, Muhammed'in onun kulu ve resulü olduguna sehâdet ederim derse o kimseye cennetin sekiz kapisi birden açilir. Onlarin hangisinden isterse girer.» buyurmustur.
Bu zevata göre Peygamber (Salktllahü Aleyhi ve Settem) abdest alip sehâdet getiren kimsenin cennet kapilarinin hangisinden isterse girebilecegini haber vermistir. Bu sifatta olan bir kimse oruca ehliyet kazanmadan, meselâ : Oruç ayina erismeden ölmüs yahut nafile oruç tutmamis olabilir. Su halde babimiz hadîsinde beyân buyrulan Reyyân kapisinin oruçlulara tahsisi müskildir ?
Aynî bu zavata iki vecihle cevâb verildigini söylüyor. Söyle ki:
1) Abdest alip sehâdet getiren kimseye oruç kapisindan girmekden sarf-i nazar ettirilir de ondan girmek istemez, diger kapilarin hangisinden isterse girer.
2) ümer (Radtyallahû anh) hadisinin lâfizlarinda ihtilâf vardir, Tirmizî'nin rivayetinde:
«O kimse için cennetten sekiz kapi açilir. Bu kapilarin hangisinden dilerse girer.» Duyurulmustur. Mezkûr

rivayet Cennet kapilarinin sekizden çok oldugunu göstermektedir. Oruç kapisi bu sekizde dâhil olmayabilir. Bu takdirde iki hadîs arasinda hiç bir muâraza yoktur.
Hadîs-i serif orucun ve oruç tutanlarin tazîletine delildir.

31- Zarar Gelmemek ve Bir Hak Zayi Etmemek Sartiyla Oruca Takati Olan Kimse Için Allah Yolunda Oruç Tutmasinin Fazileti Babi

167- (1153) Bize Muhammed b. Rumh b. El-Muhacir rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Leys, Îbni'l-Had'dan o da Süheyl b. Ebî Sâhil'den, o da Numau b. Ebî Ayyas'dan o da Ebû Saîd-i Hudri (Radiyalîahii a^^ümcyânn naklen haber verdi. Ebû Saîd söyle demis: Resûlüllah (Sallaltahü A leyhi ve Zellem) :
«Allah yolunda bir gün oruç tutan hiç bir kul yoktur kî, o gün sebebi ile Allah onun yüzünü yetmis sene cehennemden irak etmesin» buyurdular.

(...) Bize bu hadîsi Kuteybetü'bnü Saîd dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâziz yani Derâveidi, Süheyl'den bu isnadla rivayette bul

168- (...) Bana Ishâk b. Man sûr ile Abdurrahman b. Bisr El-Abdi rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibnü Cüreyc Yahya b. Saîd ile Süheyl b. Ebî Sâlih'den naklen haber verdi: Onlar da Nu'man b. Ebî Ayyas Ez-Zürâki'yi Ebî Saîd-i Hudrî (Radiyalîahû anh) 'dan naklen rivayet ederken isitmisler, Ebû Saîd söyle demis: Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim Allah yolunda bir gün oruç tutarsa Allah o kimsenin yüzünü yetmis yil cehennemden irak eyler, buyururken isittim.
Bu- hadîsi Buhâri ile Tirmizî «Kitâbu'l-Cihâd»da, Nesaî ile IbniMâce «Kitâbu's-Savm» da muhtelif râvilerder. tahric etmislerdir.
Nevevî (631 — 676) ile diger bir takim ulemâ cehennemden uzaklastirmayi " mesafe mânasina almamis, hadîsden murâd : Cehennemde yakmamak oldugunu söylemislerdir. Mamafih hakikat mâ'nanin murâd olmasina bir mâni yoktur.
Hadîsin buradaki rivayeti, oruçlunun yalniz yüzünün Cehennemden uzaklastirilmasini iktizâ ediyor, Bir çok rivayetlerde ise bizzat oruçlunun Cehennemden uzaklastirilacagi bilidrilmektedir. Sayet yüzden murâd zât ise mâna birdir. Fakat yüzden murad hakikati ise cehennem oruçlunun Cehennemden uzaklastirilacagi bildirilmektedir. Sayet yüzden murâd daha ziyâde uzak kalacagi anlasilir. Bunun sebebi oruçlunun susuzluk çekmesidir. Suyun yeri de agizdir.
Harîf: Güz mevsimi domek ise de araplar kinaye tarikiyle onu seneye itlâk ederler.
Oruçlunun Cehennemden ne niikdar uzaklastirilacagi hususunda Ukbetü'bnü Amir, Amr b. Anbese, Abdullahb. Süfyan, Enes b. Mâlik, E bu Umame, Ebu'd-Der-dâ, Câbir, Utbetü'bnü Nezr, Selâmet ü'bnü Kayse, Ebû Hüreyre, Sehl b. Muâz ve Abdulîajh b. Ömer (Radiyalîahû anh) hazerâtindan muhtelif hadîsler rivayet olunmustur.
Mezkûr hadîslerin bâzilarinda oruçlunun Cehennemden yüz sene, diger bâzilarinda besyüz senelik yol mesafesinde uzaklastirilacagi bildirilmistir. Bu rivayetlerin arasini bulmak için yetmis sene rivayeti tercih edilir. Çünkü yetmis sene rivayetinde B-uhâri ile Müslim ittifak etmislerdir. Binaenaleyh en sahîh rivayet odur. Söyle de denilebilir: Allah Teâla Peygamber (Saltallahü Aleyhi ve Selîem) efendimize evvelâ cehennemden uzaklastiracagi en kisa mesafeyi bildirmis sonra tedricî surette daha uzun mesafeleri beyân buyurmustur. Mesafenin uzun veya kisaligi oruç tutanlarin hallerine nisbetle de olajbilir.

32- Nafile Orucu Gündüzün Zevalden Önce Niyet Etmenin ve Nafile Oruc Tutan Kimsenin Özürsüz Orucunu Bozmasinin Cevazi Babi:

169- (1154) Bize Ebu Kâmil, Fudayl b. Hüseyin rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvâhid b. Ziyâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Talhatü'bnü Yahya b. Ubeydiliah rivayet etti. (Dedi ki : Bana Âise [49] binti Talha, Ümmü'l-Müminin Âise (Radiyallahü anhd) 'dan naklen rivayet eyledi: Söyle demis : Resûlüllaih (SaIlallahü Aleyhi ve Seîlem) bir gün bana :
— Ya Aise, yaninizda (Yiyecek) bir sey var mi? diye sordu. Ben :
— Ya Resûlallah, hiç bir seyimiz yok, dedim. Resûtallah
— Uyle ise ben oruçluyum, dedi ve disari çikti. Az sonra bize bir hediyye getirdiler - Yahut ziyaretçiler geldiler - Resulü Ilah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) dönüp geldigi vakit ben .
— Yâ Re*ûlüllah, Bize bir hediyye getirdiler. Yahut ziyaretçiler geldi - de sana (o hediyeden) bir parça sakladim, dedim.
— Ne imis o? diye sordu.
— Hays yemegi, dedim.
— Getir onu, buyurdular. Ben de hemen yemegi getirdim ve yedi. Sonra :
— Ben oruçlu olarak sabahlamisim, buyurdular.
Talha demis ki: «Ben bu hadîsi mücâhide rivayet ettim de mücâhid sunu söyledi. Bu is malindan sadaka çikaran ve isterse veren, dilerse vermeyen bir kimse mesabesindedir.

170- (...) Bize 6bû^Bekr b. Abî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yeki', Talhfltü'bnü Yahya'dan, o da halasi Aise binli Talha'dan, o da Ümmü'l-Mü'minîn Âise'den naklen rivayet etti. Söyle demis: Bir gün Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Selîem) yanina girdi ve:
— Yaninizda (yiyecek) bir sey var mi? diye sordu. Biz :
— Hayir, cevâbini verdik.
— Öyle ise ben oruçluyum, buyurdu. Sonra baska bir gün yine yanimiza geldi (bu sefer) :
— Yâ Resûlüllah, Bize hays yemegi hediye geldi, dedik, Resûlüllah
— Onu bana göster. Vallahi oruçlu olarak sabahlandim, dedi ve yedi. Hays hurmaya yag ve kes karistirilarak yapilan bir nevi yemektir.
Herevî: «Muhtelif seyler birbirine katilarak yapilan tirittir.» demistir.
Zevr : Ziyaretçiler demektir. Bir iki seye az ve çok kimselere itlâk edilebilir.
«Bize ziyaretçiler geldi.» cümlesinden mur£d : Beraberlerinde hediye de getirdiler, demektir. Bu cümle «onlarin gelmesi sebebiyle bize hediye getirildi.» mânasina da gelebilir.
Neveyî diyor ki: «Bu iki rivayet bir hadîstir, ikinci rivayet birinciyi tefsir etmekte ve birinci rivayetteki kissanin iki günde cereyan ettigini bildirmektedir. Kaadi Iyâz ile diger hadîs ulemâsinin kavilleri de budur.»
1) Kadîs-i serif nafile Gruca gündüzün zevalden önce niyetlenmeyi caiz görenlerin delillerindendir. Bunu caiz görmeyenler, hadîsi te'vil etmis ve Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Seüem) 'in oruca geceden niyetlendigini fakat takat getiremiyecegini anlayinca :
«Yiyecek bir seyiniz var mi?»diye sorarak orucunu bozmak istedigini söylemislerdir,
Nevevî : «Bu te'vil fasit ve ihtimalden uzak bir tekellüden ibarettir...» demistir.
2) Safii1er'le onlara muvafakat eden ulemâya göre nafile orucu bozmak caizdir. Çünkü böyle bir oruca iptidaen niyet etmek hususunda kul muhayyerdir. Devam hususunda dahî hüküm budur. Ashâb-i kiram 'dan bir cemaatla îmam Ahmed,.Ishak ve diger bazi ulemânin mezhepleri de budur. Ancak bu orucu bozmayarak tamamlamak, onlara göre de müstehabdir.
3) îmâm A'zam, Imam Mâlik, Hasan-i Basrî, Medhûl ve îbrâhim Nehaî'ye göre nafile orucu bozmak caiz degildir. Özürsüz bozuldugu takdirde kazasi lâzim gelir.
îbni Abdilberr, bir özürden dolayi nafile orucu bozana kaza lâzim gelmeyecegi hususunda ulemanin ittifak

ettiklerini söylememistir.
Imam A'zam 'dan meshur olan rivayete göre ziyafete istirak etmek Özür sayilir.

33- Unutan Kimsenin Yeyip Içmesi Île Cima'nin Orucu Bozmamasi Babi

171- (1155) Bana Amr b. Muhammed En-Nâki d rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ismail b. Ibrahim, Hisâmi Kurdusî'den [50], o da Muhammed b. Sirin'den o da Ebû Hüreyre (Radryallahû anh) 'dan naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis Bosûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Her kim oruçlu iken unutur da, ytyip Içerse orucunu tamamlasin. Zira onun ancak Allah doyurmus ve sulamistir.» buyurdular.
Bu hadîsi bütün Kütüb-i Sitte sahipleri ile Ibni Hifba n az çok lafiz farkiyla lahrîc etmislerdir.
Tirmizî bu babda Ebû Saîd ile Ümmü Ishâk dan da rivayetler bulundugunu kaydetmistir.
Ebû Saîd hadîsini Dârakutni tahric etmistir. Metni söyledir
«Her kim Ramazanda unutarak orucunu bozarsa, ona kaza yoktur. Çünkü onu Allah doyurmus, sulam istir.»
Ümmü Ishak hadîsini Imam Ahmed rivayet etmistir. Bu hadîs-I serifde söyle denilmektedir
«Ümmü Ishak, Resûlüllah (SailaUithü Aleyhi ve Setlem) 'in yanindaydi Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Setlem)"e bir kap tirit getirdiler. Onunla beraber Ümmü tshâk da tiritten yedi. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) m yaninda Zülyedeyn de vardi. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seikm) Ümmü tshâk'a etil bir kemik verdi. Zülyedeyn :
— Yâ Ümmü Ishak bundan ye, dedi. (Ümmü Ishak demis ki) :
— Ben o anda oruçlu oldugumu hatirladim. Âdeta elim tutuldu. Elimi ne uzatabiliyor ne de çekebiliyordum.
Bunun üzerine Peygamber
— Sana ne oldu? diye sordu.
— Ben oruçlu idim, unuttum, dedim. Zülyedeyr :
Doyduktan sonra simdi mi aklina geliyor? dedi. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) (Bana):
— Orucunu tamamladi. Bu ancak Allah'in sana gönderdigi bir rizik-tir,» buyurdular.
Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Sellem) 'in :
«Onu ancak Allah.doyurmus, sula m istir.» buyurmasi, unutarak ye-yip içen kimsenin niçin orucu bozulmadigini ta'lildir. Zira' rizki v»ren Allah'dir, bu babda kula bir sey nisbet edilmez.
Unutarak yiyip içmekte kulun bir te'siri yoktur .
Mefhûm-u muhalifi delil kabul edenler bu hadîsle istidlal ederek harama rizik denilemeyecegine kaail olmuslardir. Mu'tezi1e'nin mezhebi budur. Mes'ele usûl-i fikih ilminde münâkasa edilmistir.
Hadîs-i serif unutarak yeyîp içmenin ve cima' etmenin orucu bozmadigina kaail olan ekseri ulemânin delilidir.
imam A'zam, îmam Safiî veDavud- Zahiri'-nîn mezhepleri de budur.
Kabîa ile imam Mâlik'e göre unutarak yiyip içmek orucu bozar. Böylesine keffâret lâzim gelmezse de kaza icap eder.
Atâ, Evzaî ve Leys. cima'da kaza lâzim gelecegine, unutu-i.ak yemek bir sey icab etmedigine kaail olmuslardir.
îmam Ahmed b. Hanbel'e göre unutarak cima' edene hem kaza hem keffâret lâzimdir. Unutarak yiyene bir sey lâzim gelmez.

34- Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem)in Ramzandan Baska Zamanlardaki Orucu ve Hiç Bir Ayi Oruçdan Hali Birakmanin Müstahab Olmasi Babi:

172- (1156) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezid b. Zürey, Saîd-i Cüreyri'den, o da Abdullah

b. Sakîk'den naklen haber verdi. Abdullah sunlari söylemis : Âise (Radiynllahû anha) 'ya :
«Peygamber (Sallallanü Aleyhi ve Seliem) ramazandan baska malum bir ay oruç tutar miydi?» diye sordum. Aise:
— «Vallahi o vefatina kadar Ramazandan baska malum bir ay oruç tutmadi. Ama hiç bir ay'i da ondan oruç payini almadan kamilen oruçsuz geçirmedi.» dedi.

173- (...) Bize Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kehmez, Abudullah b. Sakîk'den naklen rivayet eyledi. Abdullah söyle demis: Aise : (Radiyallahû anha) 'ya :
— «Peygamber (Sallaiiahü Aleyhi ve Seliem) bütün bir ay oruç tutar miydi?» diye sordum. Âise:
— «Onun vefatina kadar Ramazandan baska bütün bir ay oruç tuttugunu, bütün bir ayi da oruçsuz geçirdigini bilmiyorum.» dedi.

174- (11) Bana Ebu'r-Rabî' Ez-Zehrâm rivayet etti. (Dedi ki) :Bize Hanima d, Eyyûb ile Hisam'dan, onlar da Muhammed'den, o da Abdullah b. Sakîk'den naklen rivayet ettiler. Hammâd: Zannederim Eyyûb bu hadîsi Abdullah b. Sakîk'den isitmis, dedi. Abdullah sunlari söylemis. Âise (Radtyallahûanha)'ya Peygamber (SaUailakü Ueyhi ve Sellem) 'in orucunu sordum da:
— «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o kadar çok oruç tutardi ki biz artik hep oruç tutacak hep oruç tutacak, derdik. Bazen de orucu Öyle birakirdi ki artik hiç tutmayacak hiç tutmayacak, derdik. Medine'ye geleli Ramazandan baska ben onun bütün bir ay oruç tuttugunu görmedim.» dedi.

(...) Bize Kuteybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd, Eyyûb'dan o da Abdullah b. Sakîk'den naklen rivayet etti. Abdullah:
«Ben, Âise (Radiyallahûanha)-yeL sordum...» diyerek yukarki hadisin mislini rivayet etmis, yalniz isnâdda Hisam ile Muhammedi zikret-raemistir. ;

175- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlike, Ömer b. Ubeydullah'in azatlisi Ebu'n-Nadr'dan dinledigim, onun da Ebû Se-lemete'bni Abdir rahman'dan, onun da Ümmü'l-Mü'minin Aise (Radiyallahû naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Âise söyle demis:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) o derece oruç tutardi ki biz: Bu artik orucu birakmaz, derdik. (Bazen de) orucu öyle terkederdi ki: Artik bu oruç tutmaz, derdik. Ben Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in Rama-zan'dan baska hiç bir ay'i kamilen oruçla geçirdigini görmedim. Saban ayi kadar hiç bir ayda çok oruç tuttugunu da görmedim.»

176- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe ile Amru'n-Nâkid hep birden Ibni Uyeyne'den rivayet ettiler. Ebû Bekir (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, tbni Ebî Lebîd'den o da Ebû Seleme'den naklen rivayet etti: Ebû Seleme söyle demis: Âise (Radfyatlahû anha) 'ya ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'iri orucunu sordum da sunlari söyledi :
«Peygamber (Sallallatiü Aleyhi ve Sellem) o kadar çok oruç tutardi ki biz: Artik hep oruç tutacak derdik. (Bazen) orucu o kadar birakirdi ki: Artik hiç tutmayacak, derdik. Ben onun hiç bir ayda Saban ayindakinden daha çok oruç tuttugunu görmedim. Saban ayini bütün tutardi. Onda orucu pek az birakirdi.»
Bu hadîsi Buhar î, Ebû D âvud ve Nesaî «Kitabu's-Sam» da, Tirmizî «Semail»de tahriç etmislerdir.
ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bazen pesi pesine bir çok günler oruç tutup, bazen de birçok günler oruç tutmamasi nafile ibadetler malûm vakitlere bagli olmadigi içindir. Onlar ne zaman irâde ve iiegât bulunursa o zaman yapilirlar.
Bu hadîsten anlasiliyor ki Kesûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazandan maada hiç bir ay'i tam olarak oruçla geçirmemistir. Gerçi Ebû Dâvud'un Hz. Ümmü Seleme 'den rivayet ettigi bir hadiste:

«Resût-i Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir mn zarfinda hiç bir ay'i tam olarak oruçla geçirmezdi. Yalniz Saban müstesna. Onu Ramazana eklerdi.» denilmistir.

Tirmizî dahi bu mânada bir hadîs rivayet etmistir. Mezkûr hadîsler babimiz hadîsine muariz gibi görünürlerse de Tirmizî'nin rivayetine göre Ibni Mübarek:

«Arap dilinde bir kimse bir ayin ekserisini oruçla geçirirse, o ayi oruçla geçirdi, demek caizdir. Filân bütün gece namaz kildi, derler halbuki o adamin o gece yemek yemesi ve bâzi isleriyle mesgul olmasi ihtimâl dahilindedir.» demistir.

Tirmizî diyor ki:«îbni Mübarek, iki hadîsin mânaca bir olduklarim söylüyordu.»

Bâzilari Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in bir sene Saban ayini kamilen oruçla geçirdigini, bir sene de Sabanin bazi günlerinde oruç tuttugunu söylemislerdir.

«Bazen Sabanin evvelinde, bazen sonunda bazen de hem evvelinde hem sonunda oruç tutardi.» diyenler de vardir. Resûl-i Ekrem (Saîlallahü Aleyhi ve SeUem)'in Saban ayinda çok oruç tutmasinin sebebi : O ayda ibadetler Allah'a arzolundugu içindir-. Nitekim Nesaî'niti Hz. Üsâme'den rivayet ettigi bir hadîsde söyle buyurmaktadir.

«Yâ Resulailah, Senin hiç bir ayda Sabandaki kadar oruç tuttugunu görmüyorum, dedim, Resûlüllah ^/Saîlallahü Aleyhi ve Seilem):

— Bu ay amellerin Rabbü'l-Alemin hazretlerine arzolundugu aydir. Binaenaleyh ben amellerimin, oruçlu oldugum halde arzedilmesini isterim,»

Buna benzer bir hadîs Hz. Âise'den de rivayet olunmustur.

Tirmizî 'nin Hz. Enes'den rivayet ettigi bir hâdisde söyle denilmektedir :

«Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Seilem) 'e Ramazandan sonra hangi ayda oruç tutmak efdaldir? diye soruldu, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem):

— Ramazani ta'zim için Saban ayinda, cevâbini verdi.»

Ibni Batta Vin rivayetine göre Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)her ay üç gün oruç tutarmis. Bazi aylarda mesguliyeti sebebiyle bu orucu tutamadigi olur, bu suretle biriken üçer günü Saban ayinda birden tutarmis.

Bâzilari Resûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellemym Dâvud (Aleyhisselâm) orucu tuttugunu, o oruçtan kalan günlerini Saban ayinda tamamladigini söylemislerdir.

Mihibb-i Taberî bu babda ulemâdan alti kavil rivayet etmistir :

1) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) her ay üç gün oruç tutardi, tutamadiklarini Saban ayinda tamamlardi.

2) Sabanda çok oruç tutmasi, ramazani ta'zim içindi.

3) Sabanda çok oruç tutmasi ameller Allah'a o ayda arzolundugu idindir.

4) Saban ayinda halk gafil bulundugu için onlara örnek olmak üzere çok oruç tutardi.

5) Sene içinde öleceklerin isimleri Saban ayinda neshedildigi için o ayda çok oruç tutardi. Nitekim bir hadisde Resûlüllah (fSalhlhhü Aleyhi ve Seilem) :

«Yâ Aise, Bu ay, ölüm meleginin ruhlarini kabzedecegi kimselerin isimlerini yazdigi aydir. Ben ismimin oruçlu oldugum halde kaydedilmesini isterim.» buyurmustur.

6) Peygamber (SalUtlIahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevceleri kazaya kalan oruçlarini saban ayinda tutarlardi. Bu sebeple Resûlüllah (SalUitiahü Aleyhi ve Sellem) de oruç tutardi.

Resul-i Ekrem (SallalUthü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin Ramazandan baska hiç bir ay'i tam olarak oruçla geçirmemesi, farz oldugu zannedilmesin diyedir.

Vakia Müs1im'in rivayet ettigi bîr hadîsde :

«Ramazandan sonra en faziletli oruç ayi seprullah Muharremdir.» buyurulmugtur.

Meskûr hadîs babimiz hadîsine muariz gibi görünürse de hakikatta muariza yoktur. Ihtimâl Peygamber (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) muharre-löîn faziletini son ömründe anlamis ve onda oruç tutmaya imkân bula-mamistir.

Hasili Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'n Saban ayinda fazla oruç tuttugunu gösteren rivayetler çoktur. Bunlarin bir kismi bütün Saban ayini oruçla ayini oruçla geçirdigini, bir takimi da Sabanin yansina kadar oruç tuttugunu ifade etmektedirler.

Ulemâ Sabanin yarisina kadar oruç tuttugunu bildiren hadislerin men. sûh olduklarini söylemislerdir. Te'vii edenler de olmustur.

177- (782) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâz b. Hisâm haber verdi (Dedi ki): Bana babam, Yahya b. Ebi Kesir'den rivayet etti. (Demis ki) : Bize Ebû Seleme, Âise (Radtyalkthû anha) 'dan naklen rivayet etti. Âise söyle demis .

«Resûlüllah (SalMlahü Aleyhi ve Sellem) senenin hiç bir ayinda Saban uyindakinden daha fazla oruç tutmaz, ve:

— Amellerden gücünüzün yetebilecegini yapin. Çünkü siz bikma-dikça Allah da size asla bikmis muamelesi yapmaz, buyurur bir de sunu söyledi:

— Allah indinde amelin en makbulü sahibinin az da olsa davam üzere isledigi ameldir.»

Bu hadîsi Buhari ile Nesai «Kitâbu's-Savm» da tahric etmislerdir, Resûlüllah (Sallallahü A kyhi ve Selicm I 'in: «Amellerden gücünüzün yetebilecegini yapin.» emri, bütün ibadetlerde vücûda zarar vermemek sartiyla devam edebileceginiz r.iikdâri iltizâm edin, pek ziyâde derine .dalmayin, mânâsina gelir.

cümlesinin asil mântsi «AHoh qslâ bikmaz.» demekse de bikmak, sevinmek gibi seyler kula mahsûs sifatlar oldugundan Teâla Hazretleri hakkinda bunlarin hakikatini murâd etmek muhal yani imkânsizdir. Binâenaleyh hadisin te'vili vâeib oîur.

Ulemânin muhakkiklan bu cümleye «Size bikkinlik muamelesi yapip da sizden sevap ve rahmetini esirgemez.» mânâsini vermislerdir.

Bâzilarina göre cümlenin mânâsi «Siz biktiginiz vakit o bikmaz.» demektir,

Heravî: «Bu cümlenin mânâsi: .Siz biksaniz da bikmasaniz da Allah ebediyen bikmaz, demektir.» mütâlâasinda bulunmustur.

Buradaki amelin izdivaç mânâsina geldigini söyliyenler de vardir. Bu taktirde:

«Siz istemekten bikmadikça Allah Teâlâ sizden fazl-u keremini esirgemez.» denilmis gibi olur.

Kirmâl1i'ye göre Allah'a bikkinlik itlâki ceza vermemesinden kinayedir.

178- (1157) Bize Ebu'r-Kabi' Ei-Zehrân* rivayet etti.. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Ebû Bisr'den, o da Saîd h. Cübeyr'den, o da Ibni Abbâs (Radiyallahû anhâma) 'dan naklen rivayet eyledi. Ibni Abbâs söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleni} Ramazandan baska hiç bir zaman bütün foir ay oruç tutmazdi. Oruç tuttugu zaman öyle tutardi ki insan:

— Hayir vallahi, bu artik orucu birakmaz, der, tutmadigi zaman da insan :

— Hayir vallahi, bu artik oruç tutmaz, diyecek kadar orucu terke-derdi.»

(...) Bize Muhammcd b. Bessâr ile Ebû Bekir b. Nâfi", Gunder'dcn, o da Su'be'den, o da Ebû Bisr'den naklen bu isnâtlls rivayette bulundular. (Bu hadîste) Ibni Abbâs : «Medine'ye geleli pesi pesine bir ay (oruç tutmadi)» demis.

179- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. Bize Ibni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Osman b. Hâkim E1-Ensâri rivayet etti. (Dedi ki) : Saîd b. Cübeyr'e Receb orucunu sordum • «Biz o zaman Receb aymda bulunuyorduk, su cevâbi verdi :

«Ben, Ibni Abbâs (Radiyallahû aiihûma)'yi sunlari söylerken isittim : — Resûlüllah (Salhllahü Akyhi ve Seüem) (bazen) biz: Bu artik orucu birakmaz, deyinceye kadar oruç tutar, bazen de : bu artik oruç tu tinaz, deyinceye kadar orucu terkederdi.»

(...) Bana bu hadîsi Aliyyyü'bnü Hucr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyü'bnü Mü s hir rivayet etti. H.
Bana Ibrahim b. Musa da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Isa b. Yûnus haber verdi. Bu râvilerin her ikisi Osman b. Hâkim'den bu isnâdda bu hadîsin mislini rivayet etmislerdir.

180- (1158) Bana Züheyr b. Harb ile Ibni Ebî Halef rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ravh b. Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ham-mâd, SâbIt'ten o da Enes (Radiyallahâ ank)'dan naklen rivayet eyledi. H.
Bana bu hadisi Ebû Bekir b. Nâfi' dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Beliz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammad rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Sabit, Enes (RudiyallohCi anki 'dan naklen rivayet eyledi ki, Kesûlüllali (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) bazen bu artik devamli oruç tutacak, denilecek kadar oruç tutar, bazen de: Artik hiç oruç tutmaz, hiç oruç tutmaz, denilecek kadar orucu terkedermis.
Ibni Abbâs hadîsini Buhâri «Kitabu's-Savm»da, Tirmizî, Nesaî ve Ibni Mâce «SemaiUde tahrîc etmislerdir.
Nevevî diyor ki: «Hadîsin zahirinden anlasildigina göre Saîd b. Cübeyr'in bu sözünden muradi : Receb ayinda oruç tutmak yasak edilmedigi gibi mendub da olmadigina istidlaldir. Ona göre Receb ayi Sâir aylar hükmündedir. O ya da oruç tutmak ne yasak edilmis ne de mendûb kilinmistir. Yalniz orucun asli mendûb bir ibâdettir. Ama Ebû Dâvud 'un «SünenVinde Resûlüllah (SallalIaliU Aleyhi ve Sellem)'in haram aylarda oruç tutmaya tesvik buyurdugu rivayet olunmustur. Receb de o aylardan biridir.»

35- Oruçdan Zarar Görecek Yehut Oruç Sebebi Ile Bir Hak Zayi Edecek Olan Kimse Île Bayram ve Tesrik Günlerinde Oruç Tutani, Devamli Oruçdan Nehiy ve Bir Gün Oruç Tutup Bir Gün Birakmanin Faziletini Beyan Babi

181- (1159) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. Dedi ki: Ben, Abdullah b. Vehbi, Yunus'dan, o da Ibni Sihab'dan naklen rivayet ederken isittim. H.
Bana Harmeletü'bnü Yahya dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize tbni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, tbni Sihâb'dau nakleu haber verdi. (Demis ki) : Bana Saîd b. El-Müseyyeb ile Ebû Selemete'bni Ab-dirrahmân haber verdiler ki, Abdullah b. Amr b. As söyle demis : Re-sûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e benim:
— «Yasadigim müddetçe mutlaka geceleyiu namaz kilacagim ve gün-düzleyin oruç tutacagim.» derdigimi haber vermisler. Bunun üzerine ResûlüIIah (SaîîaIîahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bunu sen mî söylüyorsun?» diye sordu. Kendisine :
— Evet, ben bunu söyledim ya ResûlüIIah.» dedim. ResûlüIIah (Salktltahü A îeyhi ve Sellem) :
— «Ama senin buna gücün yetmez. Sen kimi oruç tut, Içimi tutma, kah uyu, kah namaz kil. Bir de her aydan üç gün oruç tut. Çünkü yapilan bir hayirli amele mukabil on misli sevap verilir. Bu üç gün oruç bütün senenin orucu gibidir.» buyurdu.
— «üen bundan daha ziyâdesine takat getirebilirim» dedim. ResûlUl-lah (Sallallahü A Jeyhi ve Sellem)
— «(öyle ise) bir gün oruç tut, bir gün tutma. Bu, Dâvud (Aleyhisstlâm) in orucudur. En âdilâne oruç da budur.» buyurdu.
—"Ben, bundan daha ziyâdesine takat getiririm,» dedim. ResûlüIIah (SallaItahü Aleyhi ve Sellem) :
— «(Artik) bundan efdali olamaz.» buyurdular.
Abdullah b. Amr (Radiyallahû anhûma): «ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) in söyledigi: her ay üç günü kabul etseydim benim için ailem ile malimdan daha makbul olurdu.» demis.

182- (...) Mim Abdullah b. Muhammed Er-Rûmi rivayet etti. (Dedi kiW<BI2e Nadr b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îkrime yâni Ibni Aimnar rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya rivayet etti. (De-m ki) ; Btm ve Abdullah b. Yezîd, beraberce giderek Ebû Seleme'ye vardik ve kendisine bir haberci gönderdik. Ebû Seleme yanimiza çikti, bir de baktik evinin kapisi yaninda bir mescid var. Ebû Seleme yanimiza çiklnta.va kaditr o

mescîdde bulunduk. Ebû Seleme :
— «îçciiye, i-irstiek islerseniz buyurun. Isterseniz burada oturun,» dedi. Biz:
— «Hayir, burada oturalim da sen bize hadis rivayet et.» dedik. Ebû Seleme sunlari söyledi :
— «Bana Abdullah b. Amr b. Âs (Radiyallahû anhûma) rivayet etti, (Dedi kI) : Ben bütün sene oruç tutuyor, her gece Kur'ân okuyordum. (Hatirlayamiyor) ya Peygamber (Sallallühü Aleyhi veSellemfe beni söyledi-lerler yahut bana haber gönderdi de yanina gittim. Bana :
— «Ben, senin bütün sene oruç tutardtgim ve her gece Kur'an okur-dugunu haber almadim mi saniyorsun?» dedi. Ben:
— «Hay hay yâ Nebiyyallah (Muhakkak haber almissmdir.) Ama ben bununla hayirdan baska bir sey murâd etmedim, dedim. Resûlüllah
— «Süphesiz kI her aydan üç gün oruç tutman sana kâfidir. buyurdu. Ben :
— «Yâ Nebiyyallah! Ben, bundan daha fazlasina takat getiririm, dedim. Efendimiz :
— «Fakat zevcenin senin üzerinde hakki vardir. Misafirlerinin senin üzerinde hakki vardir, vücûdunun da senin üzerinde hakki vardir. Binâenaleyh sen Nebiyyullah Dâvud (Aleyhfsseîâm)'in orucunu tut. Çünkü o insanlarin en ziyâde ibadet edeniydi, buyurdu. Ben :
— «Yâ Nebiyyallah, Dâvud orucu nedir? diye sordum:
— «Dâvud Afeyhisselâm bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdi. Bir de her ay Kur'cn'i hatim et. buyurdu. Ben:
— «Yâ Nebiyyallah! Ben bundan daha fazlasina takat getiririm, dedim.
— «O halde Kur'ân'i her yirmi günde bir kere hatmey'e buyurdu.
— «Yâ Nebiyyallah! Ben bundan daha fazlasina takat getirebilirim, dedim.
— «öyle Ise onu her on günde bir hatim et, buyurdu.
— «Yâ Nebiyyallah! Ben bundan daha fazlasina takat getirebilirim, dedim.
— «O halde onu her hafta hatim eî. Ama bundan öteye de geçme. Çünkü zevcenin senin üzerinde hakki vardir. Misafirlerinin de senin üzerinde hakki vardir. Vücudunun dahî senin üzerinde hakki vardir, buyurdular.
Abdullah demis ki : «Ben (ibâdet isteginde) siddet gösterdim, bana da siddet gösterildi. Peygamber (Sallailahii Aleyhi ve Sellem) Bana:
— Sen bilmezsin, belki ömrün uzun olur, dedi.
Neticede 'PeygambetfSalUiUahü Aleyhi ve Seltem)'\n dedigine geldim. Ihtiyarlayinca :
— Keski Nehiyyyu\lah(Saltallahü Aleyhi ve SelIem)"m gösterdigi ruhsati kabul etseydim, diye hayiflandim.»

183- (...) Bana bu hadîsi Züher b. Harb dahî rivayet etti (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubade rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn El-Mual-lim, Yahya b. £bî Kesîr'den bu isnadla rivayette bulundu. O her aydan üç gün sözünden sonra : «Çünkü senin için her ha sen e mukaabilinde onun oc misli (mükâfat) vardir. Bütün sene orucu iste budur.» ibaresini ziyâde etmistir. Yine bu hadîsde : «Nebiyyullah Davud'un orucu nedir? dedim.
— Sonenin yarisidir, cevâbini verdi» cümlesi vardir.
Bu hadîsde Kuran okumaya dair bir sey söylememis, «Ziyaretçilerinin senin üzerinde hakki vardir» dememis, fakat (onun yerine) :
«Süphesiz kî senin üzerinde çocuklarinin da hakki vardir.» demistir.

184- (...) Bana Kansim b. Zekcriyyâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah b. Musa, Seyhan'dan, o da Yahya'dan, o da Beni ZtihrViiin azatlisi Muhammed b. Abdirrahman'dan. o da Ebû Sel eme den :
— Muhammed: Zannederim ben bunu Ebû Seleme'den isittim, demis; o da Abdullah b. Amr (Radiyallahû anhutna) 'dan naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis ; Resûlüllah (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) bana :
— Her ay Kur'ân'i hatmeyle, buyurdu.
— Ben kendimde (fazla) kuvvet buluyorum, dedim,
— öyle Ise onu yirmi günde hatmet, buyurdu.

— Ben kendimde (bundan daha fazla) kuvvet buluyorum, dedim.
— O halde onu her yedi günde bir oku, ama bundan fazlasina uzanma, buyurdu.

185- (...) Bana Ahmed b. Yûsuf El-Ezdi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Amr b. Ebî Seleme Evzaî'den kiraat sureti ile rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yahya b. Ebî Kesir, ftmi'I-Hakem b. Sevbân'dan, rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ebû Sclemete'bnü Ahdîrrahman, Abdullah b Amr b. As (Radiyallahûankûma)'dzn naklen rivayet eyledi. Abdullah söyle demis : Resûlüllah SalhIhhü Aleyhi ve Sellem) :
«Yâ Abdallah! Filân gibi olma, geceleyin namaz kilardi, simdi gece namazini terk etti.» buyurdular.

186- (...) Bana Muhammed b. Râfi* rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzak rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Ben Atâ'dan dinledim. Kendisine Ebu'l-Abbâs'in haber verdigini söylüyordu. O da Abdullah b. Amr b. Âs (Radiyallahu anhûmaj'yt söyle derken isitmis :
Peygamber (SaUaüdhü Aleyhi ve Settem, benim arka arkaya oruç tutar, bütün gece namaz kilardigimi duymus. Bunun üzerine ya bana birini gönderdi yahut kendisine tesadüf ettim.
— Ben senin oruç tutar ve hiç birakmazligini, bütün gece namaz kilardigini haber almadim mi saniyorsun? Ama böyle yapma. Zîra gözünün hakki vardir, nefsinin hakki vardir, ailenin dahî hakki vardir. Binâenaleyh kimi oruç tut kimi tutma. Hem namaz kil, hem uyu. BIr de her on günde bir oruç tut. (Tutmadigin) dokuz günün ecri de senin olur, buyurdu.
— Ben kendimi bu. dan daha fazlasina muktedir görüyorum ya Ne-biyyallah, dedim.
.
— O halde Dâvud aleyhisselântin orucunu tut, buyurdu.
— Dâvud (Aleyhisselâni) nasil oruç tutardi yâ Nebiyyallah? dedim.
— BIr gün oruç tutar, bir gün tutmaz, düsmanla karsilastigi zaman da kaçmazdi, buyurdu.
— Bu hasleti bana kim tekeffül eder yâ Nebiyyallah, dedim. (Burada) Râvi Ata1: Ebedi orucu nasil anlatti bilemiyorum demis. Bunun üzerine Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem):
— Ebedî oruç tutan kimse oruç tutmus degildir, ebedî oruç tutan, oruç tutmus degildir, ebedî oruç tutan oruç tutmus degildir, buyurdular.

(...) Bu hadisi bana Muhammed b. Hatim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Bckr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc bu isnâdla haber verdi. Ve kendisine EbVl-Abbâs Sair'ir haber verdt-ginî söyledi.
Müslim der ki: Ebu'l-Abbâs Sâib b. Ferruh Mekke'lüerden sika ve âdil zâttir.

187- (...) Biie Ubeydullah b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Habîb'den, o da Ebu'l-Abbâs'dan, o da Abdullah b. Amr (Radiyalîahûanhûma)'dan isitmis olmak üzere rivayet etti. Abdullah söyle demis: Bana Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Selîem):
— Ey Abdullah b. Amr, sen hakîkaten bütün sene oruç tutuyor, bütün gece namaz kiliyorsun ama bunu yapmaya devam edersen gözler obalir ve zayiflar. Ebedî oruç tutan, oruç tutmus degildir. Bir ayin üç gününde oruç tutmak, o ayi bütün tutmaktir, buyurdu.
— Ben bundan daha fazlasina takat getirebilirim, dedim.
— öyle ise Dâvud (Aleyhisselâm) orucunu tut, bir gün oruç tutar, bir gün tutmazdi. Ama düsmanla karsilastigi zaman da kaçmazdi, buyurdu.

(...) Bize bu hadisi Ebû Küreyb dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Bîsr, Mis'âr'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bize Habîb b. Ebî Sabit, bu isnâdla rivayette bulundu. O: «Nefis bîtab düser» demis.

188- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Anir'dan, o da Ebu'l-

Abbâs'dan, o da Abdullah b. Amr (Radiyallahâ cmhûma)'dan naklen rivayet eyledi. Amr söyle demis: Bana Resûlüllah (Sallalîahü Aleyhi ve Seîlem) :
— Senin geceleyin namaz kslardigini, gündüzleyin de oruç tu tardi-gini ben haber almadim mi saniyorsun? dedi.
— Ben bunu yapiyorum, dedim.
— Ama sen bunu yaparsan gözlerin oba lir, nefsin bîtab düser. Gözünün bir hakki vardir, nefsinin hakki vardi, ailenin de bir hakki vardir. Kimi namaz kil, kimi uyu, kâh oruç tut, kâh tutma, buyurdu.

189- (...) Bize Ebü Bekr b. Ebî Seybe ile Zühcyr b. Harb rivayet ettiler. Ztiheyr dedi ki : Bize Süfyân b. Uyeyne, Amr b. Dinar'dan, o da Amr b. Evs'den, o da Abdullah b. Amr (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen rivayet etti. Abdullah söyle demis: Resûlüllah (Sallalîahü A leyhi ve Sellem):
— Sübhesiz ki Allah indinde en makbul oruç Dâvud orucudur. Allah indinde en makbul namaz da Dâvud aleyhisselâmin namazidir. Hz. Dâvud gecenin yarisini uyku ils geçirir, üçte birinde namaz kilar, altida birinde (yine) uyurdu. Bir gün oruç tutar, bîr gün tutmazdi, buyurdu.

190- (...) Bana Muhammed b. Kâfî1 rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Amr b. Dinar haber verdi. Ona da Amr b. Evs, Abdullah b. Amr b. Âs (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen haber vermis, ki peygamber (SaHallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Allah Indinde en makbul oruç, Dâvud orucudur. Hz. Dâvud senenin yarisini oruçla geçirirdi. Allah Azze ve Celîe indinde en makbu! namaz da Dâvud aleyhisselârnin namazidir. Gecenin yansini uyku ile geçirir, sonra namaz kilar, sonra gecenin nihâyetinde (yine) uyurdu. Gecenin yansindan sonra üçte birini namazla geçirirdi, buyurdu.
Kavi tbni Ctireyc demis ki: «Amr b. Dinar'a:
(Gecenin yarisindan sonra üçte birini namazla geçirirdi) sözünü Amr b. Evs mi söylüyordu? Evet, cevâbim verdi.

191- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâ-lid b. Abdillah, Halid'den, o da Ebû Kilabe'den naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Ebirl-Melik haber verdi. (Dedi ki) : Babamla birlikte Abdullah b. Amr'm yanina girdim de, bize benim oruç tuttugumun Re-sûlüllah (Saliallahü Aleyhive Seîlem) 'e söylendigini anlatti. Derken Efendimiz yanima girdi. Ben hemen kendilerine içi hurma lifi ile doldurulmus, deriden mamul bir yastik koydum. Fakat Itesûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) yere oturdu. Yastik ikimizin arasinda kaldi. Bana hitaben:
— «Sana her aydan üç gün oruç tutmak yetmiyor mu?» dedi.
— «Yâ Resûlallah bu kadari bana yetmez» diyecek oldum. (Sözümü keserek):
— «Bes gün tut,» buyurdu. Ben :
— «Yâ Resûlallah,» dedim.
— «Yedi gün tut,» buyurdu. Ben yine :
— «Yâ Resûlallah, ...» dedim.
— «Dokuz gün tut,» buyurdu. Tekrar:
— «Yâ Resûlallah, ...» dedim.
— «Onbir gün tut,» buyurdu. Yiue :
— Yâ Resûlüllah, ...» dedim. Peygamber fâallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Davud (Aleyhisselâm) orucunun fevkinde oruç yoktur. Bu oruç senenin yarisidir. Bir gün oruç tutmak, bîr gün tutmamaktan ibarettir,» buyurdular.

192- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize G un der, Su'be'den rivayet etti. H.

Bize Muhammed b. El-Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mu-hammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be Ziyâd b. Feyyazdan [51] naklen rivayet etti. Söyle demis: Ebû Iyâz'i b. Abdullah b. Amr (Radiyalîahû anhûma) 'dan naklen rivayet ederken dinledim. Resûlüllah (SallalIahü Aleyhi ve Sellem) Abdullah'a :

— «Her ay bir gün oruç tut. Geri kalan günlerin ecri de senindir.» buyurmus.

Abdullah:

— «Ben bundan daha fazlasina takat getiririm.» demis. Peygamber 'Sallallahü Aleyhi ve Sillem) :

— «(Her ay) Iki gün oruç tut, geri kalan günlerin ecri de senindir.» buyurmus.

Abdullah:

— «Ben bundan daha fazlasina takat getiririm.» demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;.

— «(Her oy) üç gün oruç tut, geri kalan günlerin ecri de senindir.» buyurmus.

Abdullah:

— «Ben bundan daha fazlasina takat getiririm.» demis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

— «(Her ay) dört gün oruç tut, geri kalan günlerin ecri de senindir.» buyurmus.

Abdullah (yine) :

— «Ben bundan daha fazlasina takat getiririm.» demis. Efendimiz:

— «Allah indinde en fazîierti olan orucu. Dâvud Aleybisselâm orucunu tut, «Hz. Dâvud bir gün oruç tuîar, bE<-gün tutmazdi.» buyurmuslar.

193- (...) Bana Züheyr b. Harb ile Muhammed b. Hatim hep birden Ibni Mehdî'deii rivayet ettiler. Züheyr (Dedi ki) : Bize Abdurrah-mân b. Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Selim b. Hayyâm rivayet etti, (Dedi ki) : Bize Saîd b. Mînâ rivayet etti. (Dedi ki) : Abdullah b. Amr sunu söyledi : Kesûlüllah (SallaUahii Aleyhi ve Sellem)bana :

— «Ey Abdullah b. Amr! Duydum ki sen gündüzleri oruç tutar, geceleri namaz kilarmissin. Bunu yapma, çünkü vücûdunun senin üzerinde hakki vardir, gözünün de senin üzerinde hakki vardir. Zevcenin dahî senin üzerinde hakki vardir. Bazen oruç tut, bazen tutma. Her aydan üç gün oruç tut. Bu bütün sene oruç tutmak demektir.» buyurdu. Ben:

— «Yâ Resûlüllah! Benîm (fazla oruç tutmaya) kuvvetim vardir.» dedim. Resûlüllah

— «Dyle ise Dâvud Aleyhisselâm orucunu tut, (yâni) bir gün oruç tut, bir gün tutma,» buyurdular.

Abdullah (ömrünün sonlarinda) : «Ah keski bu ruhsati tutsaydim.» derdi.

Bu hadîsin muhtelif rivayetlerini Buhâri «Kitâbu't-Tehec-cud», «Kitâbu's-Savm», «Kitâbu'n-Nikâh» ve «KitâbiTI-îsti'zan>?da, Müslim ile Ebû Dâvud «KitâbuJs-Saîât»da, Nesaî «Kita-bu's-Savm»da tahric etmislerdir.

Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlasildigina göre Abdullah b. Amr (Radiyallahû anh) gündüzleri oruç, geceleri de Kür'âni Kerîm M hatmetmek suretiyle ihya edecegine yemin vermisti. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem) bunu vahiy ile haber almis, Hz . Abdullah'a bunu yapmamasini çünkü gerek nefsinin gerekse ailesi ile ziyaretçilerin kendisi üzerinde haklari bulundugunu ve çok yasiya-cagi için âhir ömründe bu vazifeleri yapamayacagini isâreten anlatmisti. Hz, Abdullah, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tavsiyelerini kendisi için az bulmus, her tavsiyesine mukâabil daha fazlasini istemisti. Bunun mânâsi onun tavsiyelerine — hasa— itiraz degildi. Çünkü HestiIû\lah(SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tavsiyelerinin emir mahiyetinde olmadigini biliyordu. O bunlari sirf bir tahfif ve kolaylik olmak için yapiyordu.

Abdullah (Radiyallahû anh) ise kendinde ibâdet için kuvvet gördügünden, daha fazlasini rica ediyordu. Fakat neticede Fahri Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin haber verdikleri zuhur etti. Ihtiyarlayinca bu ibadetleri ifada güçlük çekmeye basladi. O zaman Resûlül-Iah (Sallallahü Aleyhi ve Seltem)in tavsiyelerini hatirlar ve «Ah keski Pey-gtttabet(Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin ruhsatini tutmus olsaydim.» diye ha-

yiflanirdi.
Zevcenin hakkindan murâd, cima', nafaka ve hüsn-ü muaseret gibi seylerdir.
Hadîsin bâzi rivayetlerinde zikri geçen ehil'den murâd da: Çoluk çocuk ve akrabadir. Bunlarin haklari, kendilerine nafaka vermek, onlara güzel muamelede bulunmak, çocuklara tslâm terbiyesi vermek gibi seylerdir.
Nafile oruç babinda cismin hakkindan murâd dahî, onun sihhatine dikkat etmek ve iyi bakmaktir. Buradaki hak : Yâcib mânâsina degildir.
Ancak oruç sebebiyle vücud dermansiz ve bîtap düser de telef olmaya mâruz kalirsa, vücûda bakip beslemek vâcib olur.
Bâzilari: «Buradaki hakdan murâd : Mendûbdur.» demislerse de, mendüba, hak denilemiyecegi cihetle bu tefsir makbul görülmemistir.
Her ay tutulan üç gün orucun bütün sene orucuna dank tutulmasi fazilet ve sevap itibari iledir. Buradaki benzerlikden hakikate müsavat lâzim gelmez.
Hadîs-i Serîfde zikredilen «Efdal»in mânâsi fazileti daha çok, demektir. Yoksa her ay bir gün oruç tutanla on gün oruç tutanin birbirinden farki meydandadir. Zîra biri on kat sevaba lâyik bir hasene, digeri onar kat sevabi celbeden on hasene ifa etmistir.
ResCüül\»h(Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in «ebedî oruç tutan kimse oruç tutmus degildir.» sözünü ulemâ üç sekilde te'vil etmislerdir:
1) Bu söz hakikatine hamledilir. Ebedî oruç tutan, bayramlarla tesrîk günlerinde de orucu birakmiyacagi için, sevap kazanayim derken günâha girmis olacagindan hiç oruç tutmamis, gibi olur.
Hz. Âise (Radiyallahû anha) dahî buna kaail olmustur.
2) Bu cümle oruçtan zarar görecek yahut oruç sebebiyle baskalarinin haklarini zayi edecek olanlar hakkindadir,
3) «Oruç tutmus degildir.» cümlesi «Baskalari gibi oruçtan mesakkat duymaz.» mânâsina haberdir, duâ mânâsina degildir.
Bütün sene; oruç tutmanin caiz olup. olmadigi hususunda ulema ihtilâf etmislerdir. Zahirîler-'e göre caiz degildir. Cûmhûr-u ulemâ bayramlarla tesrik günlerinde tutmamak sartiyla bunun caiz oldugunu söylemislerdir.
Imam Safiî'nin mezhebi de budur. Hattâ ona göre bu oruç müstehabdir.
Ibni Mâce 'nin Hz. Ibni Ömer 'den rivayet ettigi bir hadîste : Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) 'in :
— «Nuh Aleyhisselâm bayram günleri müstesna olmak üzere bütün sene oruç tutardi.» buyurdugu bildirilmistir.
Ashâb-i .Kiram'dan Ömerü'bnü/l-Hattâb oglu Abdullah, Âise, .Ebû Talha ve Ebû Ümame (Radiyallahû anh) hazerati bütün sene oruç tutarlarmis.
Visal orucu ile bütün sene orucunu .birbirine karistirmamalidir. Visal orucu birkaç gün geceleri dahi iftar etmemek sartiyla tutulan oruçtur. Senelik oruç ise bayramlarla tesrik günlerinden, maada, aksamlari iftar etmek sartiyla tutulan oruçtur.

Bu Riyayetlerden Çikarilan Hükümler:

1) Riyadan hâli olmak sartiyla, bir kimsenin yaptigi hayir hasenati ve ibadetleri söylemesi caizdir.
2) Nafile oruçlarin efdali Dâvud (Aleyhisselâm) orucudur.
3) Bu rivayetler, Resûlüllah (Salkülahil Aleyhi ve Seliem)'in ümmeti hakkindaki sonsuz sefkat ve merhametine delildir.
Fahr-i Âlem (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Efendimiz ümmetini daima hayirli islere tesvik buyurmus, onlara ancak takatlari dahilindeki ibâdetleri tavsiye etmis, bikkinlik verecek sekilde fazlasina gitmekten sakinmalarini emir eylemistir.
4) Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem) Efendimizin kendisine takdim olunan yastigin üzerine oturmamasi tevazu'una delil oldugu gibi, üzerine oturmak için kendisine yastik konulmasi ashab-i kiramin umumiyetle fakr-u zaruret içinde olduklarini gösterir. Zira Hz. Abdullah'in evinde yastiktan baska oturmaya elverisli bir sey

bulunsa Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve,SeHem)*e mutlaka onunla ikramda bulunurdu.
5) Babanin evlâdina islâmî terbiye vermesi ve dinî vecîbelerini Ögretmesi farzdir. Bunlar çocuk bulûga ermeden yapilacaktir. Baba olmadigi zaman bu vazife anneye düser..
6) Müsâfire, büyüklere ve fazilet ehline ikramda bulunmalidir.

36- Her Aydan Üç Gün ve Arafe, Asüre, Pazartesi, Persembe Günkeri Oruç Tutmanin Müstehab Olusu Babi

194- (1160) Bize Seyban b. Ferruh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdulvâris, Yezîd-i Risk'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bana Muazetü'l-Adeviyye rivayet etti. Kendisi Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcesi Aise'ye
— «Besûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) her ay üç gün oruç tutar miydi?» diye sormus,
— «Evet» cevâbini vermis. (Muaz'e demis ki):
— Âise'ye : Ayin hangi günlerinde oruç tutardi?» diye sordum»
— «Ayin hangi günlerinde oruç tutacagina ehemmiyet vermezdi.» dedi.
Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) her ay muayyen günlerde oruç tutmamasi, o günlerde oruç tutmanin farz oldugu zannedilmesin di-yedir.
Kaadî lyâz'in beyânina göre her ay tutulacak üç gün oruç hakkinda muhtelif hadîsler vârid olmustur.
Hz. Cerîr'den rivayet olunan bir hadîsde üç günden murâd «Ey-yâm-i bîd»dir. Eyyâm-i bîd, her ayin onüç, ondört ve onbesinci günleridir.
Bâzilari 12, 13 ve 14. günler oldugunu söylemislerdir.
Hz. îbni Ömer (Radcyallahû atih) rivayet olunan bir hadîsde Eyyâm-i bîd'den ayin on ikinci günü ile ondan sonra gelen iki persembe kasdedildigi bildirilmistir.
.Ibrahim Nehaî oruç için ayin sonunu Hasan-iBas-r î ise basini müstehab görmüslerdir.
Hz. Âise'ye göre bir ay cumartesi, pazar ve pazartesi, sonraki ay sali, çarsamba ve persembe günleri' oruç tutmak müstehabdir.
Ümmü Seleme (Radiyallâhû anh)"dan bir rivayete göre ayin ilk persembesi ije onu tâkib eden pazartesi günleri oruç tutmalidir.
Bir takimlari pazartesi ile persembe günleri oruç tutmayi tercih etmislerdir. Her ayin ilk günü ile onuncu ve yirminci günleri oruç tutmanin müstehab oldugunu söyleyenler de vardir. Bu kavil imam Mâ1ik'e de nisbet edilir.
Mâ1ikîler'den Ibni Saban her ayin ilk günü ile on bir ve yirmi birinci günlerinde oruç tutulacagina kâail olmustur.

195- (1161) Bana Abdullah b. Muhammed b. Esma' Ed-Dubaî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mehdi yâni timi Meymûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Gaylan b. Cerîr, Mutarrifden, o da Imran h^ Husayn fRadiyallahû anhüma) 'dan naklen rivayet eyledi ki, Peygamber (Sallalkthü Aleyhi ve Sellem) Imrâ'na —yahut Imrân da isitmek suretiyle baska zâta—:
— «Ey fülân! Bu ayin sonunda oruç tuttun mu?» diye sormus. O zât:
. — «Hayir!» cevâbini vermis. Resûlüllah föalkdlahü A leyhi ve Sellem):
— «Ramazandan çiktiktan sonra iki gün oruç tut,» buyurmuslar.
Sürra veya serar yahut sirâr: Ekser-i ulemâya göre ayin sonu mânâsina gelir.
Heravî : «Halkin bildigi budur.» demistir. Fakat bâzilari bunu kabul etmemis, ay sonunda oruç tutmanin mendûb olduguna dair hadîs vârid olmadigini söylemislerdir. Onlara göre sürra'dan murâd : ayin or-tasidir.
Aynî de bu kavli tercih etmistir.
Sürrâ'nin cem'i : Sürar, serâr ve sirâr gelir.
Evzaî : «Sürar, ayin evvelidir.» demis, Cevheri neresi oldugunu bilmedigini söylemistir.

Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in isaret buyurdugu ay Saban 'dir.
«Sürra'dan murâd ayin sonudur.» diyen ekser-i ulemâ bu hadîsle istidlal etmislerdir. Çünkü ayin evveline veya ortasina sürra denilmis olsa sorulan zât tutmadigi günleri Saban'in sonunda kaza edebilirdi.

196- (1162) BIze Yahya b .Yahya et-Temîmî ile Kuteybetübnü Saîd hep birden Hrunmad'dan rivayet ettiler. Yahya dedi ki: Bize Hammâd b. Zeyd, Gaylan'dan, o da Abdullah b. Mabed-i [52] Zimmâniden, o da Ebû Katâde'den, naklen haber verdi. (Ebû Katâde söyle demis):
«Bir adam peygamber (Sallallaliü. Aleyhi ve Sellem)fe gelerek:
— Nasil oruç tutarsin? diye sordu. Bunun üzerine Resûlüllah (Satlalkthü Aleyhi ve Sellem) gabadlandi. Ömer (Radiyallahûanh) onun kizdigini görünce:
— Biz, Rabb ola'rak Allah'a, din olarak Islâm'a, Peygamber olarak da Muhammed'e razi olduk. Allah'in gadnbi ile Resulünün gadabindan Allah'a siginiriz, dedi. Ömer (Radryallahû anh) bu sözü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) 'in gadabi ya tisin caya kadar tekrarladi, durdu. Nihayet Ömer :
— Yâ Resûlallah! Bütün sene oruç tutan kimsenin hali ne olacak? dedi. Besûlüllah (Satlalîahü Aleyhi ve Sellem) :
— «(Böylesi) ne oruç tutmustur, ne tutmamistir —yahut oruç da tutmamistir, iftar da etmemistir—» buyurdu.
Ömer (tekrar) :
— Iki gün oruç tutup bir gün tutmayanin hâli ne olacak? diye sordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Buna kimse takat getirebilir mi? buyurdu. Ömer (yine):
— Bir gün oruç tutup bir gün tutmayanin hâli nice olacak? diye sordu. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— Bu, Dâvud Aleyhisselâm'in orucudur, buyurdu. Ömer:
— Bir gün oruç tutup iki gün tutmayanin hali nasildir? diye sordu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Bunun için bana takat verilmesini dilerim; cevâbini verdi. Bundan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ;
— Her aydan üç gün, bir de ramazandan ramazana oruç tutmak yok mu? Iste bu bütün senenin orucu demektir. Arafe günün orucunu Allah'in o günden önceki sene ile o günden sonraki senelerin günahlarina keffâret yapacagini umarim. Asûra günün orucunu ise Allah'in o günden önceki senenin günahlarina keffâret kilacagini ümîd ederim, buyurdular.

197- (...) Bize Mnhammed b. El-Müsennâ.ile Muhammed b. Bes-sâr rivayet ettiler. Lâfiz ibni'l-Müsennâ'nindir. (Dediler ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Gaylan b. Cerîr'-den naklen rivayet etti. O da Abdullah b. Ma'bed-i Zimmâni'yi Ebû Ka-tadete'l-Ensâri (Radiyallahûanh)'dtin naklen rivayet ederken dinlemis. Hesitiü\\ah (SaUüllaJiü Aleyhi ve Seüem)'e nasil oruç tuttugu sorulmus, Ebû Katâde (Demis ki) : Bunun üzerine ResûlüUah (SallaUahü Aleyhi ve SeUem) gadaplandi da Ömer (Radiyallahü anh):
— «Biz, Babb olarak Allah'a,' din Islâm'a Resul olarak Muhammed'e, bey'at nâmina da kendi bey'atimiza razi olduk.» dedi.
Müteakiben Resûlüllah (SaUalUûiü Aleyhi ve Seîlem)'e bütün sene oruç tutmanin hükmü soruldu:
— «Böylesi ne oruç tutmus ne de iftar ermistir. —Yahut oruç da tutmamistir, iftar da etmemistir. —» buyurdu.
Sonra iki gün oruç tutup, bir gün tutmamanin hükmü soruldu. Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seîlem) :
— «Buna kim takat getirebilir?» cevâbini verdi,
Bir gün oruç tutup iki gün tutmamanin hükmü de soruldu. Resûlüllah (SaMUM Aleyhi ve Seîlem) :
— «Keski Allah bunun için bize kuvvet verse.» buyurdular.
Bir gün oruç tutup, bir gün tutmamanin hükmü dahi soruldu. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Bu oruç kardesim Dâvud AleyhIsselâm'in orucudur.» buyurdular.

Pazartesi günü oruç tutmanin hükmünü de sordular. Peygamber
— «Bu gün benim dogdugum ve peygamber olarak gönderildigim — yahut bana vahiy indirildigi— gündür.» buyurdu. Müteakiben:
— «Her aydan öç gön, bir de ramazândan ramazana tutulan oruç, butun sene oruç tutmak demektir.» buyurdular.
BesûlüUah (SallallahüAleyhiveSelIem)Je arafe günü oruç tutmanin hükmü de soruldu: .
— «Bu oruç geçen sene ile gelecek senenin günâhlarina keffâret olur.» buyurdu.
Asûra günü oruç tutmanin hükmü dahî soruldu. Efendimiz (Sallallahü Aleyhi ve Seîlem) : .
— «Bu Oruç geçen senenin günahlarina 'keffâret olur» buyurdular.
Müslim diyor ki : Bu hadîsin Sû'be rivayetinde: «Pazartesi ile persembe günleri oruç tutmanin hükmü de soruldu, dedi, ama biz persembe meselesini bir vehimden ibaret buldugumuz için onu zikretmedik.» ibaresi de vardir.

(...) Bize, bu hadîsi Ubeydullah b .Muâz dahî rivayet etti. (Dedi kî): Bize babam rivayet etti. H. Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivâ-1 yet etti. (Defo kî): Bize Sebabe rivayet etti. H.
Bize Ishâk b. Ibrahim dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Nadr b. Sti-meyi hal ar verdi. Bu râvilerin hepsi Su'be'den bu isnâdla rivayette bulunmuslardir.

(...) Bana Ahmed b. Saîd Ed-Dârimî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Habban b. Hilâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebân-i Attâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize G%ylân b. Cerîr bu isnadda Su'be hadîsinin mislini rivayet eyledi. Yalniz o, hadîsde pazartesi gününü zikretmis, persembeyi söylememistir.

198- (...) Bana Ztiheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi M) : Biz*r Afe-durrahman b. Mehdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Mehdi b. Meytmm, Gaylân'dan, o da Abdullah b. Ma'bed-i Zimnanî'den, o da Ebû Katâdetc*l--f-nsâri (RadryaHahû dnh)*dan naklen rivayet eyledi ki Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e pazartesi günü oruç tutmanin hükmü sorulmus, o da:
— «Ben, o gün dogdum, bana vahiy dahî o gün indirildi.» buyurmuslar.
Ulemânin beyânina göre Besûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'in suâl soran zâta kizmasi, suâlini hos karsilamadigi içindir. Çünkü sorulan bir suâle cevap vermek gerekir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ise bu suâle verecegi cevaptan bir mefsedet dogar diye korkmustu. Soran zât aldigi cevaptan vücûb mânâsi anlayabilirdi. Yâhüt Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in tuttugu oruç ona az görünebilirdi. Halbuki Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Müslümanlarin dîni ve dünyevî birçok isleriyle mesgul bulundugu gibi zevcelerinin hukukunu îfa etmek, misafirlerini agirlamak, gelen hey'etleri kabul etmek v.s. birçok vazifeleri de vardi. Bu sebeple hali daha ziyâdesini iktizâ .etmekle beraber sirf ümmetine merhamet ve sefkatinden dolayi ibâdetlerde de.iktisâta riâyet ederdi.
Soran zât, suâlini yanlis sormustu, ona gereken : «Ben, kaç gün oruç tutayim?» yahut: «Nasil oruç tutayim » diyerek suâlini kendine tahsis etmekti. O zaman Resûlüllah (SaUallchü Aleyhi ve Sellem)' de baskalarina oldugu gibi ona da hâline göre cevap verirdi.
«Bunun için bana takat verilmis olmasini dilerim.» cümlesinin mânâsi, bâzilarina göre «Ümmetimin buna tâkât getirmesini dilerim.» demektir. Zira "Peygambev (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz orucun bu derecesine ve daha ziyâdesine muktedir idi. Visal orucu tutar ve kendisine bu hususta uymak isteyen ashabina ;
«Ben, sizin gibi degilim. Çünkü ben gecemi, Rabbim meni doyurup suladigi halde geçiririm.» buyururdu. Hadîsin ikinci rivâyetindeki :
«Keski Allah bunun için bize kuvvet ihsan etse...» cümlesi de bu le'vili te'yid eder. Mezkûr cümleyi zevcelerîyle sair müslümanlar hakkinda söylemis olmasi ihtimâli de vardir.
Fahr-i Kainat (SalUtllahü A leyhi ve Sellem) Efendimiz arafe orucu hakkindaki sözleriyle, bu orucun iki senenin

günahlarina keffâret olacagini anlatmislardir. Buradaki günahlardan murâd: Abdest babinda görüldügü veçhile küçük günahlardir.
cümlesi seklinde de rivayet olunmustur.
Kaadi Iyâz her iki rivayetin sahih oldugunu söyler. Ikinci rivayete göre mânâ: «Onu vehim zannettigimiz için...» demek olur,
Kaadî îyâz diyor ki: «Hâvinin (Persembe gününü zikretmedik.) demesi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
(Ben, o gün dogdum, bana Peygamberlik de o günde verildi.) buyurdugu içindir. Sair rivayetlerden anlasilacagi üzere Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) 'in dogdugu ve kendisine Peygamberlik verildigi gün pazartesidir. Bu sebeple imam Müslim, Su'be rivâyetindeki persembe gününü zikretmemistir.

37- Saban Ayi Sonlarinda Oruç Babi

199- (1161) Bize Heddâb b. Hâlid rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hammad b. Seleme, Sâbit'den, o da Muharrif'den, o da Imrân b. Husayn (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen rivayet etti. Heddâbdan, Mutarrif i anlamis degilim. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) Imran'a yahut baska birine:
— «Saban'in sonlarinda oruç tuttun mu?» diye sormus, o da: «Hayir!» cevâbini vermis. Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ramazandan çiktigin vakit iki gün oruç tutuver.» buyurmuslar.

200- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vczîd b. Harun, Cüreyri'den, o da Ebu'l-Ala'dan, o da Mutarrif den, o da îmran b. Husayn (Radiyallahû anhûma) 'dan naklen rivayet etti ki, Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bir zâta:
— «Bu ayin (Sâban'in) sonlarinda oruç tuttun mu?» diye sormus, o zât:
— «Hayir!» cevâbini vermis. Bunun üzerine Resûlüllah (Salfaîlahü Aleyhi ve Sellem):
— «Ramazandan (çikarak) iftar ettigin vakit, onun yerine Iki gün oruç îutuver.» buyurmuslar.

201- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Cafer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Mutarrif b. Sihhîr'in kardesi oglundan rivayet etti. (Demis ki) : Ben, Mutarrif i, tmran b. Husayn (RadiyaUahû anhûmâ) 'dan naklen rivayet edeik n isittim. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Selîem) bir zâta Saban ayini kastederek :
— «Bu ayin sonlarindan biraz oruç tuttun mu?» diye sornuts. O zât:
— «Hayir!», cevâbini vermis. Bunun üzerine Peygamber (SalîalkthU Aleyhi ve Sellem) ona :
— «Ramazandan iftar ettigin vakit bir gön yahut iki gün oruç tu-tuver.» buyurmuslar.
Bir mi, iki mi dediginde süphe eden Su'be'dir. Su'be: «Iki gün, dedi zannederim.» demistir.

(.;.) Bana Muhammed b. Küdâme [53] ile Yahya [54] EI-Lu'lui rivayet ettiler. Dediler ki: Bize Nadr haber verdi. (Dedi ki) : Bize Su'be haber verdi. (Dedi ki) : Bize Mutarrif'in kardesi oglu Abdullah [55] b. Hân! bu isnadda bu hadîsin mislini rivayet eyledi.
Bu hadîsi Buhâri , Ebû Dâvud ve Nesaî «Kitâ-bu's-Savm»da tahrîc etmislerdir.
Bu hadîs, bundan önceki babda görülen (1161) numarali hadîsin baska bir rivayetidir. Onun için de ayni numara ile gösterilmistir.
Ekser-i ulemâ: «Sürâr'dan murâd: ay sonudur.» dediklerine göre bu rivayetler, ramazandan bir-iki gün önce oruç tutmayi nehiy eden sahih rivayetlere muhalif görünmektedir.
Mâziri ile diger birtakim ulemâ rivayetlerin arasini bulmak için: «Burada Resûlüllah (Saîîallahü Aleyhi ve

Sellem) 'e muhatap olan zâtin âdeti ay sonunda oruç tutmakti. Yahut Saban'in sonunda oruç tutmayi adamisti. Fakat Ramazandan bir-iki gün önce oruç tutmayi yasak eden hadîslerle amel ederek orucunu tutmamisti. Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) bu hadîsi ile mûtad olan oruçlarin yasak edilmedigini beyân buyurmustur.» demislerdir.

38- Muharrem Orucunun Fazileti Babi

202- (1163) Bana Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Avâne, Ebû Bisr'deii, o da Humeyd b. Abdirrahman El-HimyeriV den, o da Ebû Hiireyre (Radtyallahû anhûma)'dan naklen rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Ramazandan sonra en faziletli oruç, Allah'in ay'i olan Muharrem'de tutulan oruçtur. Farz namazdan sonra en faziletli namaz gece namazidir.» buyurdular.

203- (...) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ce-rIr, Abdülmelik b. Umeyr'den, o da Muhammed b. Müntesirden, o da (Radiyallakü anhüma) Humeyd b. Abdirrahman'dan, o da Ebû Hüreyre dan merfû olarak rivayet etti. Ebû Hüreyre söyle demis: Resûlüllah (SalUühhü Aleyhi ve Sellem) e fark namazdan sonra hangi namazin ve Ramazan ayi orucundan sonra hangi orucun efdal oldugu soruldu da:
— «Farz namazdan sonra en faziletli namaz : Gece yaris; kilinan namazdir, ramazan ayindan sonra en faziletli oruç : Allah'in ay'i olan Muharrem orucudur.» buyurdular.

(...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin b. Aliy, Zâid'den, o da Abdülmelik b. Umcyr'den bu isnâdla oruç bahsinde Peygamber (SaUalIahii Aleyhi ve Selîem) 'den bu hadîsin mislini rivayet etti.
Nevevî diyor ki: «Hz. Ebû Hüreyre 'den iki dane Humeyd b. Abdirrahman hadîs rivayet etmislerdir. Bunlardan biri Himyerî , digeri Z ührî'dir. Buhâri ile Müs1im'de zikri geçen Humeyd b. Abdir rahman Zührî 'dir. Yalniz Müs1im'in bu hadîsini Humeyd b. Abdirrahman, Himyeri rivayet etmistir. Buhâri bu hadîsi tahrîc etmedigi gibi, Himyerî'den hiç bir rivayeti de yoktur. Himyerî'nin Müs1im'de de bundan baska rivayeti yoktur.»
Hadîs-i Serîf oruç için Ramazandan sonra en faziletli ay Muharrem olduguna delâlet etmektedir. Yukarida da görüldügü veçhile Peygamber (Saiîallahü Aleyhi ve Sellem)'iri Muharrem'de degil de Saban'da fazla oruç tutmasi ya onun faziletini hayâtinin son günlerinde ögrendigi içindir. Yahut Muharrem 'de sefer ve hastalik gibi bir özürden dolayi fazla oruç tutamamistir.
Hadîs-i Serîf, farz namazdan sonra "en faziletli namaz gece namazi olduguna da delildir.
Bütün ulemâ bu hususta müttefiktirler. Safiî 'lerden Mervezî ile ona muvafakat edenlere göre gece namazi bes vaktin sünnetlerinden de efdaldir. Fakat ekseriyetle Sâfiiyyye ulemâsi vakit sünnetlerinin gece namazindan efdal olduguna kaaildirler. Çünkü bu sünnetler farzlara benzerler.
Nevevî, Mervezî 'nin kavlini daha kuvvetli ve hadîse daha muvafik bulmaktadir.

39- Ramazanin Arkasindan Sevval'den Alti Gün Oruç Tutmanin Müstehab Olusu Babi

204- (1164) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybetü'bnü Saîd ve Aliy-yü'bnü Hucr toptan Ismail'den rivayet ettiler. Ibni Eyyûb (Dedi ki) : Bize Ismail b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Sa'd b. Saîd b. Kays, Ömer b. Sabit b. Haris El-Hazrecî'den, ona da Ebû Eyyûb El-Ensari (Radtyallaliâ anh) rivayet etmis olmak Üzere haber verdi ki, Resûlüllah (SaMIahü Aleyhi ve Sellem) :
— «Her kim ramazan orucunu tutar da sonra Sevval'den alti günü eklerse bu bütün sene oruçlu gibi olur.» buyurmuslar.

(...) Bize Ibni Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd'In kardesi Sa'd b. Saîl rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Sabit haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ebû Eyyûb El-Ensâri (Radiyallahû anh) haber verdi. (Dedi ki) : Res£lüllah (Saihllahü Aleyhi ve Seilem) 'i yukarki hadîsin mislini söylerken isittim.

(...) Bu hadâsi bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe de rivayet etti. '(Dedi ki) : Bize Abdullah b. Mübarek* Sa'd b. Saîd'den rivayet etti. (Demis ki) : Ben, Ömer b. Sâbit'den isittim. (Dedi ki) : Ben, Ebû Eyyûb (Radiyallahû anh) : Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi ve Sellem) buyurdu... diyerek yukarki hadîsin mislini rivayet ederken isittim.
Nevevî diyor ki: «Bu hadîs Imam Safiî ile Imam Ahmed, Dâvud-u Zahirî ve onlara muvafakat eden ulemânin mezheplerine açik delildir. Onlara göre Sevval 'den alti gün oruç tutmak müstehabdir.
îmam Mâlik ile Ebû Hanîf e'ye göre bu oruç mekruhtur. Imam Mâlik «El-Muvatta» nâm eserinde: (Ehl-i ilimden bu orucu tutan hiç bir kimse görmedim.) demistir. Bu zevata göre Sevval orucunun mekruh olmasi farziyeti zannedilmesin diyedir. îmam Safiî ile ona muvafakat edenlerin delili sahîh ve sarih olan bu hadîstir. Bir sünnet sabit oldu mu bâzi kimselerin yahut ekseriyetin veya herkesin terketmesi sebebiyle birakilamaz..
Mezkûr zevatin (Farziyeti zannolunur.) sözleri arafe, asûra ve diger mendûb oruçlarla nakzolunur. Ulemâmiza göre efdal olan Ramazan Bayramini müteâkib alti gün ara vermeksizin oruç tutmaktir. Maamafih bu orucu muhtelif günlerde tutan yahut Sevvâ1'in ortasina veya sonuna birakan dahî pesi pesine tutmus gibi fazilete nail olur. Çünkü böylesine de Ramazan orucuna Sevval 'den alti gün ekledi, denilebilir. Ulemânin beyânina göre Ramazan orucuna Sevyal 'den alti §ün eklemekle tutulan orucun bütün sene orucu gibi olmasi, yapilan tâatlar on misli katlandigi içindir:
Ramazan’in on misli on ay eder, alti günün on misli de altmis gün yani iki ay olur. Bu suretle oruç tutan kimse bütün sene oruç tutmus gibi sevap kazanir. Bu cihet Nesaî'nin kitabinda merfû bir hadîs ile beyân olunmustur.»
Lâkin Nevevî'nin Ebû Hanîf e 'ye nisbet ettigi kavil Hanefîiler'in mezhebi degildir. Hanefîyye kitaplarinda : «Ramazan Bayramindan sonra Ramazan orucuna Sevval'-den alti gün oruç eklemek mendûbdur.
Bâzilari bu orucun araliksiz tutulmasini mekruh görmüs, bâzilari mekruh olmadigini söylemislerdir.
Inam Mâlik kerahete kaail olanlardandir. Bu orucu Sevvâ1'in muhtelif günlerinde tutmak kerahetten veHiristiyan1ar'a benzemekten uzaklastirir.» denilmektedir.

40- Kadir Gecesinin Faziletini Beyan, O Geceyi Aramaya Tesvik, Yerini ve En Ümid Edilen Vaktini Beyan Babi

205- (1165) Bize Yahya b. Yahya, rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e Nafî'den dinledigim, onun da Ibni Ömer (Radiyallahâ anhûmayûan rivayet ettigi su hadîsi okudum : Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in ashabindan bazi kimseler rüyada Kadir Gecesinin Ramazanin son yedi gecesinde görmüsler. Bunun üzerine Rasû\ü\\ah(SallalUifiü Aleyhi ve Sellem) :
«Görüyorum ki rüyalariniz Ramazanin son yedi gecesi hakkinda birbirini tutmaktadir. Arlik kim Kadir Gecesini arayacaksa onu Ramazanin son yedisinde arasin.» buyurmuslar.

206- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e» Abdullah b. Dinar'dan dinledigim, onun da tbni Ömer (Radiyallahû anhûma)'dan, onun da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum: Resulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)
«Kadir Gecesini, Ramazanin son yedisinde arayin.» buyurmuslar.

207- (...) Bana Amru'n-Nâkid ile Zübeyr b. Harb rivayet ettiler. Zübeyr (Dedi ki): Bize Süfyan b. Uyeyne, ZÜhrî'den, o da Salim'd en, o da babasi (Radiyallahû anh,) dan naklen rivayet etti. Babasi (Abdullah b. Ömer)

söyle demis; Bir adam Kadir Gecesinin yirmiyedinci gece oldugunu (rüyasinda) gördü. Bunun üzerine Peygamber (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) :
«(Kadir Gecesi hakkindaki) rüyalarimizin son on gün içinde oldugunu görüyorum. Binâenaleyh siz onu bu on günün tek gecelerinde arayin.» buyurdular.

208- (...) Bana Harmeletü'bnü Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Salim b. Abdillah b. Ömer haber verdi ki babasi (Radiyallahû anh) söyle demis: Ben Resulü Hah (SallaÜahü Aleyhi ve Sellem) 'i Leyle-i Kadir hakkinda söyle buyururken isittim :
«Sizden bâzi kimseler Kadir Gecesinin Ramazanin ilk yedisinde, bâzilari da son yedi gecesinde oldugunu rüyalarinda gördüler. Siz onu son on gecede arayin.»

209- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Ukbe yani Ibni Hureysden rivayet etti. (Demis ki) : Ben Ibni Ömer (Radiyallahû anhüma) 'yi sunu söylerken isittim : Resû\ü\lah(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Siz, onu yâni Kadir Gecesini Ramazanin son on gecesinde arayin. Sayet biriniz zayif düser yahut âciz kalirsa sakin kalan yedi geceden mahrum kalmasin,» buyurdular.

210- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) . Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Cebele'den rivayet etti. (Demis ki) : Ben Ibpi Ömer (Radiyallahü anhüma) 'yi naklen rivayet ederken dinledim. Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Selienü 'den Resûlüllah (Sailallahü Aleyhi ve Seliem) :
«Her kim Kadir Gecesini arayacaksa, onu son on gecede crasin.» buyurmuslar.

211- (...) Bize Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliyyü'bnü Müshir, Seybâni'den, o da Cebele ile Muhârib'den, onlar dr tbni Ömer (Raâtyalîahii enhüina) 'dan naklen rivayet cîti. IbnI öro^r söyle demis; Resûlüllah (fiallaUahü Aleyhi ve Sellem):
«Kadir Gecesini, son on gecede arayin. —Yahut son dokuz gecede arayin. —» buyurdular.
Bu hadîsi Buhâri «Fadlu Leyleti'l-Kadir» babinda, Nesai «Kitâbu'r-Rüya-da tahric etmislerdir.
Hadîsin muhtelif rivayetleri Kadir Gecesinin Ramazân-i Serîf'in yirmisinden sonraki tek gecelerde aranacagin bildirmektedir. Kadir Gecesinin bin aydan daha hayirli oldugu Kur'ân-i Kerîm'in «Kadir» sûresinde beyân olunmustur. 3u geceye niçin Kadir Gecesi nâmi verildigi hususunda ulemâ ihtilâf etmislerdir.
Bâzilarina göre «Kadirin mânâsi: Bir sey takdir etmek, ona paha biçmek demektir. Aîlah Teâla Hazretleri sene içinde geçecek vak'a-yi ve umuru o gece takdir buyurup hükmettigi için ona bu isim verilmistir. Birtakimlari o gecenin, ehemmiyet ve serefinden dolayi bu isim verildigini söylemislerdir.
Rivayete göre Zührî : «O gece azamet ve seref gecesidir.» demistir.
Ebû Bekr-i Verrâk'a göre mezkûr geceye Kadir denilmesi, kadr-u kiymeti olmayan kimselerin, o geceyi ihya etmekle kiymet kazandiklari içindir.
Ulemâdan bazilari mü'minlerin o gece isledikleri salih ameller Allah Teâla indinde makbul oldugu için bu ismin verildigini, birtakimlari da kadr-u kiymet sahibi olan, Kur'ân-i Kerîm'in o gecp indirilmesi sebebiyle Kadir Gecesi nâmi verildigini söylemislerdir
O gece, yeryüzüne üç büyük melek indigi için bu ismin verildigini söyliyenlerde vardir. Imam Halîl b. Ahmed'e göre o gece yeryüzü meleklerle dolup tastigi için bu isim verilmistir.
Bu bâbda daha baska kaviller de vardir.
Ne garîbdir ki Kur'ân-i Kerîm'de :
«Kadir Gecesi bin aydan daha hayirlidir.» [56] buyuruldugu halde son asirulemâsindan Misir'.Seyh.Muhammed

Abauh , Kadir Gecesinin bizatihi hiç, bir fazileti olmadigini, bu büyük fazileti ona Kur'ân-i ,Kerim'in o gece inmesi bahgetti-gini iddia etmis, simdiye ka^âr hiç bir müfessir ve muhaddisin naur-i hayâlinden bile geçmeyen, garîb iddiasini isbât sadedinde âyet ve hadîs tanimamistir. Ezcümle Buhar ile Müs1im'in bu babda ittifakla tahric ettikleri birçok hadîslerin muztarib,. zayif ve uydurma "olduklarini iddia etmistir. Halbuki sahîheynde bahusus Buhâri'de uydurma hadîs bulunmak- §öyle dursun, bir tek zayif hadîs bile yoktur. Ulemâ kitâbullah'dan sonra en sahih kitabin «Sahîh-i Buhâri» oldugunu söylemis, birtakimlari Müslim 'in «Sahîh »ini tercih etmislerdir. Gerçi Buhâri'de 300 kadar zayif hadîs oldugu, «Sahîh-i Müslim»de dahî bu kabilden birçok hadîsler bulundugu tesbît edilmisse de bunlar müstakillen hüküm ifâde etmek için degil, o bâbdaki esâs hadîslere sahit yani onlari takviye ve te'yid için getirilmislerdir. Biz sözle'sahîheyn-deki her zayif hadîsin mutlaka sahîh bir rivayeti de vardir. Hadîs ulemâsina göre sahîh bir hadîsi rivayet ettikten sonra onu te'yid için ayni hadîsin zayif bir rivayetini nakletmekte hiç bir beis yoktur, tslâm düsmanlarinin müslümanliga Ijücûm için bu gibi zayif hadîsleri ele alarak demagoji yapmalarina pek fazla hayret edilemez. Çünkü düsmandan zâten düsmanlik beklenir. Fakat bir müslüman âliminin hattâ müctehid geçinen bir zâtin en sahîh hadîslere «uydurma» damgasi vurmasina ne mânâ verilir »bilemem?... Bereket versin ki Ezher Seyhlerinden Abdurrahman Tâc , Kadir Gecesi hakkinda yazdigi yir-mi-otuz sahifelik küçük bir brosürle Muhammed Abdü'ye hak ettigi cevâbi vermis, hatalarini birer birer yüzüne çarparak müslümanlari Resûlüllah (Sallâllahü Aleyhi ve Sellem) 'in sahîh hadîslerine karsi tereddüt ve süpheye düsmekten kurtarmistir.

Bizce Kadir Gecesinin fazileti hakkinda Kur'ân-i Kerîm 'de hiç bir âyet bulunmasa, Kur'ân-i Kerîm'in o gece nazil olmasi aklen mezkûr gecenin yine pek mümtaz, pek serefli olmasini iktizâ eder. Çünkü Kur'ân-i Kerîm semavî kitaplarin sultani mesabesindedir. Bir sultani agirlamak için ise saray gerekir. Onu bir kulübeye misafir almak sanina lâyik bir hürmet ve ta'zim olamaz.

Su halde akil, semavi kitaplarin sultanini Allah Teâlâ Hazretlerinin mutlaka mümtaz bir gecede indirmis olmasina hakmeder, o gece de Kadir Gecesidir.

Filvaki mezkûr gecenin akla uygun olarak pek mümtaz ve serefli bir gece oldugunu Allah Teâlâ Hazretleri:

«Kadir Gecesi bin aydan daha hayirlidir.» âyet-i kerîmesi ile beyân buyurmustur.

.Kur'ân-i Kerîm 'in o geceye seref üstüne seref, hayir üs tüne hayir kattigi hususunda isek söz yoktur.

Ulemâ, Kadir Gecesinin tâyini hususunda ihtilâf etmislerdir. Ezcümle , Ramazan'm ilk gecesi, onyedinci gecesi, onsekizinci gecesi, ondokuzuncu gecesi, yirmibirinci, yirmiüçüncü, yirmibesinci, yirmi-yedinci, yirmidokuzuncu ve Ramazan'm son gecesi oldugunu sö> leyenler bulunmustur. Çift gecelerde aranacagini iddia edenlerle, bütün senede ve bütün Ramazan'da aranmasi gerektigini söyleyenler de vardir.

îmam A'zam'a göre Kadir Gecesi Ramazan 'dadir, yalniz her sene ayni geceye tesadüf etmeyip, bazen evvel bazen sonra gelir.

Imam Ebû Yûsuf'la îmam Muhammed'e göre Kadir Gecesi degismez, lâkin hangi gece oldugu belli degildir. Bir rivayete göre Ramazan'm yarisindan sonra aranilacagini söylemislerdir.

Imam Safiî'ye göre Kadir Gecesi Ramazan'in yirmisinden sonra gelir, yeri degismez. Bu gece kiyamete kadar bakidir.

Ebû Bekir-i ftâzi: «Kadir Gecesi aylardan birine mahsus degildir.» demistir. Hanefîiyye ulemâsinin kavilleri de budur. Hattâ Kaadî Han, îmam A'zam'in meshur kavline göre Kadir Gecesinin sene içinde devrettigini, bazen Ramazan 'da, bazen de baska baska bir ayda geldigini söylemistir. Bu kavil tbni Mes'ûd ve tbni Abbâs (Radiyallahü anhüma) ile 1krimeden ve diger birtakim ulemâdan sahîh rivayetlerle nakl-olunmustur.

El-Mühelleb bu kavli çürütmeye çalismis ise de, Hatifîii1er'e hücum edeyim derken îbni Mes'ûd ve Ibn i Abbâs (Radiyallahü anh) hazerâti gibi iki büyük sahâbinin kavillerini hiçe çikarmak gaflet ve cür'etinde bulunmustur.

Sahâbe-i kiram 'dan Abdullah b. Zübeyir Kadir Gecesinin onyedinci, Ebû Said-i Hudrî yirmibirinci geceler oldugunu söylemislerdir.

Imam Safiî, Hz ibnû Saîd'in kavlini tercih etmistir.

Abdullah b. Üneys (Radiyallahû anUyya. göre Leyle-i Kadir Ramazan Jm yirmiüçüncü gscesidir.

Sahabe, ikiram 'dan bir cemaatla îbni Abbâs {Radiyallahû anli) yirmiyedinci gece, Bilâl (Radiyallahû atik) yirmi-dördüncü, Hz. A1i ondokuzuncu gece oldugunu söylemislerdir. Bu babda baska kaviller de vardir. Hattâ Leyl'e-i Kadir'in Safaan'm onbesinci gecesi oldugunu söyliyenler bile bulunmustur.
Siîler'le Râfizî 'ler, Kadir Gecesinin kaldirildigini iddia ederler.
Abdürrazzâk'in Hz. Abdullah b. Hanbes 'den rivayet ettigi bir hadîs Siîler'le Râfizî 'ler aleyhine delildir. Mezkûr hadisde:
«Efcû Hüreyre'ye dedim ki :
— -Kadir Gecesinin kaldirildigi söyleniyor. Ne dersin? Ebû Hüreyre :
— «Onu söyleyen yalan yapmis, cevâbini verdi.» denilmektedir.
Zahirîler 'den Ibni Kazm, Kadir Gecesi hakkinda sunlari söylemistir: «Ramazan yirmidokuz çekerse Kadir Gecesi hiç süphesiz kalan on günün evvelindedir. O da ya yirmibirinci,. ya yirmiikimci, yahut yirmidördüncü veya yirmialtmci yahut yirmise-kizinci gecedir. Ramazan otuz çekerse: Son on gecenin iktidasi seksiz olarak ya yirmibirinci, ya yirmiüçüncü, ya yirmibesinci, yahut yir miyedinci veya yirmidokuzuncu gecedir.»
Kadir Gecesinin Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) zamanir. da. yalniz bir seneye mahsûs vâki oldugunu söyliyenler de vardir.
Hasili Kadir Gecesi hakkinda kirkbes kadar kavil vardir. Maama-fih mefhûm-u adet muteber bir delîl olmadigi için rivayetler arasinö> münâfaat yoktur.
Ulemâdan bâzilarina göre Resûlüllah {Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) Kadir Gecesini kat'î olarak tayin etmemistir. Bu sebeple Ashâb-i Kiram 'dan her biri isittigi ile amel etmistir. Ekser-i Ulemâ Kadir Gecesinin yirmiyedi Ramazan'da oldugunu söylemislerdir.

212- (1166) Bize Ebu't-Tâhir ile HarmeletüTmH Yahya rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ibni Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yunus, tbni Sibab'dan, o da Ebû Selemete'bni Abdirrahman'dan, o da Ebû Hü-reyre (Radiyallahûanh)'Ûarx naklen haber verdi ki ResÛlûllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Kadir Gecesi rüyamda bana gösterildi. Sonra zevcelerimden bin beni uyandirdi da o [onun hangi gece oldugu) bana unutturuldu. Artoc siz onu kalan on gün zarfinda arayin.^ buyurmuslar.
Harmele : «Ben, o geceyi unuttum.» diye rivayet etti.

213- (1167) Bize Kuteybetü'bnü Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Bekir yâni Ibni Mudar, Ibni Haddân, o da Muhammed b. Ibrahim'den, o da Ebû Selemete'bni Abdiraahman'dan, o da Ebû Saîd-i Hudri (Radiyallahûanh) dan naklen rivayet etti. Ebû Saîd söyle demis: Re-sülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setlern) Kamazan ayinin ortasindaki on günde itikaf yapardi. Yirminci gece geçip de yirmîbirinciyi karsiladigi zaman evine dönerdi. Onunla birlikte itikâf yapanlar da dönerlerdi. Sonra, bir Kam a zan ayinda evine dönmeyi itiyat edindigi gece mescidde kalarak cemaata hutbe okudu ve onlara Allah'in dilediklerini emretti. Sonra söy-* le buyurdu :
«Ben, bu on günde îtikâf yapiyordum. Üjlaîiura su son on günde itikat yapmak hatirima geldi, imdi benimle beraber kim itikat yapmissa, îtikâf yerinde gecelesin. Ben, bu geceyi hakikaten rüyamda gördüm ama, o hana unutturuldu. Artik siz, onu son on gün zarfinda tek gecelerde arayin. Ben kendimi bir su ve çamura secde ederken gördüm.»
Ebû Said-i Hudrî demis ki: «Yirmibirinci gece yagmura tutulduk da mescid Resûlüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) 'in namaz kildigi yere akti. Resûlüllah (Salkülahü Aleyhi ve Se//em) sabah namazindan çikarken ona baktim, yüzü çamur ve suyla islanmisti.»

214- (...) Bize Ibni Ebî Ömer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdtil-aziz yani Derâverdi, Yezîd'den, o da Muhammed b. Ibrahim'den, o da Ebû Selemete'bnü AbdIrrahman'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî (RadfyallahÛ (ytm 'dan naklen rivayet etti ki, söyle demis : «Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)Ramazanda ayin ortasindaki on günde îtikâf yapardi...»

Ravi hadîsi yukarki hadîs gibi rivayet etmis yalniz: «îtikaf ettigi yerde dursun, buyurdu.» Bir de:
«Alni çamur ve suyla dolu olarak çikiyordu.» demistir.

215- (...) Bana Muhammed b. Abdilal» rivayet etti. (Dedi ki):
Bize Mu'temir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Umâratü'bnü Gaziyyete'l-Ensâri rivayet etti. (Dedi ki) : Ben, Muhammed b. Ibrahim'i, Ebû Sele-me'den, o da Ebû Said-i Hudrî (Radiyallahûanh)'dan naklen rivayet ederken isittim, Ebû Said söyle demis: Resûlüllah (Scdlallahü Aleyhi ve Sellem) Ramazanin ilk on günü zarfinda îtikâfa girmistir. Sonra ortasindaki on günde tentesi üzerinde hasir bulunan bir Türk çadirinda îti-kâf yapti, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu hasiri eliyle tutarak çadirin bir tarafina çekti. Sonra basini (çadirdan) çikararak cemaatla konustu. Cemâat kendisine yaklastilar. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve :Sellem):
«Ben, ramazanin ilk on gününde îtikâf yapar, bu geceyi arardim, sonradan ayin ortasindaki on günde îtikâf yapmaya basladim. Bil âhara bana gelerek bu gecenin son on gönde oldugunu s öy I iyen oldu. Binaen-aleyhi sizden kim îtikâfa. girmek isterse, girsin.» buyurdu.
Bunun üzerine cemâat da onunla birlikte îtikâfa girdiler.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bana, Kadir Gecesi, tek gece olarak gösterildi ve sabahinda çamurla su içine secde edecegim bildirildi.» buyurdu.
Müteakiben yirmibirinci gecenin sabahina erdi. Sabah namazina kalkmisti. Derken semâdan yagmur yagdi ve mescid akti. Çamurlu suyu gözümle gördüm. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazini edadan sonra alninda ve burnunun ucunda çamurlu su vardi. Bir de baktim o gece son on günün yirmibirinci gecesi imis;

216- Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âmir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hisârn, Yahya'dan, o da Ebû Se-leme'dcn naklen rivpyet etti. Ebû Seleme söyle demis : Aramizda Kadir Gecesini müzâkere ettik. Müteakiben Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyallahü anh)'a vardim, Ebû Said tenim dostumdu.
— «Beraberce hurmaliga çiksak ya.» dedim. Ebû Saîd, üzerinde ha-misa denilen bir cübbe oldugu halde disari çikti. Kendisine:
— «Sen, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'i Kadir Gecesinin lâfini ederken isittim mi? diye sordum. Ebû Saîd. sunlari söyledi:.
— «Evet! Biz, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile birlikte Ramazanin ortasindaki on günde îtikâfa girdik de yirminci günü sabahi îtikâîian çiktik. Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize hutbe okuyarak söyle buyurdular :
«Bana hakikaten Kadir Gecesi gösterildi. Ama ben,- onu unuttum. — Yahut: o, bana unutturuldu.— Binâenaleyh siz, onu ayin son on gününde îek gecelerde arayin. Bana su ve çamur içine secde edecegim dahi gösterildi. ImdI kim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile beraber itîkâfa girmisse geri dönsün.»
Ebû Saîd demis ki: «Bunun üzerine geri döndük. Gökyüzünde bir bulut paresi bile görmüyorduk. Derken bir bulut geldi ve yagmura tutulduk. Hattâ mescidin tavani akti. Zâten mescid hurma dalindan yapilmisti. Namaz kilindi, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i, su ile toprak içine secde ederken gördüm. Hattâ çamurun eserim alninda bile gördüm.»

(...) Bize Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrazzâk haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ma'mer haber verdi. H.
Bize Abdullah b. Abdirrahmân Ed-Dârimî dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'l-Mugira haber verdi. (Dedi lu) : Bize Evzâi rivayet etti.'
Her iki râvi Yahya b. Ebî Kesîr'den bu isnâdla yukarki hadîsin mislini rivayet etmislerdir.
Bunlarin rivayetlerin de: «Namazdan çiktiktan sonra Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'i gördüm, alninda

ve burnunun ucunda çamur eseri vardi.» ibaresi de vardir.

217- (...) Bize Muhammed b. EI-Müsennâ Üe Ebû Bekir b. Hal-lâd rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize AbdülVla rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Saîd Ebû Nadra'dan, o da Ebû Saîd-i Hudrî (Radiyaliahû anh)'da.n> naklen rivayet eyledi. Ebû Saîd söyle demis: Resûlüllah (SallallahüAleyhi-ve Settem) , Kadir Gecesi henüz kendisine bildirilmezden Önce onu arayarak Ramazan'in ortasindaki on günde îtikâfa girdi. îtikâl günleri geçince çadirin sökülmesini emretti ve hemen çadir söküldü. Sonra Kadir Gecesinin, Ramazan'in son on günü zarfinda oldugu kendisine bildirildi. Bunun üzerine çadirin kurulmasini emir buyurdu ve çadir tekrar kuruldu. Sonra cemâatin yanina çikarak:
«Ey cama at, gerçekten bana Kadir Gecesi bildirilmisti. Ben de onu sîze haber vermek için çikmistim, fakat birbirlerinden hak dâva eden iki adam geldi yanlarinda Seytân da vardi. Bu sebeple Kadir Gecesi bana unutturuldu. Artik siz, onu Ramazanin son on günü zarfinda arayin. Onu dokuzuncu, yedinci ve besinci gecelerde arayin.» buyurdular.
Kavi demis ki ; «Ben;
— «Yâ Ebâ Saîd! Siz sayiyi, birden daha iyi bilirsiniz, dedim. Ebû Saîd:
— Evet, bu hususta biz, sizden daha üstünüz, dedi. (Kendisine) :
— Bu dokuzuncu, yedinci ve besinci ne demektir? diye sordum. Ebû Saîd :
— YirmibIrinci gece geçti mi ondan sonra gelen yirmiikinci gece : dokuzuncudur, yirmiüçüncü gece geçti mi, onun arkasindan gelen gece yedinci, yirmi besinci gece geçti mi, onu tâkib eden gece besincidir, cevâbini verdi.»
Ibni Hallâd : «Birbirlerinden hak dâva eden...» tâbirinin yerine «Birbirleriyle muhâsama eden iki kisi.» dedi.

218- (1168) Bite Said b. Amr b. Sehl b. Ishâk b. Muhammed b. Es'as b. Kays El-Kindî ile Aliyyü'bnü Hasrem rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Damra rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Dahhâk b. Osman rivayet etti. (Dedi ki) :Bana Dahhâk b. Osman rivayet etti. — tbni Hasrem : Dahhâk b. Osman'dan, dedi.— O da Ömer b. Ubeydillah'in azatlisi Ebu'n-Nadr'dan, o da Büsur b. Saîd'den, o da Abdullah [57]. b. Üneys'-den naklen rivayet etmis ki, ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Bana, Kadir Gecesi gösterildi ama sonra unutturuldu. Ben, rüyamda o gecenin sabahinda kendimi su ve çamur içine secde ederken gördüm.» buyurmuslar.
Abdullah (Radiyailahû anh): «Biz, Ramaran'm yirmiiiçüncü gecesi yagmura tutulduk. ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bize sabah namazini kildirdi. Namazdan çiktigi vakit su ile çamurun eseri alnmda ve burnunda kalmisti.» demis.
Râvi diyor ki: «Abdullah b. Üneys (geceyi zikretmiyerek sadece) : Yirmiüçte yagmura tutulduk, dedi.»
(54).

219- (1169) Biie Ebû Bekir b. Ebî Seybe rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ibni Nümeyr ile Veki', Hisâm'dan, o da babasindan, o da Âise (Radiyalîahû anha) 'dan naklen rivayet etti. Söyle demis: Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :.
«Kadir Gecesini Ramazanin son on gecesinde arayin.» buyurdular.
Burada Ibni Nümeyr: «Iltimas edin.» Yeki1: «Taharri edin.» diye rivayette bulunmuslardir.
(îltimâs ile taharrinin ikisi de : arastirmak, ruânâsma gelir.)
Ebû Saîd (Radiyalîahû anh) hadîsini Buhâri «Fadlu Ley-Ieti1-Kadir»in bir-iki yerinde ve «Kitâbu's-SâlâUda, Âise (Radiyalîahû anha) hadîsini dahî «Fadlii Leyleti*l-Kadir»de tahrîc etmistir.
Türk çadirindan murâd: Keçeden yapma ufak çadirdir.
Rivayetlerin umumundan anlasiliyor ki, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e Kadir Gecesinin hangi gece

oldugu bildirilmis, fakat sonradan unutturulmustur. Hattâ Hemmâm'in rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bir defa Ramazan'in ilk on gününde, baska bir defa ortasindaki on günde îtikâfa girdigi ve ikisinde de Cebrail (Aleyhisselâm) gelerek: «Aradigin ilerdedir.» demek suretiyle Kadir Gecesinin*Ramazan'in son on gecesinde olduguna isaret ettigi bildirilmektedir. Bu geceye isaret olmak üzere Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in rüyasinda, su ile çamura secde edecegi bildirilmistir.
Hadîsin bir rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve SelîemY'va. unutmasina sebep Seytanla birlikte gelen iki zâtin birbirlerinden hak dava etmeleri oldugu görülüyor.
Bu iki zâtin Abdullah b. Hadred ile Ka'b b. Malik (Radiyalîahû anh) olduklari söylenir. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) onlarin dâvasi ile mesgul olurken, Kadir Gecesinin hangi gece oldugunu unutmustur.
Ulemâdan bâzilarina göre buradaki unutmaktan veya unutturulmaktan murâd: O gecenin, o seneki bereketinin kaldirilmasidir.
Gerçi Hz. EbûHüreyre rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) lin unutmasina sebep kendisini zevcelerinden birinin uyandirmasi oldugu anlasiliyorsa da vak'anm iki defa cereyan etmis olmasi ihtimâl dahilindedir. Vak'anin bir olmasi, unutmanin iki defa vu-kubulmasi da mümkündür.
Burada söyle bir suâl hatira gelebilir: «Kesûlüllali (SallalkthüAleyhi veSellem) 'in bu mes'elede unutmasi câîz olunca, baska mes'elelüri unutmasi da caizdir. Bu suretle ümmetine teblig ile me'mur oldugu bazi ahkâm zayi olacaktir..
Cevâp sudur: Ümmetine tebligi icâb eden ahkâmi ResûlüHah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem)?m unutmasi caiz degildir. Caiz hattâ vaki olsa bile Allah Teâlâ onlari Kesûl-I Ekrem'ine tekrar hatirlatir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler

1) Namaz kilan kimse alninda topragi silmemelidir.
2) Çamurlu yere secde etmek caizdir.
3) Ibâdette evlâ olani arastirmak ve ona irsâdda bulunmak gerekir.
4) Ahkâm ifâde etmeyen husûsatta Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sillem) 'in unutmasi caizdir.
5) Ay lâfzini kullanmadan, sadece Ramazan demek caizdir.'
6) îtikâfa girmek ve bunun için Ramazan'in son on gününü tercih etmek müstehabdir.
7) Peygamberlerin rüyalarina hüküm terettüb eder.

220- (762) Bize Muhammed b. Hatim ile Ifani Ebî Ömer ikisi birden Ibni Uyeyne'den rivayet ettiler. Ibni Hatim (Dedi ki) : Bize Süf-yan b. Uyeyne, Abde ile Âsim b. EbFn-Necûd'dan [58] naklen rivayet etti. Onlar da Zir b. Hubeys'i söyle derken isitmisler :
— «Übeyyu'bnü Ka'b (RadiyaUahû anh)'a sordum, dedim ki:
— Kardesin Ibni Mes'ûd: Kim bîr yil ibadetle kaaim dursa, Kadir Gecesine rastlar, diyor. Übey (RadiyaUahû anh)
— O insanlarin buna güvenmemelerini kastetmistir. Yoksa kendisi bu gecenin Ramazan'da olduguna, Ramazan'm da son on gecesinde, o gc~ cenin de yirmiyedinci gece oldugunu pek âlâ bilir, dedi. Sonra bu gecenin yirmi yedinci gece olduguna Istisnasiz yemin etti. Ben :
— Bunu neye istinaden söylüyorsun ya Ebe'l-Münzh? dedim. Übey (RadiyaUahû adh) :
— Alâmetine, yâmut Resûlüllah (Satlallahü Aleyhi ve Sellem) 'in bize haber verdigi nisana istinaden söylüyorum. O gecenin sabahinda günes suâsiz olarak dogu çaktir, cevâbini verdi.

221- (...) Bize Muhammed b. El-Müsenna rivayet etti. (Dedi ki) : BI3e Muhammed b. Ca'fer rivayet elti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. (Dedi ki) : Ahdetü'hnü Ebî Lübâbe'yi, Zir b. Hubeys'den, o da Übey-yü'bnü Ka'b

(RadiyaUahû anh) 'dan naklen rivayet ederken dinledim. Zir söyle demis :
Übeyy, Kadir Gecesi hakkinda: «Vallahi onu ben pek ala bilirim.» dedi.
Sû'be: «Zann-i galibime göre bu gece Resûlüllah (SaHallahU Aleyhi ve Sellem) 'in bize ihyasini emrettigi gece olacaktir. O gece ayin yirmiyedinci gece sidir.» seklinde rivayet etmistir.
Yalniz Sû'be su cümlede (yâni) «Bu gece Resûlüllah (Sallallahti Aleyhi ve Sellem) 'in bize ihyasini emrettigi gecedir.» ifâdesinde sekketmis : «Bunu bana, ondan bir dostum rivayet etti.» demistir.

222- (1170) Bize Muhammed h Afcbâd ile Ibni Ebî Ömer rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize MervAn yâni Fezâri, Yezîd yâni Ibni Key-sân'dan, o da Ebû Hâzim'den, o da Ebû Hüreyre (Radiycdlahû anh) 'dan naklen rivayet eyledi. Ebû Hifceyre söyle demis:
-Biz, Resulüllah (Salkiîlahü Aleyhi ve SeUemyin yaninda Kadir Gecesini i;azâkere ettik de:
— Ay dogdugu vakit onun çanak yarisi gibi-oldugunu hanginiz hatirlar? buyurdu.
Istisnasi yemin'den murâd: Insaallah demeden yapilan yemSndir.
Hz. Ubeyy'in bu kat'î yemini Kadir Gecesini, alâmetinden bildigi içindir. Bu alâmet günes suâsiz dogmasidir.
Ulemânin beyânina göre günesin ziyâsiz dogmasina sebep: O gece yeryüzüne inen sayisiz meleklerin semâyi kaplamalari olabilir.
Kaadî Iyaz'a göre ayin çanak kirigi gibi dogmasi, Kadir Gecesinin Ramazan sonlarinda olduguna isarettir. Çünkü ay yeni dogdugu siralarda böyle görünmez.
Kadir Gecesinin alâmetleri hakkinda muhtelif hadîsler vârid olmustur. Bezzâr'm «Müsned-inde Hz. Câbir b. Semû-r a 'dan tahrîc ettigi bir hadisde :
«Kadir Gecesini Ramazanin son on gecesinde arayin. Zîra onu, ben gördüm, fakat unuttum. O, yagmurlu ve rüzgârli bir gecedir.» Duyurulmustur.
Ibni Hibbân'in «Sahîh»inde Hz. Câbir b. Abdi11âh'dan tahrîc ettigi bir hadîs dahî mânâ itibari ile buna yakindir. Mezkûr hadîsde Kadir Gecesinin fazla sicak ve soguk olmayip, mutedil ayli ve yildizli bîr gece oldugu bildirilmistir.
îbni Ebî Seybe 'nin rivayet ettigi Abdullah b. Mes'ûd (Radiyallahû anh) hadîsinde :
«Günes her gûrt seytânin iki boynuzu arasindan dogar. Bundan yalniz Kadir Gecesinin sabahi müstesnadir.» deniliyor.
tbni Huzeyme'nin Hz. Ebû HÜreyre'den merfû olarak tahric ettigi bir hadîsde:
«O gece yere inen meleklerin adedi, çakil tadarinin adedinden daha çoktur.» buyuruluyor.
îbni Ebî Hâtim'in Mücâhid tarikiyle rivayet ettigi bir hadîsde o gece yeryüzüne seytan salinmadigi, belâ gönderilmedigi bildirilmekte, Dahliâk tarikiyle rivayet ettigi hadîste ise o gece tevbe eden herkesin tevbesi kabul edildigi, gök kapilarinin açildigi, Kadir Gecesinin günes kavustuktan, ertesi sabah tekrar doguncaya kadar devam ettigi beyan olunmustur. Daha baska rivayetler de vardir.
Nevevî diyor ki: «Kadir Gecesi mevcuttur, onu her sene Ramazan'da Benî Adem 'den Allah'in dilediklerin görürler. Nitekim geçen hadîsler de bunu göstermektedir. Sulehadan, onu gördüklerini haber verenlerin adetleri sayilmayacak kadar çoktur.
Hz. Übeyy hadîsinde de isaret olundugu vecihle bu gecei-;n kullardan gizlenmesi, ona güvenip de sâir ibâdet ve tâatlara karsi gevseklik göstermesinler, bilâkis ona tesadüf etmek tamamiyla birçok geceleri ibadetle ihya etsinler diyedir.
Cuma günündeki icabet saatinin, Kur'ân.i Kerîm 'deki ism-i a'zam'ui gizlenmesi gibi seyler hep bu hikmete mebnîdir.

---

[1]

Sûrc-i Bakara âyet 185

[2] Sûre-i Bakara âyet 183.

[3] Ebû Süheyl Nâfi' b, Mâlik b. Ebî Amir: Imam Mûlik'In amicasidir; sahîheyn râvf-lerindendir

[4] Ebû Alî Hasen b. Mûsâ El-Esyeb : Kûfeli olup Bagdat'da yasamistir. Aslen Horasanlidir. (192) târihinde. vefat etmistir

[5] Ebû Süveyre Cebeletü'bnü Suhaym Euleymî yahut Seybânî: sahîheyn râvîlerin-dendIr.

[6] Ebû Kays Esved b. Kays El-Becell: Kûfelidir; Sahîheyn râvDerindendir.

[7] Ebû Osman Saîd b. Arar b. Saîd El-Kurasî Et-Emevî: KÛfclidir; Sahîheyn rtviIerindendir.

[8] Setemetü'bnü Süleyman El-Mervezî: Sahîheyn râvîlcrindcndir.

[9] EbÛI-Bahterî Satd b. "eyrûz Et-Tâî \ (?-83) Kûfeli azatlilardandir. Benî Nabhâ'mn fizatlisi Saîd b. Cübeyr oldugu da söylenir. Sahîheyn râvîlerindendîr

[10] Sûrc-i Bukara âyet 187.

[11] Ebü Tarif Adiyy b. Hatim b. AbJÎHah El-Taifi IR.A.) : (?-68) KiifelI ashabi kirâmdandir.

[12] Ebû Süleyman Fudayl b. Süleyman : Busralidir, Sahîheyn râvîlerindendu.

[13] Ebû Bekir Muhammed b. Schl Ei-TemîmI : Müslim in râvîlerindcndi yasami? ve (151) tarihinde orada vefat etniktir.

[14] Müslim in râvîlerindendir, BasraliJir

[15] Ebû Muhammed Amrü'bnü Âs b. Vâil (R.A.) : Misiri fetheden sahâbi-i celildir. (43) târihinde Ramazan bayrami aksami vefat etmistir

[16] Ebû Ömer Asim b. Ömer b. Haltâb El-Kurasî : (?-70) Hz. Abdullah b. Ömer'in kardesidir. Sahîhayn râviierindendir

[17] Sahiheyn râvîlerindendir.

[18] Hz. ZübeyIr b. Avvâm'in torunudur. Mcdînelidir. Sahîheyn râvîlerindendir

[19] Zihar : Bir kimsenin, karisini ser'an nikâhi kendisine harani olan bir kadinin bakilmasi haram bir uzvuna benzetmesidtr. «Sen, bana annemin sirli gibisin.» gibi sözlerle yapilir. Ziharm hükmü keffaret vermedikçe karisinin kendisine haram olmasidir

[20] Ebû Saîd Abdülkerim b. Mâlik El-Cezerî : (7-127)-Hz. Osman'in âzathsidir. Hz. Muâviye'nin azatlisi oldugunu söyleyenler dç vardir.

[21] Bu zâta Muhammed b. Abdirrahman b. Es'ad b. Zürâra dahî denilir. Sahîheyin lâvîlerindendir (124) tarihinde vefat etmistir

[22] Ebû Davud-u Tayalisi

[23] Ebû Amma Hüseyin b. Hureys b. Hasan El-Mervezî : (?-244) Imran b. Hüsayn (R.A.)'m âzatlisidir, sahîheyn râvîlerindendir

[24] Ashâb-i kirâm'dandir, Künyesi Ebû Sâlihdir. (61) târihinde vafât etmistir

[25] Ebû MurâvIh Sa'd El-Leys : Medînelidir, Peygamber (S.A.V.) zamaninda dünyaya gelmis, adim bizzat ResûlÜllah (S.A.V.) koymustur.

[26] Ebû Abdülhainîd tsmâil b. Ubeydülah yahut Ibni Abdillah El-Mahzumî: (7-132) Samli âzadlifardandir. Sahîhheyn râvîlerindendir

[27] Hz. Ebu'd-Derdâ' Uveymir b. AmIr'in zevccsidir.

[28] Hz. Ummü Dcrdâ'mn âzatlisidir

[29] 1114 numarali hadis.

[30] 1121 numarali hadis.

[31] Ebû Mâlik Ubeydullah b. Ahnes: Hadîs itibariyle Basralilardan sayilir. Sahîheyn râvîlerindendir

[32] Kays b. Seken El-Ezdî: Kûfelidir. Müslimin râvîlerindendir. Mus'ab b, Zübeyir zamaninda vefat etmistir.

[33] Azatlilardandir, ahiheyn ravilerindendir

[34] Basralilar. Müslimin râvilerinrîendir

[35] Ehvâz kadisidir- MüslImin râvilrindendir

[36] Mekkeli azatlilardandir. (126) tarihinde vefat etmistir. Sahîhyen ravilerimlendir.

[37] Ebû Gatafân b. Tarif yahut Ibni Mâlik El-Murrî, Müslimin râvîlerindendir.

[38] Yûsuf b. Yezid': Basrahdir. Sahîheyn râvilerindendir.

[39] Ziyâd b. Cübeyr b. Hayyete's-Sckafi : Sahîheyn râvilerindendir.

[40] Aahâb-i kirâm'dandir. Kendisine Nübeysetü'1-Hayr dahî denilir.

[41] Ebû Ca'fer Muhammed b. Sabik Et-Temîmi: AzatlilannJauthr. Aslen acem olup Kâfclidir. Sahîheyn râvilerindendi, (213) târihinde vefâd etmistir.

[42] Abdülhamid b. Cübeyir b. Seybe :Hicâzh sayilir. Sahîheyn râvilerindendir

[43] Mekkeli olup Medîne'yc hicret etmistir. Sahîheyn râvileiîndendir,

[44] Sûre-I Bakara âyet 184.

[45] Sûre-i Bakara âyet 185

[46] Ebû Ca'fer Ahmed b. Ömer b. Hafs El-Vekiî (?-235): Müslim'in lâvüerindendir.

[47] Ebû Ata' Abdullah b. Atâ: A'zatlilardandir. Hem Mekke'li hem Medîne'li oldugu söylenir. Müslim'in râvüerindendir

[48] Ebû Yakub Ishâk b. Ömer b. Seîit El-Hüzeli: (?-230) Basrahdir. Müslimin râ-vllerindedir.

[49] Sahiheyn râvilerindendir

[50] Ebü Abdillih Hisâm b. Hassândir

[51] Ebu'l-Hasem Ziyâd h. Feyyaz El-Huzaî: Kürelidir. Müslimin râvîlerindendir

[52] Basrahdir. Müslimin râvüerindendîr

[53] Muhammed b. KudameteVSülemî: Müslîmin râvilerindedndir.

[54] îbni ile Kudame; Her îkIside Müsîlimn rüvilerindendir

[55] Müslimin râvilerindedndir.

[56] SÜrfr-i Kadir âyet 3.

[57] Ebû Yahya Abdullah b. Üneys El-Cünenî (r.Aö); Ensâr-i kiramdaodir. Akabe ve Uhud gazalarinda bulunmustur Bedir gazasina istirak edip edemedigi ihtilaflidir. Uz. Muâviyenin hilâfeti zamaninda vefat etmistir

[58] Ebû ekir Âsim b. Ebun-Necûd:. Kûfeli, Kurrâdandir. Sahüieyne râvilerindcndi